

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

Кваліфікаційна наукова робота на правах рукопису

ДЕНЬКОВИЧ НАТАЛІЯ АНДРІЙВНА

УДК 376:377.3:7

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗА ПРОФЕСІЄЮ
«ЖИВОПИСЕЦЬ» В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ
(ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ
В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ**

015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

01 Освіта / Педагогіка

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ (підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник

Стечкевич Олег Орестович,

кандидат педагогічних наук, ст.наук.сп.

Львів – 2022

АНОТАЦІЯ

Денькович Н. А. Підготовка майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). – Національний університет «Львівська політехніка». – Львів, 2022.

Актуальність дослідження. Початок ХХІ століття характеризується інтенсифікацією інтеграційних процесів, що реалізуються під впливом тенденцій розвитку міжнародних економічних відносин, поглиблення міжнародної співпраці та інтернаціоналізації. Сьогодні світове співтовариство приділяє значну увагу розвитку інклюзивності, в основу якої покладено використання нових інструментів для забезпечення рівних можливостей та прав усіх без винятку громадян. Ефективне застосування концепції інклюзивного зростання передбачає досягнення високого рівня зайнятості, інвестування в освіту, ефективну боротьбу з бідністю, модернізацію ринків праці тощо. Європейський вектор розвитку України вимагає розробки дієвих механізмів забезпечення можливостей для здобуття професійної освіти особами з особливими освітніми потребами, що розглядається як один із головних чинників розвитку політичної, економічної, соціальної стабільності суспільства.

Проблема здобуття освіти у системі П(ПТ)О особами з особливими освітніми потребами має важливе соціальне та економічне значення, відображена у документах міжнародного співтовариства, серед яких «Світова доповідь про соціальний захист 2014/15. Побудова економічного відновлення, інклюзивного розвитку та соціальної справедливості» (World social protection report 2014/15. Building economic recovery, inclusive development and social justice) (ILO, 2014), «План імплементації МОП на 2030 рік (Порядок денний сталого розвитку)» (ILO Implementation Plan 2030 Agenda for Sustainable

Development) (ILO, 2015), «Світова зайнятість та соціальні перспективи. Тенденції 2021» (World employment and social outlook. Trends 2021) (ILO, 2021) Міжнародної організації праці; «Інвестування у навички для інклюзивної торгівлі» (Investing in skills for inclusive trade) – спільний документ Міжнародної організації праці та Світової організації торгівлі (ILO & WTO, 2017); «Викладання та навчання в ПТО: Забезпечення ефективного практичного навчання в умовах закладу освіти» (Teaching and learning in VET: Providing effective practical training in school-based settings) Організації Економічної Співпраці та розвитку (OECD, 2021); «Освіта 2030. Інчхонська декларація. Рамки дій для впровадження сталого розвитку. Ціль 4. Забезпечити інклюзивну та справедливу якісну освіту та сприяти можливостям навчання протягом усього життя для всіх» (Education 2030. Incheon Declaration. Framework for Action for the implementation of sustainable development. Goal 4. Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all) ЮНЕСКО (UNESCO, 2016); «Співпраця щодо реалізації Європейської політики (Рамки ОН 2020)» (European policy cooperation (ET 2020 framework) Європейської комісії щодо освіти і навчання (European Commission, 2020); «Участь учнів з особливими освітніми потребами та / або інвалідів у професійній освіті та навчанні – Короткий опис політики» (Participation of Learners with Special Educational Needs and/or Disabilities in Vocational Education and Training – Policy brief) Європейської агенції особливих потреб та інклюзивної освіти (European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2020), «Професійна освіта та навчання. Політика та практика у галузі освіти з особливими потребами» (Vocational education and training. Policy and Practice in the field of Special Needs Education) Granados, 2012) тощо.

Відповідні напрацювання щодо забезпечення можливостей та організації навчання осіб з особливими освітніми потребами відображені у нормативно-правовій базі освітньої галузі України, зокрема у Законах України «Про професійну (професійно-технічну) освіту (1998), а також у проекті

нового Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (2020), «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про фахову передвищу освіту» (2019); у Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти (2014), Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіти на період до 2027 р.». (2019) тощо.

Сьогодні в Україні продовжується робота над розробкою державних стандартів професійної (професійно-технічної) освіти, що покликані модернізувати систему професійної (професійно-технічної) освіти, в основу якої покладено людиноцентричну та компетентнісну парадигми. Власне державні стандарти визначають обсяг знань, умінь і навичок, компетентностей, достатніх для початку професійної діяльності та слугують основою для неперервного професійного розвитку й успішної реалізації на ринку праці.

Дослідженню теоретичних основ та особливостей практики підготовки фахівців у системі професійної (професійно-технічної) освіти присвячені наукові публікації вітчизняних та зарубіжних дослідників, які студіюють проблеми: інтеграції знань, умінь і навичок (Айстраханов, 2015; Козловський, Козловська, & Білик, 2021a, 2021b; Козловський, Козловська, Дольнікова, 2020; Лавриненко, 2019; Ткаченко, 2018; Vaartman & De Bruijn, 2011; De Bruijn & Leeman, 2011); методології професійної педагогіки (Гончаренко, 2008; Жигірь, 2016; Загвязинский & Атаханов, 2005; Литвин & Мацейко, 2013; Новиков & Новиков, 2010; Фрицюк, 2017; Breakwell, Wright & Barnett, 2020; Cohen, Manion & Morrison, 2007; Wright, 2019); інклюзивної освіти та професійного навчання (Будяк, 2011; Ворон & Найда, 2006; Данілавичюте & Литовченко, 2012; Дегтяренко, 2014; Засенко & Колупаєва, 2014; Козіброда, 2021; Колупаєва, 2008, 2017; Ленів, 2018; Малишевська, 2016; Пащенко, 2018; Порошенко, 2019; Удич, 2015; Begeny, & Martens, 2007; Farrell, 2000; Gyamfi, Mprah, Edusei, Dogbe, & Owusu, 2015; Isahi-Paloshi, Vasileska, Trpceska, Spasovski & Stojkovsa Aleksova, 2014; Miles, 2000; Pašalić-Kreso, 2003);

теоретичних основ професійної освіти (Астраханов, 2016; Вем'ян, 2018; Волкова, 2009; Гончаренко, 2012; Джеджула, 2014; Дольнікова, & Козловська, 2019; Єжова, Муқан, Біда, & Білик, 2022; Дубасенюк, 2018; Козловська, Собко, Стечкевич, Дубницька & Якимович, 2012; Коломієць, 2013; Кудикіна, 2007; Набока & Давискиба, 2019; Ничкало, 2007; Радкевич, 2016; Хуторской, 2003; Ягупов, 2012; Edwords, 1989; Huitt, 2009); управління розвитком професійної (професійно-технічної) освіти (Бородієнко, Пуховська, Радкевич & Леу, 2017; Гириловська, 2017; Грень, 2019; Дупак, 2015; Кравець, 2017; Крижко & Мамаєва, 2005; Granados, 2012); організації практико орієнтованого навчання (Базиль, 2020; Герлянд, 2021; Гириловська, 2016; Короткова, 2021; Кулалаєва, 2020; Мацейко, 2014; Новіков, 2019; Сліпчишин, 2012; Griffiths & Guile, 2003); застосування традиційних та інноваційних підходів, форм, методів і технологій навчання (Галюк, 2015; Горбань, 2016; Дяченко-Богун, 2014; Зузяк, Лудан, Пінаєва & Пинаєва, 2018; Каньковський, 2013; Ламберг, 2015; Падалка & Нісімчук, 1995; Розіна, 2013; Соколова, 2011; Цуканова, 2014; Ярославцева, 2010; Yezhova, Pashkevich, & Gryn, 2019; Kolosnichenko, Yezhova, Pashkevich, Kolosnichenko, & Ostapenko, 2021); професійного розвитку педагогів професійної (професійно-технічної) школи (Кошук, 2020; Кручек, 2020; Масліч, 2020; Михнюк, 2016; Морева, 2006; Орлов, 2003; Радкевич, 2006; Титова, 2018; Чайковський, 2012; Шамралюк, 2016, 2021; Юртаєва, 2010).

Особлива увага приділяється дослідженню специфіки підготовки фахівців за професіями у галузі художнього та декоративно-прикладного мистецтва, яку студіюють: Алексєєва, 2020; Базилевська, 2015; Богдадюк, 2017; Брижата, 2017; Бучківська, 2019; Власюк, 2017; Волинська, 2002; Гарбузенко, 2010; Дереновська, 2019; Ейвас, 2016; Запаско, 2000; Кардашов, 2007; Комашко, 2009; Линовицька, 2017; Максимова, 2019; Оршанський, 2008; Отич, 2010; Падалка, 2009; Полудень, Афонін & Костогриз, 2020; Радкевич, 2010; Рудницька, 2000; Сельський, 1965; Смірнова, 2015; Сова, 2019; Стечкевич, 2017; Чельшева, 2001; Шевнюк, 2017; Щолокова, 2007; Яланська,

2018.

Однак, поряд із зацікавленням науковців питаннями розвитку професійної (професійно-технічної) освіти, підготовки фахівців, специфіки організації інклюзивного академічного середовища, проблема потребує додаткового студіювання у контексті підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання (Муқан, & Козіброда, 2020; Козіброда, & Муқан, 2020; Кучай, Шинкарук, & Біда, 2019; Кучай, Шинкарук, Біда, & Кучай, 2019).

Результати аналізу наукових праць та практики підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах системи професійної (професійно-технічної) освіти уможливають виокремлення низки суперечностей, розв'язання яких сприятиме її удосконаленню: між потребою у забезпеченні рівних прав для здобуття професійної (професійно-технічної) освіти для усіх без винятку громадян та недостатнім рівнем забезпечення відповідних педагогічних умов для його реалізації у системі професійної (професійно-технічної) освіти; між потребою у підготовці висококваліфікованих фахівців за професією «Живописець», готових до функціонування на ринку праці та особистісної й професійної реалізації, та необхідністю удосконалення загально-професійної, професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки у контексті розробленого Державного стандарту; між необхідністю підвищення рівня підготовки фахівців за професією «Живописець» потребою у розробленні відповідного навчально-методичного забезпечення для реалізації інклюзивного навчання.

Отож, результати аналізу науково-педагогічної літератури, дослідження практики сучасних закладів П(ПТ)О щодо реалізації інклюзії, рефлексія власного досвіду, виявлені суперечності дають підстави висувати про недостатність розроблення проблеми дослідження та сформулювати тему дисертаційного дослідження «Підготовка майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання».

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних основ та експериментальна перевірка моделі підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладах професійної (професійно-технічної) в умовах інклюзивного навчання, а також педагогічних умов її реалізації.

Відповідно до мети дисертаційного дослідження визначено такі **завдання:**

1) висвітлити проблему підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладі професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання як науково-педагогічну проблему;

2) спроектувати модель підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання;

3) визначити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови, що забезпечують ефективність моделі підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти;

4) розробити навчально-методичний комплекс, спрямований на поєднання потенціалу аудиторної та позааудиторної діяльності в інклюзивному середовищі закладу професійної (професійно-технічної) освіти та поетапний розвиток рівнів підготовки фахівців за професією «Живописець»;

5) експериментально перевірити ефективність авторської моделі підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти й педагогічних умов її реалізації.

В основу **гіпотези дослідження** покладено припущення, що позитивна динаміка формування професійної готовності майбутніх фахівців за професією «Живописець», що навчаються в умовах інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти, забезпечуватиметься за таких педагогічних умов: формування мотивації

здобувачів освіти до освоєння професії «Живописець» в умовах інклюзивного освітнього середовища; оновлення змістового наповнення підготовки фахівців за професією «Живописець» з урахуванням специфіки інклюзивного академічного середовища; використання інноваційних організаційних форм, методів і технологій навчання у процесі підготовки фахівців за професією «Живописець» в інклюзивному академічному середовищі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* спроектовано й теоретично обґрунтовано *модель* підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти, що охоплює цільовий теоретико-методологічний, змістово-операційний та результативний компоненти, а також *педагогічні умови її реалізації* (формування мотивації здобувачів освіти до освоєння професії «Живописець» в умовах інклюзивного освітнього середовища; оновлення змістового наповнення підготовки фахівців за професією «Живописець» з урахуванням специфіки інклюзивного академічного середовища; використання інноваційних організаційних форм, методів і технологій навчання у процесі підготовки фахівців за професією «Живописець» в інклюзивному академічному середовищі); *розроблено та апробовано* навчально-методичний комплекс, спрямований на поєднання потенціалу аудиторної та позааудиторної діяльності в інклюзивному середовищі закладу професійної (професійно-технічної) освіти та поетапний розвиток рівнів підготовки фахівців за професією «Живописець»; *експериментально перевірено* ефективність авторської моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти й педагогічних умов її реалізації.

Удосконалено діагностичний інструментарій наукового дослідження підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до розроблених критеріїв: мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-

пізнавальний, операційно-діяльнісний, оцінно-результативний.

Уточнено сутність понять «професійно-технічна освіта», «професійна підготовка», «мистецька освіта», «фахівець образотворчого мистецтва», «фахівець декоративного мистецтва», «професія «Живописець», «інклюзивне навчання», «учень з особливими освітніми потребами».

Подальшого розвитку набули положення про використання потенціалу аудиторної та позааудиторної діяльності в умовах інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти; розвиток мотивації до освоєння професії «Живописець» та повноцінної реалізації на ринку праці.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що розроблено навчально-методичний комплекс, який використовуються у роботі закладів П(ПТ)О, що здійснюють підготовку фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання.

Основні положення дисертації, матеріали, база даних, модель підготовки фахівців за професією «Живописець» в закладі професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання та результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у процесі удосконалення програм підготовки фахівців за спеціальністю «Живописець», а також у системі неперервного професійного розвитку педагогів закладів П(ПТ)О, що працюють з учнями в інклюзивних групах.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (268 найменувань, з них 37 – іноземною мовою), 14 додатків. Загальний обсяг дисертації – 322 сторінки, основний зміст складає 211 сторінок, який містить 22 таблиці та 25 рисунків на 15-ти сторінках.

У **вступі** обґрунтовано актуальність та доцільність виконаного дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено об'єкт, предмет, гіпотезу, мету, завдання і методи дослідження; висвітлено наукову новизну і практичне значення результатів

дослідження; представлено апробацію та впровадження результатів дослідження; зазначено особистий внесок здобувача; подано структуру й обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі «Підготовка майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання як науково-педагогічна проблема» висвітлено результати аналізу поняттєво-категорійного апарату дослідження, а також охарактеризовано специфіку професійної підготовки фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) в умовах інклюзивного навчання.

У другому розділі «Модель підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання та умови її реалізації» представлено методику і логіку виконання дослідження; висвітлено педагогічні умови реалізації моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання; а також авторську модель підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання та охарактеризовано особливості її теоретико-методологічного компонента і змістово-операційного компонентів.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка ефективності моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання та педагогічних умов її реалізації» представлено методику та програму реалізації експериментального дослідження; особливості організації констатувального експерименту та отримані результати дослідження; а також презентовано результати перевірки ефективності моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання та педагогічних умов її реалізації.

Ключові слова: заклад професійної (професійно-технічної) освіти,

інклюзивне навчання, особа з особливими освітніми потребами, професійна (професійно-технічна) освіта, професійна готовність, професійна підготовка, професія «Живописець», фахівець.

ABSTRACT

Denkovych N. A. Training of Future Specialists for Painter Profession in Vocational Education and Training Institutions in the Context of Inclusive Education. – Qualification research paper as a manuscript.

The thesis for the Doctor of Philosophy Degree in the specialty 015 – Vocational Education (by specializations). – Lviv Polytechnic National University. – Lviv, 2022.

The research topicality. The beginning of the XXI century is characterized by the intensification of integration processes, which are implemented under the influence of trends in international economic relations, deepening international cooperation and internationalization. Nowadays, the world community pays considerable attention to the development of inclusiveness, which is based on the use of new tools to ensure equal opportunities and rights for all citizens without exception. Effective application of the concept of inclusive growth involves achieving a high level of employment, investing in education, effective combating poverty, modernizing labour markets, and others. The European vector of Ukraine's development requires the elaboration of effective mechanisms to provide opportunities for vocational training for persons with special educational needs, which is considered one of the main factors in the development of political, economic, and social stability of society.

The problem of obtaining education in the system of vocational education and training of persons with special educational needs is of great social and economic significance, reflected in the documents of the international community, including World Social Protection Report 2014/15. Building Economic Recovery, Inclusive Development and Social Justice (ILO, 2014), ILO Implementation Plan 2030

Agenda for Sustainable Development (ILO, 2015), World Employment and Social Outlook. Trends 2021 (ILO, 2021) of the International Labour Organization; Investing in Skills for Inclusive Trade – a joint document of the International Labour Organization and the World Trade Organization (ILO & WTO, 2017); Teaching and Learning in VET: Providing Effective Practical Training in School-Based Settings of the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD, 2021); Education 2030. Incheon Declaration: Framework for Action for the Implementation of Sustainable Development. Goal 4. Ensure Inclusive and Equitable Quality Education and Promote Lifelong Learning Opportunities for All presented by UNESCO (2016); European Policy Cooperation (ET 2020 Framework) of European Commission for Education and Training (European Commission, 2020); Participation of Learners with Special Educational Needs and/or Disabilities in Vocational Education and Training – Policy Brief of the European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2020, Vocational Education and Training: Policy and Practice in the field of Special Needs Education Granados, 2012, and others.

Relevant developments in providing opportunities and organizing training for people with special educational needs are reflected in the regulatory framework of the educational sector of Ukraine, in particular in the Law of Ukraine On Vocational Education and Training (1998), as well as in the draft Law of Ukraine On Vocational Education and Training (2020), On Higher Education (2014), On Education (2017), On Professional Pre-higher Education (2019); in the Concept of Development of Vocational Education and Training (2014), Concept of Implementation of State Policy in the Field of Vocational Education and Training titled as Modern Vocational Education and Training for the period up to 2027 (2019), and others.

Today, in Ukraine, work continues the development of state standards of vocational education and training, which are designed to modernize the system of vocational education and training, which is based on human-centred and competence paradigms. In fact, state standards determine the amount of knowledge, skills, and abilities, competencies sufficient to start a professional career and serve as a basis

for continuous professional development and successful implementation in the labour market.

Scientific investigation of theoretical basis and peculiarities of practice of specialists' training in the system of vocational education and training is the focus of interest in publications of domestic and foreign scholars studying the following issues: integration of knowledge, skills and abilities (Aistrakhanov, 2015; Kozlovskiy, Kozlovska, & Bilyk, 2021a, 2021b; Kozlovskiy, Kozlovska, Dolnikova, 2020; Lavrynenko, 2019; Tkachenko, 2018; Baartman & De Bruijn, 2011; De Bruijn & Leeman, 2011); methodology of professional pedagogy (Honcharenko, 2008; Zhyhir, 2016; Zahviazynskiy & Atakhanov, 2005; Lytvyn & Matseiko, 2013; Novykov & Novykov, 2010; Frytsiuk, 2017; Breakwell, Wright & Barnett, 2020; Cohen, Manion & Morrison, 2007; Wright, 2019); inclusive education and vocational training (Budiak, 2011; Voron & Naida, 2006; Danilavichiutie & Lytovchenko, 2012; Dehtiarenko, 2014; Zasenka & Kolupaieva, 2014; Kozibroda, 2021; Kolupaieva, 2008, 2017; Leniv, 2018; Malyshevska, 2016; Pashchenko 2018; Poroshenko, 2019; Udych, 2015; Begeny, & Martens, 2007; Farrell, 2000; Gyamfi, Mprah, Edusei, Dogbe, & Owusu, 2015; Isahi-Paloshi, Vasileska, Trpceska, Spasovski & Stojkovsa Aleksova, 2014; Miles, 2000; Pašalić-Kreso, 2003); theoretical foundations of professional education (Astrakhanov, 2016; Vemian, 2018; Volkova, 2009; Honcharenko, 2012; Dzhedzhula, 2014; Dolnikova, & Kozlovska, 2019; Yezhova, Mukan, Bida, & Bilyk, 2022; Dubaseniuk, 2018; Kozlovska, Sobko, Stechkevych, Dubnytska & Yakymovych, 2012; Kolomiiets, 2013; Kudykina, 2007; Naboka & Davyskyba, 2019; Nychkalo, 2007; Radkevych, 2016; Khutorskoy, 2003; Yahupov, 2012; Edwards, 1989; Huitt, 2009); management of the development of vocational education and training (Borodiienko, Pukhovska, Radkevych & Leu, 2017; Hyrylovska, 2017; Hren, 2019; Dupak, 2015; Kravets, 2017; Kryzhko & Mamaieva, 2005; Granados, 2012); organization of practice-oriented learning (Bazyl, 2020; Herliand, 2021; Hyrylovska, 2016; Korotkova, 2021; Kulalaieva, 2020; Matseiko, 2014; Novikov, 2019; Slipchyshyn, 2012; Griffiths & Guile, 2003); application of traditional and

innovative approaches, forms, methods, and technologies of teaching (Haliuk, 2015; Horban, 2016; Diachenko-Bohun, 2014; Zuziak, Ludan, & Pinaieva, 2018; Kankovskyi, 2013; Lamberh, 2015; Padalka & Nisimchuk, 1995; Rozina, 2013; Sokolova, 2011; Tsukanova, 2014; Yaroslavtseva, 2010; Yezhova, Pashkevich, & Gryn, 2019; Kolosnichenko, Yezhova, Pashkevich, Kolosnichenko, & Ostapenko, 2021); professional development of teachers of VET school (Koshuk, 2020; Kruchek, 2020; Maslich, 2020; Mykhniuk, 2016; Moreva, 2006; Orlov, 2003; Radkevych, 2006; Tytova, 2018; Chaikovskiy, 2012; Shamraliuk, 2016, 2021; Yurtaieva, 2010).

Particular attention is paid to the investigation of the peculiarities of training for specialists in the field of fine and decorative arts, which have been studied by: Aliksieieva, 2020; Bazylevska, 2015; Bohdadiuk, 2017; Bryzhata, 2017; Buchkivska, 2019; Vlasiuk, 2017; Volynska, 2002; Harbuzenko, 2010; Derenovska, 2019; Eivas, 2016; Zapasko, 2000; Kardashov, 2007; Komashko, 2009; Lynovytska, 2017; Maksymova, 2019; Orshanskyi, 2008; Otych, 2010; Padalka, 2009; Poluden, Afonin & Kostohryz, 2020; Radkevych, 2010; Rudnytska, 2000; Selskyi, 1965; Smirnova, 2015; Sova, 2019; Stechkevych, 2017; Chelysheva, 2001; Shevniuk, 2017; Shcholokova, 2007; Yalanska, 2018.

However, along with the interest of scientists in the development of vocational education and training, the peculiarities of the organization of an inclusive academic environment, the problem requires additional study in the context of training for Painter profession in terms of inclusive education (Mukan, & Kozibroda, 2020; Kozibroda, & Mukan, 2020; Kuchai, Shynkaruk, & Bida, 2019; Kuchai, Shynkaruk, Bida, & Kuchai, 2019).

The results of the analysis of scientific works and practice of specialists' training for the Painter profession in the system of vocational education and training make it possible to identify a number of contradictions, the solution of which will contribute to its improvement: between the need to ensure equal rights to obtain vocational education and training for all citizens without exception and the insufficient level of providing appropriate pedagogical conditions for its

implementation in the system of vocational education and training; between the need to train highly qualified specialists for the Painter profession, ready to operate in the labour market, as well as personal and professional realization, and the need to improve general professional, professional-theoretical and professional-practical training in the context of the developed State Standard; between the need to increase the level of training of specialists for the Painter profession and the need to develop appropriate educational and methodological support for the implementation of inclusive education.

Thus, the results of the analysis of scientific and pedagogical literature, research of modern VET institutions practice of on the implementation of inclusion, reflection of personal experience, the identified contradictions give grounds to conclude that the research problem is insufficiently discovered and to formulate the **theme** of the thesis “Training of Future Specialists for Painter Profession in Vocational Education and Training Institutions in the Context of Inclusive Education”.

The aim of the study is to substantiate the theoretical foundations and experimental verification of the model of training specialists for the Painter profession in vocational education and training institutions in conditions of inclusive education, as well as pedagogical conditions for its implementation.

According to the aim of the thesis the following **objectives** have been defined:

- 1) to highlight the issue of training specialists for the Painter profession in the institution of vocational education and training in conditions of inclusive education as a scientific and pedagogical problem;
- 2) to develop the model of future specialists for the Painter profession training in institutions of vocational education and training in the conditions of inclusive education;
- 3) to determine and theoretically substantiate the pedagogical conditions that ensure the effectiveness of the model of training specialists for the Painter profession in an inclusive academic environment of the institution of vocational education and training;

4) to develop an educational and methodological complex aimed at combining the potential of classroom and extracurricular activities in an inclusive environment of vocational education and training institution and the gradual development of the levels of training for the Painter profession;

5) experimentally test the effectiveness of the author's model of training for the Painter profession in an inclusive academic environment of the institution of vocational education and training and pedagogical conditions of its implementation.

The **hypothesis** of the study is based on the assumption that the positive dynamics of the formation of professional readiness of future specialists for the Painter profession studying in an inclusive academic environment of vocational education and training institution will be provided under such pedagogical conditions: formation of students' motivation to learn the profession of a Painter in an inclusive educational environment; updating of the content of specialists' training for a Painter profession taking into account the peculiarities of an inclusive academic environment; use of innovative organizational forms, methods and technologies in the process of training specialists for a Painter profession in an inclusive academic environment.

The scientific novelty of the obtained results lies in the fact that *for the first time a model* of training specialists for the Painter profession has been developed and theoretically substantiated in the conditions of inclusive academic environment of the institution of vocational education and training, which covers the aim, theoretical-methodological, content-operational, and result components, as well as *pedagogical conditions for its implementation* (formation of motivation of students to learn the profession of a Painter in an inclusive educational environment; updating of the content of specialists' training for a Painter profession taking into account the specifics of an inclusive academic environment; use of innovative organizational forms, methods and technologies in the process of specialists' training for the Painter profession in an inclusive academic environment); training and methodological complex aimed at combining the potential of classroom and extracurricular activities in an inclusive environment of vocational education and training and the gradual

development of training levels for the Painter profession *have been developed and tested*; the effectiveness of the author's model of future specialists' training for the Painter profession in inclusive academic environment of the institution of vocational education and training and pedagogical conditions of its implementation *has been experimentally verified*.

The diagnostic tools of scientific research of specialists' training for the Painter profession in the inclusive academic environment of vocational education and training institution in accordance with the developed criteria: motivational-axiological, cognitive, operational, evaluative-effective *have been improved*.

The meaning of the notions 'vocational education', 'vocational training', 'art education', 'fine arts specialist', 'decorative arts specialist', 'painter', 'inclusive education', 'student with special educational needs' *has been specified*.

Theses on the use of the potential of classroom and extracurricular activities in the inclusive academic environment of the institution of vocational education and training, the development of motivation to master the Painter profession and full realization in the labour market *have been further developed*.

The practical significance of the research results is that the educational and methodological complex has been developed, which is used in the work of VET institutions that train specialists for the Painter profession in the conditions of inclusive education.

The main ideas of the thesis, materials, database, model of training specialists for the Painter profession in the institution of vocational education and training in the context of inclusive education and the research results can be used for improving training programs for the Painter major, and also in the system of continuous professional development of teachers of VET institutions working with students in inclusive groups.

The structure and volume of the thesis. The thesis consists of an introduction, three chapters, conclusions to the chapters, general conclusions, references (268 items, 37 of which are in foreign languages), 14 appendices. Total volume of the thesis comprises 322 pages, the main content is on 211 pages,

including 22 tables and 25 figures on 15 pages.

The **introduction** substantiates the topicality and expediency of the study; indicates the connection of work with scientific programs, plans, topics; defines the object, subject, hypothesis, aim, objectives, and the research methods; highlights the scientific novelty and practical significance of the research results; presents the approbation and implementation of the research results; indicates the personal contribution of the author; provides the structure and volume of the thesis.

The **first chapter** “Training of Future Specialists for Painter Profession in Institution of Vocational Education and Training in Conditions of Inclusive Education as Scientific and Pedagogical Problem” highlights the results of the analysis of the conceptual and categorical apparatus of the research, as well as describes the peculiarities of professional training for the Painter profession in vocational education and training institutions in conditions of inclusive education.

The **second chapter** “The Model of Future Specialists Training for the Painter Profession in Institutions of Vocational Education and Training in Terms of Inclusive Education and Conditions of its Implementation” presents the methodology and logic of the study; the pedagogical conditions of realization of the model of future specialists’ training for the Painter profession in the institutions of vocational education and training in the conditions of inclusive education are covered; as well as the author’s model of training future specialists for the Painter profession in institutions of vocational education and training in an inclusive education and characterizes the features of its theoretical-methodological and content-operational components.

The **third chapter** “Experimental Effectiveness Verification of the Model of Future Specialists Training for Painter Profession in Institutions of Vocational Education and Training in Terms of Inclusive Education and Pedagogical Conditions of Its Implementation” presents the methodology and program of experimental research; features of the organization of the observational experiment and the obtained research results; and also the results of checking the effectiveness of the model of future specialists’ training for the Painter profession in institutions

of vocational education and training in terms of inclusive education and pedagogical conditions of its implementation.

Keywords: institution of vocational education and training, inclusive education, a person with special educational needs, professional readiness, vocational education and training, vocational training, profession “Painter”, specialist.

Список публікацій здобувача

Публікації, що відображають основні наукові результати дисертації

Статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України

1. Денькович, Н. А. (2019а). Організація навчального процесу підготовки фахівців образотворчого та декоративного мистецтва в межах інклюзивного простору. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 67, 92–95.
2. Денькович, Н. А. (2019b). Професійні проби як педагогічна модель активізації майбутніх фахівців художнього профілю в інклюзивному середовищі. *Інноваційна педагогіка*, 18(1), 137–140.
3. Денькович, Н. А. (2019c). Формування професійної компетентності фахівців художнього профілю в умовах інклюзивного навчання. *Інноваційна педагогіка*, 17(1), 48–51.
4. Денькович, Н. А. (2021а). Методика та програма дослідження підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання. *Молодь і ринок*, 10(196), 167–172.
5. Денькович, Н. А. (2021b). Дослідження професійної підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання: результати формувального експерименту. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 44(1), 261–271.

Статті у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних

Web of Science Core Collection та Scopus

6. Gontar, Z., Marchuk, V., Durman, O., Denkovych, N., & Dudkevych, V. (2020). Exploring the experience of the world's leading countries in inclusive growth as part of the postindustrial economy: challenges and perspectives. *Postmodern Openings*, 11(2), supl. 1, 222–237.

Розділ у колективній монографії

7. Denkovych, N. (2021). Psychological and pedagogical conditions of formation of future specialists training in conditions of Inclusive Education in Institutions of Professional (Professional and Technical) Education. *New impetus for the advancement of pedagogical and psychological sciences in Ukraine and EU countries: research matters: Collective monograph. Vol. 1.* (с. 234–250). Riga, Latvia: “Baltija Publishing”.

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Денькович, Н. (2018а). Формування національної свідомості учня ПТНЗ під час вивчення художніх спецдисциплін у контексті сучасного цивілізаційного розвитку. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи: збірник наукових праць науково-практичної інтернет конференції ЛННЦ ПО НПУ ім. М.П. Драгоманова та Гомельського державного університету ім. Франциска Скарини, Вип. 2.* (15 березня 2018 р.). (с. 58–64). Львів, Україна: СПОЛОМ.

9. Денькович, Н. А. (2019d). Використання мистецьких спецдисциплін під час підготовки фахівців в закладах професійно-технічної освіти в умовах інклюзивного навчання. *Сучасна мистецька освіта: актуальні підходи та перспективи розвитку: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції.* (Львів, 7–8 червня 2019 р.). (с. 37–39). Львів, Україна: інтернет видання.

10. Денькович, Н. А. (2019е). Гуманна педагогіка в системі інклюзивного простору підготовки майбутніх фахівців образотворчого та декоративного мистецтва в закладах професійно-технічної освіти. *Роль і місце психології і педагогіки у формуванні сучасної особистості: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції.* (Харків, 11–12 січня 2019 р.). (с. 72–75).

Львів, Україна: Видавництво Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень».

11. Денькович, Н. А. (2019f). Інклюзивна підготовка фахівців вітражного мистецтва. *Культурна спадщина вітражного мистецтва Західної України: збірник матеріалів теоретично-практичної конференції*. (Львів, 26–27 вересня 2019 р.). (с. 94–97). Львів, Україна: Видавництво Центр вітражного мистецтва.

12. Денькович, Н. А. (2019g). Інноваційні методи навчання майбутніх фахівців художнього профілю з вадами слуху. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави: збірник тез VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. (Львів, 30 травня 2019 р.). (с. 200–202). Львів, Україна: Видавництво Львівської політехніки.

13. Денькович, Н. А. (2019h). Особливості навчання майбутніх фахівців образотворчого і декоративного мистецтва в умовах інклюзивного навчання. *Управління в освіті: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції*. (Львів, 4–5 квітня 2019 р.). (с. 81–83). Львів, Україна: Видавництво «Левада».

14. Денькович, Н. А. (2019i). Педагогічні умови ефективної взаємодії викладача художніх спецдисциплін і учнів закладів ПТО в умовах інклюзивного навчання. *Модернізація та наукові дослідження: парадигма інноваційного розвитку суспільства і технологій: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*. (Київ, 25–26 січня 2019р.). (с. 21–25). Львів, Україна: Видавництво ФОП Москвін А.А. Поліграфічний центр «Сору Art».

15. Денькович, Н. А. (2019j). Творчість учня закладу професійно-технічної освіти в межах інклюзивного простору як запорука успіху в професійній діяльності. *Актуальні питання педагогіки та психології: наукові дискусії: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції*. (Харків, 11–12 жовтня 2019 р.). (с. 76–78). Львів, Україна: Видавництво Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень».

16. Денькович, Н. А. (2020a). Інклюзивна компетентність викладача

закладу професійної (професійно-технічної) освіти. *Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет конференції*. (Київ, 28–29 травня 2020 р.). (с. 156–157). Львів, Україна: Видавництво Луцьк: СНУ ім. Лесі Українки.

17. Денькович, Н. А. (2020b). Інклюзивна компетентність як запорука успішного психолого-педагогічного супроводу учнів в закладах ПТО. *Інклюзивний освітній простір: виклики сьогодення: матеріали Регіональної науково-практичної інтернет-конференції* (м. Житомир, 25 червня 2020 р.). (с. 92–95). Львів, Україна: Видавництво Житомир: КЗ «Житомирський ОШПО» ЖОР.

18. Денькович, Н. А. (2020c). Професійна діяльність педагога закладу Професійно-технічної освіти під час підготовки майбутніх фахівців художнього профілю в інклюзивному просторі. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави: збірник тез ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції*. (Львів, 30 травня 2020 р.). (с. 285–286). Львів, Україна: Видавництво Львівської політехніки.

19. Денькович, Н. А. (2020d). Співпраця викладача та учня закладу професійної (професійно-технічної) освіти в умовах дистанційного навчання в середовищі інклюзивного навчання. *Шляхи розвитку науки в сучасних кризових умовах: тези доповідей І міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. (Дніпро, 28–29 травня 2020 р.). (с. 338–340). Львів, Україна: Видавництво Міжнародного електронного науково-практичного журналу «WayScience».

20. Денькович, Н. А. (2020k). Якість мистецької освіти в Україні: історичні передумови та стратегічні цілі її розвитку. V Всеукраїнський педагогічний конгрес: збірник наукових праць. (Львів, 1-2 жовтня 2019 р.). (с. 164–182). Львів, Україна: Видавництво «СПОЛОМ».

Публікації, що додатково висвітлюють результати дослідження

21. Денькович, Н. А. (2019l). Педагогічні передумови реалізації новітніх

педагогічних технологій під час навчання художніх дисциплін в умовах інклюзивного навчання. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи*, 5, 133–138.

22. Денькович, Н. А. (2019m). Проходження практики майбутніми фахівцями художнього профілю в умовах інклюзивного простору. *Вікова спадщина українського народу: регіональний аспект*, 18–26.

23. Денькович, Н. А. (2018). Емоційно-естетичне виховання учнів в системі інклюзивного простору через ідеї В.О. Сухомлинського. *У Василь Сухомлинський: наукові праці. (Серія «Видатні українські педагоги», Вип. 10).* П. Сікорський, Д. Герцюк (ред.); (с. 156–165). Львів: Бадікова Н.О.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ABSTRACT	11
ВСТУП	26
РОЗДІЛ 1. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗА ПРОФЕСІЄЮ «ЖИВОПИСЕЦЬ» В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ЯК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	37
1.1. Аналіз поняттєво-категорійного апарату дослідження	37
1.2. Специфіка професійної підготовки фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання	59
Висновки до першого розділу	80
РОЗДІЛ 2. МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗА ПРОФЕСІЄЮ «ЖИВОПИСЕЦЬ» В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ТА УМОВИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ	83
2.1. Методика і логіка дослідження	83
2.2. Педагогічні умови реалізації моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання	99
2.3. Модель підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання	117
2.3.1. Цільовий компонент моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання	120
2.3.2. Особливості теоретико-методологічного компоненту моделі	

підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання	128
2.3.3. Характеристика змістово-операційного компонента моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання	150
Висновки до другого розділу	159
РОЗДІЛ. 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗА ПРОФЕСІЄЮ «ЖИВОПИСЕЦЬ» В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ	161
3.1. Експериментальне дослідження: методика та програма реалізації	161
3.2. Стан практики професійної підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання та результати формульовального експерименту.....	168
3.3. Узагальнені результати підготовки до професійної діяльності майбутніх фахівців за професією «Живописець» у закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання	197
Висновки до третього розділу	203
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	206
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	212
ДОДАТКИ	242

ВСТУП

Актуальність дослідження. Початок ХХІ століття характеризується інтенсифікацією інтеграційних процесів, що реалізуються під впливом тенденцій розвитку міжнародних економічних відносин, поглиблення міжнародної співпраці та інтернаціоналізації. Сьогодні світове співтовариство приділяє значну увагу розвитку інклюзивності, в основу якої покладено використання нових інструментів для забезпечення рівних можливостей та прав усіх без винятку громадян. Ефективне застосування концепції інклюзивного зростання передбачає досягнення високого рівня зайнятості, інвестування в освіту, ефективну боротьбу з бідністю, модернізацію ринків праці тощо. Європейський вектор розвитку України вимагає розробки дієвих механізмів забезпечення можливостей для здобуття професійної освіти особами з особливими освітніми потребами, що розглядається як один із головних чинників розвитку політичної, економічної, соціальної стабільності суспільства.

Проблема здобуття освіти у системі професійної (професійно-технічної) освіти особами з особливими освітніми потребами має важливе соціальне та економічне значення, відображена у документах міжнародного співтовариства, серед яких «Світова доповідь про соціальний захист 2014/15. Побудова економічного відновлення, інклюзивного розвитку та соціальної справедливості» (World social protection report 2014/15. Building economic recovery, inclusive development and social justice) (ILO, 2014), «План імплементації МОП на 2030 рік (Порядок денний сталого розвитку)» (ILO Implementation Plan 2030 Agenda for Sustainable Development) (ILO, 2015), «Світова зайнятість та соціальні перспективи. Тенденції 2021» (World employment and social outlook. Trends 2021) (ILO, 2021) Міжнародної організації праці; «Інвестування у навички для інклюзивної торгівлі» (Investing in skills for inclusive trade) – спільний документ Міжнародної організації праці та Світової організації торгівлі (ILO & WTO, 2017);

«Викладання та навчання в ПТО: Забезпечення ефективного практичного навчання в умовах закладу освіти» (Teaching and learning in VET: Providing effective practical training in school-based settings) Організації Економічної Співпраці та розвитку (OECD, 2021); «Освіта 2030. Інчхонська декларація. Рамки дій для впровадження сталого розвитку. Ціль 4. Забезпечити інклюзивну та справедливу якісну освіту та сприяти можливостям навчання протягом усього життя для всіх» (Education 2030. Incheon Declaration. Framework for Action for the implementation of sustainable development. Goal 4. Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all) ЮНЕСКО (UNESCO, 2016); «Співпраця щодо реалізації Європейської політики (Рамки ОН 2020)» (European policy cooperation (ET 2020 framework) Європейської комісії щодо освіти і навчання (European Commission, 2020); «Участь учнів з особливими освітніми потребами та / або інвалідів у професійній освіті та навчанні – Короткий опис політики» (Participation of Learners with Special Educational Needs and/or Disabilities in Vocational Education and Training – Policy brief) Європейської агенції особливих потреб та інклюзивної освіти (European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2020), «Професійна освіта та навчання. Політика та практика у галузі освіти з особливими потребами» (Vocational education and training. Policy and Practice in the field of Special Needs Education) Granados, 2012) тощо.

Відповідні напрацювання щодо забезпечення можливостей та організації навчання осіб з особливими освітніми потребами відображені у нормативно-правовій базі освітньої галузі України, зокрема у Законах України «Про професійну (професійно-технічну) освіту (1998), а також у проекті нового Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (2020), «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про фахову передвищу освіту» (2019); у Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти (2014), Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-

технічна) освіти на період до 2027 р.» (2019) тощо.

Сьогодні в Україні продовжується робота над розробкою державних стандартів професійної (професійно-технічної) освіти, що покликані модернізувати систему професійної (професійно-технічної) освіти, в основу якої покладено людиноцентричну та компетентнісну парадигми. Власне державні стандарти визначають обсяг знань, умінь і навичок, компетентностей, достатніх для початку професійної діяльності та слугують основою для неперервного професійного розвитку й успішної реалізації на ринку праці.

Дослідженню теоретичних основ та особливостей практики підготовки фахівців у системі професійної (професійно-технічної) освіти присвячені наукові публікації вітчизняних та зарубіжних дослідників, які студіюють проблеми: інтеграції знань, умінь і навичок (Айстраханов, 2015; Козловський, Козловська, & Білик, 2021a, 2021b; Козловський, Козловська, Дольнікова, 2020; Лавриненко, 2019; Ткаченко, 2018; Vaartman & De Bruijn, 2011; De Bruijn & Leeman, 2011); методології професійної педагогіки (Гончаренко, 2008; Жигірь, 2016; Загвязинский & Атаханов, 2005; Литвин & Мацейко, 2013; Новиков & Новиков, 2010; Фрицюк, 2017; Breakwell, Wright & Barnett, 2020; Cohen, Manion & Morrison, 2007; Wright, 2019); інклюзивної освіти та професійного навчання (Будяк, 2011; Ворон & Найда, 2006; Данілавічюте & Литовченко, 2012; Дегтяренко, 2014; Засенко & Колупаєва, 2014; Козіброда, 2021; Колупаєва, 2008, 2017; Ленів, 2018; Малишевська, 2016; Пащенко, 2018; Порошенко, 2019; Удич, 2015; Begeny, & Martens, 2007; Farrell, 2000; Gyamfi, Mprah, Edusei, Dogbe, & Owusu, 2015; Isahi-Paloshi, Vasileska, Trpceska, Spasovski & Stojkovsa Aleksova, 2014; Miles, 2000; Pašalić-Kreso, 2003); теоретичних основ професійної освіти (Астраханов, 2016; Вем'ян, 2018; Волкова, 2009; Гончаренко, 2012; Джеджула, 2014; Дольнікова, & Козловська, 2019; Єжова, Муқан, Біда, & Білик, 2022; Дубасенюк, 2018; Козловська, Собко, Стечкевич, Дубницька & Якимович, 2012; Коломієць, 2013; Кудикіна, 2007; Набока & Давискиба, 2019; Ничкало, 2007; Радкевич,

2016; Хуторской, 2003; Ягупов, 2012; Edwards, 1989; Huitt, 2009); управління розвитком професійної (професійно-технічної) освіти (Бородієнко, Пуховська, Радкевич & Леу, 2017; Гириловська, 2017; Грень, 2019; Дупак, 2015; Кравець, 2017; Крижко & Мамаєва, 2005; Granados, 2012); організації практико орієнтованого навчання (Базиль, 2020; Герлянд, 2021; Гириловська, 2016; Короткова, 2021; Кулалаєва, 2020; Мацейко, 2014; Новіков, 2019; Сліпчишин, 2012; Griffiths & Guile, 2003); застосування традиційних та інноваційних підходів, форм, методів і технологій навчання (Галюк, 2015; Горбань, 2016; Дяченко-Богун, 2014; Зузяк, Лудан, Пінаєва & Пинаєва, 2018; Каньковський, 2013; Ламберг, 2015; Падалка & Нісімчук, 1995; Розіна, 2013; Соколова, 2011; Цуканова, 2014; Ярославцева, 2010; Yezhova, Pashkevich, & Gryn, 2019; Kolosnichenko, Yezhova, Pashkevich, Kolosnichenko, & Ostapenko, 2021); професійного розвитку педагогів професійної (професійно-технічної) школи (Кошук, 2020; Кручек, 2020; Масліч, 2020; Михнюк, 2016; Морева, 2006; Орлов, 2003; Радкевич, 2006; Титова, 2018; Чайковський, 2012; Шамралюк, 2016, 2021; Юртаєва, 2010).

Особлива увага приділяється дослідженню специфіки підготовки фахівців за професіями у галузі художнього та декоративно-прикладного мистецтва, яку студіюють: Алексєєва, 2020; Базилевська, 2015; Богдадюк, 2017; Брижата, 2017; Бучківська, 2019; Власюк, 2017; Волинська, 2002; Гарбузенко, 2010; Дереновська, 2019; Ейвас, 2016; Запаско, 2000; Кардашов, 2007; Комашко, 2009; Линовицька, 2017; Максимова, 2019; Оршанський, 2008; Отич, 2010; Падалка, 2009; Полудень, Афонін & Костогриз, 2020; Радкевич, 2010; Рудницька, 2000; Сельський, 1965; Смірнова, 2015; Сова, 2019; Стечкевич, 2017; Чельшева, 2001; Шевнюк, 2017; Щолокова, 2007; Яланська, 2018.

Однак, поряд із зацікавленням науковців питаннями розвитку професійної (професійно-технічної) освіти, підготовки фахівців, специфіки організації інклюзивного академічного середовища, проблема потребує додаткового студіювання у контексті підготовки фахівців за професією

«Живописець» в умовах інклюзивного навчання (Мукан, & Козіброда, 2020; Козіброда, & Мукан, 2020; Кучай, Шинкарук, & Біда, 2019; Кучай, Шинкарук, Біда, & Кучай, 2019).

Результати аналізу наукових праць та практики підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах системи професійної (професійно-технічної) освіти уможливають виокремлення низки суперечностей, розв'язання яких сприятиме її удосконаленню: між потребою у забезпеченні рівних прав для здобуття професійної (професійно-технічної) освіти для усіх без винятку громадян та недостатнім рівнем забезпечення відповідних педагогічних умов для його реалізації у системі професійної (професійно-технічної) освіти; між потребою у підготовці висококваліфікованих фахівців за професією «Живописець», готових до функціонування на ринку праці та особистісної й професійної реалізації, та необхідністю удосконалення загально-професійної, професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки у контексті розробленого Державного стандарту; між необхідністю підвищення рівня підготовки фахівців за професією «Живописець» потребою у розробленні відповідного навчально-методичного забезпечення для реалізації інклюзивного навчання.

Отож, результати аналізу науково-педагогічної літератури, дослідження практики сучасних закладів П(ПТ)О щодо реалізації інклюзії, рефлексія власного досвіду, виявлені суперечності дають підстави висувати про недостатність розроблення проблеми дослідження та сформулювати тему дисертаційного дослідження **«Підготовка майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до наукового напрямку кафедри педагогіки та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» «Теоретико-методичні засади професійного розвитку особистості». Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи

«Теоретико-методичні засади особистісного і професійного розвитку сучасного фахівця в умовах інтеграції у міжнародний освітній простір» (номер державної реєстрації 0121U113179).

Тема затверджена (протокол № 9/18 від 08.10.2018) та уточнена (протокол № 4/21 від 08.11.2021) Вченою радою Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка».

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних основ та експериментальна перевірка моделі підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладах професійної (професійно-технічної) в умовах інклюзивного навчання, а також педагогічних умов її реалізації.

Відповідно до мети дисертаційного дослідження визначено такі **завдання:**

1) висвітлити проблему підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладі професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання як науково-педагогічну проблему;

2) спроектувати модель підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання;

3) визначити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови, що забезпечують ефективність моделі підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти;

4) розробити навчально-методичний комплекс, спрямований на поєднання потенціалу аудиторної та позааудиторної діяльності в інклюзивному середовищі закладу професійної (професійно-технічної) освіти та поетапний розвиток рівнів підготовки фахівців за професією «Живописець»;

5) експериментально перевірити ефективність авторської моделі підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти

й педагогічних умов її реалізації.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти.

Предмет дослідження – формування професійної готовності майбутніх фахівців за професією «Живописець», підготовка яких реалізується в умовах інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти.

В основу **гіпотези дослідження** покладено припущення, що позитивна динаміка формування професійної готовності майбутніх фахівців за професією «Живописець», що навчаються в умовах інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти, забезпечуватиметься за таких педагогічних умов: формування мотивації здобувачів освіти до освоєння професії «Живописець» в умовах інклюзивного освітнього середовища; оновлення змістового наповнення підготовки фахівців за професією «Живописець» з урахуванням специфіки інклюзивного академічного середовища; використання інноваційних організаційних форм, методів і технологій навчання у процесі підготовки фахівців за професією «Живописець» в інклюзивному академічному середовищі.

З метою досягнення мети і вирішення відповідних завдань використано комплекс **методів дослідження**, що застосовуються у професійній педагогіці: теоретичні – кількісний і якісний аналіз та синтез, що слугували засобом для аналізу праць вітчизняних і зарубіжних дослідників професійної (професійно-технічної) освіти, опрацювання нормативно-правової бази професійної (професійно-технічної) освіти, конкретизації поняттєво-категорійного апарату дослідження; дедукція та індукція – для виокремлення особливостей практики підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання; узагальнення та систематизація – для обґрунтування педагогічних умов реалізації моделі підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного середовища закладу професійної (професійно-технічної)

освіти; прогнозування та моделювання – для проектування моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання; зіставлення та узагальнення – для формулювання висновків на основі результатів дослідження; емпіричні – опитування (бесіда, інтерв'ю, тестування, анкетування) для збору первинної педагогічної інформації про сформованість професійної готовності фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання у закладі професійної (професійно-технічної) освіти; спостереження за процесом підготовки фахівців за професією «Живописець» у системі професійної (професійно-технічної) освіти; *експериментальні*: педагогічний експеримент та опрацювання отриманих даних за допомогою методів математичної статистики для перевірки ефективності моделі підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання та педагогічних умов її реалізації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* спроектовано й теоретично обґрунтовано *модель* підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти, що охоплює цільовий теоретико-методологічний, змістово-операційний та результативний компоненти, а також *педагогічні умови її реалізації* (формування мотивації здобувачів освіти до освоєння професії «Живописець» в умовах інклюзивного освітнього середовища; оновлення змістового наповнення підготовки фахівців за професією «Живописець» з урахуванням специфіки інклюзивного академічного середовища; використання інноваційних організаційних форм, методів і технологій навчання у процесі підготовки фахівців за професією «Живописець» в інклюзивному академічному середовищі); *розроблено та апробовано* навчально-методичний комплекс, спрямований на поєднання потенціалу аудиторної та позааудиторної діяльності в інклюзивному середовищі закладу професійної (професійно-технічної) освіти та поетапний

розвиток рівнів підготовки фахівців за професією «Живописець»; *експериментально перевірено* ефективність авторської моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти й педагогічних умов її реалізації.

Удосконалено діагностичний інструментарій наукового дослідження підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до розроблених критеріїв: мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-пізнавальний, операційно-діяльнісний, оцінно-результативний.

Уточнено сутність понять «професійно-технічна освіта», «професійна підготовка», «мистецька освіта», «фахівець образотворчого мистецтва», «фахівець декоративного мистецтва», «професія «Живописець», «інклюзивне навчання», «учень з особливими освітніми потребами».

Подальшого розвитку набули положення про використання потенціалу аудиторної та позааудиторної діяльності в умовах інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти; розвиток мотивації до освоєння професії «Живописець» та повноцінної реалізації на ринку праці.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що розроблено навчально-методичний комплекс, який використовуються у роботі закладів П(ПТ)О, що здійснюють підготовку фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання.

Основні положення дисертації, матеріали, база даних, модель підготовки фахівців за професією «Живописець» в закладі професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання та результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у процесі удосконалення програм підготовки фахівців за спеціальністю «Живописець», а також у системі неперервного професійного розвитку педагогів закладів П(ПТ)О, що працюють з учнями в інклюзивних групах.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Державного навчального закладу «Художнє професійно-технічне училище ім. Й. П. Станька Львівської обласної державної адміністрації (довідка № 134а від 25.11.2021); Державного професійно-технічного навчального закладу «Стрийське вище художнє професійне училище» Львівської обласної державної адміністрації (довідка № 127 від 17.11.2021); Державного навчального закладу «Львівське вище професійне художнє училище» Львівської обласної державної адміністрації (довідка № 144 від 01.12.2021); Національного університету «Львівська політехніка» (довідка № 67-01-2274 від 23.12.2021); Департаменту освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації (довідка № 03-01/10/4216 від 31.12.2021); Державного навчального закладу «Дубенське вище художнє професійно-технічне училище» (довідка без номера); Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка № 50/21 від 16.12.2021).

Особистий внесок здобувача. У праці (Gontar, Marchuk, Durman, Denkovych, & Dudkevych, 2020), опублікованій у співавторстві, автору належить виокремлення викликів та перспектив, що характеризують постіндустріальні суспільства розвинутих країн світу щодо розвитку інклюзивності.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження представлені під час доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та конгресах: Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи (Львів, 2018), Сучасна мистецька освіта: актуальні підходи та перспективи розвитку (Львів, 2019), Роль і місце психології і педагогіки у формуванні сучасної особистості (Харків, 2019), Культурна спадщина вітражного мистецтва Західної України (Львів, 2019), Управління в освіті (Львів, 2019), Модернізація та наукові дослідження: парадигма інноваційного розвитку суспільства і технологій (Київ, 2019), Актуальні питання педагогіки та психології (Харків, 2019), V Всеукраїнський педагогічний конгрес (Львів, 2019), Захист прав і свобод

людини та громадянина в умовах формування правової держави (Львів, 2019, 2020), Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення (Київ, 2020), Інклюзивний освітній простір: виклики сьогодення (Житомир, 2020), Шляхи розвитку науки в сучасних кризових умовах (Дніпро, 2020).

Основні положення дисертаційної роботи, висновки та отримані результати презентовано та обговорено під час наукових семінарів та засідань кафедри педагогіки та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (2018-2022 рр.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження висвітлені у 23-ох публікаціях (із них 22 одноосібні), серед яких: 5 статей у виданнях, належать до переліку наукових фахових видань України, 1 стаття у виданні, що включене до Web of Science Core Collection, 1 розділ у колективній монографії, 13 праць апробаційного характеру, 3 наукові праці, що додатково висвітлюють результати дослідження.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (268 найменувань, з них 37 – іноземною мовою), 14 додатків. Загальний обсяг дисертації – 322 сторінки, основний зміст складає 211 сторінок, який містить 22 таблиці та 25 рисунків на 15-ти сторінках.

РОЗДІЛ 1

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗА ПРОФЕСІЄЮ «ЖИВОПИСЕЦЬ» В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО- ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ЯК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У першому розділі «Підготовка майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти (далі П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання як науково-педагогічна проблема» висвітлено результати аналізу поняттєво-категорійного апарату дослідження, а також охарактеризовано специфіку професійної підготовки фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання.

1.1. Аналіз поняттєво-категорійного апарату дослідження

Актуалізація проблеми забезпечення освітніх можливостей для осіб із особливими освітніми потребами є однією із тенденцій міжнародного освітнього простору на початку ХХІ століття. У країнах Європейського Союзу розвиток політики у галузі інклюзивної освіти та її забезпечення розглядається як важливий чинник демократизації суспільства, оскільки забезпечує рівні можливості для здобуття освіти кожному громадянину, а також задоволення соціальних потреб особистості. Спостерігається підвищення уваги до проблеми забезпечення соціальної рівності та вразливих груп населення. Все це пов'язано з тим, що раніше, протягом декількох десятиліть, багато країн світу сповідували політику неолібералізму, яка з часом створювала розрив між багатими та бідними. Аналіз світового досвіду свідчить про тенденцію розвитку інклюзії та розуміння її ролі для національної економіки та забезпечення економічної безпеки держави. Особливий поступ у цьому

напрямку демонструють такі країни, як Канада, Норвегія, Швеція, США тощо.

Відповідно до Закону України «Про освіту» (2017), освіта розглядається як основна рушійна сила розвитку сучасного суспільства та кожної людини зокрема. Йдеться про її визначальну роль в інтелектуальному, фізичному, духовному, культурному розвитку особистості, що уможлиблює її повноцінне функціонування у соціумі: «Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» (Закон України «Про освіту», 2017).

У контексті дисертаційного дослідження вважаємо за необхідне виконати аналіз його поняттєво-категорійного апарату, зокрема з'ясувавши сутність таких понять, як «професійно-технічна освіта», «професійна підготовка», «мистецька освіта», «фахівець образотворчого мистецтва», «фахівець декоративного мистецтва», «професія «Живописець», «інклюзивне навчання», «учень з особливими освітніми потребами» тощо.

Передусім, звернемося до нормативно-правової бази, що регулює розвиток та функціонування системи освіти України, зокрема її складової – професійної (професійно-технічної) освіти. Так, у Законі України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (1998) зазначено, що до системи П(ПТ)О України належать різні заклади освіти, зокрема «професійно-технічне училище відповідного профілю; професійне училище соціальної реабілітації; вище професійне училище; професійний ліцей; професійний ліцей відповідного профілю; професійно-художнє училище; художнє професійно-технічне училище; вище художнє професійно-технічне училище; училище-

агрофірма; вище училище-агрофірма; училище-завод; центр професійної (професійно-технічної) освіти; центр професійної освіти; навчально-виробничий центр; центр підготовки і перепідготовки робітничих кадрів; навчально-курсний комбінат; навчальний центр; інші типи закладів освіти, що надають професійну (професійно-технічну) освіту або здійснюють професійне (професійно-технічне) навчання» (Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту», 1998). Як свідчать статистичні дані, станом на 01.01.2020 р. до системи професійної (професійно-технічної) освіти в Україні належали 723 заклади різних типів (див. Рис. 1.1) (МОН України. Інститут освітньої аналітики, 2020, с. 80).

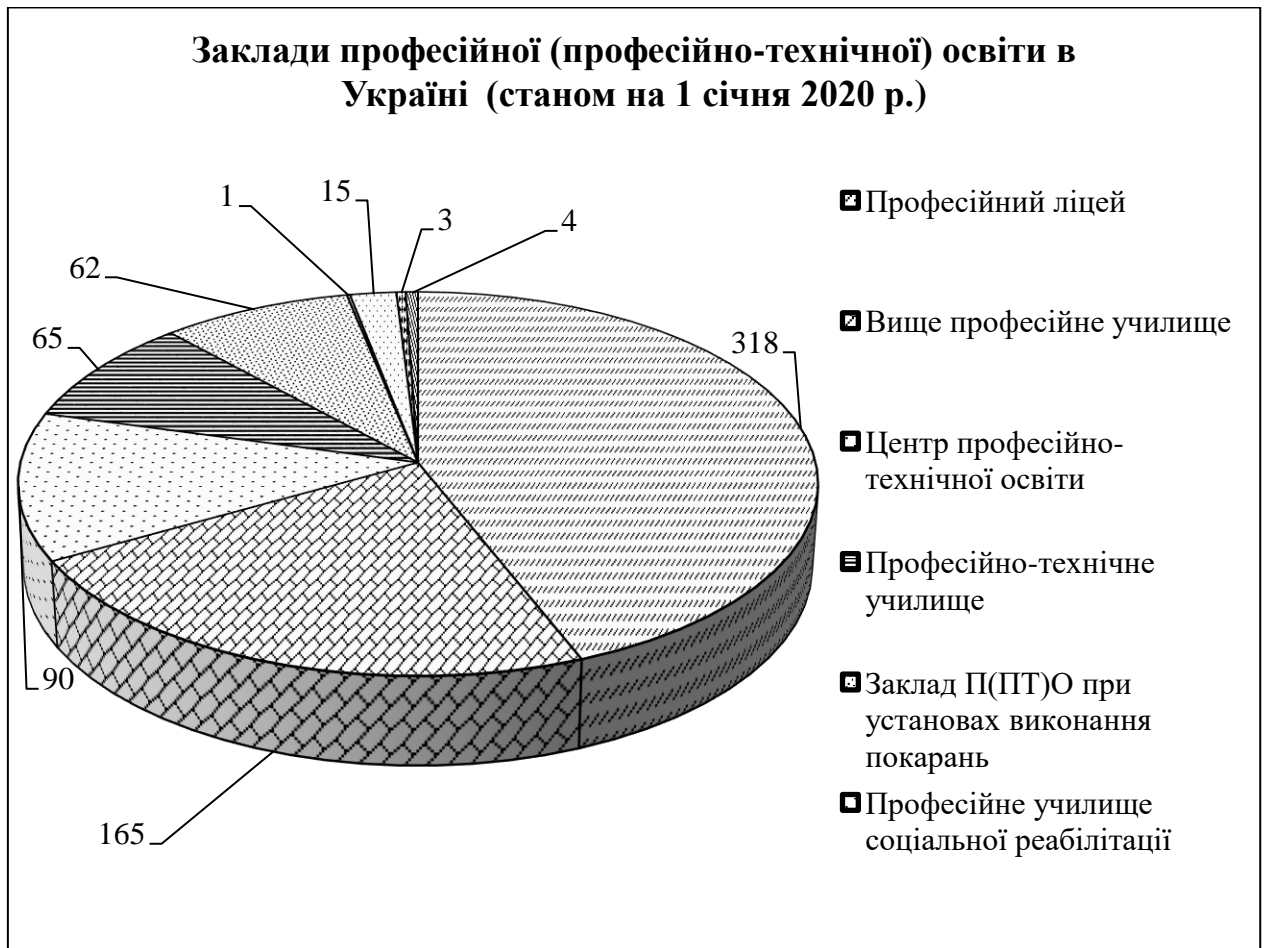

Рис. 1.1. Кількість закладів П(ПТ)О за типами (станом на 01.01.2020 р.) (од.) (МОН України. Інститут освітньої аналітики, 2020, с. 80)

Сьогодні у контексті розробки проекту нового Закону «Про професійну (професійно-технічну) освіту» тривають дискусії щодо недоцільної наявності такого розмаїття закладів П(ПТ)О. Проте, вважаємо логічним аналіз системи

П(ПТ)О, що реалізує програми підготовки фахівців відповідно до чинної нормативно-правової бази. Отже, ці заклади пропонують освітньо-професійні програми, успішне освоєння яких спрямоване на оволодіння робітничою професією, спеціальністю, а також відповідною кваліфікацією. Підтвердження цієї тези знаходимо у Законі України «Про професійну (професійно-технічну освіту)» (1998) зі змінами, що визначає професійну (професійно-технічну освіту) як складову системи освіти України. «Професійна (професійно-технічна) освіта є комплексом педагогічних та організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями і навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури. Професійна (професійно-технічна) освіта здобувається у закладах професійної (професійно-технічної) освіти» (Закон України «Про професійну (професійно-технічну освіту», 1998).

Відповідно до чинного законодавства у системі професійної (професійно-технічної освіти) забезпечується можливість для навчання за різними формами, зокрема, денною, очно-заочною, дистанційною. Пропонуються програми підготовки кваліфікованих робітників у межах вечірньої (змінної) форми навчання, а також з відривом чи без відриву від виробництва. Відповідно до Статті 12 Закону України «Про професійну (професійно-технічну освіту» (1998) зі змінами забезпечується можливість для навчання відповідно до індивідуального навчального плану.

У вересні 2018 р. Міністерство освіти і науки України запропонувало до громадського обговорення проект нового Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту». 12 жовтня 2020 р. проект 4207 від 12.10.2020 р. зареєстрований у Верховній раді, проте станом на травень 2021 р. ще не прийнятий. У проекті йдеться про використання такої форми навчання, як дуальна, під якою розуміють «спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах П(ПТ)О (в інших суб'єктів освітньої діяльності), за денною формою, з практичною підготовкою на робочих місцях

на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації на основі договору» (Проект Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту, 2020).

У дисертаційному дослідженні послуговуємося термінами «професійна підготовка» та «професійне навчання». Як свідчать реалії сьогодення, на початку ХХІ століття у зв'язку зі стрімким поступом виробництва і технологій актуалізується проблема розвитку людського капіталу, інтенсифікації його міграції та глобалізації ринку праці, що зумовлює потребу у підготовці висококваліфікованих фахівців. Глобалізаційні процеси висувають вимоги до спеціалістів щодо постійного оновлення знань, формування і розвитку умінь і навичок на неперервній основі, що становлять основу для розвитку їхнього «професіоналізму, мобільності, комунікативності, самостійності, відповідальності, володіння інноваційними виробничими технологіями, готовністю до безперервного професійного навчання тощо» (Радкевич, 2016, с. 6). Такі ж міркування висловлює Н. Титова (2018), яка зазначає: «... нині для викладачів та студентів закладів П(ПТ)О недостатньо наявного науково-методичного забезпечення змісту дисциплін зі спеціальної галузевої підготовки, а також немає науково-методичного проектування змісту спеціальних дисциплін, що передбачають не лише професійну підготовку майбутніх фахівців з галузевих дисциплін, але й формування та розвиток їхнього творчого мислення у процесі вирішення прикладних завдань» (с. 58–59). Така проблема є сьогодні актуальною, оскільки відповідно до Закону України «Про професійну (професійно-технічну освіту» (1998), «професійне (професійно-технічне) навчання передбачає формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності, перспектив її кар'єрного зростання впродовж життя».

Аналізуючи світовий досвід професійного навчання Л. Лавриненко (2019) виокремлює такі його особливості: «безперервність навчання;

наближення теорії та практики; контроль та координація розробки освітніх програм; впровадження компетентнісного підходу в процес підготовки робітничих кадрів, співпраця керівників організацій, установ та закладів, що беруть участь у підготовці робітничих кадрів; додержання оптимального співвідношення між підготовкою робочих та спеціалістів і керівників» (с. 328–329).

Науковці трактують підготовку як «різновид організованої (формальної та неформальної) освіти для досягнення визначених у дослідницькій, освітній або навчальній програмі цілей учіння, що ведуть до набуття або вдосконалення кваліфікації» (Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти, 2014, с. 134). Щодо професійної підготовки, то результати аналізу науково-педагогічної літератури свідчать, що дослідники тлумачать її як систему «організаційних і педагогічних заходів, що забезпечують професійну спрямованість знань, навичок, умінь та професійної готовності особистості до такої діяльності» (Азимов, & Шукин, 2009, с. 230).

Нам імпонує визначення терміну «професійна підготовка», запропоноване С. Гончаренком (1997). На думку автора, під професійною підготовкою слід розуміти поглиблене ознайомлення фахівця з науковими основами і технологією певного виду праці, формування і розвиток спеціальних умінь і навичок, професійних цінностей і ставлення, що є ключовими для обраної професії (Гончаренко, 1997). Вважаємо, що окрім професійних знань, умінь і навичок, професійних цінностей і ставлення, сьогодні особливої уваги заслуговують і загальні компетентності, що формуються у контексті професійної підготовки сучасного фахівця. Зокрема, важливе значення працедавці надають таким компетентностям, як самостійність, критичність мислення, творчість, здатність до прийняття рішень, комунікативна компетентність та вміння навчатися на неперервній основі.

Результати аналізу науково-педагогічної літератури з проблеми

дослідження свідчать, що науковці студіюють професійну підготовку кваліфікованих фахівців у системі професійної (професійно-технічної) освіти та розглядають її як систему, що охоплює взаємопов'язані складові. Так, І. Гириловська (2016) вважає, що професійну підготовку доцільно визначати за такими складовими: «1) інтелектуальною (теоретичні, професійні, процедурні знання); 2) діяльнісною (професійні уміння та навички, професійний досвід, готовність до певних видів професійно спрямованих робіт); 3) компетентнісною (володіння професійно важливими якостями відповідно до конкретної професії); 4) комунікативною (комунікабельність, перцептивність, культура спілкування); 5) рефлексивною (самоаналіз, саморегуляція, саморозвиток)» (с. 33).

Наукові розвідки присвячуються висвітленню проблеми стандартизації професійної підготовки фахівців та застосуванню компетентнісного підходу до її реалізації. Як зазначає С. Кравець (2017), «у виробленні єдиної політики стандартизації професійної освіти молодших спеціалістів особливо фокусується увага на основних категоріях компетентнісного підходу» (с. 135). Про освоєння певного обсягу знань, формування і розвиток відповідних умінь і навичок, розвиток здатності до комунікації, а також відповідальності та автономії задекларовано у Національній рамці кваліфікацій, до якої внесено зміни відповідно до Постанови Кабінету міністрів України №519 від 25 червня 2020 р. (Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: постанова Кабінету Міністрів України № 1341 від 23 листопада. 2011 р., 2011).

Аналізуючи досвід країн Європейського Союзу щодо забезпечення доступності професійної освіти і навчання, дослідники виокремлюють передумови, необхідні для її розвитку. До них відносять привабливість та інклюзивність, що передбачає залучення до системи професійної освіти висококваліфікованого педагогічного персоналу, застосування інноваційних методів навчання, розбудову матеріально-технічної інфраструктури закладу П(ПТ)О, забезпечення відповідності освітніх пропозицій потребам ринку праці, а також урахування потреби у неперервному професійному розвитку

фахівців (Бородієнко, Пуховська, Радкевич, & Леу, 2017). Переконані, що важливе значення має й проблема забезпечення якості підготовки фахівців у системі професійної (професійно-технічної) освіти, оскільки вона розглядається абітурієнтами як альтернатива, що дозволяє одночасне завершення загальної шкільної освіти та освоєння фаху.

У контексті нашого дослідження варто виокремити термін «образотворче мистецтво», «декоративне мистецтво», «мистецька освіта». Щодо образотворчого мистецтва, то варто наголосити, що воно відображає реальну дійсність засобами унаочнення навколишньої дійсності, відтворення її особливостей через об'ємні форми, кольорову гаму, просторовість тощо. Таке відображення художніх образів на площині передається за допомогою малярства й графіки, а у просторі – скульптури. У контексті підготовки фахівців образотворчого мистецтва варто виокремити види образотворчого мистецтва, до яких належать архітектура, живопис, скульптура, графіка, дизайн, декоративно-ужиткове мистецтво (Кардашов, 2007).

Поняття декоративно-ужиткове мистецтво позначає виконання дуальної ролі: використання у побуті та естетичну насолоду. «Декоративне мистецтво розглядається як частина пластичного мистецтва, що призначене для художнього оформлення навколишнього матеріального середовища, внесення до нього естетичних елементів, створення ідейно-образної основи. У ньому виявляються закономірності естетичного ставлення людини до дійсності й мистецтва до дійсності» (Ейвас, 2016, с. 7). Далі авторка зауважує, що «предметами декоративно-прикладного мистецтва є речі, призначені для практичного використання. Їх декоративність визначається формою, матеріалом, видом художньої обробки і способом оздобленням (розпис і декоративне малювання, вишивання, плетіння і ткання, різьблення і виточування, рельєф і покриття тощо)» (Ейвас, 2016, с. 8). Л. Оршанський (2008) зазначає, що особливостями декоративного мистецтва є декоративність, конструктивність та орнаментальність, а також колективний характер творчості і спадковість багатовікових традицій.

Отож, до творів декоративно-ужиткового мистецтва належить посуд, одяг, меблі. Проте, тут виокремлюють й техніку, яку застосовує майстер для виготовлення декоративно-ужиткових творів: килимарство, ткацтво, вибійка, батик, писанкарство, емалі, розпис, (інкрустація, випалювання, чернь, гравіювання, різьблення, тиснення, карбування, пластика малих форм, ковальство, слюсарство, просічний метал, скань, мереживо, витинанки, ажурно-силуетна пластика, соломоплетіння) (Рудницька, Кондрацька, Смікал, Смирнова, & Грищенко, 2000), а також матеріал: метал, скло, папір, лоза, текстиль, дерево, камінь, глина, порцеляна тощо.

Словник «Декоративно-ужиткове мистецтво» пропонує класифікацію творів декоративно-ужиткового мистецтва в основу якої покладено використаний матеріал та техніку виконання. Отож, йдеться про ужиткові твори об'ємно-просторової форми, виготовлені переважно з твердих матеріалів, до яких віднесено дерево, камінь, кістка, ріг із використанням техніки різьблення, точіння, шліфування тощо. Виокремлено художні вироби з кераміки, скла, металу, для виготовлення яких застосовано техніку лиття, формування, виточування. Також автор вирізняє предмети зі шкіри, рогози, соломи, волокнистих рослин – льону, коноплі, для виготовлення яких використовують техніку моделювання (Запаско, 2000).

Аналізуючи поняття «мистецька освіта», погоджуємося із Г. Падалка (2009), що це «процес і результат освоєння суб'єктом істотних властивостей навколишньої дійсності, відтвореної у художніх образах. Змістом мистецької освіти виступає спрямована на загальний і художній розвиток особистості система педагогічно адаптованих художньо-практичних умінь, навичок, знань, досвіду ціннісного ставлення до мистецтва, досвіду творчої діяльності» (с. 3).

Науковий інтерес становить дослідження О. Щолокової (2007), яка акцентує увагу на тому, що в основу сучасної мистецької освіти покладено ідеї гуманізму. Відтак, до її основних завдань авторка відносить «переосмислення світоглядно-методологічних основ гуманістичного пізнання; забезпечення

гуманістичної спадкоємності у мистецькій освіті, піднявши її ефективність на всіх етапах і особливо на завершальному – в галузі вищої мистецької освіти; впровадження різних навчальних програм, спрямованих на вивчення здобутків своєї національної культури та культур інших народів світу з пріоритетом духовних і моральних цінностей» (с. 13).

Погоджуємося з твердженням А. Линовичкої (2017), що до основних завдань професійної мистецької освіти слід віднести не тільки підготовку фахівців для виконання творів мистецтва, але й формування загальних компетентностей усесторонньо розвинутої особистості з духовними цінностями та почуттям прекрасного. Цієї ж думки дотримується й Н. Комашко (2009), наголошуючи, що «розвиток творчих здібностей, формування художнього світогляду, самосвідомості, естетичного ставлення до дійсності і мистецтва, накопичення необхідного досвіду креативної діяльності» майбутнього фахівця образотворчого мистецтва складають основу його художньої діяльності» (с. 59).

Заслуговує на увагу дослідження О. Дереновської (2019), яка розглядає професійну підготовку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва як «цілісну систему формування професійних та спеціальних знань, умінь, навичок студентів, їх здатності до художньо-професійної діяльності» (с. 163), відтак видається логічним визначення та створення умов, «які б стимулювали духовне зростання, пізнавальну спрямованість особистості» (Смірнова, 2015, с. 113).

У контексті проблеми професійної підготовки фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) ми суголосні з науковцем І. Брижатою (2017), яка засвідчує, що під розвитком професійних умінь майбутніх фахівців образотворчого мистецтва слід розуміти комплексне поєднання художніх і графічних умінь.

Серед ключових понять, якими оперуємо у дисертаційній роботі – «фахівець декоративного мистецтва», в основу професійної підготовки якого покладено інтеграцію історичного досвіду, традицій, цінностей з сучасними

методами та підходами до навчання декоративному мистецтву (Власюк, 2017), а власне професійна підготовка спрямована на формування професіоналізму, під яким розуміється «компетентність в оцінці ставлення особистості до різних аспектів професійної діяльності, а також ціла структура соціальних, власне професійних, морально-мотиваційних компонентів» (Орлов, 2003, с. 15). У цьому контексті О. Смірнова (2015) підкреслює, що «для організації процесу засвоєння знань із декоративно-прикладного мистецтва, досягнення високого рівня їх узагальнення, диференціації, інтеграції, класифікації та встановлення причинно-наслідкових зв'язків, переносу в нові ситуації викладач повинен пояснювати, переконувати, демонструвати приклади і прийоми художньої діяльності, орієнтуючись на сучасні інноваційні технології навчання» (с. 113).

Важливе значення для нашого дослідження має розуміння поняття «професія «Живописець». Передусім до тлумачення поняття «живопис». П. Герчанівська (2015) у праці «Культурологія: термінологічний словник», визначає поняття «живопис» як «вид образотворчого мистецтва, твори якого створюються за допомогою фарб, що наносяться на тверду поверхню. Живопис є важливим засобом художнього відображення й тлумачення дійсності, має істотний соціальний зміст і різноманітні ідеологічні функції. Розрізняють живопис: монументально-декоративний (стінні розписи, плафони, панно); станковий (картини); декораційний (ескізи кіно- і театральних декорацій, а також костюмів); іконопис; мініатюру; діораму, панораму» (с. 64).

До переліку ключових понять дисертаційного дослідження належить «інклюзивне навчання». Вважаємо за необхідне зупинитися на його трактуванні. Відповідно до Закону України «Про освіту» (2017), «інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників» (Закон України «Про освіту», 2017). У цьому ж Законі йдеться про

забезпечення умов для навчання осіб з особливими освітніми потребами відповідно до індивідуальної програми розвитку та з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей (Закон України «Про освіту», 2017). Відповідно до Закону України «Про професійну (професійно-технічну освіту)» (1998) «особі з особливими освітніми потребами, яка опанувала курс професійно-технічного навчання в закладі П(ПТ)О першого атестаційного рівня і успішно пройшла кваліфікаційну атестацію, присвоюється освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» з набутої професії відповідного розряду та видається свідоцтво про присвоєння робітничої кваліфікації» (Закон України «Про професійну (професійно-технічну освіту)», 1998).

Варто зазначити, що у науково-педагогічній літературі часто зустрічаємо такі два поняття як «інтеграція» та «інклюзія», які застосовуються для означення проблеми спільного навчання учнів без нозологій та учнів з особливими освітніми потребами. Проте, слід зауважити, що вони позначають абсолютно різні явища. Так, наприклад, інтеграція передбачає долучення особи з особливими освітніми потребами до академічного середовища закладу освіти, проте не означає проблеми адаптації цього середовища до потреб учня. Тобто йдеться про те, що учень з особливими освітніми потребами, інтегрований до академічного середовища закладу П(ПТ)О, має адаптуватися до вимог закладу освіти, вимог освітньо-професійної програми тощо.

Отож, науковці трактують інтеграцію, як концепцію, відповідно до якої учень з особливими освітніми потребами – це «проблема», вирішення якої залежить від таких чинників, як наявність відмінностей від інших учнів, потреба у створенні особливого середовища, потреба у залученні спеціальних педагогів, відсутність або низький рівень соціальних навичок та навичок навчання, наявність особливостей, потреба у наданні допомоги, неспроможність або обмежена можливість відвідувати заклад освіти (див. Рис. 1.2) (EENET, 1998).

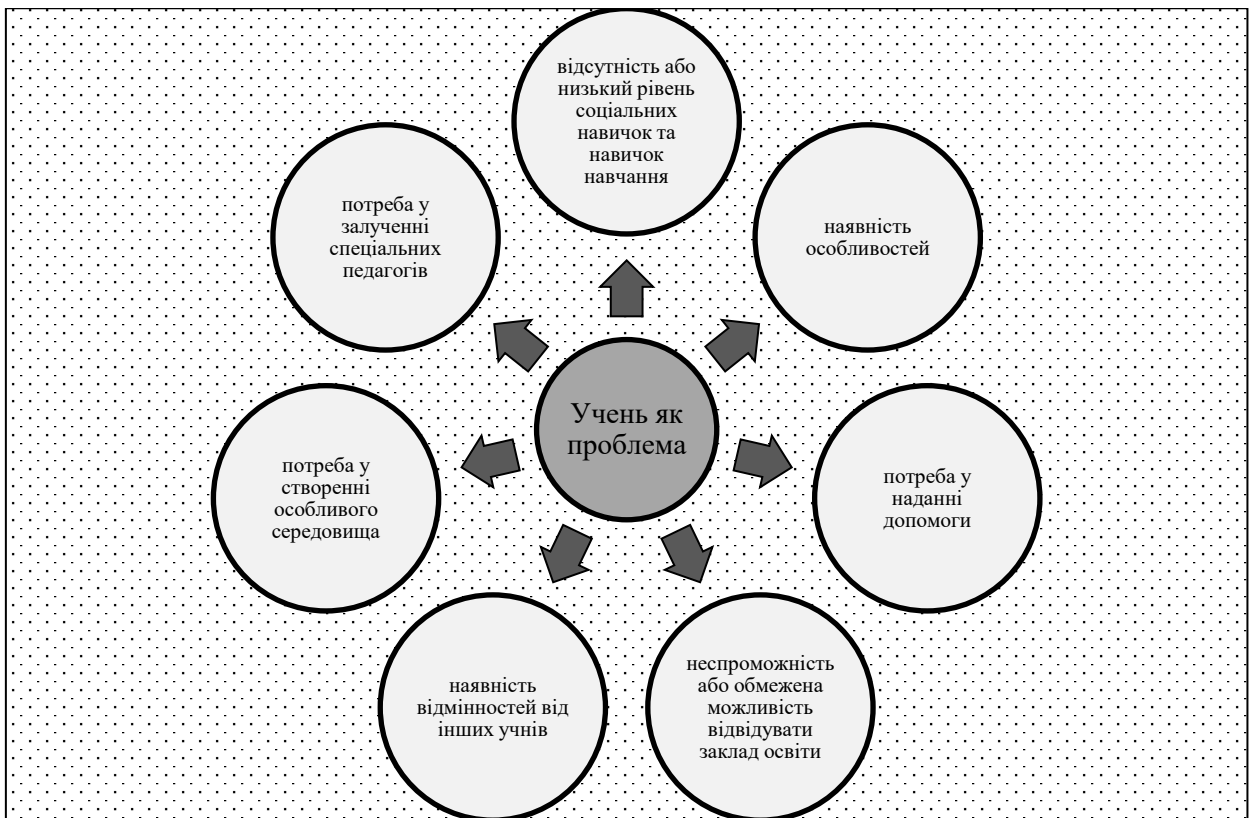

Рис. 1.2. Концепція інтегрованого навчання учнів з особливими освітніми потребами (EENET, 1998)

Відповідно до Статті 12 Закону України «Про професійну (професійно-технічну освіту)» (1998) зі змінами: «Заклади професійної (професійно-технічної) освіти можуть створювати у своєму складі інклюзивні групи для навчання осіб з особливими освітніми потребами» (Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту», 1998). Також у цій статті йдеться про те, що «прийом до закладів П(ПТ)О осіб з особливими освітніми потребами, яким не протипоказане навчання за обраним напрямом (спеціальністю), у разі складення вступних іспитів здійснюється поза конкурсом» (Закон України «Про професійну (професійно-технічну освіту)», 1998).

На наше переконання, інклюзія у системі професійної (професійно-технічної) освіти передбачає адаптацію цієї системи до потреб учня з особливими освітніми потребами, в основу якої покладено повагу до кожної особистості, до її інакшості (див. Рис. 1.3). У цьому контексті погоджуємося із твердженням науковця С. Майлз (Miles, 2000), що інтеграція охоплює поняття

«ходити до закладу освіти», а інклюзія – «брати активну участь у життєдіяльності закладу освіти».

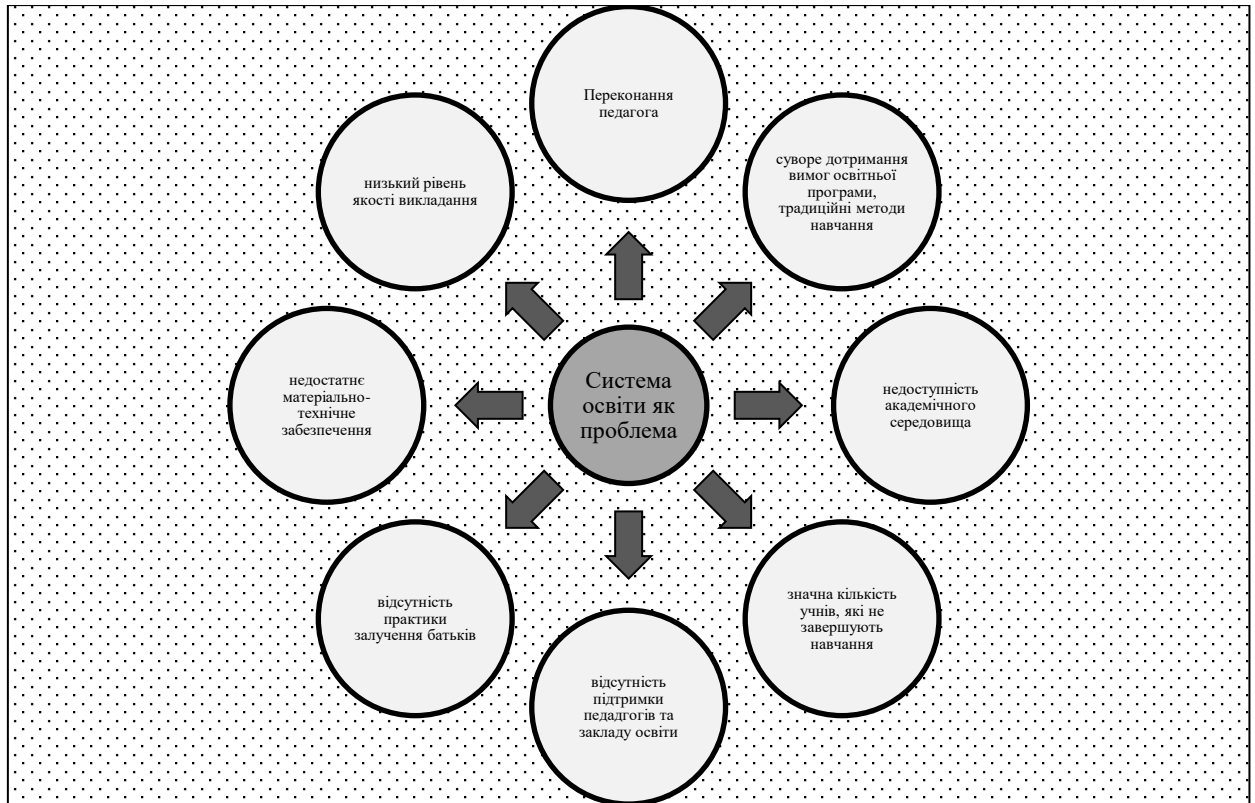

Рис. 1.3. Концепція інклюзивного навчання учнів з особливими освітніми потребами (EENET, 1998)

Варто зазначити, що у науково-педагогічній літературі присутні різноманітні визначення поняття «інклюзивне навчання», оскільки науковці застосовують різні підходи до його означення. Так, наприклад, А. Пасалук-Кресо (Pasaluc-Kreso, 2003) розглядає проблему інклюзивного навчання з перспективи залучення учнів з особливими освітніми потребами до проведення традиційних занять, а також інклюзії, що передбачає забезпечення рівних можливостей для всіх.

Дж. Бегені та Б. Мартенс (Begeny, & Martens, 2007) розглядають інклюзивне навчання як можливість для освоєння знань, формування вмінь і навичок для всіх учнів, незалежно від їхніх можливостей у класах, які відповідають їхньому віку та з урахуванням потреб. Нам імпонує дослідження науковця М. Фаррелл (Farrell, 2000), відповідно до якого концепція інклюзивного навчання передбачає не тільки залучення учнів з особливими

освітніми потребами до освітнього процесу, але й їхню активну роль у життєдіяльності закладу освіти, виконання важливої ролі членів академічної спільноти.

Проблеми організації навчання учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного академічного середовища знайшли своє відображення у нормативно-правових документах, державних програмах та стандартах, що покладені в основу функціонування системи професійної (професійно-технічної) освіти. Зауважимо, що у статті 26 Закону України «Про охорону дитинства» (2001) зі змінами задекларовано роль держави щодо створення відповідних умов для учнів з особливими освітніми потребами: «Держава сприяє створенню дітям-інвалідам та дітям з вадами розумового або фізичного розвитку необхідних умов, рівних з іншими громадянами можливостей для повноцінного життя та розвитку з урахуванням індивідуальних здібностей та інтересів» (Закон України «Про охорону дитинства», 2001). Однією з таких можливостей є рівний доступ до якісної освіти, головна мета якої – створення умов для розвитку й самореалізації кожної особистості.

Як свідчать результати аналізу нормативно-правових документів, що розробляються вітчизняними законодавцями у контексті євроінтеграційного вектору розвитку України, 16 січня 2018 Президент України підписав Закон №2249-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України», відповідно до якого слово «інвалід» виведене зі вжитку (Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України», 2018).

У Законі України «Про освіту» (2017) зазначається, що «інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей» (Закон України «Про освіту», 2017). Відповідно, забезпечення інклюзивності навчання передбачає використання додаткових ресурсів фінансового, технічного, матеріального характеру; готовність педагогів та допоміжного персоналу до роботи з учнями, що мають особливі освітні потреби, основне завдання яких полягає у наданні можливості для

реалізації талантів та задоволення потреб учнів з особливими освітніми потребами, всебічного розвитку особистості. Зокрема, у Законі України «Про освіту» (2017) задекларовано положення про надання «корекційно-розвиткових послуг (допомоги) як комплексної системи заходів супроводження особи з особливими освітніми потребами у процесі навчання, спрямованих на корекцію порушень шляхом розвитку особистості, її пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери та мовлення», а також «психолого-педагогічних послуг – комплексної системи заходів з організації освітнього процесу та розвитку особи з особливими освітніми потребами, що передбачені індивідуальною програмою розвитку та надаються педагогічними працівниками закладів освіти, інклюзивно-ресурсних центрів, іншими фахівцями» (Закон України «Про освіту», 2017).

Актуальність проблеми залучення учнів з особливими освітніми потребами до навчання у системі професійної (професійно-технічної) освіти відображена у Законі України «Про професійну (професійно-технічну освіту» (1998): «інклюзивне професійне (професійно-технічне) навчання – система освітніх послуг для здобуття професії або професійних навичок особами з особливими освітніми потребами, гарантованих державою» (Закон України «Про професійну (професійно-технічну освіту», 1998).

Вітчизняні науковці активно студіюють проблему інклюзивного навчання, зокрема й окремі її аспекти, наголошуючи на тому факті, що інклюзивне навчання це, передусім, розширення освітніх можливостей для кожної людини, забезпечення якості освіти з урахуванням потреб та можливостей усіх учнів.

У контексті нашого дослідження важливо розглянути проблему визначення поняття «учні з особливими освітніми потребами». Термін «учні з особливими освітніми потребами» застосовують для означення дітей та молоді, що мають труднощі у навчанні, певні обмеження, які спричиняють низький рівень успішності, що не є характерними для більшості їхніх ровесників. До цієї категорії учнів відносять осіб з порушеннями

інтелектуального розвитку, незрячих та слабозорих, глухих та слабочуючих осіб, учнів з порушенням мовлення, фізичними вадами, осіб з хронічними хворобами, учнів з асоціальною поведінкою, з проблемами емоційного спектру, сиріт, біженців та переміщених осіб, обдарованих учнів тощо (Isahi-Paloshi, Vasileska, Trpceska, & et al, 2014). Учні, що є представниками цих груп, мають особливості особистісного, індивідуального характеру, а також типові, що характеризують групу осіб, а їх поєднання формує унікальність учня з особливими освітніми потребами. Проте, у нашому дослідженні ми зупинимося на таких категоріях осіб з особливими освітніми потребами, як учні з проблемами слуху, учні з порушенням мовлення, фізичними вадами, з хронічними хворобами, які все ж дозволяють опанувати робітничу професію, кваліфікацію, спеціальність у системі професійної (професійно-технічної) освіти.

Специфіку навчання учнів з особливими освітніми потребами студіюють науковці, що є представниками різних галузей наукового знання: психології, педагогіки, соціальної педагогіки, дефектології тощо. У контексті нашого дослідження на особливу увагу заслуговують праці таких науковців, як Л. Будяк (2011), Е. Данілавичюте (2012), Т. Дегтяренко (2014), В. Засенко, & А. Колупаєва (2014), А. Колупаєва (2017), О. Федоренко (2013), М. Ворон & Ю. Найда (2006) тощо. Педагогічні проблеми формування мистецького простору та його особливості розглянуто у працях В. Загвязинського (2006), І. Зязюна (2008), В. Кан-Калика & Н. Никандрова (1990), О. Отич (2010), М. Поташника (1987), О. Рудницької (2000), С. Сисоевої (2006) тощо.

Учні, що мають проблеми слуху, порушення мовлення, фізичні вади та хронічні хвороби потребують особливої підтримки соціально-адаптаційного та психолого-педагогічного спектру. Наприклад, дослідження специфіки роботи педагога з учнями, що мають глухоту, чи є слабочуючими, дає можливість стверджувати, що важливе значення має застосування технічних засобів. В освітньому процесі учнів з повною втратою слуху можуть допомогти навички зчитування інформації з губ співрозмовника. І тут йдеться

про підготовку педагога, який має пам'ятати, що міміка та сповільнене мовлення – це запорука успішного «зчитування» інформації учнем з вадами слуху. Кожен жест має бути вираженим та обдуманим. Як свідчить досвід освітян, люди з вадами слуху можуть прочитати лише 30% інформації, інші 70% – просто вгадують. Для учня це надзвичайно виснажливий процес, відтак у таких випадках застосовують потенціал дактильно-жестового спілкування, що передбачає використання дактильної і жестової мови. Дактильна мова – це манера спілкування за допомогою знаків, які співрозмовники показують пальцями (дактилогії). Жестова мова – це природне спілкування за допомогою засобів національної жестової мови глухих – лінгвістичної системи, яка має своєрідну багату і складну за структурою лексику і граматику, різноманітні засоби вираження думки й аналізу інформації (Зязюн, 2008). Калькована жестова мова (різновид жестової) – це штучна система спілкування, що калькує усне мовлення.

Також, у нагоді стають допоміжні пристрої для прослуховування (англ. Assistive listening devices, ALDs), що «допомагають посилити і покращити слухове сприймання осіб з порушеннями слуху»; Daisy плеєри для «відтворення аудіоінформації, аудіопрограм» (Порошенко, 2019, с. 114). Як зазначає М. Порошенко (2019), «найбільш відомими в Україні є JAWS, синтезатор українського мовлення RN Voice Анатоль, Rozmovlyalka, програми екранного доступу “Super Nova Screen Reader”, “APEB” та інші» (с. 114).

Проте, широкі можливості пропонують сучасні інформаційно-комунікаційні технології, що надають допомогу у навчанні та учінні, зокрема спеціальних художніх дисциплін. Серед основних ресурсів, які можна використовувати під час створення технологічних інструкційних карт на урок спецтехнології, відео-уроків з поетапністю виконання того чи іншого виробу з виробничого навчання чи роботи в матеріалі, презентації та відео-презентації з опису певного виду мистецтва чи вивчення творчості художника, огляду та вивчення і виконання тем з композиції та інших дисциплін художнього курсу, можна назвати такі сервіси, як сервіс learningapps.org, сервіс WordArt, сервіс

Calameo, сервіс Mindmeister, сервіс для створення ментальних карт Mindomo, роботу з інфографікою у сервісі Canva, роботу з Google-презентаціями, роботу зі стрічкою часу Timeline JS, роботу з віртуальною дошкою Linoit та Padlet. Серед практичних ресурсів із записами відео є сервіси Icescream Screen Recorder та Screencast-o-matic. Щоб відео було у кращому доступі, можна його виставляти на платформу YouTube. Звичайно ж, для дітей, які мають проблеми зі слухом, всі відео мають бути зняті або паралельно з сурдологом, або супроводжуватись текстом – біговою стрічкою внизу відео.

За умови налагодження конструктивного спілкування і співробітництва закладу П(ПТ)О з корпорацією Microsoft забезпечується можливість використовувати сервіс Teams. За його допомогою можна проводити лекційні та практичні заняття, обговорення питань, аналіз незрозумілих процесів, а також приймати іспити та заліки і бачити зроблені учнями готові вироби. Крім цього, всі заняття чи контроль знань можна записати і вони будуть у доступі на сервісі Microsoft Stream. Паралельно з лекцією можна використовувати відведений час для спілкування зі здобувачами освіти.

Щоб краще працювати і відслідковувати здачу завдань учнями в закладах П(ПТ)О використовують Google Клас. Безпосередньо на платформу можна прикріпляти всі відео, презентації, інструкційні карти та інші розробки, необхідні для освоєння теми. Забезпечується можливість прикріпляти домашні завдання, а згодом переглядати їх і оцінювати.

Для налагодження конструктивної співпраці, забезпечення психологічної підтримки учнів з особливими потребами (ще більшої актуальності вона набуває під час дистанційного навчання в карантинних умовах) на допомогу викладачеві та куратору завжди придуть соціальні мережі та електронні пошти. Потрібно пам'ятати, що крім засвоєння учнями нових знань вони мають творчо розвиватись та мислити. Допомогти у цьому їм можна завдяки онлайн-переглядам збірок світових музеїв, театральних постановок та віртуальних екскурсій містами, які зараз є у відкритому доступі в мережі-Інтернет.

За результатами виконаних досліджень вченими доведено, що через проблеми з мовленням у нечуючих виникають труднощі з оволодінням як образною, так і поняттєвою формою мислення. Тут у пригоді стануть інноваційні методи викладання дисциплін професійного спрямування, а особливо художніх спеціальних дисциплін.

Так, у ході спілкування із викладачем (див. Додаток А), що працює в інклюзивному класі художнього спрямування, під час професійної підготовки спеціалістів образотворчого та декоративного мистецтва у Львівському вищому професійному художньому училищі, з'ясовано, що ефективною формою організації роботи є залучення перекладача-дактитолога. Викладач на кожне заняття готує стислий текст лекції у роздрукованому форматі і роздає кожному учневі індивідуально (такий підхід є оптимальним для теоретичних художніх дисциплін). Такий лекційний матеріал супроводжується словником професійних художніх термінів та презентацією, що висвітлюється за допомогою мультимедіа, а також надає можливість ознайомити учнів зі зразками та аналогами робіт. Під час практичного заняття викладач демонструє відео-урок, що висвітлює технологію того чи іншого виду діяльності в художній сфері.

Освітньо-професійні програми підготовки фахівців з образотворчого та декоративного мистецтва спрямовані не тільки на освоєння спеціальності / кваліфікації, але й на формування всебічно розвинутої особистості майбутнього фахівця робітничої професії. Відтак, важливе значення відводиться ознайомленню з різними видами мистецтва, ознайомлення їх із широкою палітрою художніх образів, формування естетичного смаку, почуття прекрасного.

Пізнання мистецтва є тривалим процесом. В умовах інклюзивного академічного середовища закладу системи професійної (професійно-технічної) освіти він має свою специфіку. Щоб опанувати декілька видів мистецтва, інтегрувати теоретичні знання з практичними вміннями і навичками необхідно використовувати різні форми організації навчальної

діяльності, самостійної та позаурочної роботи здобувачів освіти. Йдеться про відвідування виставок, музеїв, під час яких учні можуть робити зарисовки експозиції музею: народних промислів, скульптури, картин тощо. Проте, умови для відвідування музеїв учнів з вадами слуху є проблемними, оскільки більшість екскурсоводів не володіє мовою жестів. Однак, можна скористатися допомогою перекладача-дактитолога. Також варто зауважити, що сьогодні відкриті широкі можливості відвідування всесвітньо відомих музеїв у різних країнах світу, що пропонують безкоштовні відвідини експозицій за допомогою онлайн доступу. Ця ж можливість є оптимальною для учнів, що мають фізичні вади чи хронічні хвороби, що не дозволяють їм відвідати музей самостійно.

Ще однією проблемою, вартою акцентування уваги, є організація теоретичного та практичного навчання. Так, якщо для освоєння знань, формування вмінь і навичок з композиції, рисунку, живопису, кольорознавства та орнаменту учні з особливими потребами можуть ефективно справитися із практичними завданнями, то виникають труднощі щодо складання теоретичного матеріалу. Проте, враховуючи необхідність адаптації інклюзивного академічного середовища до потреб кожного учня з особливими освітніми потребами, педагоги застосовують різні методи навчання та оцінювання результатів навчання. У цьому випадку, учні з фізичними вадами чи хронічними хворобами складають теоретичний матеріал усно, а слабочуючі / нечуючі учні – письмово. Наприклад, пишуть мистецтвознавче есе, в якому відображають результати аналізу мистецьких об'єктів: кераміка, скульптура, твір станкового мистецтва тощо, тобто йдеться про диференціацію навчання.

Погоджуємося з думкою П. Сікорського (2000), який зазначає, що диференціація навчання – це множинність та варіативність індивідуальних і колективних підходів до суспільно узгоджених цілей загальної освіти. Вона створює сприятливі умови для індивідуалізації навчання, професійної орієнтації учнів та осмисленого вибору ними життєвого шляху. Диференціація передбачає відкритість змісту освіти, різноманітність навчального матеріалу,

посібників, форм і методів навчальної роботи, контролю знань, широке врахування національної та регіональної специфіки у роботі шкіл (Сікорський, 2001). «Якщо диференційоване навчання – це адаптована навчально-пізнавальна діяльність педагога, то диференціація навчання – це поділ, в одних випадках, суб'єктів учіння на різні типологічні групи за певними психологічними критеріями й адаптація до них решти компонентів навчання (зміст, методи, форми тощо) з метою досягнення оптимального розвитку учнів, а в інших – поділ суб'єктів учіння на групи залежно від змісту навчання (профіль, спеціальність) з метою підготовки учнів до продовження навчання у професійних закладах освіти та здобуття відповідної професії» (Сікорський, 2000, с. 176). Отож, з метою досягнення результатів навчання учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному академічному середовищі закладу П(ПТ)О застосовують різні форми навчання, зокрема: індивідуалізовану (кожен учень виконує індивідуальну роботу); індивідуально-групову (частина завдань має індивідуальний характер, а решту виконує група); групову (завдання виконує група).

І тут важливе значення відводиться готовності академічного середовища до інклюзивності, в основу якої покладено гуманну педагогіку. Адже членами учнівського колективу є учні з нозологіями та без них, що вимагає від педагога та здобувачів освіти толерантності, взаємоповаги, дотримання етичних правил та норм поведінки, людяності.

Вважаємо за доцільне процитувати В. Сухомлинського (1977), який у праці «Народження громадянина» наголошував на емоційному вихованні: «Мистецтво облагороджувати дитину і підлітка вищими почуттями й переживаннями – є мистецтвом співпереживання... щоб уже в роки дитинства людина розуміла й відчувала серцем найтонші душевні порухи іншої людини» (с. 501).

Отже, підсумовуючи результати аналізу поняттєво-категорійного апарату, зокрема таких його понять, категорій, термінів, як «професійно-технічна освіта», «професійна підготовка», «мистецька освіта», «фахівець

образотворчого мистецтва», «фахівець декоративного мистецтва», «професія «Живописець», «інклюзивне навчання», «учень з особливими освітніми потребами», можемо стверджувати, що підготовку майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання слід розуміти як систему взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих компонентів, якій характерна наявність функціональних зв'язків між ними. Її метою є професійна підготовка фахівця за професією «Живописець», який володіє необхідним обсягом професійних знань, умінь і навичок, професійних цінностей і ставлення, готового до особистісної та професійної реалізації на ринку праці, здорової конкуренції та професійної мобільності, професійного розвитку й кар'єрного зростання.

У процесуальному контексті професійна підготовка фахівців за професією «Живописець» реалізується у системі професійної (професійно-технічної) освіти, що забезпечує умови для навчання усіх без винятку громадян, створюючи інклюзивне академічне середовище, в якому формується особистість і професіонал, здатний брати активну участь у соціальному, економічному, культурному розвитку суспільства, збагачуючи його власними здобутками.

1.2. Специфіка професійної підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання

Відповідно до мети та завдань нашого дисертаційного дослідження вважаємо за необхідне коротко охарактеризувати систему професійної (професійно-технічної) освіти, в межах якої реалізується підготовка кваліфікованих робітників в Україні, у контексті нормативно-правового та організаційного дискурсу.

Результати аналізу нормативно-правової бази розвитку та функціонування системи професійної (професійно-технічної) освіти свідчать,

що сьогодні триває реформа, що підтверджується прийняттям та затвердженням низки нормативних документів, які визначають напрями реформування. Зокрема, відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06. 2019 р. № 419-р схвалено Концепцію реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта на період до 2027 р. У Концепції (2019) зазначено, що реалізація реформи спрямована на «децентралізацію управління та фінансування у сфері професійної (професійно-технічної) освіти», що передбачає зокрема й «створення умов для здобуття особою професійних кваліфікацій впродовж усього життя з урахуванням інклюзивного навчання» (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06. 2019 р. № 419-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіти на період до 2027 р.», 2019).

Серед шляхів і способів розв'язання проблеми «невідповідності підготовки кваліфікованих кадрів потребам особи, національної економіки та суспільства» виокремлено й «оптимізацію мережі закладів П(ПТ)О шляхом утворення центрів професійної досконалості з урахуванням інклюзивного навчання» (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06. 2019 р. № 419-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіти на період до 2027 р.», 2019).

Очікується, що реалізація запропонованої Концепції сприятиме «професійній самореалізації особи та реалізації принципу навчання впродовж усього життя з урахуванням гендерної рівності та інклюзивного навчання; зростанню привабливості професійної (професійно-технічної) освіти, підвищенню її конкурентоспроможності та якості відповідно до міжнародних стандартів; підвищенню соціального статусу педагогічних працівників закладів П(ПТ)О; посиленню співпраці закладів П(ПТ)О з роботодавцями та бізнес-партнерами; задоволенню потреб ринку праці, суспільства і держави у

кваліфікованих кадрах; сталому розвитку національної економіки та суспільства» (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06. 2019 р. № 419-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіти на період до 2027 р.», 2019).

Такі вектори реформування визначено на основі напрацювань теоретиків у галузі професійної (професійно-технічної) освіти, аналізу досвіду практиків, вимог працедавців та ринку праці, інтересів здобувачів освіти та запитів суспільства загалом. Підтвердження цієї тези знаходимо у праці О. Дубасенюк (2018), яка виокремлює основні принципи розвитку професійної (професійно-технічної) освіти: «фундаменталізація, соціальна детермінація, диверсифікація, стандартизація, єдність професійного навчання й виховання, екологізація, варіативність професійної освіти; індивідуалізація та диференціація професійної освіти; поєднання загальноосвітньої і професійної підготовки; інтеграція професійної освіти, науки й виробництва; регіоналізація цієї освіти; випереджальний характер підготовки кваліфікованого виробничого персоналу; гнучкість і взаємозв'язок процесу професійного навчання з реструктуризацією економіки та зайнятості населення, розвитком різних форм власності й господарювання» (с. 13).

Ми суголосні із твердженням В. Радкевич (2020), яка акцентує на тому, що сьогодні для випускників закладів системи професійної (професійно-технічної) освіти важливе значення мають не тільки фахові компетентності, але й м'які навички. Адже сьогодні стрімкий розвиток технологій витісняє людську працю і вимагає від працівників оволодіння вміннями і навичками, необхідними для управління часом, критичного мислення й прийняття рішень, управління складними системами, впровадження інновацій, що зумовлює необхідність формування готовності до творчості, адаптації, гнучкості, самоорганізації, підприємливості й ініціативності (Радкевич, 2020). Далі О. Бородієнко (2020) підкреслює, що «у перспективі ймовірними факторами, які суттєво впливатимуть на бізнес-середовище, на думку експертів, є:

поглиблення професійної спеціалізації працівників (на відміну від їх універсалізації), широка робота в проектних командах разом із закордонними спеціалістами; збільшення питомої ваги робіт, які компанії віддаватимуть на аутсорсинг; трансформація підходу до традиційної зайнятості (коли в більшості випадків роботи виконуються не штатними працівниками, а контрагентами за договорами); поглиблення сировинної спеціалізації економіки (включно зі створенням інтелектуального продукту з низькою часткою доданої вартості)» (с. 52). Цю ж тезу підтримує Л. Базиль (2020), яка наголошує, що «Національною візією України до 2030 р. передбачено використання творчого потенціалу особистості як «ключового драйвера», заохочення підприємницької ініціативи кожного громадянина, створення «комфортного бізнес-клімату» і забезпечення свободи реалізації бізнес-ідей. За інформаційно-аналітичними даними Державної служби статистики України на кінець 2019 р. на теренах нашої держави успішно функціонували 81,2 % об'єктів малого підприємництва і 14,3 % – середнього» (с. 45).

Важливе значення у науково-педагогічній літературі, присвяченій висвітленню проблем професійної (професійно-технічної) освіти, відводиться підготовці педагогічних працівників та майстрів виробничого навчання, висока кваліфікація яких розглядається як один із основних чинників забезпечення якості освіти. Так, В. Кручек (2020) наголошує, що сьогодні «майстер усе більше стає організатором професійно-практичної підготовки здобувачів освіти, головним завданням якого є сприяння розвитку пізнавальної активності та самостійності здобувачів освіти. Професійна компетентність майстрів виробничого навчання охоплює необхідний рівень їхньої фахової та педагогічної підготовленості, що створює можливості для ефективної реалізації трудових функцій, урахування сучасних освітніх технологій та тенденції розвитку виробничої сфери» (с. 72). Підтвердження цієї думки знаходимо у праці С. Масліч (2020), яка акцентує: «сьогодні майстер виробничого навчання не може зупинитися у своєму професійному розвитку, адже виробничі технології, методи обслуговування постійно

змінюються, й майбутнього кваліфікованого робітника необхідно готувати до цих змін» (с. 304). Автор підкреслює, що сучасному академічному середовищу професійної (професійно-технічної) освіти характерна тенденція запровадження змін як у змісті навчання, так і формах організації освітнього процесу, комплексному застосуванні традиційних та інноваційних методів навчання. Відповідно, урізноманітнюються функції педагогів, які не тільки виконують обов'язки вчителя, але й наставника, фасилітатора, ментора (Масліч, 2019), що безперечно слугує підставою для неперервного професійного розвитку педагогів.

Ще одним документом, який заслуговує на дослідницьку увагу, є Стратегія розвитку професійної (професійно-технічної) освіти, схваленої у 2020 р. Колегією МОН України на період до 2023 р. «Вона передбачає чотири основні напрями розвитку галузі: побудову ефективної системи управління та фінансування; покращення змісту та якості професійної освіти; розвиток державно-приватного партнерства; популяризацію сфери» (МОН України, 2021).

Варто зауважити, що проблема приведення системи професійної (професійно-технічної) освіти у відповідність до потреб ринку праці та інтересів людини і суспільства знайшла своє відображення у наукових публікаціях вітчизняних і зарубіжних дослідників. Так, Л. Грень (2019) студіює механізми державного управління професійно-технічною освітою, виокремлюючи нормативно-правовий, фінансово-економічний, кадрово-мотиваційний, організаційний, наголошуючи на необхідності їх удосконалення. Авторка переконана, що «механізм державного управління є структурованою єдністю суб'єктів державного управління та їх впливів на об'єкти державного управління з метою реалізації функцій держави і досягнення цілей його функціонування», а визначені «нормативно-правовий, фінансово-економічний, кадрово-мотиваційний та організаційний механізми державного управління професійно-технічною освітою у комплексному застосуванні сприяють ефективному розвитку й функціонуванню цієї

важливої складової вітчизняної системи освіти» (Грень, 2019, с. 43).

Не менш важливим є питання фінансового забезпечення розвитку професійної (професійно-технічної) освіти. У цьому контексті виокремлюємо результати наукової розвідки В. Новікова (2019), який досліджує необхідні економічні умови для подальшого розвитку професійної (професійно-технічної) освіти, наголошуючи на особливому значенні її практичного спрямування та виокремлюючи дуальну форму навчання, що зарекомендувала себе у різних країнах світу: Австралії, Канаді, Китаї, Румунії, Швеції, Швейцарії, Німеччині тощо. Дослідник переконаний, що на сьогодні дуальна освіта передбачає таку організацію освітнього процесу, яка інтегрується із практичним навчанням в умовах підприємства. Проте, автор вбачає у розвитку дуальної освіти ще й потенціал щодо залучення коштів роботодавців для забезпечення професійної підготовки кваліфікованих працівників, рівень компетентності яких відповідатиме потребам ринку праці (Новіков, 2019).

Про важливість проблеми забезпечення якості професійної (професійно-технічної) освіти, налагодження її ефективного функціонування свідчить Указ Президента України «Про пріоритетні заходи щодо розвитку професійної (професійно-технічної) освіти», підписаний 30.03.2021 р. № 130/2021. У ньому йдеться про розроблення та затвердження державної цільової програми «розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на період до 2027 року, спрямовану на модернізацію системи професійної (професійно-технічної) освіти» (Указ Президента України «Про пріоритетні заходи щодо розвитку професійної (професійно-технічної) освіти», підписаний 30.03.2021 р. № 130/2021, 2021).

Відповідно до національного класифікатора ДК 003:2010 «Класифікатор професій», професії фахівців образотворчого та декоративного мистецтва належать до розділу «Кваліфіковані робітники з інструментом» (Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Зміни №8 до національного класифікатора ДК 003:2010» №259 від 15.02.2019 р., 2019). Як свідчить аналіз статистичних даних, представлених в

інформаційно-аналітичному збірнику «Освіта в Україні: виклики та перспективи» (МОН України. Інститут освітньої аналітики, 2020), у 2019-2020 н.р. здобувачі освіти навчалися за освітніми програмами професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до «334 робітничих професій та 37 спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» (с. 93). Професійні групи, за якими здійснюється підготовка кваліфікованих робітників у закладах П(ПТ)О, представлені наступним чином: «кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства – 2279 осіб, що складає 1% контингенту здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти; технічні службовці – 17539 осіб, відповідно – 8%; працівники сфери торгівлі та послуг – 44993 особи – 22%; робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин – 45197 осіб – 22%; кваліфіковані робітники з інструментом – 96113 осіб, що складає 47% контингенту здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти» (МОН України. Інститут освітньої аналітики, 2020, с. 93).

Стандартизація професійної та вищої освіти на початку XXI століття є однією із тенденцій, що характеризує як міжнародний освітній простір загалом, так і притаманна розвитку національних систем освіти у різних країнах світу. Починаючи з 2006 р. в Україні триває стандартизація професійної (професійно-технічної) освіти», а до розробки стандартів залучені: науковці, що займаються студіюванням проблем професійної (професійно-технічної) освіти; педагоги, які безпосередньо беруть участь в освітньому процесі; працедавці, зацікавлені у підготовці висококваліфікованого фахівця, готового до викликів швидкозмінного професійного середовища.

Затверджені державні стандарти використовуються як керівництво для укладання освітньо-професійних програм підготовки фахівців образотворчого та декоративного мистецтва в умовах професійної (професійно-технічної) освіти. Як зазначає О. Кошук (2020), «стандарт є ключовим механізмом

саморегулювання ринку праці. Це – функціональний нормативний документ, що встановлює у межах конкретного виду (галузі) професійної діяльності: вимоги до змісту та якості праці; вимоги до умов здійснюваної трудової діяльності; рівень кваліфікації працівника; вимоги до професійної освіти і навчання, необхідні для відповідної кваліфікації» (с. 80). Результати аналізу розроблених стандартів професійної (професійно-технічної) освіти, розміщені на сайті МОН України, свідчать, що у кожному з них зазначається професія, її код, професійні кваліфікації (наприклад, 2-го, 3-го, 4-го, 5-го, 6-го розрядів); інформація про робочу групу, що брала участь у його розробці, керівників, рецензентів тощо.

Змістова частина Стандарту професійної (професійно-технічної) освіти містить загальні вимоги щодо реалізації Стандарту; загально-професійний навчальний блок; перелік навчальних модулів та професійних компетентностей; перелік ключових компетентностей; окреслює сферу професійної діяльності випускника; специфічні вимоги до робітника з даної професії; а також вимоги до кожної професійної кваліфікації (МОН, 2021).

Станом на червень 2021 р. розроблені та затверджені Державні стандарти професійної (професійно-технічної) освіти для підготовки фахівців за низкою професій образотворчого та декоративного мистецтва: 5312 – декоратор вітрин (СП(ПТ)О 5312.М.74.10-2020, 2020), 7124 – реставратор пам'яток дерев'яної архітектури (СП(ПТ)О 7124.R.91.03-2019, 2019), 7133 – реставратор декоративних штукатурок і ліпних виробів (ДСПТО 7133.F.43.99-2015, 2015), 7135 – вітражник (ДСПТО 7135. DI.26.10-2014, 2014). 7141 – маляр з оброблення декорацій (ДСПТО 7141.DM.92.31-2013, 2013), 7142 – реставратор декоративно-художніх фарбувань (ДСПТО 7142.OO.92.31-2014, 2014), 7313 – ювелір (ювелір-модельєр) (ДСПТО 7313.C.32.10-2016, 2016), 7321 – виробник художніх виробів з кераміки (СП(ПТ)О 7321.C.32-2017, 2017), 7324 – художник розмалювання по дереву (ДСПТО 7324.DM.20.50-2014, 2014), 7324 – живописець (ДСПТО 7324.R.90.03-2015, 2015), 7331 – виробник художніх виробів з металу (ДСПТО 7331.DM.28.00-2011, 2011),

7331 – виробник художніх виробів з лози (ДСПТО 7331.DM.20.50-2014, 2014), 7331 – виробник художніх виробів з дерева (СП(ПТ)О 7331.C.16.29.-2017, 2017), 7331 – різьбяр по дереву та бересту (СП(ПТ)О 7331. С. 16.29-2018, 2018), 7432 – ткач ручного художнього ткацтва (СП(ПТ)О 7432.C.13.20-2017, 2017), 7432 – килимар (СП(ПТ)О 7432. С.32.99- 2018, 2018), 8262 – в'язальниця трикотажних виробів та полотна (ДСПТО 8262.DB.17.00-2014, 2014), 8263 – вишивальник (СП(ПТ)О 8263. С.32.99-2017, 2017).

Щодо кількості здобувачів освіти, які навчаються у професійних училищах, ліцеях, центрах, навчально-курсних комбінатах, то їх кількість досить значна: «Станом на січень 2021 року професійну освіту здобувають 239,8 тисяч учнів, серед них 164,2 тисячі – вступили до закладу професійної освіти після 9-го класу та навчались зі здобуттям повної загальної середньої освіти. Найбільше учнів навчається на Дніпропетровщині (21 582), Львівщині (20 302) та Харківщині (13 666). У м. Києві професійну освіту здобувають 12092 учні» (МОН України, 2021). Серед всієї когорти закладів П(ПТ)О нами виокремлено ті 15 закладів, які здійснюють підготовку фахівців за професією «Живописець» або пропонують інтегровані програми за професією «Живописець» (див. Додаток Б).

Варто зауважити, що Державні стандарти професійної (професійно-технічної) освіти для підготовки фахівців за професіями у галузі образотворчого та декоративного мистецтва визначають загальний обсяг годин на підготовку фахівців, які суттєво відрізняються, залежно від виду професії. Так, наприклад, для підготовки фахівця за професією 7324 Живописець 2-го розряду відведено 1370 год загального фонду навчального часу, з яких на загально-професійну підготовку відведено 108 год, професійно-теоретичну – 593 год, професійно-практичну – 632 год, 7 год відведено на Державну кваліфікаційну атестацію (або проміжну (поетапну) кваліфікаційну атестацію при продовженні навчання), консультації – 30 год Уніфіковані дані щодо підготовки фахівців за професією «Живописець» 2-6-го розрядів подано у Таблиці 1.1). (СП(ПТ)О 7331.C.16.29-2018, 2019).

Таблиця 1.1

Уніфікована інформація про обсяг год відведених на підготовку фахівців за професією 7324 Живописець 2-6-го розрядів

№ з/п	Напрямок підготовки	2-ий розряд	3-ий розряд	4-ий розряд	5-ий розряд	6-ий розряд
		К-сть год	К-сть год	К-сть год	К-сть год	К-сть год
1.	Загально-професійна підготовка	108	50	46	37	36
2.	Професійно-теоретична підготовка	593	345	285	155	157
3.	Професійно-практична підготовка	632	189	476	251	251
4.	Консультації	30	30	30	30	30
5.	Державна кваліфікаційна атестація (або проміжна (поетапна) кваліфікацій-на атестація при продов-женні навчання)	7	7	7	7	-
6	Державна кваліфікаційна атестація	-	-	-	-	7
7.	Загальний обсяг навчального часу (без п. 4)	1340	591	814	450	451

Хоча кількість годин, відведених на підготовку фахівців образотворчого та декоративного мистецтва у системі професійної (професійно-технічної) освіти є різною залежно від професії, все ж ознайомлення та аналіз 18 Державних стандартів професійної (професійно-технічної) освіти підготовки фахівців за професіями образотворчого та декоративного напрямку дає змогу виокремити спільні ознаки для усіх без винятку стандартів.

Передусім, вважаємо позитивним застосування компетентнісного підходу до структурування професійної підготовки, а також її модульність. Власне про використання модульно-компетентнісного підходу до розробки державних стандартів професійної (професійно-технічної) освіти йдеться у Методичних рекомендаціях щодо розроблення Державних стандартів професійно-технічної освіти з конкретних професій на основі компетентнісного підходу (Наказ МОНМС України від 26.04.2012 р. № 522, 2012). Висновуємо, що держава декларує принципи, покладені в основу професійної підготовки фахівців робітничих професій. До них належить

принцип системності, відповідно до якого професійна підготовка фахівця розглядається як система взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих компонентів з відповідними функціональними зв'язками. Йдеться про принцип гнучкості, покладений в основу розробки програм підготовки фахівців, що на сьогодні є вкрай актуальним, оскільки забезпечує можливість для внесення змін до змістової та операційної частин відповідно до «вимог ринку праці, запитів роботодавців, потреб особистості» (Наказ МОНМС України від 26.04.2012 р. № 522, 2012). Принцип прозорості передбачає чітке структурування програм підготовки фахівців у системі професійної (професійно-технічної) освіти, зокрема коректного опису результатів навчання, кваліфікаційних вимог тощо. Сьогодні спостерігається тенденція до швидкого розвитку науки, техніки, технологій, відтак обґрунтованим є принцип неперервності професійної освіти і професійного розвитку фахівця, що зумовлює потребу у забезпеченні наступності «в оволодінні новими знаннями, вміннями, компетентностями впродовж професійної діяльності» (Наказ МОНМС України від 26.04.2012 р. № 522, 2012). Особливої ваги надаємо принципу індивідуалізації, відповідно до якого програма підготовки фахівців орієнтується на особистісні потреби здобувача освіти, що є надзвичайно актуальним в умовах інклюзивного академічного середовища.

Щодо компетентнісного підходу, вважаємо доречним звернутися до Національної рамки кваліфікацій, затвердженої 2011 року, до якої внесено зміни Постановою Кабінету міністрів України №519 від 25.06.2020 р. (2020). У цьому документі визначено, що першому (початковому рівню професійної (професійно-технічної) освіти відповідає 2-ий рівень, другому (базовому) – 3-ій рівень, третьому (вищому) – 4-ий або 5-ий рівень Національної рамки кваліфікацій, а також описано кваліфікаційні рівні (див. Додаток В), подано тлумачення термінів «компетентність», «професійна компетентність», «ключова компетентність» тощо. «Національна рамка кваліфікацій, яка ґрунтується на європейських і національних стандартах та принципах забезпечення якості освіти, сьогодні максимально враховує вимоги ринку

праці до компетентностей працівників та є балансом в унормуванні законодавства у сфері професійної освіти і соціально-трудових відносин, національного та міжнародного визнання кваліфікацій, здобутих в Україні, у налагодженні ефективної взаємодії сфери професійної освіти і ринку праці» (Стойчик, 2018, с. 44).

Реформування професійної (професійно-технічної) освіти спрямоване передусім на підготовку фахівців, затребуваних на ринку праці (див. Додаток Г). Відтак, застосування компетентнісного підходу сприяє досягненню визначеної мети, тобто підготовці фахівця, що володіє переліком чітко визначених компетентностей. У цьому контексті В. Вем'ян (2018) зазначає: «компетентнісний підхід більш відповідає умовам ринкового господарювання, оскільки передбачає орієнтацію на формування у студентів таких ключових компетенцій, які затребувані сучасним ринком праці. Компетентнісний підхід акцентує увагу на отриманні майбутніми фахівцями операціонального, діяльнісного результату і визначається рівнем сформованих компетентностей та полягає у засвоєнні системи знань, умінь, навичок, особистих і професійних якостей, здатностей визначати цілі, приймати рішення, діяти у невизначених професійних ситуаціях» (с. 65).

Компетентність – «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» (Наказ Міністерства соціальної політики України №74 від 22.01.2018 р. «Про затвердження Методики розроблення професійних стандартів», 2018; Закон України «Про вищу освіту», 2014).

А от професійні компетентності – це основні та вагомі ключові риси професіонала та фахівця своєї справи. Вони визначаються певними вимогами професійного стандарту конкретної спеціальності. Формування компетентності в учнів закладу П(ПТ)О – є одним з головних завдань професійно-технічної освіти, адже компетентність впливає на виробничу діяльність учня та здобуття ним кваліфікації (Масол, 2006). В. Ягупов (2012)

наголошує, що компетентний фахівець (у нашому випадку художнього напрямку) – це такий спеціаліст, який оволодів фундаментальними знаннями у своїй спеціальності, вміє виконувати конкретні види діяльності в межах своєї професії, повинен бути готовим не лише виконувати вироби, але і творчо їх оздоблювати. І, що важливо, досконало знає технологію їх виготовлення (с. 62).

Як свідчать результати виконаного аналізу, програма підготовки фахівців у системі професійної (професійно-технічної) освіти охоплює навчальні модулі, в основу підбору яких покладено врахування кваліфікаційних характеристик, професійного стандарту, «потреб роботодавців галузі, сучасних технологій, новітніх матеріалів» тощо (СП(ПТ)О 7124.R.91.03-2019, 2019). Прикметно, що Державні стандарти професійної (професійно-технічної) освіти підготовки фахівців за професіями образотворчого та декоративного мистецтва окреслюють загально-професійні, ключові та професійні компетентності, успішне формування яких, як результат професійної підготовки, обґрунтовує легітимність присвоєння освітньо-кваліфікаційного рівня «кваліфікований робітник» за однією чи кількома професійними кваліфікаціями (СП(ПТ)О 8263.C.32.99-2017, 2017).

Наголосимо, що під загально-професійною компетентністю, сформованою у фахівця у системі професійної (професійно-технічної) освіти розуміють оволодіння основами трудового законодавства, ринкової економіки та підприємництва, основами здоров'язбереження, охорони праці, промислової і пожежної безпеки, виробничої санітарії; здатність (знати і вміти) послуговуватися матеріалами, техніками та інструментами для виконання роботи тощо (ДСПТО 7135.DI.26.10-2014, 2014; СП(ПТ)О 5312.M.74.10-2020, 2020; ДСПТО 7324.R.90.03-2015, 2015). На наше переконання, сучасний фахівець має розуміти специфіку організації праці, трудових правовідносин, до яких належать «відносини у сфері працевлаштування, організації та управління працею, здійснення підготовки та підвищення кваліфікації, матеріальної відповідальності роботодавців та

його працівників, а також встановлення умов праці, нагляду та контролю за дотриманням трудового законодавства» (Прилипко, 2008). Важливе значення має усвідомлення особливостей ринкової економіки та підприємництва, адже, як зазначає М. Ткаченко (2018), сучасний конкурентоспроможний працівник має усвідомлювати потребу у всебічній самореалізації, бути здатним «розв'язувати проблему працевлаштування на основі ефективної організації форм малого і середнього бізнесу з урахуванням новітніх тенденцій цивілізаційного поступу й інтегрувати професійну та підприємницьку діяльність» (с. 6).

Не менш важливе значення відводиться формуванню здоров'язберезувальної компетентності фахівців, що охоплює знання про застосування здоров'язберезувальних технологій і дотримання здорового способу життя, дбайливого ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших, беручи до уваги як фізичний, так і психічний, психологічний, соціальний його контексти. «Процес інтеріоризації ідей здоров'язбереження, тобто їх інтеграції у структуру цінностей особистості, потребує цілеспрямованого, спланованого, науково обґрунтованого педагогічного впливу. На уроках охорони праці в ході такої інтеріоризації виконуються розумові дії (формулювання оціночних суджень, прийняття рішень, і як наслідок – формування системи цінностей) через засвоєння індивідуумом зовнішніх дій з предметами (знаряддя праці, засоби індивідуального та колективного захисту) і соціальних форм спілкування» (Шукалюк, 2018, с. 276).

Серед ключових компетентностей виокремлено здатність працювати в команді; відповідально ставитися до професійної діяльності; самостійно приймати рішення; діяти в нестандартних ситуаціях; планувати трудову діяльність; здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових умінь і навичок; визначати навчальні цілі та способи їх досягнення; оцінювати власні результати навчання, навчатися впродовж життя; послуговуватися професійною лексикою та термінологією; дотримуватися професійної етики; запобігати створенню конфліктних ситуацій (СП(ПТ)О 7331. С. 16.29-2018,

2019). Власне, вважаємо за необхідне відмітити, що визначені ключові компетентності, на формування яких спрямовані програми підготовки фахівців за робітничими професіями у системі професійної (професійно-технічної) освіти є суголосними з ключовими компетентностями, що визначені Радою Європейського Союзу у відповідних Рекомендаціях (The Council of the European Union, 2018). До таких ключових компетентностей віднесено грамотність; мультилінгвальну компетентність; математичну компетентність та компетентність з природничих наук, технологій, інжинірингу; цифрову компетентність; міжособистісну, соціальну компетентність та компетентність навчатися упродовж життя; підприємницьку компетентність; культурну обізнаність та комунікативну компетентність (The Council of the European Union, 2018).

Як зазначається у Словнику української мови (Інститут мовознавства АН УРСР, 1970-1980), живописець – той, хто займається живописом; художник» (с. 256). Зрозуміло, що опанування цієї професії потребує творчих здібностей людини, адже передбачає створення привабливого, естетично оформленого, функціонального простору для життєдіяльності людини. Освоєння знань, умінь і навичок за професією «Живописець», зокрема кольористики, алгоритму організації та виконання живописного твору, дозволяє фахівцю використовувати різноманітні матеріали й техніки, методи та прийоми живопису у процесі проектування і виготовлення живописних творів (див. Додаток Д, Е).

Погоджуємося з тезою, що «для сучасного етапу розвитку системи художньої освіти характерним є перехід від занять, спрямованих лише на досягнення грамотності зображення та засвоєння технічних навичок, до занять, орієнтованих на розвиток творчих здібностей, образного мислення, творення індивідуальної художньої манери студента» (Симонова, 2017, с. 129). Далі О. Щолокова зазначає, що до основних завдань професійної підготовки фахівців цього профілю, передусім, належить «стимулювання емоційного розвитку і художнього мислення, активізація творчого потенціалу

через засвоєння різних видів художньої діяльності; створення умов для широкої базової освіти, що стає основною професійної мобільності; оволодіння системою поглядів, згідно яких фахові знання спрямовуються на формування особистісної культури, ціннісної свідомості майбутнього фахівця» (с. 13). С. Горбань (2016) наголошує на необхідності дотримання певних принципів у процесі підготовки фахівців художніх спеціальностей. Зокрема авторка виокремлює «орієнтацію на дидактичний принцип активності студентів у навчанні; інтеграцію знань з різних галузей з метою досягнення глибокого розуміння суті образотворчого мистецтва як способу осягнення світу і людини як способу перетворення внутрішнього світу людини; індивідуалізацію навчання, реалізація якого дозволить студенту виробити власний стиль образотворчої діяльності» (с. 55).

Сьогодні ринок праці пропонує різноманітні можливості для професійного розвитку фахівців з живопису. Сюди відносимо художні майстерні, реставраційні студії, дизайнерські майстерні, інтер'єри студії тощо, що потребують фахівців, що здатні «зображувати реальну дійсність шляхом виявлення виразності засобами колориту, композиційно-пластичними прийомами, використовуючи принципи узагальненості та стилізації» (Симонова, 2017, с. 130). З метою підготовки висококваліфікованого фахівця, здатного реалізувати себе на сучасному ринку праці, Л. Полудень, В. Афонін, О. Костогриз (2020) наголошують на необхідності «оптимального поєднання змісту, форм, методів і засобів реалізації педагогічних умов» (с. 177), під якими розуміють «формування позитивного ставлення студентів-художників до професійної діяльності, потребу займатися нею, створювати систему мотивів, що вимагає не тільки кваліфікованої підготовки студентської молоді, а й формування у студентів широкого світогляду, професійного мислення, високої освіченості, індивідуального усвідомлення значення загальнолюдських і професійних цінностей» (с. 177).

Важливо наголосити, що для формування інклюзивного академічного простору у межах системи професійної (професійно-технічної) освіти у 2020

р. «використано понад 2,5 млн. грн.. субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам. Кошти були інвестовані в проведення корекційно-розвиткових занять та придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку» (МОН України, 2021). Такі заходи свідчать про те, що суспільство розуміє роль і значення професійної освіти для осіб з особливими потребами, їхнього працевлаштування та активної участі у життєдіяльності громади. Власне працевлаштування сприяє підвищенню самооцінки людини, відчуттю інтеграції з соціумом, сприяє формуванню почуття власної гідності. Оскільки професійній (професійно-технічній) освіті відведена визначальна роль в економічному та соціальному розвитку країни, освоєння певної професії відкриває шляхи для всіх громадян, у тому числі й осіб з особливими потребами, успішно конкурувати на ринку праці. У такий спосіб доцільно розглядати професійну (професійно-технічну) освіту як один із дієвих чинників скорочення бідності та розширення можливостей для осіб з особливими освітніми потребами, що сприяє їхньому становленню як особистості та фахівця (Gyamfi, Mprah, Edusei, Dogbe, Owusu, 2015).

Як свідчать статистичні дані, серед здобувачів освіти, що навчаються у закладах П(ПТ)О, навчаються діти з особливими освітніми потребами і їх кількість за останні роки залишається стабільною з невеликими коливаннями (див. Рис. 1.4) (МОН України. Інститут освітньої аналітики, 2020, с. 89).

Як свідчать дані, представлені в інформаційно-аналітичному збірнику «Освіта в Україні: виклики та перспективи» та на Рис. 1.4, упродовж останніх п'яти років кількість здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти зменшується щорічно (МОН України. Інститут освітньої аналітики, 2020). Однак, кількість здобувачів з особливими освітніми потребами залишається приблизно однаковою. «Кількість осіб з інвалідністю, які здобувають професійні кваліфікації робітників у закладах П(ПТ)О, становить в середньому 1,4–1,7% від загального контингенту. Найбільший відсоток осіб з інвалідністю навчаються у закладах П(ПТ)О Львівської (13,31 %, 642 особи), Дніпропетровської (7,52 % 363 особи) та Полтавської (6,16 %, 297 осіб)

областей» (МОН України. Інститут освітньої аналітики, 2020, с. 90).

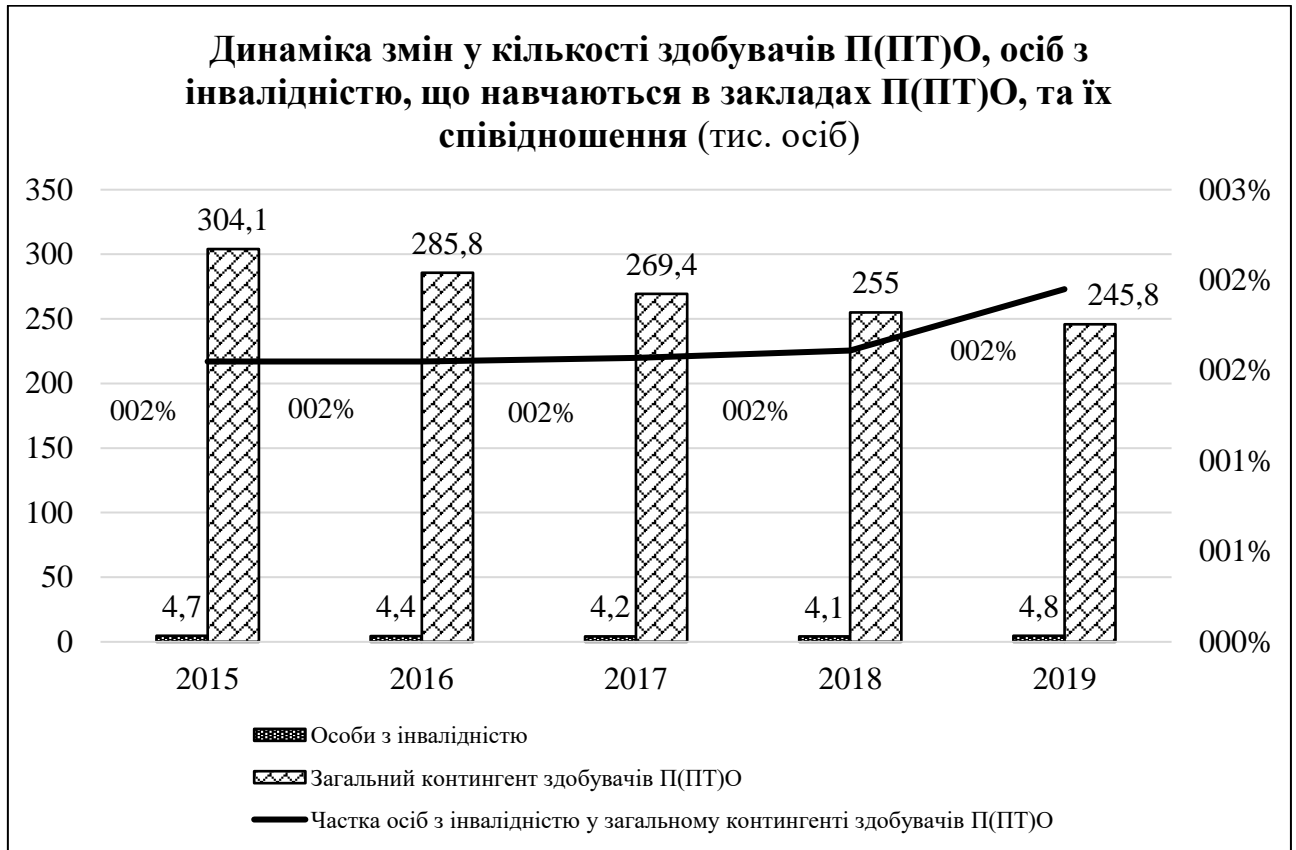

Рис. 1.4. Кількість осіб з інвалідністю, що навчаються у закладах П(ПТ)О (станом на 1 січня 2020 р.) (МОН України. Інститут освітньої аналітики, 2020, с. 89)

На наше переконання, ефективність формування і функціонування інклюзивного академічного середовища, створення умов для інклюзії особи з особливими освітніми потребами залежить від усіх учасників академічної спільноти закладу П(ПТ)О: здобувачів освіти, педагогів, адміністрації, батьків, представників громади, працедавців тощо. Науковці виділяють передумови, необхідні для формування інклюзивного освітнього середовища: формування готовності академічної спільноти, її позитивного ставлення до інклюзивного навчання; імплементація політики, спрямованої на підтримку інклюзивного навчання; інтеграція результатів наукових досліджень у практику інклюзивного закладу освіти; застосування принципів гнучкості, адаптивності та диференційованості навчання в інклюзивному освітньому середовищі; налагодження співпраці з усіма стейкхолдерами в реалізації

інклюзивного навчання; продуктивне використання усіх доступних ресурсів, також навчання педагогів для реалізації інклюзивного навчання (Удич, 2015).

Не менш значимою є організація інклюзивного навчання, зокрема таких його компонентів, як змістовий (обсяг і зміст знань, якими має оволодіти здобувач освіти); операційний (види освітньої діяльності, які застосовуються для опанування змісту навчання); результативний (сформованість умінь і навичок, необхідних для застосування освоєних знань); академічне середовище (організація освітньої діяльності, мікроклімат в учнівському колективі тощо) (Порошенко, 2019).

Особливої уваги потребує проблема забезпечення ефективної соціалізації осіб з особливими освітніми потребами, що реалізується за допомогою таких засобів, як співпраця з педагогічним персоналом, однокласниками чи одногрупниками, активна участь учнів з особливими освітніми потребами у гуртковій роботі, позакласних заходах, шкільних заходах тощо. Підтвердження цієї тези знаходимо у праці А. Колупаєвої та О. Таранченко (2016), які переконані, що «ефективність інклюзивного навчання суттєво підвищиться за умови своєчасної й кваліфікованої діагностики та оцінювання розвитку дитини, а також при наданні консультативно-інформаційної підтримки педагогам і адміністрації закладу освіти, та її батькам» (с. 66).

Така ситуація зумовлює необхідність підготовки, передусім, педагогічних працівників до роботи в інклюзивному освітньому середовищі з метою формування культури інклюзивного академічного середовища. Погоджуємось з О. Пашенко (2018), що формування інклюзивного академічного середовища передбачає «комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної професійної освіти учнів з особливими освітніми потребами на основі використання особистісно-орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей їхньої освітньо-пізнавальної діяльності» (с. 121).

Для формування інклюзивного академічного середовища у закладі

П(ПТ)О важливо володіти інформацією про контингент здобувачів освіти з особливими освітніми потребами та налагодити конструктивну співпрацю і взаємодію з їхніми батьками чи опікунами. Важливе значення має психолого-педагогічна діагностика індивідуальних особливостей учнів за допомогою застосування відповідних методик, а також індивідуальне консультування, оформлення індивідуальних психолого-педагогічних карток тощо. Погоджуємось із З. Шевців (2019), що «на діагностичному етапі підготовки вчителя до соціально-педагогічної діяльності проводиться інтерпретація та аналіз отриманої інформації (протоколи ПМПК, медичні карти, особисті справи; результати бесід із лікарем, батьками або особами, що їх заміщують)» (с. 141). На цьому наголошує Л. Прядко (2014): «особливу увагу, на нашу думку, треба звертати на підготовку педагогічних працівників. Забезпечення освітнього процесу кваліфікованими кадрами передбачає наявність у педагогів інклюзивної компетентності. Це педагоги, які приймають нову систему цінностей, творчо реалізують нові технології навчання, здатні вирішити проблему соціалізації дітей з особливим освітніми потребами, володіють методами психолого-педагогічної діагностики, стабільно прагнуть до високих результатів у своїй професійній діяльності, знають специфіку освітніх програм, володіють методиками й технологіями навчання дітей з особливим освітніми потребами; ефективно взаємодіють як у самому закладі, так із оточуючим соціумом» (с. 447).

У контексті нашого дослідження підготовки фахівців за професією «Живописець» у системі професійної (професійно-технічної) освіти, зокрема в умовах інклюзивного академічного середовища, для формування успішного висококваліфікованого фахівця в закладі П(ПТ)О викладач має стати для учнів тренером, мотиватором, а впродовж навчання його діяльність має набути рис фасилітатора, тобто надавати допомогу у процесі реалізації їхніх творчих ідей. З часом така допомога мінімізується до консультування, що сприяє розвитку самостійності у прийнятті професійних рішень та творчих задумів. Формування та становлення творчої особистості учня професійно-технічного

закладу освіти є важливим процесом у професійній підготовці фахівця образотворчого та декоративного мистецтва. Адже саме тут формуються патріотичні, духовні цінності, естетичні смаки особистості здобувача освіти і неабияке значення відіграє професіоналізм педагога. Власне, під професіоналізмом викладача, що здійснює підготовку фахівців за професією «Живописець» у системі професійної (професійно-технічної) освіти ми розуміємо високий рівень володіння сучасним змістом професійно художньої освіти і способами вирішення професійних (типових і нестандартних) завдань, а також мистецтвом формування у майбутніх фахівців художнього профілю готовності до творчої і продуктивної діяльності. Професійна готовність, на думку Н. Моревої (2006), є «комплексним явищем, здійснюється на основі особистісного підходу в процесі підготовки викладача до педагогічної діяльності, характеризує його вміння чітко і оперативно приймати рішення, проявляти високий інтерес до своєї роботи, підтримувати контакт з учнями, володіти ефективними прийомами педагогічної взаємодії» (с. 35).

Про актуальність проблеми підготовки викладача і формування здатності до використання інноваційних методів і технологій у педагогічній діяльності, зокрема під час викладання дисциплін у закладі П(ПТ)О йдеться у розділі «педагогічні працівники» Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні (2004). Наголошується, що розвиток професійно-технічної (професійної) освіти і професійного навчання на виробництві зумовлює необхідність формування якісно нового типу педагога професійної школи – педагога професійного навчання, який би органічно поєднував функції викладача і виробничого навчання (Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні, 2004). Такий викладач, звісно, повинен мати вищу освіту відповідного профілю і психолого-педагогічну підготовку, високий рівень робітничої кваліфікації за професією. У цьому випадку його теоретичні знання та досвід сприятимуть підготовці висококваліфікованого фахівця, здатного якісно і професійно виконувати завдання, реалізувати мистецькі ідеї щодо створення художніх робіт.

Безумовно, що окрім професійних якостей, важливе значення відводиться й особистим: спостережливість, тактовність, образність мислення, здатність до аналізу, узагальнення, розвиненість художнього смаку, творчої уяви тощо. Ці та інші якості визначають успіх діяльності педагога (Челишева, 2001). Вони виявляються в основних компонентах: конструктивній (підбір художнього, дидактичного матеріалу, вибір засобів, методів, прийомів, необхідних для реалізації художньо-педагогічного процесу); комунікативній (вміння встановлювати контакт, організувати діяльність в художньо-творчому процесі); прогностичній (здатність до накопичення знань про мистецтво, вміння працювати з літературою, ілюстраціями і слайдами, систематизації отриманих знань і т.п.); прикладній діяльності (спрямованість на розвиток художніх здібностей і умінь) (Челишева, 2001, с. 96).

Отже, як свідчать результати виконаного аналізу професійної підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладах професійно-технічної освіти в умовах інклюзивного навчання, сьогодні в Україні триває реформа професійної (професійно-технічної) освіти, спрямована на її удосконалення. Вона реалізується за допомогою використання таких механізмів, як розробка нормативно-правової документації, підвищення рівня фінансування, розробка теоретико-методологічних підходів до підготовки фахівців, готових до викликів швидкозмінного професійного середовища та високої конкуренції на ринку праці.

Висновки до першого розділу

У першому розділі «Підготовка майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання як науково-педагогічна проблема» висвітлено результати аналізу поняттєво-категорійного апарату дослідження, а також охарактеризовано специфіку професійної підготовки фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) в умовах інклюзивного навчання.

З'ясовано, що на початку ХХІ століття особлива увага теоретиків та практиків освітньої галузі прикута до проблеми забезпечення рівних можливостей щодо здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами. Нормативно-правова база освітньої галузі та документи рекомендаційного характеру Європейського Союзу й України, що обрала євроінтеграційний напрям розвитку, розглядають інклюзивну освіту, як потенціал для інтелектуального, духовного, фізичного, культурного, економічного, соціального розвитку суспільства загалом та людини, як найвищої цінності демократичного суспільства, зокрема.

Виконано аналіз поняттєво-категорійного апарату дослідження та подано визначення його основних понять і категорій у нормативно-правовому та науково-теоретичному дискурсі: «професійно-технічна освіта», «професійна підготовка», «мистецька освіта», «фахівець образотворчого мистецтва», «фахівець декоративного мистецтва», «професія «Живописець», «інклюзивне навчання», «учень з особливими освітніми потребами».

Розглянуто основні нормативні документи, які регулюють розвиток та функціонування системи професійної (професійно-технічної) освіти; представлено результати аналізу напрацювань зарубіжних та вітчизняних науковців, що досліджують специфіку інклюзивного навчання; окреслено категорію осіб з особливими освітніми потребами (учні, що мають проблеми слуху, порушення мовлення, фізичні вади та хронічні хвороби), які навчаються у системі професійної (професійно-технічної) освіти за програмами підготовки фахівця за професією «Живописець».

Висвітлено особливості реформування системи професійної (професійно-технічної) освіти на сучасному етапі: розробка нормативно-правових документів, що спрямовані на децентралізацію управління та фінансового забезпечення професійної (професійно-технічної) освіти; оптимізація мережі закладів П(ПТ)О; стандартизація професійної (професійно-технічної) освіти, основна мета якої полягає у забезпеченні якості професійної (професійно-технічної) освіти; удосконалення підготовки та

неперервний професійний розвиток педагогів тощо.

Виокремлено Державні стандарти професійної (професійно-технічної) освіти для підготовки фахівців за низкою професій образотворчого та декоративного мистецтва. Охарактеризовано контингент здобувачів освіти, що навчаються у закладах П(ПТ)О, зокрема й тих, що мають особливі освітні потреби. Представлено особливості структурування освітньо-професійних програм підготовки фахівця за професією «Живописець» у системі професійної (професійно-технічної) освіти, серед яких використання модульно-компетентнісного підходу до структурування професійної підготовки, її системний характер, а також принципи гнучкості, прозорості, індивідуалізації, відповідності потребам ринку праці, запитам суспільства, інтересам здобувача освіти.

Проаналізовано загально-професійні, ключові та професійні компетентності фахівця, на формування яких спрямоване навчання у системі професійної (професійно-технічної) освіти, що визначаються у контексті ключових компетентностей, визначених у Рекомендаціях Ради Європейського Союзу та Національній рамці кваліфікацій.

Визначено чинники, що сприяють формуванню та ефективному функціонуванню інклюзивного академічного середовища: злагоджена співпраця усіх учасників академічної спільноти та стейкхолдерів; вдумлива організація інклюзивного навчання, соціалізація осіб з особливими освітніми потребами; підготовка педагогічного персоналу до реалізації інклюзивного навчання тощо.

Матеріали розділу висвітлено у таких публікаціях автора: Денькович, 2019а, 2019л, 2020с; Gontar, Marchuk, Durman, Denkovych, & Dudkevych, 2020.

РОЗДІЛ 2

МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗА ПРОФЕСІЄЮ «ЖИВОПИСЕЦЬ» В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ТА УМОВИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

У другому розділі «Модель підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання та умови її реалізації» представлено методика і логіку виконання дослідження; висвітлено педагогічні умови реалізації моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання; а також авторську модель підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання та охарактеризовано особливості її теоретико-методологічного компоненту і змістово-операційного компонентів.

2.1. Методика і логіка дослідження

Сьогодні спостерігаємо осучаснення нормативно-правової бази системи професійної (професійно-технічної) освіти України, в контексті якої вона розвивається. Конкуренція на ринку праці у національному та міжнародному вимірі, вимоги працедавців, запити суспільства, інтереси споживачів освітніх послуг ставлять вимоги до результату освітнього процесу, що реалізується у системі професійної (професійно-технічної) освіти, а саме – підготовка фахівця, знання, вміння і навички, компетентності, професійні цінності і ставлення якого суголосні вимогам сучасності і дозволяють освоювати нові техніки і технології обраного фаху.

Проектування методики та логіки дослідження вимагало застосування теоретико-методологічних положень та кращих зразків практики професійної

педагогіки, відображені у напрацюваннях Дж. Брейквелла (G. Breakwell), Д. Райта (D. Wright) та Дж. Бернетта (J. Barnett), 2020; С. Гончаренка, 2008; Г. Гольштейн (H. Goldstein), 2011; Дж. Гокс (J. Hox), 2010; В. Загвязинського та Р. Атаханова, 2005; К. Кемерер (C. Camerer), А. Дребер (A. Dreber), Ф. Гольцмастера (F. Holzmeister), Т.-Х. Хо (Т.-Н. Но), Дж. Губер (J. Huber) та М. Джаханнессон (M. Johannesson), 2018; Л. Коген (L. Cohen), Л. Мен'єн (L. Manion) та К. Моррісон (K. Morrison), 2007; А. Новикова та Д. Новикова, 2010; В. Радкевич, 2008; Д. Райта (D. Wright), 2017, 2019; Ю. Сурміна, 2006.

Метою нашого дослідження є обґрунтування теоретичних основ та експериментальна перевірка моделі підготовки фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) в умовах інклюзивного навчання, а також педагогічних умов її реалізації.

Під час реалізації наукового пошуку визначено дослідницькі завдання, комплексне виконання яких дозволяє досягнути окресленої мети.

Перше завдання полягало у висвітленні проблеми підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладі П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання як науково-педагогічної проблеми. У ході виконання першого завдання дослідження:

- виконано аналіз законодавчого поля та нормативно-правових актів, що окреслюють специфіку розвитку професійної (професійно-технічної) освіти в Україні;
- опрацьовано нормативну базу, що регулює забезпечення інклюзивного навчання для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами;
- висвітлено специфіку питань у галузі інклюзивного професійного (професійно-технічного) навчання, відображених у напрацюваннях вітчизняних та зарубіжних філософів, педагогів, психологів;
- виконано аналіз поняттєво-категорійного апарату дослідження та конкретизовано основні поняття і категорії у нормативно-правовому та науково-теоретичному дискурсі: «професійно-технічна освіта», «професійна

підготовка», «мистецька освіта», «фахівець образотворчого мистецтва», «фахівець декоративного мистецтва», «професія «Живописець», «інклюзивне навчання», «учень з особливими освітніми потребами»;

- конкретизовано зміст та структуру рівнів підготовки фахівців за професією «Живописець», що реалізується у системі професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання;

- виокремлено критерії та показники рівнів підготовки фахівців за професією «Живописець», що реалізується у системі професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання.

Методика і логіка дослідження передбачала виконання *другого завдання* – проектування моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання. Для виконання окресленого дослідницького завдання спроектовано авторську модель, яка охоплює цільовий, теоретико-методологічний, змістово-операційний та результативний компоненти, а також охарактеризовано кожен із зазначених компонентів, що характеризуються наявністю функціональних взаємозв'язків.

Третє завдання передбачало визначення і теоретичне обґрунтування педагогічних умов, що забезпечують позитивну динаміку розвитку рівнів підготовки фахівців за професією «Живописець» у системі професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання, а також забезпечують ефективність моделі підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу П(ПТ)О.

Четверте завдання дослідження передбачало розробку навчально-методичного комплексу, спрямованого на поєднання потенціалу аудиторної та позааудиторної діяльності в інклюзивному середовищі закладу П(ПТ)О та поетапний розвиток рівнів підготовки фахівців за професією «Живописець», а також його апробацію й перевірку ефективності моделі й педагогічних умов її реалізації. З метою виконання четвертого дослідницького завдання:

- уточнено теоретичні та методичні особливості розвитку рівнів підготовки фахівців за професією «Живописець» у системі професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання;
- визначено зміст і структурні компоненти навчально-методичного комплексу, застосування якого спрямоване на забезпечення позитивної динаміки розвитку рівнів підготовки фахівців за професією «Живописець» у системі професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання;
- обґрунтовано вибір організаційних форм і методів навчання, спрямованих на забезпечення позитивної динаміки розвитку рівнів підготовки фахівців за професією «Живописець» у системі професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання;
- апробовано навчально-методичний комплекс та експериментально перевірено ефективність моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання та педагогічних умов її реалізації.

Відповідно до *п'ятого завдання* – розроблено методичні рекомендації щодо удосконалення підготовки фахівців за професією «Живописець» у системі професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання.

Алгоритм реалізації дослідження зумовив необхідність сформулювати гіпотезу, в основу якої покладено припущення, що позитивна динаміка розвитку рівнів підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу П(ПТ)О забезпечуватиметься за таких педагогічних умов: формування мотивації здобувачів освіти до освоєння професії «Живописець» в умовах інклюзивного освітнього середовища; оновлення змістового наповнення підготовки фахівців за професією «Живописець» з урахуванням специфіки інклюзивного академічного середовища; використання інноваційних організаційних форм, методів і технологій навчання у процесі підготовки фахівців за професією

«Живописець» в інклюзивному академічному середовищі.

Охарактеризуємо основні етапи експериментального дослідження:

- 1) формування готовності фахівців за професією «Живописець» у закладах професійної освіти в умовах інклюзивного навчання;
- 2) визначення критеріїв готовності;
- 3) визначення рівнів готовності;
- 4) практичний етап (впровадження у практику авторської гіпотези);
- 5) експериментальна перевірка ефективності дослідження.

Третій, четвертий та п'ятий етапи детально розглядаються у третьому розділі, в якому також конкретизуються відповідні критерії.

Нижче детальніше розглянемо етапи формування готовності та визначення критеріїв готовності до професійної діяльності фахівців за професією «Живописець» у закладах професійної освіти в умовах інклюзивного навчання.

Питання стосовно готовності у професійному становленні особистості є одним із злободенних у загальній і педагогічній психології. Немає єдино правильного розуміння суті й функцій цього поняття, що останніми роками у концептуальному апараті психології отримало відносно самостійний і високий науковий статус. Утім, з огляду на чимало розбіжностей у визначенні терміну «готовність» у працях різних науковців, висновуємо про протиріччя наявних думок, а отже – про суперечність процесів перенесення окресленого поняття в експериментальну площину. З огляду на важливість значення категорії готовності, такої актуальної тепер для педагогічної психології, зокрема для педагогіки й психології закладів П(ПТ)О, необхідно переосмислювати її зміст і функції методологічно й експериментально. Дослідження на пряму передбачає вивчення й наукове обґрунтування навчальних засобів та поліпшення системи підготовки фахівців.

Існують різні підходи до моніторингу якості підготовки майбутніх фахівців, але головне місце серед них посідає визначення готовності до професійної діяльності. Українська актуальна проблема – аналіз специфіки

розвитку та формування готовності майбутнього спеціаліста до фахової діяльності, позаяк у процесі професійної підготовки відбувається засвоєння ключових ціннісних уявлень, які розкривають специфіку професійної спільноти, знання, вміння й навички, важливі для майбутньої професійної діяльності та для благополучного «професійного старту». У період навчання у закладі П(ПТ)О в людини формуються та розвиваються професійно важливі якості особистості, починає формуватися професійна самосвідомість, що досить часто виявляється і в успішності навчальної діяльності. В основу формування готовності здобувачів освіти до фахової діяльності покладено становлення фахових умінь індивіда, що формуються на основі її ознак – успадкованих і набутих у процесі навчання та за самостійної діяльності. Фахові навички – результат поєднання теорії та практики.

Готовність, передусім, – це особливий психічний стан. Завдяки багатьом психологічним розвідкам є можливість ширше розкрити сутність поняття «готовність» до фахової діяльності, зокрема заслуговують на увагу професіограмні дослідження, дослідження профпридатності до діяльності, а також дослідження професійного самовизначення.

Підходами, що застосовуються у процесі вивчення феномена «готовність» до фахової діяльності є такі:

1. Функціональний – передбачає аналіз готовності як певного стану психічних функцій людини, в межах якого психологічна готовність характерна для відповідного психічного стану – умова належних результатів за виконання конкретного виду діяльності. Цей підхід пояснює психологічну готовність як певний стан людини, як вибіркочу активність, що спонукає її діяти; як стан перед усвідомленими діями; як установку, що працює на загальному тлі активності людини; як звичну поведінку людини в соціумі.

2. Особистісний підхід – аналіз готовності як сукупності індивідуально-особистісних рис, що охоплює пізнавальну, мотиваційну і вольову складові та зумовлений специфікою здійснюваної діяльності. У контексті такого підходу психологічну готовність розглядають як підготовку людини до конкретного

виду діяльності, прояв індивідуально-особистісних рис, безпосередньо зумовлених специфікою діяльності.

Готовність проявляється на всіх етапах професійного становлення й розвивається відповідно до фахових здобутків. Готовність можна розглядати не тільки як робочу мобілізацію професійних і психологічних можливостей, а й як високий професіоналізм. Теоретичний аналіз феномену готовності свідчить про те, що це явище є багаторівневою системою особливостей людини, які виступають суб'єктивними умовами її успішної професійної діяльності.

У наукових дослідженнях, зазвичай, вирізняють дві складові підструктури готовності до професійної діяльності: морально-психологічні компоненти (спрямованість на професійну діяльність, усвідомлення цілей діяльності, потреби та інтереси особистості) та конкретні якості, що забезпечують якісне виконання професійних функцій (початкова підготовка, індивідуально-психологічні особливості та ін.)

Н. Кузьміна (1980) структуру готовності поділяє на складові: мотиваційну – позитивне ставлення до фаху, зацікавлення ним, усталені погляди й наміри щодо майбутнього фаху; орієнтаційну – знання й сприймання особливостей та умов фахової діяльності, її вимоги до індивіда; операційну – знання, навички способів та засобів фахової діяльності; вольову – самоконтроль, уміння керувати своїми професійними діями; оцінну – самооцінювання своєї професійної підготовки стосовно вимог професійної діяльності; мобілізаційно-настроєву – мобілізація зусиль, аналіз перешкод на шляху фахової діяльності (с. 29).

Сутністю готовності до фахової діяльності слугують інтегральні характеристики індивіда з інтелектуальними, емоційними, вольовими ознаками, професійно-моральними переконаннями, потребами, звичками, знаннями, навичками, вміннями.

Формування готовності відбувається через навчання прийомам аналізу. Розглядаючи готовність особистості до професійної діяльності як регулятор та

передумову ефективної і творчої діяльності, найбільш важливими її факторами слід вважати мотивацію, підготовку, самообілізацію знань, установку на діяльність, властивості особистості, задоволеність працею.

При розгляді змісту та структури готовності до професійної діяльності не слід позбавляти уваги роль закладу освіти, як одного з інституцій безпосереднього формування готовності. Готовність є складовою професіоналізму, стає зрозумілим, що професійна придатність до будь-якої професії може бути повністю сформована лише в діяльності, а професійна діяльність для людини, яка ще не працює, – це діяльність майбутнього.

Виходячи з усвідомлення сьогоденної складності освітнього процесу, важливості його побудови на гуманістичних засадах, які передбачають орієнтацію цього процесу на актуалізацію можливостей особистості, заклади освіти ставлять за мету формування всебічно розвинутої особистості. Акцентується увага на саморозвитку, здатності до професійного самовизначення, що потребує перебудови змісту навчання та виховного процесу, зокрема й у питаннях формування у здобувачів освіти готовності до професійної діяльності.

Критерій завше виражає сутнісні перетворення об'єкта і слугує знаннями межі, повноти виявлення його суті за конкретного вираження (Андреев, 1988). Критерії – це мірило оцінки сутності відповідних понять, категорій, процесів чи явищ. З філософської позиції критерії, що слугують певними нормами і правилами, дають змогу визначати правильність ухвалення кожного окремого рішення, висвітлюють неупереджені закони й логіку розвитку явища. Критерії в сукупності повинні сповна втілювати суть досліджуваного, враховуючи фактори динамічного розвитку індивіда й розглядаючи всі його ознаки.

Усі критерії мають підходити для процедур діагностування, сприяючи дослідженню педагогічного явища на всіх етапах сформованості в нього певних утворення чи якості, аналізуючи взаємозв'язок та взаємодію всіх структурних його складових. Власне на цьому акцентує Л. Подимова (1997):

завдяки критеріям мають бути встановлені зв'язки поміж складними складовими досліджуваного утворення, а критерії – визначатися через низку характерних ознак, які відтворюють усі структурні складові, показуючи динаміку якості, вимірюваної часово (Подимова, 1997).

Критерії та їхні показники є мірою оцінки особистісного і професійного становлення майбутніх фахівців. При цьому ступінь вияву, якісна визначеність критерію виражається в конкретних показниках, які здобувачі освіти спроможні проявити у процесі педагогічного дослідження.

Критерії повинні задовольняти такі вимоги: об'єктивності; охоплення найістотніших моментів аналізованих об'єкта або явища; охоплення типових аспектів явища чи об'єкта; чіткого, стислого, точного формулювання; визначення того, що хоче перевірити дослідник (Беляева, 1994).

З огляду на ступінь вираження критерію чи показника, виокремлюють їхні рівні, кількість яких може коливатися. У наукових розвідках найуживанішими є три- й чотирирівневі системи розподілу респондентів за щаблем вираження певного показника.

Наприклад, вимоги до критеріїв оцінки рівня готовності до інноваційної діяльності: критерії повинні бути адекватні тим явищам, характеристикою яких вони є; чітко відображати природу явищ, що вимірюються, а також динаміку вимірювання вираженої критерієм властивості; критерії повинні відповідати дидактичній меті, характеризувати зв'язок між нею та результатами навчання; критерії виражають у таких педагогічних поняттях, які можна піддати кількісному аналізу; вони мають забезпечити відносну простоту вимірювань, легкість розрахунків, доступність і зручність у використанні; критерії повинні дозволяти оцінювати не лише обсяг, але й якість знань і вмінь, не тільки формальні результати навчання, а й творчу роботу здобувачів освіти (Беспалько, 1977; Беспалько, & Татур, 1989).

Інтегративна готовність фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання може розглядатись як показник ефективності системи професійної підготовки лише в тому разі,

якщо визначено основні напрями оцінки якості професійної підготовки спеціаліста; визначено адекватну цілям і завданням оцінки технологію взаємозв'язку в системі «викладач – здобувач освіти»; розроблені реальні методи використання нової моделі оцінювання якості підготовки фахівця.

Тобто, потрібно визначити критерії, показники та рівні сформованості інтегративної готовності майбутнього фахівця за професією «Живописець».

Під критерієм (за З. Курлянд, 2002) ми будемо розуміти мірило оцінки, судження; потрібну та об'єктивну умову вияву або функціонування певного явища чи процесу; вираження відповідної ознаки в аналізованому процесі чи явищі. Однією з найважливіших вимог до педагогічного експерименту є визначення критерію тієї властивості, на вивчення якої спрямоване дослідження.

Можна виділити об'єктивні та суб'єктивні критерії, які не залежать або залежать від суб'єктивних оцінок людей. У психодіагностиці, психології, педагогіці частіше послуговуються суб'єктивними критеріями, з-поміж яких – оцінки, судження, висновки щодо об'єкта дослідження, які сформував експерт (викладач, тьютор, психолог, керівник, роботодавець тощо).

Оцінка сформованості готовності майбутнього фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання – процедура, яка за допомогою системи методик виявляє стан суб'єкта (фахівця), дозволяє визначити параметри та критерії особистісно-професійних якостей, характеристик, які відповідають потребам суспільства, різних соціальних груп, ринку праці.

Критерієм у педагогіці є ознака, на базі якої оцінюють, відокремлюють, означають чи класифікують стан розвитку індивіда, його якісні ознаки. Для педагогічного критерію неодмінно характерні чинники соціальної та професійної сфер, що зумовлюють вплив на формування фахової компетентності фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання.

Отже, критерієм є істотна ознака явища чи процесу, з огляду на яку

дослідники легше відокремлюють ступінь розвитку фахової компетентності студентів в експериментальних та контрольних групах.

Пошук критеріїв, за якими можна визначити ступінь прояву професійної компетентності, що формується у процесі професійної підготовки, вимагає спочатку визначити відповідний перелік її показників та індикаторів.

Під показником розуміється судження про наявність або відсутність якості об'єкта та інтенсивність її прояву. Професійну компетентність фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання можна умовно розкласти на дві складові – особистісну та професійну.

Особистісна складова компетентності характерна для спеціалістів будь-якого профілю. Це – соціальна компетентність пов'язана із спроможністю бути відповідальним, брати участь у прийнятті колегіальних рішень; персональна – високий рівень культури, загальна ерудиція, володіння навичками рефлексії, саморозвитку та самовдосконалення; інформаційна вміщує володіння новими інформаційними технологіями, знання іноземних мов; екологічна – знання загальних законів розвитку суспільства та природи, екологічна відповідальність за наслідки професійної діяльності; валеологічна – наявність знань та вмінь в галузі здоров'я та здорового способу життя.

Професійна складова компетентності враховує особливості професійної діяльності фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання: спеціальної – професійні знання, вміння та навички, що забезпечують самостійне виконання професійних дій і наступний професійний розвиток; організаторської – дозволяє керувати процесами, пов'язаними з професійною діяльністю, організовувати свою працю на науковій основі; комунікативної – володіння навичками спілкування, майстерність ведення діалогів; аутокомпетентності – володіння вміннями та навичками управління вольовою та емоційною сферами, високий рівень рефлексії та самоперевірки; пошуково-реконструктивної – вміння обробляти отриману інформацію, моделювати процеси.

Критеріями професійної компетентності особистості фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання виступають – професійне самовизначення, професійна активність та відповідальність.

Таким чином, професійне самовизначення фахівців за професією «Живописець» у закладах професійної освіти в умовах інклюзивного навчання можна розглядати як: розвиток потреби в особистісній та професійній реалізації; рівень професійної спрямованості, яка проявляється в усвідомленні здібностей до обраної професії, можливості професійного розвитку, в задоволенні обраною професією; готовність до професійної діяльності, завдяки наявності відповідних професійних знань, умінь та навичок, здатність до рефлексії, творче вирішення професійних завдань, уміння застосовувати освоєні знання в різноманітних видах професійної діяльності; здатність до самооцінки професійного розвитку.

Професійну активність фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання можна розглядати як рису особистості, що професійно самовизначилася.

Вона характеризується: прагненням до професійної самореалізації; формуванням особистісного стилю професійної діяльності; розвитком професійного мислення, креативністю; професійною мобільністю та комунікативністю; розвитком мотивації та бажання щодо оволодіння фахом; виявленням наполегливості щодо досягнення особистісно значущої та соціально значущої мети; організаторськими здібностями.

Професійна відповідальність розглядається в контексті зв'язків з іншими вищими якостями особистості, які характеризують взаємозв'язок свідомості та діяльності людини: відповідальність за виконувані дії чи вчинки; прагнення досконало оволодіти знаннями за обраним фахом; виховання спроможності щодо дотримання норм поведінки; розвиток ділових якостей у взаємостосунках з іншими; усвідомлення власних здібностей та можливостей за обраним фахом; стійкість соціально-моральних орієнтацій.

Згідно з аналізом показників і складових професійної компетентності як характеристики рівня розвитку фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання з'ясовано, що вона охоплює такі показники: системність загальних та професійних знань, умінь та навичок; цілісність світогляду; стійкий професійний вибір і висока мотивація досягнення професійного успіху; здатність до саморегулювання поведінки, адаптування в соціумі та самореалізація в діяльності; відповідальність за прийняття рішення; стійкість соціально-моральних орієнтацій; високий моральний потенціал розвитку особистості.

Насамкінець, розглянемо практичний етап дослідження, який забезпечив можливість впровадження авторських ідей у практику професійної (професійно-технічної) освіти. Так, зокрема, використано форми та технології, якими ми скористалися у процесі формування професійної готовності фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання: групова дискусія, бінарний урок, використання ігрової та проектної діяльності тощо.

Розробляючи навчальні кейси, враховували необхідні вимоги до їхнього створення: відповідність заданій цілі заняття; актуальність проблемних ситуацій у майбутній фаховій діяльності; спрямування на загальний розвиток майбутніх спеціалістів – їхніх цінностей, професійних установок, життєвих поглядів, світогляду тощо; забезпечення індивідуального ритму опрацювання навчального матеріалу залежно від можливостей суб'єктів фахової підготовки; однозначної відповіді на задані завдання не має бути в ситуаціях кейсу, адже очікуваний результат – не одержання єдиної відповіді, а орієнтація учнів у проблемному аспекті ситуації; ключове в застосуванні кейсів – не здобуття знань, а навчання реалізовувати компетенції, тож основну увагу варто надавати власне взаємозв'язку учнів із викладачем.

Основа застосування кейс-технологій – поєднання діяльнісного й особистісного підходів, а основні дидактичні принципи введення кейсів – варіативність, наочність, активність, проблемність тощо.

Метод проєктів реалізовували, скориставшись низкою засобів навчання. Проєктний метод у розробці навчальних методик та застосуванні інноваційних технологій переважав порівняно з іншими методами, завдяки: спрямованості на результат професійної діяльності; сприянню формуванню дослідницьких умінь; умінням планувати власні дії, встановлювати, формулювати проблеми та завдання; аналізу наслідків вирішення проблеми; реалізації практичного спрямування навчальної діяльності.

У зв'язку з тим, що маємо справу з інклюзивним навчанням, важлива роль належить дистанційному навчанню та використанню хмарних технологій.

Впровадження авторської моделі професійної підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання та формування їхньої професійної готовності передбачало використання системи хмарного моніторингу якості професійної підготовки, за взаємозв'язку таких підсистем як: налаштування параметрів моніторингу; організація збору даних; одержання даних про об'єкти моніторингу; надання результатів моніторингу користувачеві; менеджмент системи моніторингу.

Щоб об'єднати всі розглянуті елементи в єдину систему, послуговувалися хмарним сервісом, завдяки якому організували тематичні чати (обговорювали результати моніторингу та пов'язані з цим проблеми), виставляли анкети, опитувальники, тести для збору даних, організували спільні систематизацію й обробку даних, обліковували заповнення інформаційної бази системи моніторингу, здійснювали он-лайн опитування та он-лайн анкетування, призначали час для онлайн-обговорення результатів моніторингу. Після цього відбувалася інтерактивна взаємодія педагога зі здобувачами освіти, завдяки інформаційним комунікаційним мережам.

Організація збору інформації. Основна частка зберігалася як анкети, опитувальники, результати тестування, співбесіди. Для вирішення завдань розсилки, заповнення та збору заповнених документів у підсистемі застосовували серію питань з різнотипними відповідями. Її побудова охоплює

введення питання, вибір і визначення належного типу відповіді, збереження заповненої форми в базі результатів у хмарному сховищі даних «Google Диск». Практика показала, що такого набору типів запитань достатньо для створення різних анкет, опитувальників та тестів для визначення навчальних здобутків у контексті моніторингових досліджень якості фахової підготовки.

Отримання інформації про об'єкти моніторингу. Моніторингові дані зберігаються і обробляються у «хмарі» – єдиному великому віртуальному сервері. Суттєва перевага хмарних сховищ для створення системи моніторингу – можливість організувати спільний доступ користувачів до збережених файлів. Інформація зберігається на віддаленому мережевому ресурсі, доступ до якого можливий з будь-якого комп'ютера чи мобільного пристрою, підключеного до Інтернету. Також є змога авторизувати доступ та здійснювати контроль за перебігом редагування або переглядати дані. Це дає змогу керівнику мережевої системи моніторингу розподіляти права доступу до окремих ресурсів системи та контролювати діяльність користувачів системи.

Оброблення інформації засобами системи моніторингу. Дані після відправлення форми потрапляли до електронної таблиці Google Таблиця у менеджері файлів «Docs.Google»; її ім'я беруть від назви форми плюс слово «response». До таблиці додають колонку «Відмітка часу» кожного запису – «індекс» набору даних. За замовчуванням дані відсортовуються за цим полем, надаючи хронологічний список усіх записів. За обробки даних електронна таблиця дає змогу легко пересортувати дані за будь-яким стовпцем, не розбиваючи власне записи. Використовуючи інструмент «Показати зведення відповідей», одержимо вкладку з діаграмою з кожного питання форми. Також поряд із діаграмою результати постануть числами й відсотками. Таблиця містить набір функцій (як і «Excel») для статистичної обробки даних. За бажання таблицю можна експортувати для обробки в додаток «MS Excel».

Оформлення результатів моніторингу. Для розсилання респондентам результатів моніторингу застосовують режим спільного доступу користувачів

до файлів, які зберігаються на «Google»-диску.

Завершення моніторингу. Завершення моніторингу організовано з використанням хмарного сервісу, завдяки якому можна скласти розклад робіт, пов'язаних із виконанням завдань моніторингу. Завдяки календарю можна відправляти нагадування про події через SMS та e-mail (до нагадування можна додавати посилання на форму, яку треба заповнити).

Допомога у проблемних ситуаціях під час діяльності здобувачів освіти полягала зокрема в підготовці та розміщенні у середовищі дистанційного курсу методичних вказівок стосовно усунення проблеми, коментарів, у формі консультування у форумі «Запитання-відповідь» або як on-line-консультації у чаті. У якості інструментів спілкування та засобів організації зв'язку з учнями застосовували: електронну пошту – стандартний сервіс Інтернету для передавання повідомлень (як звичайні тексти, так і інші форми (програми, графіка, звуки, відео) у відкритому або зашифрованому вигляді).

Під час навчання можливе використання інструментів для спілкування, співпраці та навчання здобувачів освіти, що дає змогу просто одержати доступ до потрібної кількості Інтернет-ресурсів. Окрім інтерактивних дошок, здобувачі освіти під час професійної підготовки в умовах закладу П(ПТ)О могли ефективно виконувати завдання й опрацьовувати лекції, використовуючи інтерактивні засоби, вмикаючи планшет, смартфон, ноутбук, завдяки яким у майбутньому вони, ставши фахівцями, зможуть комунікативно використовувати вебінари для обміну ідеями та знаннями на засадах творчого взаємозв'язку.

Володіння такими інтерактивними засобами навчання дає змогу майбутнім фахівцям за професією «Живописець» технологізувати освітній процес в умовах інклюзивного навчання через створення освітньої сфери, що забезпечує можливість успішного знаходження та дослідження найважливіших інформативних ресурсів, самоконтролю результатів навчання, представлення самостійних навчальних проєктів, розвитку і вдосконалення навичок дослідницької роботи.

Ефективним було використання методу «case-study», результативність застосування якого полягала у: відпрацюванні навичок групової співпраці (працюючи командою, учні поліпшили свій індивідуальний результат, адже відповідали за окремий фрагмент завдання, докладаючись до вирішення загальної проблеми); відпрацюванні навичок аналізу й систематизації інформації, розвитку критичного мислення; контролю власного часу; презентування результатів своєї роботи; застосування теоретичних знань на практиці.

Описавши методику і логіку дослідження, вважаємо за необхідне виокремити педагогічні умови реалізації моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, а також охарактеризувати компоненти авторської моделі.

2.2. Педагогічні умови реалізації моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання

Проблема підвищення якості підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання потребує розв'язання, що передбачає знаходження тих чинників, що сприятимуть забезпеченню її ефективності. З метою обґрунтування педагогічних умов, що сприяють забезпеченню позитивної динаміки розвитку рівнів підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу П(ПТ)О вважаємо за необхідне, передусім дати визначення поняттю «умова».

Так, Великий тлумачний словник сучасної української мови (Бусел, 2005) подає означення цього поняття у такому формулюванні: «необхідна обставина, що уможлиблює здійснення, створення, утворення чого-небудь або

сприяє чомусь; фактор, рушійна сила будь-якого процесу, явища» (с. 1526). О. Шамралюк (2021) наголошує на тому, що сьогодні у науково-педагогічному дискурсі послуговуються різноманітними термінами, серед яких «педагогічні, організаційно-педагогічні, психолого-педагогічні, соціально-педагогічні, дидактичні умови, які відрізняються як за змістом, так і за сутнісними характеристиками» (с. 101). Погоджуємося з авторкою, що поняття «педагогічні умови» слід розглядати як комплексне поєднання різноманітних заходів, що мають педагогічний вплив на здобувачів освіти; академічне середовища, що характеризується специфічними матеріальними та просторовими ознаками; педагогічною системою, «в якій умови виступають компонентом» (Шамралюк, 2021, с. 101).

Дослідник В. Андреев (2006) подає тлумачення поняття «педагогічна умова», розуміючи його як «сукупність об'єктивних можливостей, обставин і заходів, які супроводжують освітній процес, певним чином структуровані і спрямовані на досягнення визначеної мети» (с. 245).

О. Братанич (2001) пропонує розглядати поняття «педагогічні умови» як сукупність потенціалу змістового наповнення, використовуваних методів та організаційних форм навчання, а також матеріального забезпечення, покладеного в основу організації освітнього процесу, що відіграють важливу роль у процесі досягнення визначених цілей.

І. Андрощук (2018) подає дефініцію поняття «педагогічні умови», виокремлюючи обставини і фактори, характерні академічному процесу, сукупність яких сприяє підвищенню рівня підготовленості фахівців до професійної діяльності.

Результати виконаного аналізу науково-педагогічної літератури свідчать, що дослідники конкретизують поняття «педагогічні умови», застосовуючи різноманітні підходи та відповідно виокремлюючи різні їхні аспекти: А. Аніщенко (2010) та М. Михнюк (2016) трактують поняття «педагогічні умови», як комплекс чи сукупність заходів; Ю. Бабанский (1984) та В. Сластенин, И. Исаев, А. Мищенко, Е. Шиянов (2002) – як зовнішні

передумови; О. Федорова (1970), Р. Вайнола (2009), С. Каменецкий, Н. Пурышева, Н. Важеевская (2000), О. Остапчук (2011) – як змістовий та операційний компоненти освітнього процесу. На переконання Л. Оршанського (2008), для забезпечення ефективності освітнього процесу, варто створювати творчу атмосферу під час проведення занять, застосовувати активні методи навчання, конструювати освітній процес на основі діяльнісного підходу, активізувати творче мислення здобувачів освіти, використовувати потенціал командної роботи та проектних технологій, об'єктивно та доброзичливо ставитись до творчих робіт здобувачів освіти.

У результатів виконаного аналізу науково-педагогічної літератури висновуємо, що під поняттям «педагогічні умови» слід розуміти комплексне поєднання можливостей, обставин, факторів, чинників, що характеризують академічне середовище закладу освіти, індивідуальних особливостей особистості здобувача освіти, а також інструментарію, яким послуговується педагог з метою забезпечення результативності освітнього процесу та підвищення рівня підготовки майбутніх фахівців, його здібностей та педагогічної майстерності.

У контексті виконаного дисертаційного дослідження, на основі аналізу науково-педагогічної літератури та рефлексії власного досвіду, виокремлено педагогічні умови, реалізація яких сприятиме забезпеченню позитивної динаміки розвитку рівнів підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу П(ПТ)О.

Перша педагогічна умова – формування мотивації здобувачів освіти до освоєння професії «Живописець» в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Немає сумніву у тому, що власне мотивація до здобуття фаху, інтерес до професії, що освоюється, зацікавленість у неперервному професійному розвитку формують основу для досягнення успіху. У контексті нашого дослідження йдеться про готовність здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець», сприймати, критично аналізувати, осмислювати та

освоювати змістове наповнення освітньої програми. Результати аналізу науково-педагогічної та психологічної літератури свідчать про те, що важливе значення в освітньому процесі відводиться ставленню здобувачів освіти до власного навчання, а також їхньому розумінню та усвідомленню ролі і значення професійної (професійно-технічної) освіти для подальшої особистісної і професійної реалізації у суспільстві, громаді, на ринку праці тощо. Відтак, видається логічною та обґрунтованою потреба у формуванні мотивації до освоєння професії «Живописець» в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Варто зауважити, що результати аналізу науково-педагогічної літератури свідчать, що під мотивом розуміють «складне психологічне утворення, яке спонукає до свідомих дій, вчинків та виступає їх базисом, підґрунтям» (Ильин, 2002, с. 68); «мотив – усвідомлене внутрішнє спонукання людини до діяльності, пов'язане із задоволенням певних потреб. Мотиви притаманні людині і є внутрішніми спонукальними причинами» (Колот та Цимбалюк (2011) с. 16). У психолого-педагогічній літературі відображено результати напрацювань науковців щодо дослідження мотивів навчально-пізнавальної діяльності в умовах професійної підготовки фахівців. Як зауважує Г. Бучківська (2019), «мотив – це рушійна сила дій і вчинків, основними функціями якої є активізаційна, контрольна та спрямовувальна. Мотив складається з мети (цілей) та програми дій, які сукупно утворюють механізм активізації будь-якої діяльності» (с. 280).

З метою формування мотивації до продуктивного освоєння професії «Живописець» вважаємо за доцільне конструювати освітній процес, в основу якого покладено особистісно орієнтований підхід та диференційоване навчання, що дозволяють максимально врахувати індивідуальні особливості, здібності та хист майбутнього живописця. Обов'язковим для учнів з особливими потребами є окреслення актуальності та необхідності освоєння того чи іншого предмету, а саме: установлення пізнавального й виховного значення навчальної дисципліни та її місця в системі підготовки фахівця за

професією «Живописець»; визначення завдань вивчення навчальної дисципліни та його змісту; застосування відповідних методів і засобів навчання тощо.

Наприклад, освоюючи специфіку композиції та кольору педагог має спонукати учня пізнавати навколишню дійсність через художні образи, не звужуючи мистецьке навчання учнів з особливими освітніми потребами до розвитку у них художньо-технічних прийомів (формування відчуття кольору, пальцевої техніки, володіння образним мисленням тощо), а спонукаючи вихованців до усвідомлення мистецького твору як художнього відтворення життя.

Для формування мотивації здобувачів освіти до освоєння професії «Живописець» в умовах інклюзивного освітнього середовища доцільно використовувати потенціал аудиторної та позааудиторної діяльності. Як свідчить рефлексія власного досвіду, важливе значення має відвідування Музею етнографії та художнього промислу, Музею народної архітектури та побуту, де учні знайомляться із творами українського традиційного мистецтва (інтер'єр та екстер'єр українсько хати) та народних промислів (кераміка, художня обробка металу, вишивка, писанкарство тощо), виконують зарисовки тощо. Така форма організації навчання мотивує до освоєння додаткових знань з композиції, кольорознавства, орнаменту тощо, що забезпечується потенціалом інтердисциплінарного підходу.

Як зауважує Г. Бучківська (2019), «об'єкти мають приваблювати ... високим художньо-естетичним рівнем, майстерністю виконання, забезпечувати можливість розглянути основні правила, прийоми і засоби композиційних й орнаментальних побудов, особливості використання кольорової гами, проєктування форми тощо. У них мають найбільш яскраво виявлятися виражальні та пластичні характеристики матеріалу та технології його обробки. Добір об'єктів (декоративно-ужиткових виробів) визначається за такими принципами: художньо-естетична цінність; технологія виготовлення, вид художньої обробки; відповідність естетичного сприйняття

реальній художньо-трудо́вій діяльності студентів тощо» (с. 281).

Процес формування мотивації здобувачів освіти до освоєння професії «Живописець» в умовах інклюзивного освітнього середовища передбачає навчально-пізнавальну і дослідницьку діяльність здобувачів освіти, що сприяє цілеспрямованому розвитку особистості в умовах мистецько-педагогічної підтримки та висвітлення напрямів розробки технологічних підходів його здійснення. У інклюзивному просторі така діяльність має бути ще більш обдумана та обґрунтована. Для успішної роботи інклюзивного класу чи групи важливим є взаємозв'язок учня та викладача, довіра до викладача та його авторитетність.

Отож, не менш важливе значення відводимо побудові конструктивного академічного середовища, в якому налагоджена співпраця педагогів та здобувачів освіти, забезпечується поєднання теоретичного та практико-орієнтованого навчання, міждисциплінарність, об'єктивність та своєчасність оцінювання, адже як зауважують дослідники, важливо спроектувати комплекс чинників, що здійснюють вплив на зовнішні та внутрішні обставини навчально-виховного процесу й особистісні параметри всіх його учасників (Литвин & Мацейко, 2013, с. 56). Далі автори стверджують, що такі «педагогічні умови ... сприяють всебічному гармонійному розвитку особистості та створюють сприятливі можливості для виявлення її задатків, врахування потреб» (Литвин & Мацейко, 2013, с. 56).

Підтримуємо погляди науковця З. Ленів (2018), яка відносить до педагогічних умов такі: «внутрішня позитивна мотивація фахівців; оптимізація навчального процесу через поглиблення, систематизацію та інтеграцію спеціальних знань; реалізація особистісно зорієнтованої взаємодії у системах «учитель – асистент учителя – учень», «учитель – асистент учителя – батьки», «учень – асистент учителя – учнівський колектив», «батьки – асистент учителя – учні»; створення креативного освітнього простору (с. 59).

На думку А. Колупаєвої (2008), кожен педагог покликаний створювати ситуації позитивного академічного середовища. Завдяки контакту з

однолітками діти з особливими освітніми потребами розвиваються емоційно та соціально, вони навчаються співжити і співпрацювати з іншими, а також навчаються формувати власну самооцінку. Дуже часто соціально-психологічні та педагогічні бар'єри не дозволяють забезпечити конструктивний освітній процес та руйнують позитивний мікроклімат у групі. Завдання педагога – налаштувати всіх учнів групи та їхніх батьків на позитивне сприйняття дітей з особливими освітніми потребами, виявляючи оптимізм, впевненість у досягненні успіху у навчанні, позитивному результаті, підтримці академічної спільноти. Переконані, що така позитивна атмосфера допоможе подолати труднощі у взаємодії та уникнути конфліктів.

Важливо пам'ятати, що під час формування мотивації до освоєння професії «Живописець» в інклюзивному просторі закладу П(ПТ)О йдеться про творчих особистостей. Як стверджує О. Моляко (2005), у системі творчого потенціалу слід виокремлювати такі компоненти: «задатки, схильності, що проявляються у підвищеній чутливості, а також у динамічності психічних процесів; інтереси, їх спрямованість, частота та систематичність, домінування пізнавальних інтересів; допитливість, створення нового, схильність до вирішення та пошуку нових проблем; швидкість освоєння нової інформації; схильність до постійних порівнянь, зіставлень; прояви загального інтелекту – розуміння, швидкість оцінок і вибору шляху рішення; емоційність окремих процесів; цілеспрямованість, рішучість, систематичність у роботі; вміння комбінувати, знаходити аналоги, реконструювати; інтуїтивізм – здібність до прояву неусвідомлюваних прогнозів, рішень; здібності до вироблення власних стратегій» (с. 5).

У цьому контексті доцільно перевіряти наявні здібності та ознаки обдарованості в абітурієнтів, а отже майбутніх здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти за допомогою тестів та творчих завдань. Серед діагностичних засобів виокремлюємо професійні проби, під якими розуміємо моделювання елементів конкретної професійної діяльності, які мають завершений вигляд і слугують підставою для прийняття рішення про оцінку їх

виконання. Це своєрідне випробування певного виду діяльності для визначення готовності освоювати професію «Живописець».

У закладах П(ПТ)О, що готує фахівців за професією «Живописець», застосовують вступний іспит у формі виконання творчого завдання з рисунку, малярства, композиції. Як правило, для проведення професійних проб учням надають основні теоретичні та практичні знання про певні види професійної діяльності. У нашому дослідженні це види та техніки рисунку, живопису і композиції. Також можуть бути основні елементи виконання того чи іншого виду декоративно-прикладного мистецтва, вітражу. Результатом проведення такої форми підготовки для викладачів та здобувачів освіти є визначення рівня готовності учнів до фахової підготовки. Щоб зумовити успішне проведення професійних проб, потрібно добре зорганізувати освітнє середовище, зокрема й інклюзивне, що передбачає залучення допоміжного персоналу для проведення вступних іспитів (наприклад, сурдолог, психолог, соціальний педагог тощо). Важливим під час проведення вступного інструктажу є поєднання словесно-наочних та практичних методів, пояснення техніки безпеки при роботі над виконанням проб-завдань.

У процесі виконання професійних проб педагог спостерігає за діяльністю учнів, дає оцінку їхній діяльності, активності, креативності та творчості; аналізує прагнення кожного з учнів досягти визначеного завдання. Науковець Н. Ничкало (2007) зауважує, що за допомогою професійних проб забезпечується можливість для визначення рівня зацікавленості професією, інтересу здобувачів освіти до навчально-пізнавальної діяльності у закладі П(ПТ)О. Для майбутніх живописців професійні проби – це моделювання реальної професійної діяльності, можливість сформулювати самооцінку та визначити рівень готовності до освоєння професії, вивчити особливості власного характеру, свої вміння і навички, інтелектуальні здібності та фізичний розвиток, виявити творчі та креативні задатки, які потрібно в подальшому розвивати та удосконалювати.

Потреби, інтереси та мотиви здобувачів освіти мають бути спрямовані

на ґрунтового освоєння особливостей матеріалів та інструментів, які вони застосовуватимуть у професійній діяльності. Важливим є освоєння специфіки роботи з фарбами, техніки і черговості виконання акварельного, темперного, пастельного живопису; стилізації рослинних та тваринних орнаментів; технології виконання витинанок та аплікацій тощо. Особливе значення у процесі формування мотивації до освоєння професії «Живописець» відводимо таким навчальним дисциплінам, як «Матеріалознавство», «Перспектива», «Технологія виконання художніх робіт», «Основи композиції», «Рисунок», «Живопис», а також виробничому навчанню та виробничій практиці. Так, під час проходження практики учні вивчають творчу спадщину митців, готують презентацію, описують роботу майстра; вивчають форми і ритми у природі та у декоративно-прикладному мистецтві; працюють на пленері, де виконують зарисовки природи; вивчають об'єм та простір у природі та мистецтві, зображення архітектурних об'єктів, виконують урбаністичний пейзаж, замальовки архітектурних форм, графічні зарисовки людини, ландшафтний пейзаж; у музеях – виконують зарисовки предметів декоративно-ужиткового мистецтва. Зміст практики на виробництві передбачає ознайомлення з виробничим процесом. Рефлексія власного досвіду дає змогу стверджувати, що в інклюзивному середовищі учні з нормотипом та учні з особливими освітніми потребами демонструють оволодіння знаннями, вміннями і навичками за умов мотивації до професійного зростання.

Л. Масол (2006) наголошує, що важлива роль відводиться знанням особистості, її практичному досвіду, ціннісним художнім орієнтаціям, що за певних умов трансформуються у художньо-естетичну компетентність. Автор виокремлює загальні (особистісні та соціальні) і функціональні (монопредметні, міжпредметні та метапредметні) компетентності. Особистісні компетентності охоплюють загально-культурні і культуротворчі, а соціальні – художньо-комунікативні і соціально-практичні. Ці компетентності є інтеграційним критерієм результативності освіти, який охоплює змістовий, процесуальний, аксіологічний і креативний компоненти

(Масол, 2006). Якщо ж розглядати творчу діяльність для учнів з особливими освітніми потребами, а саме учнів з вадами слуху, то пріоритетні напрями загальнокультурного розвитку учнів з особливими освітніми потребами на сучасному етапі, окреслені у відповідних нормативних документах.

Погоджуємося з тезою О. Повідайчик (2019), що мотивацію слід розглядати у її дуальному вимірі: внутрішньому, під якою автор розуміє «потребу людини в пізнанні, задоволеність від процесу здобуття знань, прагнення до інтелектуального успіху» і зовнішньому «перспективу досягти певного соціального статусу, знайти високооплачувану роботу» (с. 303). Мотивацію розуміють, як «процес суб'єктивної діяльності людини, що передбачає вибір нею мотивів своєї поведінки, мети поведінки та програми її досягнення; як внутрішню властивість людини, складову її характеру, що пов'язана з інтересами» (Колот, & Цимбалюк, 2011, с. 22).

У контексті нашого дослідження мотивацію до освоєння професії «Живописець» в умовах інклюзивного освітнього середовища слід розуміти як комплекс мотивів, що сприяють зорієнтованості особистості здобувача освіти на професійне становлення і розвиток, розуміння переваг професії, прагнення досягнути успіху, в основу якого покладена раціональна організація праці та ефективне використання фінансових, матеріальних і часових ресурсів. Як засіб формування мотивації майбутніх фахівців за професією «Живописець».

Друга педагогічна умова – оновлення змістового наповнення підготовки фахівців за професією «Живописець» з урахуванням специфіки інклюзивного академічного середовища.

Теоретичні основи проектування змісту освіти студіювали вітчизняні дослідники С. Вітвицька (2006), С. Гончаренко (2012), Р. Гуревич (2015), О. Джеджула (2014), А. Кузьмінський (2005) тощо. Зміст професійної підготовки фахівців формується у контексті нормативно-правової бази професійної (професійно-технічної) освіти та відображений у документації відповідного закладу освіти. В основу його структурування покладено методологічні підходи та принципи дидактики професійної освіти, відповідно

до яких реалізується відбір змістового наповнення, формування навчальних планів, робочих програм навчальних дисциплін, методичних рекомендацій до різних видів діяльності здобувачів освіти, підручників та навчальних посібників. Погоджуємося з думкою В. Радкевич (2010а), що структурування та оновлення змісту професійної підготовки фахівців, що навчаються за художніми професіями, має відбуватися відповідно до таких вимог: «соціально-культурні, які передбачають задоволення потреб особистості в багаторівневій якій професійній освіті, забезпечення розвитку особистості майбутнього фахівця, здатного впливати на соціокультурні процеси; психолого-педагогічні, що сприяють розвитку професійної компетентності й соціально-значущих знань, умінь особистості, які сприятимуть їй в удосконаленні на кожному етапі навчання, розвитку мотивації до постійного самовдосконалення; науково-технічні, які передбачають забезпечення успішної професійної діяльності, мобільності та адаптації особистості в умовах динамічного техніко-технологічного оновлення художнього виробництва» (с. 181).

Відповідно до Державного стандарту професійної (професійно-технічної) освіти для підготовки фахівців за професією 7324 «Живописець» (МОН, 2021), освітні програми охоплюють освоєння низки навчальних дисциплін, до циклу професійно-теоретичної підготовки серед інших віднесено й такі: «Ліпка», «Рисунок», «Живопис», «Технологія виконання художніх робіт», «Шрифти», «Пластична анатомія», «Основи композиції». Проте, вважаємо, що з метою забезпечення позитивної динаміки рівня підготовленості здобувачів освіти варто удосконалити змістовий компонент фахової підготовки, застосувавши потенціал аудиторної та позааудиторної діяльності.

Нами розроблено навчально-методичний комплекс, який охоплює авторський спецкурс «Талант і успіх» (див. Додаток Ж), майстер-клас створення декоративного живопису у вільній техніці (абстракція) (див. Додаток З), гурток прикладного мистецтва (див. Додаток И), тренінг

«Сучасний митець: теорія успіху» (див. Додаток Й). Його основною метою є узагальнення теоретичної та практичної підготовки, їх інтеграція задля підготовки конкурентоспроможного фахівця, готового до викликів сучасного ринку праці, а також забезпечення особистісного компоненту змісту професійної підготовки, що спонукає здобувачів освіти до використання потенціалу суб'єктивного особистісного досвіду, рефлексії, усвідомлення ролі і значення освоєних знань, сформованих і розвинутих умінь та навичок. Вважаємо такий навчально-методичний комплекс суттєвим доповненням до змісту освітньої програми підготовки фахівців за професією «Живописець». Адже знання питань композиції має важливе значення для розвитку творчої уяви та образного мислення учнів. Власне методика проведення занять щодо вирішення композиційних завдань побудована з урахуванням графічних навичок учнів і їхніх можливостей в оволодінні закономірностями композиції, з урахуванням індивідуальних особливостей кожного з них. Тут на допомогу приходять сучасні методи проектного навчання, що вимагають осмислення художніх творів та їх інтерпретації крізь призму власного досвіду. Завдяки презентаційному ряду викладач зацікавлює учнів різними видами графіки та ознайомлює з найбільш помітними постатями, що її презентують: А. Дюрер, Рембрандт, Я. Гніздовський, а пізніше виконують власні проекти. Погоджуємось з думкою, що «у процесі засвоєння художньо-мистецьких і проектно-технологічних дисциплін у студентів формується потреба «занурення» в народне декоративно-ужиткове мистецтво, що породжує не лише його естетичне сприйняття, а й стимулює до самостійної творчої художньо-трудової діяльності» (Бучківська, 2019, с. 281).

Варто наголосити, що оновлення змісту підготовки фахівців за професією «Живописець» передбачає оволодіння професійною компетентністю, що необхідна для формування художнього задуму та його реалізації, точної передачі змісту і форми, образних і структурних моментів, що характеризують створення художнього твору. Тому у вирішенні питань композиції завжди відображаються ті чи інші підходи до мистецтва, пов'язані

зі світоглядом, творчим напрямком художника, з епохою, стилем. Нам імпонує вислів відомого художника та засновника Львівської школи живопису К. Звіринського (2017), який наголошував: « ... маляр повинен добре знати музику, літературу, історію. Цілі мої були – як з них зробити людей... Ми малювали і робили виставки» (с. 139). Завдяки налагодженню тісної співпраці педагога та учнів відбувається емоційний і духовний контакт, який допомагає учням у становленні творчих можливостей та бачень.

Важливе значення має наповнення професійної підготовки змістом, що сприяє формуванню готовності фахівців до розвитку нових напрямів у мистецтві. Адже відомо, що на основі вітражного мистецтва та розробки великої кількості нового матеріалу, серед якого мідна фольга, американське скло з великою кольоровою гамою, різноманітною фактурою та прозорістю, вибором інструменту, учні мають можливість виконувати різноманітну сувенірну продукцію та об'єкти інтер'єру (лампи, світильники, декоративні настінні картини, статуєтки, годинники, флораріуми та горщики, біжутерія за природніми мотивами), які сьогодні користуються попитом та викликають інтерес споживачів.

Вважаємо доцільною організацію тимчасових виставок у межах закладу П(ПТ)О, до яких залучаються й здобувачі освіти з особливими освітніми потребами та демонструють власний рівень підготовки. У цьому контексті варто підкреслити важливість виховної функції, психологічно ненав'язливе залучення учнів до сприйняття глибинного змісту творів мистецтва, а також створення умов для вільного зіставлення власної Я-концепції із художньо-оцінним ставленням до мистецьких образів, становлення суб'єктної життєвої позиції в контексті сприймання і оцінки змістових координат художніх явищ. Викладач не має нав'язувати учневі свого бачення, свого розуміння. Бо часто, без педагогічного втручання, учень знаходить власний шлях, а педагог лише скеровує його у певному напрямку. Отож, потребує особливої уваги проблема підготовки фахівців, що навчаються за професією «Живописець», та формування їхньої готовності до особистісної

та професійної реалізації, що передбачає освоєння нових технологій виготовлення художніх творів, формування і розвиток умінь та навичок презентації власних творів.

Третя педагогічна умова – використання інноваційних організаційних форм, методів і технологій навчання у процесі підготовки фахівців за професією «Живописець» в інклюзивному академічному середовищі.

Як свідчать результати аналізу науково-педагогічної літератури форми, методи та технології навчання є предметом наукового пошуку низки науковців. Сьогодні широко застосовуються як традиційні, так і інноваційні форми, методи і технології навчання, що обґрунтовуються використанням особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів.

Активні методи навчання студіюють К. Біницька (2015), М. Дяченко-Богун (2014), Л. Штефан (2014). Застосування технологій проблемного, проектного, розвиваючого навчання дає можливість здобувачам освіти стати активними суб'єктами освітнього процесу, конструювати власну систему знань, умінь і навичок, формувати активну життєву позицію, толерантно ставитись до інших членів академічної спільноти, формувати цілісне уявлення про професію та проектувати майбутню професійну діяльність, що реалізується за допомогою використання аудиторної та позааудиторної діяльності, як важливих чинників особистісного становлення, самовираження, соціалізації. Беззаперечне значення таке поєднання має для розвитку творчих здібностей, естетичних смаків, духовності, сповідування загальнолюдських цінностей. Погоджуємось із твердженням, що «ознайомлення студентів із народним декоративно-ужитковим мистецтвом має здійснюватися відповідно до концепції художнього твору, в основу якого покладено розуміння нерозривної єдності образу і світосприйняття творця (майстра), зв'язок із природою, побутом, працею, історією й національними традиціями. Це сприяє розширенню світогляду ..., формуванню духовно-моральних якостей особистості, розвиває художній смак, виховує любов до творчої діяльності тощо» (Бучківська, 2019, с. 294).

Серед форм, що пропонуються для використання у процесі підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного середовища закладу П(ПТ)О, виокремлюємо майстер-класи, особливості використання яких студіюють Н. Галюк (2015), І. Каньковський (2013), А. Соколова (2011), М. Ярославцева (2010).

Як зазначає Н. Розіна (2013), майстер-клас – це сучасна форма «проведення навчального тренінгу для відпрацювання практичних навичок за різними методиками і технологіями з метою підвищення професійного рівня та обміну передовим досвідом учасників, розширення кругозору та залучення до новітніх областей знання» (с. 8). О. Сова зауважує, що майстер-клас – це «процес демонстрування та поширення інноваційного образотворчого досвіду» (с. 187).

Майстер-клас створення декоративного живопису у вільній техніці (абстракція) (див. Додаток 3) передбачає ґрунтовну попередню підготовку педагога, володіння знаннями про художні техніки і технології, який зможе продемонструвати певні прийоми створення декоративного живопису. Погоджуємось з думкою Г. Цуканової (2014), що «головна відмінність майстер-класу від інших видів практичних занять полягає у тому, що майстер не просто розповідає, як застосовувати існуючі технології, а на високому експертному рівні коментовано демонструє можливі моделі прийомів роботи фахівців, показує як це реалізує він сам, які техніки використовує саме він і яких результатів досягає» (с. 157).

Під час майстер-класу здобувачі освіти мають можливість практично виконувати творчу роботу або один з її елементів за підтримки та керівництва педагога, індивідуально або у творчому колективі. Проте цьому передують освоєння теоретичного матеріалу: «під час проведення майстер-класу учасники вивчають наданий матеріал; приймають участь в обговоренні отриманих результатів; задають питання, отримують консультації; пропонують для обговорення свої власні проблеми, питання, розробки; надають пропозиції з рішення робочих проблем» (Ламберг, 2015, с. 31).

На таких можливостях наголошує О. Шевнюк (2017), яка виокремлює особливості майстер-класу: «особливостями цієї форми навчального заняття є самостійна індивідуальна або групова робота, активне залучення всіх і кожного до процесу діяльності, застосування прийомів стимулювання творчого потенціалу, ... співтворчість як форма взаємодії» (с. 114). Позитивним аспектом проведення майстер-класу вважаємо можливість залучення відомих митців до їх проведення, а також власне місце проведення. Це може бути як заклад П(ПТ)О, так і музеї, виставки та фестивалі народної творчості, художні майстерні, виробництво тощо.

Запропонована гурткова робота передбачає поєднання різних методів і технологій навчання і спрямована на підсилення змісту професійної підготовки, створення можливості для розвитку ініціативності, творчих здібностей, формування конструктивних взаємозв'язків та міжособистісного спілкування. Погоджуємося, що до головних завдань гурткової роботи слід віднести «розвиток у учнів художньо-творчої уяви, оригінального, нестереотипного асоціативно-творчого мислення, художньо-образних якостей зорового сприйняття, спостережливості, зорової пам'яті та ін.; формування знань про народну творчість, її історію; формування потреб і здібностей до продуктивної творчості, вміння створити виразний художній образ, оригінальну композицію, оволодіння основами художньо-образної мови і виражальними можливостями художніх матеріалів і різних видів художніх технік; формування в уяві учнів цілісної картини культурного простору, виховання інтегрованої особистості; участь у художній продуктивній праці, пов'язаній з естетичним оформленням сучасного життя» (Зузяк, Лудан & Пінаєва, 2018, с. 32).

Прикметно, що дослідники виокремлюють специфіку, що характерна для гурткової роботи, до якої залучені учні з особливими освітніми потребами. Як зазначає О. Базилевська (2015), за допомогою гурткової роботи педагог має змогу вирішити низку завдань навчально-виховного та корекційно-розвиткового спектру; за допомогою предметно-практичної діяльності

забезпечуються умови для «розширення сенсорного досвіду та знань учнів про навколишнє середовище, накопичення життєвих понять на основі сенсорного дотикового сприйняття: активізація мисленнєвої діяльності та мовленнєвого спілкування; розвиток загально-трудова уміння та навичок при використанні гурткових видів діяльності; виховання психологічної та практичної готовності до трудової діяльності – співтовариству, колективізму, працелюбності, самостійності, активності, естетичного смаку» (с. 15). Далі авторка виокремлює переваги гурткової роботи, до яких відносить забезпечення «гнучкості системи навчально-виховної діяльності; організації дозвілля учнів; формування і задоволення різноманітних інтересів учнів; сприяння підготовці учнів до майбутньої трудової діяльності ... формування колективних відносин, досвіду колективного життя» (Базилевська, 2015, с. 16).

Погоджуємося, що «враховуючи специфіку роботи в гуртках з образотворчого, декоративного мистецтва та дизайну, кожен керівник вишукує, випробовує власні знахідки, що найбільше відповідають його напрямку роботи, його учням. З цією метою потрібно визначитися з вибором педагогічної технології, формою проведення, типом, структурою тощо. Керівники гуртків у своїй діяльності зобов'язані поєднувати дві функції: навчальну і соціально-педагогічну» (Зузяк, Савчук, Бербега, & Дурба, 2019). Відповідно до розроблено плану гурткової роботи передбачено екскурсії музеями, зокрема етнографічного, музею народної архітектури та побуту, Національного музею ім. А. Шептицького, історичного музею тощо (див. Додаток И).

Серед запропонованих авторських технологій навчання – тренінг «Сучасний митець: теорія успіху» (див. Додаток Й). Сьогодні тренінги є надзвичайно популярними, а їх проведення пропонується як у межах формального навчання, так і неформального. На наше переконання, популярність тренінгів обґрунтовується такою організацією роботи, що передбачає високий рівень активності учасників, конструювання міжособистісних стосунків, спілкування та співпраці, а його змістове

наповнення підпорядковується чітко визначеній меті. Для підготовки тренінгу необхідно володіти знаннями, що відповідають останнім досягненням науки, потребам та інтересам учасників тренінгу. Значну увагу впровадженню інновацій у навчальний процес закладів ПТО приділяє у своїх дослідженнях В. Радкевич (2006). Як зазначає дослідниця, поряд з високим рівнем дидактичної компетентності для педагогів професійної школи не менш важливою є наявність педагогічної майстерності, що ґрунтується на володінні педагогічними технологіями і педагогічною технікою спрямування теоретичних знань у професійно-практичну сферу діяльності. Отже, майстер виробничого навчання повинен володіти й розвивати в собі такі професійно значущі якості, як системне мислення, здатність до рефлексії, технологічну культуру, готовність до професійно-особистісного зростання, самоорганізації та самореалізації, особистісна, соціальна та спеціальна компетентності та ін. (Радкевич, 2006).

Як зазначає Т. Григоренко (2021), студіюючи середовище закладу вищої освіти, основними характеристиками тренінгу, є такі: «креативність, яка передбачає відповідність освіти потребам студентів, індивідуалізацію та інтерактивність процесу навчання; міжособистісна взаємодія студентів або зворотній зв'язок за допомогою методу співробітництва; гнучкість, що дає викладачеві можливість маневру під час викладу матеріалу; використання активних методів навчання, що передбачає активність учасників тренінгу; клімат психологічної безпеки, атмосфера розкнутості та свободи спілкування; створення умов для саморозкриття учасників тренінгу та пошуку шляхів розв'язання їх власних проблем; засвоєння професійних знань, вмінь, навичок, корекція установок, розвиток особистісних характеристик; найвища ступінь активності студентів незалежно від форми та методів навчання» (с. 281–282).

Запропонований тренінг «Сучасний митець: теорія успіху» спрямований на формування соціокультурної компетентності здобувачів освіти, зокрема на формування бажання реалізувати себе як живописця, розвиток здібностей до художньої творчості, любові до мистецтва, формування бажання оволодіти

майстерністю та професією, реалізацію власного потенціалу та його презентацію в академічному середовищі. Він охоплює кілька етапів, серед яких організаційний (створення конструктивного середовища для спілкування і співпраці); презентація нового матеріалу (усвідомлення власної унікальності, творчих бажань та уявлень); практична діяльність (аналіз власних бажань, цілей та можливостей для їхньої реалізації).

Отже, висновуємо, що для досягнення визначеної мети доцільною є організація діяльності академічного середовища, що забезпечує реалізацію виокремлених педагогічних умов, що сприяють забезпеченню позитивної динаміки розвитку рівнів підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання у закладі П(ПТ)О.

2.3. Модель підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання

Підготовка фахівців у системі професійної (професійно-технічної) освіти є дієвим механізмом залучення осіб з особливими освітніми потребами до участі на ринку праці, однак сама система потребує постійного оновлення з метою врахування міжнародних тенденцій, що зумовлюють потребу в актуалізації проблеми навчання впродовж життя, заохоченні творчості, застосування інновацій та розвитку підприємництва сучасного фахівця. Проблема формування готовності фахівців за професією «Живописець» до реалізації на ринку праці, ефективного виконання професійних функцій, неперервного професійного розвитку є багатоаспектною і потребує інтегративного використання результатів теоретичних досліджень та кращих зразків досвіду вітчизняної і зарубіжної професійної (професійно-технічної) освіти. Застосування комплексного підходу до розв'язання цієї проблеми обґрунтовується й тим, що йдеться про професійну підготовку фахівців в

інклюзивному академічному середовищі. Відтак, актуальним завданням на сьогодні є розробка моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання.

Як свідчать результати аналізу наукових розвідок, сьогодні значна кількість дослідників обґрунтовує специфіку застосування методу моделювання під час виконання педагогічних досліджень: моделювання підготовки фахівців загалом (Алексєєва, 2020; Волкова, 2009; Юртаєва, 2010; Максимова, 2019); компонентів: змістового (Айстраханов, 2015, 2016; Гельфанова, 2014; Герлянд, 2021), операційного (Мацейко, 2014; Сліпчишин, 2012; Стечкевич, 2017), мотиваційно-ціннісного (Каленський, 2016; Кулалаєва, 2020; Шамралуєк, 2021), середовищного (Короткова, 2021) тощо.

Термін «модель» позначає «міру», «примірник», «зразок» (Фролова, 1987). Моделювання є одним із важливих та ефективних засобів наукового студіювання явищ та процесів в освітній галузі, що забезпечує можливість виконати їх аналіз як системи взаємопов'язаних компонентів, на основі створення аналогу у графічній чи візуальній формі. Відтворення явища, факту чи процесу забезпечує можливість для чіткого розуміння усіх аспектів і специфіки предмету дослідження, а також концентрації дослідницької уваги на його ключових елементах (Cohen, Manion, & Morrison, 2007). Цю тезу підтверджує О. Малихін (2010), який під моделлю розуміє «теоретично і практично створену структуру, яка відтворює ту чи іншу частину дійсності у схематизованій і наочній формі» (с. 21), а також Н. Ничкало (2000), яка трактує модель як «схему для пояснення певного явища або процесу» (с. 195). С. Гончаренко (2011) наголошує на необхідності врахування певних вимог і умов, що відповідають завданням конструювання моделі у процесі виконання педагогічного дослідження, а мету педагогічного моделювання науковець вбачає у виявленні та обґрунтуванні можливостей удосконалення явищ чи процесів в освітній галузі. У контексті дослідження підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної освіти в умовах інклюзивного навчання обґрунтуємо її модель (див. Рис. 2.1).

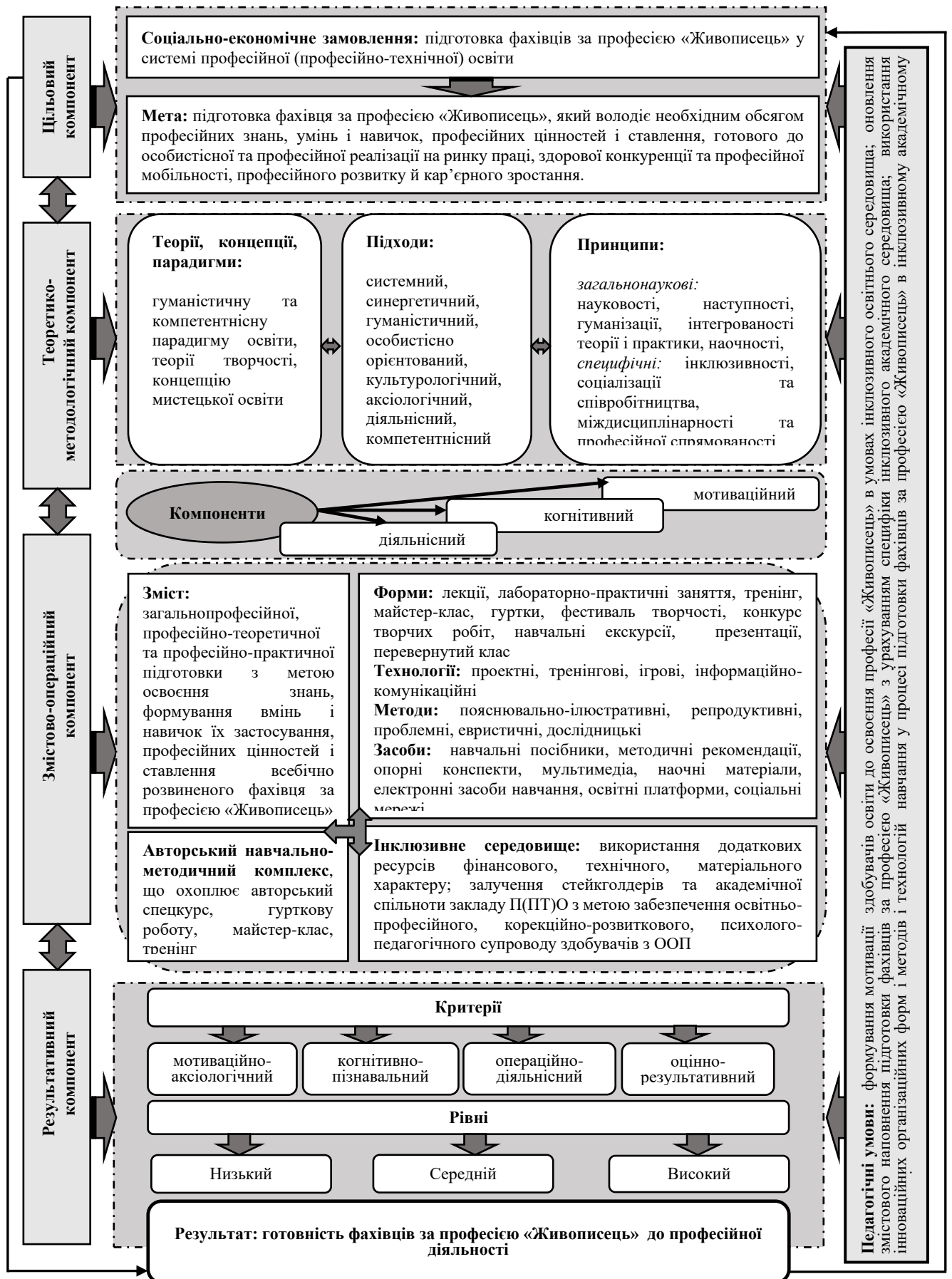

Рис. 2.1. Модель підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання

Як уже зазначалося у першому розділі, станом на червень 2021 р. розроблено 18 Державних стандартів професійної (професійно-технічної) освіти (МОН, 2021), зокрема, й для професії 7324 «Живописець», відповідно до якого здійснюється підготовка фахівців, що є предметом нашого дослідження.

Опрацювання нормативно-правової бази, узагальнення результатів наукових розвідок дослідників у сфері професійної (професійно-технічної) освіти, мистецької освіти та інклюзії дає змогу представити модель підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання.

У наступних підрозділах охарактеризуємо цільовий, теоретико-методологічний, змістово-операційний та результативний компоненти.

2.3.1. Цільовий компонент моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання

Загальновідомо, що будь-які процеси в освітній галузі спрямовані на досягнення визначених цілей. Обґрунтовуючи цільовий компонент авторської моделі, вважаємо за потрібне наголосити, що сучасна система професійної (професійно-технічної) освіти спрямована на підготовку фахівця, затребуваного на ринку праці, знання, уміння і навички, професійні цінності та ставлення якого формують його здатність конкурувати на цьому ринку, адаптуватися до професійного середовища, що характеризується впровадженням інновацій, нових технологічних рішень, започаткуванням стартапів та реалізацією підприємницьких ініціатив. Врахування таких тенденцій розвитку економіки й виробництва спонукає до подальшого реформування професійної (професійно-технічної) освіти, в основу якого покладено нове бачення освіти у контексті сучасного цивілізаційного розвитку. Тут важлива роль відводиться не лише оновленню самого змісту

освітніх програм, а й шляхам його реалізації, що передбачає пошук інноваційних способів організації навчання на основі врахування можливостей формального, неформального та інформального навчання. Погоджуємось із тезою О. Коломієць (2013), що «якісні зміни у змісті освіти зумовили й нові вимоги до професійних та особистісних якостей майбутнього фахівця, визначальними характеристиками повинні стати не спеціальні знання, уміння й навички, а особистісні риси, які допоможуть йому усвідомити людський сенс, місце і роль своєї діяльності у межах суспільного цілого» (с. 108).

У контексті дослідження проблеми підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу П(ПТ)О важливо зазначити, що сучасний фахівець – це передусім всебічно розвинута людина, особистість, що володіє відповідними інтелектуальними, соціальними, моральними, культурними, етичними, естетичними якостями, що визначають характер її поведінки у суспільстві та діяльності у професійній сфері. Підтвердження цієї тези знаходимо у праці Ч. Купісевича (2005), який наголошує, що «у досягненні основної цілі освіти XXI ст. – всебічного розвитку людини поряд з учінням, яке в попередніх інтерпретаціях цієї цілі займало провідну позицію, з'являються нові важливі показники, зокрема взаємодія і співпраця з іншими» (с. 115).

У дисертаційному дослідженні послуговуємося напрацюваннями В. Радкевич (2010), яка виокремлює компетентнісну, освітню, виховну та розвиваючу мету підготовки фахівців у системі професійної (професійно-технічної) освіти. Зокрема, студіюючи проблему підготовки фахівців декоративно-ужиткового мистецтва, до компетентнісної мети авторка відносить функціональну, технологічну, діяльнісну, комунікативну; до освітньої – мотиваційну, пізнавальну, інформативну, організаційну; до виховної – ціннісну, культурологічну, етнокультурну, художньо-естетичну, до розвиваючої – особистісну, креативну, рефлексивну, самореалізаційну (Радкевич, 2010), на досягнення яких спрямовані програми підготовки

фахівців.

Як зазначалося у попередньому розділі, Державний стандарт професійної (професійно-технічної) освіти визначає компетентнісну характеристику фахівця за професією «Живописець», виокремлюючи ключові та професійні компетентності. Їх формування забезпечується комплексом навчальних дисциплін, що належать до блоків загально-професійної, професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки. На наше переконання досягнення компетентнісної мети у професійній підготовці фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзії закладу П(ПТ)О, тобто оволодіння функціональною, технологічною, діяльнісною, комунікативною (Радкевич, 2010) компетентностями можливе на основі використання потенціалу інтеграції гуманітарної, фундаментальної, спеціальної, технологічної, теоретичної підготовки, застосування освоєних знань на практиці в умовах творчої діяльності, набуття професійного досвіду у сфері образотворчого та декоративного мистецтва. Застосування такого підходу забезпечує можливість для освоєння знань про технологічні процеси, їх використання на практиці, для розвитку творчих здібностей здобувачів освіти, гнучкості мислення, підприємництва, прийняття виважених рішень тощо. До функціональної компетентності фахівця за професією «Живописець» відносимо здатність організовувати та реалізувати власну діяльність у контексті чинного трудового законодавства, галузевої економіки та підприємництва, застосовувати знання і вміння щодо вибору матеріалу й відповідного інструменту для його обробки тощо. Технологічну компетентність розуміємо як здатність застосовувати теоретичний і практичний доробок, напрацьований у галузі техніки і технологій, інформаційні, матеріальні, енергетичні ресурси, особливості організації виробництва у процесі професійно-художньої діяльності з метою планування, проектування, організації, продукування і/чи реставрації творів образотворчого мистецтва. Підтвердження цієї тези знаходимо у праці О. Шамралука (2016), яка досліджує сутність технологічної культури

майстра виробничого навчання закладу П(ПТ)О, зазначає: «... професійна складова передбачає роботу спеціаліста у відповідній галузі виробництва в якості організатора, проектувальника та експлуатаційника, а педагогічна – роботу з організації та здійснення навчально-виховного процесу в професійно-технічних навчальних закладах» (с. 2).

Нині спостерігаємо трансформації у системі професійної (професійно-технічної) освіти, спрямовані на застосування діяльнісного підходу у підготовці фахівців за робітничими професіями, що є цілком виправданим з огляду на необхідність освоєння способів діяльності, набуття власного досвіду їх застосування у професійному середовищі під час навчання. Комплексне освоєння теоретичних знань та умінь їх використання на практиці формує підґрунтя для осмислення можливостей їх адаптації й модифікації, винахідництва нових технік та технологій, прогнозування результатів їх застосування, що необхідні для прийняття виваженого рішення у нестандартній ситуації. Тобто йдеться про те, що під час підготовки у закладі П(ПТ)О створюються умови, в яких здобувач освіти – майбутній фахівець за професією «Живописець» є активним учасником освітнього процесу, конструює власну базу знань, формує і розвиває практичні вміння і навички у контексті теорії навчання через діяльність, свого часу запропонованої Д. Дьюї. «Саме через діяльність і в процесі діяльності майбутній фахівець стає самим собою, відбувається самоактуалізація його особистості та професійний саморозвиток» (Фрицюк, 2017, с. 164).

Далі, В. Радкевич (2010) виокремлює кілька рівнів діяльнісної стратегічної цілі професійно-художнього навчання майбутніх фахівців з професій художніх промислів і ремесел. До них авторка відносить репродуктивний рівень, відповідно до якого здобувач освіти навчається, використовуючи певні зразки діяльності, які розглядаються як еталони якості. Продуктивний рівень передбачає діяльність майбутнього фахівця згідно із визначеним «алгоритмом виконання технологічного процесу, конкретної операції». Щодо творчого рівня, то тут дослідник виокремлює «самостійну

діяльність відповідно до власного проекту, узору, технології оздоблення й виготовлення виробів декоративно-вжиткового мистецтва» (Радкевич, 2010, с. 226).

Послугуючись напрацюваннями вітчизняних науковців, що студіюють проблему підготовки фахівця художнього профілю, підкреслимо, що не менш важливе значення відводиться освітній меті, складовими якої є мотиваційна, пізнавальна, інформативна, організаційна (Радкевич, 2010). Освітню мету підготовки фахівців за професією «Живописець» у системі професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання вбачаємо у формуванні системи знань, умінь і навичок, які відповідають певному рівню і профілю фахівця, що уможливають використання різноманітних технологій, творчість і самостійність мислення, вираження власних поглядів та переконань, професійний розвиток і досягнення успіху, налагодження співпраці і комунікації у професійній сфері тощо. Під творчістю розуміємо діяльність людини, яка спрямована на створення нового продукту матеріальної чи духовної культури. Якщо ж розглядати творчість здобувачів освіти, що навчаються за програмами підготовки фахівців художнього профілю, то ця діяльність стосується створення зразків матеріальної культури і характеризується такими поняттями як естетика, новаторство, креативність.

Погоджуємося з В. Розіним (2006), що «стати творчою та думаючою особистістю означає не тільки «освоїти досягнення людства», а й встановити в них заново особистісний індивідуальний образ, що передбачає оновлення традиційного і створення принципово нового» (с. 342). Якщо ж розглядати творчу діяльність для здобувачів з особливими освітніми потребами, то тут йдеться про створення конструктивного академічного середовища, що забезпечує умови для досягнення загальнокультурного рівня освіченості людини, залучення здобувачів освіти з особливими потребами до активної участі у соціально-вартісній діяльності, що формує підґрунтя для повноцінної життєдіяльності у соціумі.

У контексті нашого дослідження варто зупинитися на характеристиці

виховної (ціннісної, культурологічної, етнокультурної, художньо-естетичної) (Радкевич, 2010) мети. У цьому контексті заслуговує на увагу дослідження В. Фрицюк (2017), в якому автор наголошує, що «сукупність особистісних і професійних цінностей визначає процес саморозвитку особистості, впливаючи на динаміку його протікання, і є центральним механізмом, що детермінує саморозвиток на всіх етапах особистісного і професійного становлення. Особистісні та професійні цінності впливають на можливі шляхи і способи саморозвитку, формуючи цілі та внутрішню програму його реалізації» (с. 163).

Ми суголосні із твердженням М. Богдадюка (2017), що «випускник ПТНЗ художнього профілю має бути провідником ідей народного мистецтва, законодавцем художнього та естетичного смаків, взірцем відповідального ставлення до духовних багатств, створених попередніми поколіннями майстрів» (с. 55). Автор наголошує на потребі виховання фахівця художнього профілю, що розуміє роль і значення професійної художньої діяльності для збереження і подальшого розвитку українського народного мистецтва, усвідомлює місце останнього у світовій етнокультурній спадщині (Богдадюк, 2017, с. 55). Тобто тут йдеться не тільки про формування естетичних смаків, але й національної свідомості фахівця за професією «Живописець». Подібні приклади демонструє вітчизняна система професійної підготовки фахівців.

Так, наприклад, О. Новаківський вважав, що основне завдання закладу освіти полягає в тому, щоб «формувати молоді національні кадри на ґрунті вітчизняної духовної культури та художніх традицій» (Волинська, 2002, с. 62). І як доказ, сьогодні відомі імена його учнів-художників Святослава Гординського, Стефанії Гебус-Баранецької, Лева Геца, Михайла Драгана, Едварда Козака (Еко), Романа Сельського тощо. Власне ім'я О. Новаківського тісно пов'язане із започаткуванням академічного трактування специфіки вивчення художніх дисциплін, традицій національної та світової культури, а також використання методу індивідуальної роботи педагога з учнями. Ще одним прикладом є авторська мистецька школа О. Кульчицької, засновниця якої вбачала її місію у ґрунтовному вивченні національного мистецтва та

засвоєнні різних мистецьких технік її учнями (Кульчицька, 1993, с. 5). Завдання художника-педагога О. Кульчицька окреслювала як надання допомоги учням з метою розвитку інтелекту (через самостійну інтерпретацію спостережень), естетичних почуттів, уміння спостерігати, бажання вивчати мистецьку спадщину українського народу (Кульчицька, 1993).

Беручи до уваги інклюзивний контекст підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О, варто наголосити на вихованні таких людських чеснот і цінностей, як соціальна справедливість, толерантність, сприйняття відмінностей інших осіб, повага до різноманітності, солідарність здорових здобувачів освіти зі здобувачами, що мають особливі освітні потреби, здатність «допомагати один одному, а також сприйняття особливостей і труднощів життя людей з обмеженими можливостями й особливими потребами» (Козіброда, 2021, с. 140). Отож, висновуємо, що виховна мета підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання полягає у формуванні усесторонньо розвинутої особистості фахівця, загальнолюдські та професійні якості якого відповідають ціннісним засадам розвитку демократичного, людиноцетрованого суспільства, збереження національних духовно-матеріальних надбань, характеристиці сучасного фахівця, готового до виконання професійних функцій у контексті сучасних суспільно-виробничих вимог.

Щодо розвиваючої мети підготовки фахівців за професією «Живописець» у системі професійної (професійно-технічної) освіти, яку розглядаємо крізь призму особистісного, креативного, рефлексивного, самореалізаційного розвитку особистості, то наголосимо, що важливим і актуальним питанням сучасної теорії і практики викладання художніх дисциплін є дослідження можливостей творчої діяльності в цілеспрямованому розвитку особистості. Для того, щоб надихати і стимулювати учнів до розвитку й реалізації творчих задумів та ідей, беззаперечне значення відводимо оволодінню певним обсягом знань, вміннями і навичками, а також

взаємодії з педагогом, його спостережливості, тактовності, образності мислення, здатності до аналізу, узагальнення, розвиненості художнього смаку, творчої уяви тощо. Ці та інші якості визначають успіх діяльності педагога, що безпосередньо здійснює вплив на інтелектуальний, духовний, культурний, соціальний розвиток здобувача освіти, а також реалізується через такі її компоненти, як конструктивний (підбір художнього, дидактичного матеріалу, вибір засобів, методів, прийомів, необхідних для реалізації художньо-педагогічного процесу); комунікативний (вміння встановлювати контакт, організовувати діяльність в художньо-творчому процесі); прогностичний (здатність до накопичення знань про мистецтво, вміння працювати з літературою, ілюстраціями і слайдами, систематизації отриманих знань тощо); прикладний (спрямованість на розвиток художніх здібностей і вмінь).

Досліджуючи проблему формування професійної компетентності майбутніх фахівців на основі інтегративного підходу, І. Козловська, Я. Собко, О. Стечкевич, О. Дубницька, та Т. Якимович (2012) виокремлюють декілька видів професійної компетентності: спеціальну або діяльнису – здатність до оволодіння професійною майстерністю на високому рівні; особистісну – здатність до оволодіння способами самовираження і саморозвитку; здатність знаходити нестандартні рішення, гнучкість теоретичного і практичного мислення, вміння бачити проблему; здатність самостійно освоювати нові знання і вміння; індивідуальну – здатність оволодівати та застосовувати способи самореалізації та саморозвитку індивідуальності в межах професії, здатність до творчості)» (с. 55).

Підсумовуючи результати аналізу теоретичного доробку науковців та нормативно-правової бази, зокрема розроблених державних стандартів, що окреслюють специфіку підготовки фахівців за професією «Живописець» у системі професійної (професійно-технічної) освіти, вважаємо, що її метою є підготовка фахівця, який володіє необхідним обсягом професійних знань, умінь і навичок, професійних цінностей і ставлення, готовий до особистісної та професійної реалізації на ринку праці, здорової конкуренції та професійної

мобільності, професійного розвитку й кар'єрного зростання.

2.3.2. Особливості теоретико-методологічного компоненту моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання

Теоретико-методологічний компонент моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання охоплює гуманістичну та компетентнісну парадигму освіти, теорії творчості, концепцію мистецької освіти; системний, синергетичний, гуманістичний, особистісно орієнтований, культурологічний, аксіологічний, діяльнісний, компетентнісний підходи; загальнонаукові (науковості, цілісності, неперервності, наступності, інтегрованості теорії і практики, усвідомленого та ґрунтового освоєння знань) та специфічні (інклюзивності, соціалізації та співробітництва, міждисциплінарності та професійної спрямованості) принципи.

Сьогодні науковці та практики в галузі освіти наголошують на необхідності розвитку гуманістичної парадигми освіти. Як зазначає А. Хоменко (2017), термін «парадигма освіти» «використовується у філософії науки і методології наукового знання для визначення її у якості зразка прикладу, моделі стратегічного розвитку освіти, системи методологічних концептів, вихідної концептуальної схеми, системи концептуальних ідей, уявлень про освіту, її головні цілі, принципи і засоби організації і функціонування, характерні для тієї чи іншої історичної епохи» (с. 30).

Відповідно до Статті 6 Закону України «Про освіту» (2017) до основних засад державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності належать «людиноцентризм; верховенство права; забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності; забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності;

розвиток інклюзивного освітнього середовища, у тому числі у закладах освіти, найбільш доступних і наближених до місця проживання осіб з особливими освітніми потребами; забезпечення універсального дизайну та розумного пристосування; ... інтеграція з ринком праці; нерозривний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, національними традиціями; свобода у виборі видів, форм і темпу здобуття освіти, освітньої програми, закладу освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності; гуманізм; демократизм; єдність навчання, виховання та розвитку; виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій; ... формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками; ... сприяння навчанню впродовж життя; ... доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою» (Закон України «Про освіту», 2017).

Власне, актуальність розвитку освіти у контексті гуманістичної парадигми обґрунтовується низкою чинників. Погоджуємось з твердженням дослідників Л. Мар'яненко та І. Поклад (2019), що динамічні процеси, які характеризують розвиток сучасного суспільства, надають особливої ваги проблемі формування не тільки професійних, але, передусім, особистісних якостей фахівців, формування їхньої готовності до професійної мобільності, «вмінню приймати кардинальні самостійні рішення, орієнтуватися у великому потоці інформації та актуалізують, таким чином, питання мікросоціуму сучасної людини і підготовки її до життя в полікультурному та полінаціональному середовищі» (с. 75).

В. Кремень (2009), висвітлюючи питання філософії людиноцентризму, підкреслює особливе значення системи моральних і духовних цінностей особистості у процесі її розвитку та творчої життєдіяльності, а також наголошує на винятковій ролі освіти у цьому процесі: «поняття людиноцентризму сповнене глибокого філософського змісту. Терміном

«людиноцентризм» позначаються різноманітні й водночас концептуально спрямовані відтінки філософської думки, об'єктом яких є людина. Цілісність, обдарованість, духовність, освіченість, моральність, егоїзм, розумність, цілеспрямованість – усе це є фрагментами постійно змінюваної картини буття людини, які розкривають її нові аспекти, але не вичерпують нескінченного змісту» (Кремень, 2009, с. 9).

У контексті гуманістичної парадигми особистість розглядається нами як найвища цінність суспільства, а її формування реалізується на неперервній основі. Дослідник Ф. Едвердз (Edwards, 1989) наголошує, що власне людина є єдиним створінням, що володіє певним комплексом цінностей та інтенцій, що відрізняють її від інших видових представників. Такі ж ідеї висловлюють У. Хуїтт (Huitt, 2009) та П. Курц (Kurtz, 2000), наголошуючи на потребі у комплексному дослідженні особистості, специфіки її формування і розвитку, самобутності, мотивації, інтересів і потреб на різних етапах життя. Гуманістичний погляд на особистість підкреслює індивідуалізовані якості оптимального добробуту та використання творчого потенціалу для отримання вигоди, відносних умов, необхідних для розвитку цих якостей, як результату здорового розвитку. Гуманістичні психологи стверджують, що формування особистості є неперервним процесом, що мотивований потребою в інтеграції у суспільство, керується свідомими намірами особистості, її усвідомленим вибором, ієрархічною впорядкованістю цінностей (Huitt, 2009). Отож актуалізується питання пошуку власного «Я», «як сутності, зумовленої індивідуально-природними особливостями. Спонтанне здійснення такого пошуку в гуманістичному напрямку розглядається, як справжня основа виховання і освіти» (Мар'яненко, 2019, с. 48).

Заслуговують на увагу ідеї І. Малишевської (2016), що розглядає гуманістичну парадигму у контексті інклюзивної освіти, виокремлюючи соціально-гуманістичну функцію інклюзії, а також її потенціал щодо забезпечення доступності якісної освіти для осіб з особливими освітніми потребами. «В соціумі відбувається зміна ставлення до дітей з особливими

потребами: люди визнають їх права на унікальність і повагу ... Інклюзивна освіта виходить з того, що кожна дитина – неповторна і унікальна особистість зі своїми інтересами, здібностями і потребами, що вимагає індивідуального підходу в процесі навчання і гнучкості у розробці навчальних програм, які б враховували ці особливості» (Малишевська, 2016, с. 120). Далі авторка наголошує на необхідності забезпечення таких умов, в яких кожна людина з особливим потребами змогла б реалізувати себе як самостійна, незалежна особистість (Малишевська, 2016).

На початку ХХІ століття спостерігаємо інтенсивний розвиток компетентнісної парадигми освіти, зокрема професійної, що передбачає зміщення акцентів із знаннєвої системи до системи формування висококваліфікованого фахівця, який володіє комплексом загальних та фахових компетентностей, що уможливають якісне виконання професійних функцій в умовах швидкоплинних змін у суспільстві, на ринку праці та в професійному середовищі, зокрема соціального, політичного, економічного, культурного характеру. Погоджуємось із твердженням, що «сучасне інформаційне суспільство розвивається в умовах постійного та стрімкого збільшення обсягів інформації, мінливого економічного, соціального, політичного стану, періодичних кризових ситуацій тощо. З урахуванням цього, для комфортного саморозвитку та життєдіяльності людині вже замало отриманих у школі та інших навчальних закладах знань. Їй потрібні розвинуті здібності використовувати, трансформувати та отримувати нові знання у конкретній ситуації» (Шаров, 2019, с. 195).

У цьому контексті О. Набока та В. Давискиба (2019) наголошують на тому, що компетентнісна парадигма професійної освіти зорієнтована на кінцевий результат – формування готовності випускника до застосування внутрішніх (знання, уміння, цінності, психологічні та індивідуальні особистісні особливості) та зовнішніх (інформаційні, людські, матеріальні) ресурсів з метою його повноцінної реалізації як особистості та фахівця.

Як зазначено у Законі України «Про освіту» (2017), «компетентність –

динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» (Закон України «Про освіту», 2017). Науковці зазначають, що згідно з компетентною парадигмою, «очікуваним результатом освітнього процесу є не система знань, умінь і навичок, а набір заявлених державою ключових компетенцій, без яких неможлива діяльність сучасної людини в інтелектуальній, суспільно-політичній, комунікаційній, інформаційній та інших сферах» (Набока & Давискиба, 2019, с. 20). І теоретики, і практики намагаються виокремити ті ключові компетентності, що дають змогу випускнику закладу освіти інтегруватися до ринку праці, віднайти своє місце, а в разі потреби адаптуватися до нових змін, вимог тощо. Так, А. Хуторской (2003), відносить до ключових компетентностей ціннісно-змістову (загальнолюдські та професійні цінності і ставлення); загальнокультурну (соціальні, сімейні, побутові, дозвіллєві); навчально-пізнавальну (знання, вміння і навички, цінності і ставлення для організації формального, неформального, інформального неперервного навчання, його планування, організації на основі критичного аналізу та самооцінки); інформаційну; комунікативну; соціально-трудова; особистісного вдосконалення (Хуторской, 2003).

Щодо фахових компетентностей, то станом на червень 2021 р. в Україні розроблено низку Державних стандартів професійної (професійно-технічної) освіти, про що йшлося у попередньому розділі дисертаційної роботи. Зрозуміло, що застосування компетентної парадигми професійної (професійно-технічної) освіти супроводжується проблемами різного рівня складності, вимагає співпраці органів управління освітою, керівництва та педагогічних колективів закладаів П(ПТ)О, працедавців, здобувачів освіти, науковців і дослідників тощо. Зокрема, йдеться про стандартизацію професійної (професійно-технічної) освіти, розробку нових освітніх програм, їх акредитації, прогностику розвитку професії, а відтак, і віднайдення

збалансованого співвідношення теоретичної та практичної підготовки фахівців (Шаров, 2019).

Як зазначають Т. Гріффіс та Д. Гайл (Griffiths & Guile, 2003), завдання системи професійної (професійно-технічної) освіти полягає у підготовці рефлексивних практиків, що володіють відповідною системою загальних та фахових знань, умінь і навичок, що уможливають розв'язання комплексних професійних завдань та формують базу для неперервного професійного розвитку. Л. Баартмен та І. де Бруїн (Baartman & De Bruijn, 2011) наголошують на необхідності інтеграції знань, умінь і навичок, професійних цінностей та формуванні на їх основі професійної самобутності фахівця. У цьому контексті власне заклади П(ПТ)О та виробництво, в умовах якого реалізується виробниче навчання, презентують унікальне навчальне середовище, в якому здобувачі освіти ознайомлюються з автентичністю професії (Gulikers et al., 2008).

Теоретико-методологічний компонент моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу П(ПТ)О охоплює теорії творчості. Як наголошував Л. Виготський (1983), під творчістю слід розуміти такий вид діяльності людини, що спрямований на створення чогось нового. Це можуть бути предмети матеріальні, або ж умовиводи, ідеї, почуття тощо. Б. Ананьєв (1971) зазначав, що творчість – це діяльність людини, спрямована на перетворення навколишньої дійсності. Існують різноманітні тлумачення поняття «творчість», що пов'язане із застосуванням різноманітних підходів, як-от: психогенетичний, соціальний, чуттєво-емоційний, аксіологічний, діяльнісний, мотиваційний тощо (Яланська, 2018). У контексті нашого дослідження, вважаємо за доцільне виокремити концепцію креативності, запропоновану американським науковцем Дж. Гілфордом (Guilford, 1957), який виокремив такі параметри креативності, як оригінальність, семантична гнучкість, образно-адаптивна гнучкість, а також семантично-спонтанна гнучкість. Автор наголошує на тому, що творча особистість вміє виявляти проблемні сфери та

здійснювати постановку проблеми, яка потребує вирішення. Творчість передбачає здатність генерувати значну кількість ідей, гнучкість у їх продукуванні, застосовувати нестандартне мислення на основі аналізу і синтезу (Guilford, 1957). «Педагоги і психологи гуманістичного напрямку трактують творчість як цінність, яка надає людському життю певний сенс, і, водночас, як шлях до досягнення повного психічного здоров'я, ототожненого з самореалізацією. Тому матеріальні вироби творчості, хоча і є важливими в процесі збагачення культури, мають для них другорядне значення. Істотними для них є переживання людини в процесі творення і творчі результати цього процесу кожної особистості зокрема, тобто розвиток людської індивідуальності» (Швай, 2008, с. 47).

На особливу дослідницьку увагу заслуговує праця В. Моляко (2004), в якій автор розглядає творчу людину як таку, «що відбиває вищий ступінь розвитку, підготовленості до конкретних видів діяльності, до життя в цілому, до зміни стилів поведінки ...» (с. 3). Зважаючи на те, професія «Живописець» відноситься до творчих професій, відтак доцільним є розгляд творчості як основи професійної підготовки фахівця в умовах закладу П(ПТ)О, так і його професійної діяльності після завершення навчання. Тут важливо підкреслити, що формування готовності фахівця за професією «Живописець» у закладі П(ПТ)О варто реалізувати, застосовуючи потенціал як аудиторної (організоване навчання професії на систематичній та системній основі), так і позааудиторної (гуртки, тренінги, конкурси, фестивалі творчості тощо) діяльності здобувачів освіти.

У контексті нашого дослідження виконано аналіз напрацювань у галузі мистецької педагогіки, що представлена результатами досліджень таких науковців, як О. Волинська (2002), Ю. Дюженко (1967), К. Звіринський (2017), В. Попович (2017), Р. Сельський (1965), Л. Соколюк (1993). Як наголошує В. Розин (2006), сьогодні особливу увагу слід звернути на відновлення зв'язків між культурно-мистецькою освітою та професійною сферою. Зокрема, автор пропонує забезпечувати підтримку ініціатив щодо модернізації системи

підвищення кваліфікації та професійного розвитку педагогічних, науково-педагогічних працівників та працівників сфери культури; диверсифікувати бюджетну підтримку закладів культурно-мистецької освіти, які надають послуги з підвищення кваліфікації науково-педагогічних та педагогічних працівників; оновлювати перелік та зміст професійних кваліфікацій, а також модернізувати кваліфікаційні характеристики професій у сфері культури і мистецтва, привести їх у відповідність до сучасних вимог та рівнів освіти (Розин, 2006).

Відповідно до Закону України «Про освіту» (2017), поняття «мистецька освіта» слід розуміти, як «спеціалізований вид освіти, що передбачає формування у здобувача спеціальних здібностей, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій у процесі активної мистецької діяльності, набуття ним комплексу професійних, у тому числі виконавських, компетентностей та спрямована на професійну художньо-творчу самореалізацію особистості і отримання кваліфікацій у різних видах мистецтва». До «Переліку професій загальнодержавного значення, підготовка за якими здійснюється за кошти державного бюджету» (Постанова Кабінету Міністрів України № 95 від 21.02.2018 р. «Про внесення змін до переліку професій державного значення, підготовка за якими здійснюється за кошти державного бюджету», 2018) внесено лише одну мистецьку професію – «Живописець». Сьогодні заклади П(ПТ)О пропонують поряд з іншими й інтегровані програми, як-от «Живописець-вітражник» та «Живописець-флорист», що дає змогу їм готувати спеціалістів за двома мистецькими напрямками, один з яких має державне фінансування.

Варто зазначити, що на сайті Міністерства культури України відображено інформацію про систему культурно-мистецької освіти. Зокрема йдеться про стратегічні цілі розвитку мистецької освіти, до яких віднесено: «збереження існуючої багаторівневої мережі навчальних закладів культури і мистецтв у сфері управління Міністерства культури України; збереження та розвиток творчих, педагогічних, наукових шкіл; задоволення потреб

особистості в отриманні якісної культурно-мистецької освіти; забезпечення потреб вітчизняної культури і мистецтва у кваліфікованих кадрах (Міністерство культури України, 2015).

У контексті нашого дослідження варто наголосити на застосуванні низки методологічних підходів, покладених в основу професійної (професійно-технічної) освіти, зокрема у процесі підготовки фахівців за професією «Живописець». А. Хоменко (2017) стверджує, що «методологічний підхід, як категорія наукового знання, гносеологічна цілісність включає дослідницькі установки і засоби вивчення об'єктів у структурі історико-педагогічної дійсності, змістовно відображує і координує різні рівні методологічної рефлексії певного процесу і виконує науково-світоглядну, концептуальну і технологічну функції» (с. 31). Авторка наголошує, що застосування різноманітних методологічних підходів в освіті визначає вектор її розвитку на певному етапі розвитку суспільства, «використання певної системи ідей, понять і засобів з метою формування професійної компетентності майбутнього фахівця» (Хоменко, 2017, с. 31).

Передусім, виокремимо системний підхід, що забезпечує можливість для розгляду професійної підготовки фахівців у системі професійної (професійно-технічної) освіти як системи взаємопов'язаних компонентів, що володіють встановленими функціональними зв'язками. Як зазначає В. Квас (2010) «системний підхід є формою додатка теорії пізнання і діалектики до дослідження процесів, що відбуваються в природі, суспільстві, мисленні» (с. 127). Автор обґрунтовує необхідність вивчення таких аспектів системного підходу, як системно-елементний або системно-комплексний, системно-структурний, системно-функціональний, системно-цільовий, системно-ресурсний, системно-інтеграційний, системно-комунікаційний та системно-історичний (Квас, 2010).

Вважаємо, що сутність системного підходу полягає у тому, що відносно незалежні компоненти системи розглядаються у контексті функціональних взаємозв'язків; чинників, що здійснюють вплив на них; умов, що потрібні для

їхнього розвитку; а також власне динаміки їхнього розвитку. Йдеться про мету і завдання професійної (професійно-технічної) освіти, змістовий та операційний компоненти професійної підготовки фахівця за професією «Живописець», організаційно-педагогічних умов, в яких вона реалізується тощо. Погоджуємося з Н. Дупак (2015), яка стверджує, що «складні системи характеризуються наступними ознаками: наявністю єдиної мети функціонування; наявністю декількох ієрархічно пов'язаних рівнів системи і їхніх структур управління; наявністю великої кількості зв'язків між підсистемами; комплексним складом системи – наявністю людей, інфраструктури, устаткування, навчального й методичного забезпечення; стабільністю щодо впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, і наявністю елементів самоорганізації» (с. 109). Далі, С. Лісова (2015) наголошує, що застосування системного підходу дозволяє «виділити компоненти освітньої діяльності (певним чином організованого процесу), виявити їхні функції в системному цілому, а також визначити процес взаємодії компонентів, що забезпечують відтворення цілого, та встановити всі фактори саморозвитку процесу освіти, в якості самостійної частини загального соціального процесу» (с. 160).

На наше переконання, важливим є застосування синергетичного підходу у процесі професійної підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах професійної (професійно-технічної) освіти. Погоджуємось із твердженням, що «синергетика, намагаючись відбити загальні принципи процесів самоорганізації складних систем, в тому числі і соціальних, формує новий стиль синергетичного мислення, провідними рисами якого є імовірнісне бачення світу, зосередження уваги на нелінійності, але водночас цільності і стійкості соціальних структур, системному ефекті їх додавання, наслідком дії якого є пряма залежність поведінки елементів, що утворюють систему від особливостей їх субординаційної, координаційної й автономної взаємодії» (Панфілов & Романова, 2019, с. 72). З цієї позиції розглядаємо здобувача освіти як «цілісну систему», що розвивається під впливом внутрішніх і

зовнішніх чинників, формує особистість, здатну до вираження власного «Я», самоствердження. Основне завдання педагога у цьому випадку полягає у наданні допомоги здобувачеві освіти проявити власну унікальність, здібності тощо. Підтвердження цієї тези знаходимо у праці В. Квас (2010), у якій автор розглядає навчання з перспективи синергетичного підходу та виокремлює такі структурні елементи як змістовий (зміст навчання) та операційний компоненти (діяльність учасників освітнього процесу, їхня взаємодія). Автор виокремлює шляхи оптимізації функціонування цих систем: «визначення механізмів функціонування кожної із систем, які й визначають саморозвиток цих систем; виявлення логіки взаємодії цих систем між собою в синергетичній парадигмі мислення, тобто процесу зміни в одній системі, що саморозвивається, під впливом саморозвитку іншої; пошук конкретних умов забезпечення саморозвитку студентів з використанням синергетичного підходу до вже наявних напрацювань в галузі гуманно-особистісної педагогіки, особистісно-орієнтованого навчання й ін.» (Квас, 2010, с. 129).

Не менш важливе значення має застосування особистісно орієнтованого підходу у процесі підготовки фахівця за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання у закладі П(ПТ)О. Погоджуємося з Е. Заредіною, що «метою особистісно зорієнтованої освіти є різнобічний гармонійний розвиток особистості як суб'єкта життєдіяльності; завданнями – сприяння формуванню ціннісно-сміслової сфери студента, його здатності до самовизначення; організація психолого-педагогічного супроводу зазначених процесів» (с. 67). У цьому контексті авторка підкреслює потребу у побудові конструктивного освітнього середовища, в якому «взаємини викладача й студента будуються на гуманному ставленні до студента, довірі, підтримці його індивідуальності, послідовному ставленні до студента як суб'єкта власного розвитку. Тобто стосунки між викладачем та студентом мають «міжсуб'єктний» характер і будуються на підґрунті принципу рівності, діалогізму, співіснування, свободи, єдності, прийняття» (Заредінова, 2017, с. 67).

Заслуговують на дослідницьку увагу напрацювання П. Сікорського

(2000), який актуалізує проблему диференціації навчання. Автор детермінує її як «множинність та варіативність індивідуальних і колективних підходів до суспільно узгоджених цілей освіти», наголошуючи на її визначальній ролі у процесі створення сприятливих умов для індивідуалізації навчання, орієнтації на осмислений вибір здобувачами освіти життєвого шляху. Нам імпонує ідея про те, що «диференціація передбачає відкритість змісту освіти, різноманітність навчального матеріалу, посібників, форм і методів навчальної роботи, контролю знань, широке врахування національної та регіональної специфіки у роботі закладів освіти» (Сікорський, 2000). «Якщо диференційоване навчання – це адаптована навчально-пізнавальна діяльність педагога, то диференціація навчання – це поділ, в одних випадках, суб'єктів учіння на різні типологічні групи за певними психологічними критеріями й адаптація до них решти компонентів навчання (зміст, методи, форми тощо) з метою досягнення оптимального розвитку учнів, а в інших – поділ суб'єктів учіння на групи залежно від змісту навчання (профіль, спеціальність) з метою підготовки учнів до продовження навчання у професійних закладах освіти та здобуття відповідної професії» (Сікорський, 2000 с. 176). Застосування особистісно орієнтованого підходу та диференціації навчання вимагає врахування попередньо освоєних знань здобувачів освіти, створення таких умов, за яких можлива рефлексія, критичне оцінювання власної системи знань здобувача освіти, її інтеграція у систему професійного навчання (De Bruijn & Leeman, 2011).

Оскільки об'єктом виконаного дослідження є підготовка фахівців за професією «Живописець» у системі професійної (професійно-технічної) освіти, особливу увагу приділяємо культурологічному підходу, покладеному в її основу. Погоджуємося, що «культурологічний підхід слід розглядати, перш за все, у контексті загально-філософського розуміння культури, аналізуючи педагогічні факти та явища з урахуванням соціальних і культурних процесів минулого, сучасного та майбутнього» (Олійник, 2006, с. 39). Адже, поряд із фаховою підготовкою, сьогодні не менш важливе значення має

формування гуманітарного мислення фахівця, знання рідної та іноземних мов і літератури, розуміння цінності образотворчого мистецтва, музики, народної творчості, їх значення у розвитку національної та світової культури, «формування світоглядної, правової, моральної, політичної, художньо-естетичної, економічної, екологічної культури; утвердження пріоритетів здорового способу життя людини; відображення у змісті історичної освіти закономірностей історичного розвитку, широке вивчення україно- (народо-) знавства, етнічної історії та етногенези українців, інших народів України; забезпечення естетичного розвитку особистості, оволодіння цінностями і знаннями в галузях мистецтв; формування етичних цінностей» (Постанова Кабінету міністрів України №896 від 3 листопада 1993 р. «Про державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»), 1993). Як свідчать результати аналізу нормативних документів у сфері освіти, такі положення були оприлюднені ще у 1993 р., проте й сьогодні, на наше переконання, залишаються актуальними, особливо, коли йдеться про підготовку фахівців за професією «Живописець». Тут важливо реалізувати освітній процес, в якому поєднуються можливості використання як роботи в аудиторії під час занять, так і в позааудиторний час. Поєднання цих двох аспектів та їх взаємодія є дуже важливими у формуванні та становленні особистості учня закладу П(ПТ)О.

Власне, з перспективи культурологічного підходу вважаємо підготовку фахівця за професією «Живописець» в умовах закладу П(ПТ)О своєрідним процесом «людинотворення», в якому особливе місце посідає культурологічна функція, що орієнтує освітню діяльність на розвиток загальної та художньої культури учнів. Завдяки таким дисциплінам як «Історія культури» та «Культурологія» учень в історичному ракурсі бачить специфіку розвитку та занепаду цивілізації, основні напрямки розвитку музики, вчиться відрізняти етнічні відмінності того чи іншого художнього стилю і формує власні уподобання у музиці, мистецтві, літературі.

Застосування культурологічного підходу у процесі підготовки фахівця за професією «Живописець» у системі професійної (професійно-технічної)

освіти передбачає інтегративний характер художнього виховання, забезпечення цілісності художнього світобачення учнів. Мистецько-освітні програми сьогодення повинні враховувати необхідність залучення учнів до пізнання різних видів мистецтва, їх ознайомлення із широкою палітрою художніх образів. Пізнання мистецтва є надзвичайно довготривалим процесом. Щоб опанувати декілька видів мистецтва, поєднати потенціал практично спрямованих дисциплін з теоретичними викладачеві необхідно опанувати різні методи професійного навчання, володіти знаннями, вміннями і навичками, що дозволяють використовувати різноманітні організаційні форми навчання, долучати позааудиторну діяльність. Тут йдеться, наприклад, про відвідування музею, де учні можуть робити зарисовки експозиції музею: народних промислів, скульптури, картин тощо. Проте, якщо маємо на увазі учнів з особливими освітніми потребами, то на жаль, умови для відвідування музеїв учнів з вадами слуху, у нашому випадку, є проблемними. Більшість екскурсивод не володіє мовою жестів. У цьому випадку слід залучати перекладача-дактитолога. Таким чином реалізується навчання композиції, рисунку, живопису, кольорознавства та орнаменту.

Щодо застосування аксіологічного підходу у підготовці фахівців за професією «Живописець», то поряд із переліченими підходами особливого значення надаємо аксіологічному підходу, адже фахівець – це передусім людина, особистість, що володіє певними загальнолюдськими, громадянськими, національними, професійними цінностями і ставленням (Жигір, 2016), що визначають її поведінку у громаді, суспільстві, професійному середовищі, а також відображають світогляд. Погоджуємось із думкою В. Крижка та І. Мамаєвої, що аксіологічний підхід «виконує роль своєрідного мосту між теорією та практикою. З одного боку, він надає можливість вивчати різні явища й події з точки зору закладених у них можливостей щодо задоволення актуальних потреб людей, а з іншого – розв'язувати завдання подальшої гуманізації суспільства і, зокрема, освіти» (Крижко & Мамаєва, 2005, с. 162). Далі В. Жигір наголошує, що

«аксіологічний підхід дозволяє розглядати професійне навчання як соціально-педагогічний феномен, що знаходить своє відображення в основних його ідеях: універсальність і фундаментальність гуманістичних цінностей, єдність цілей і засобів» (Жигір, 2016, с. 113). Науковці досліджують структуру цінностей особистості фахівця і розуміють її «багатокомпонентне утворення, що функціонально розгортається від інтелектуально-когнітивних через емоційно-мотиваційні до вчинково-оцінних аспектів. Таким чином, набуття ціннісних орієнтацій – це процес поступових, часто одночасних змін у розумовій, морально-естетичній, діяльнісно-вольовій сферах особистості» (Тарасенко & Нестерович, 2005, с. 13).

На початку ХХІ століття значна увага сфокусована на проблемі практико орієнтованого професійного навчання та застосуванні діяльнісного підходу, основою метою якого є підготовка фахівця до працевлаштування та повноцінного виконання професійних функцій після завершення програми професійної (професійно-технічної) освіти. Передбачається застосування діяльнісного підходу, що передбачає, передусім, активне пізнання нового, предметну діяльність здобувача освіти, що сприяє його формуванню як особистості та фахівця, а активна діяльність є домінантою в освітньому процесі. У контексті діяльнісного підходу сучасна професійна (професійно-технічна) освіта реалізується на основі взаємозв'язку змісту освіти та професійної діяльності, що забезпечує можливість для використання освоєних знань у процесі формування «індивідуального стилю професійної творчої поведінки» (Беляк, 2011, с. 79).

Цікавим є доробок А. Леонтьєва (1975), який вивчаючи діяльність людини, виокреми її структуру. Автор виокремлює такі компоненти діяльності людини, як мотив діяльності, наголошуючи, що діяльність без мотиву неможлива; дії, що їх виконує людина, які підпорядковані певній чітко визначеній меті. Тобто у контексті нашого дослідження, слід розглядати діяльність, як ланцюг певних дій, які співвідносяться із завданнями. Науковець розглядає способи, які використовуються для виконання дій,

називає їх операціями та наголошує, що «дії співвідносні з метою і завданнями, а операції – з умовами» (Леонтьев, 1975, с. 107). Погоджуємося, що «діяльнісний підхід дає можливість зрозуміти суть формування компетентності з позицій структури діяльності людини, виявити закономірності цього процесу. зв'язок між теоретичною та практичною професійною підготовкою ...» (Гарбузенко, 2010, с. 24).

Цілком виправданим є конструювання моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» у системі професійної (професійно-технічної) освіти на основі компетентнісного підходу. Значна кількість вітчизняних і зарубіжних дослідників студіюють проблему застосування компетентнісного підходу не тільки у професійній (професійно-технічній) освіті, але й на рівні початкової, загальної середньої, фахової передвищої та вищої освіти. Як зазначає В. Радкевич (2012), «під компетентнісним підходом необхідно розуміти метод моделювання результатів професійної освіти і навчання та їх представлення у вигляді норм якості підготовки кваліфікованих робітників. Принагідно зауважимо, що компетентнісний підхід не протистоїть традиційному, знаннєвому підходові, який продовжує використовуватися у професійній освіті, а навпаки – істотно розширює його зміст особистісно орієнтованим навчальним матеріалом» (с. 4). Тобто, беручи до уваги Державний стандарт професійної (професійно-технічної) освіти для підготовки фахівців за професією 7324 «Живописець» (МОН, 2021), який окреслює ключові та фахові компетентності фахівця, розуміємо, що освітній процес у закладі П(ПТ)О має бути зорієнтований на їх формування, а показником «готовності до професійної діяльності на сьогоднішній день є професійна компетентність – інтеграційна характеристика ділових і особистих якостей фахівця, що відображає не лише рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення цілей професійної діяльності, але і соціально-етичну позицію особи» (Попова, 2021).

У контексті характеристики теоретико-методологічного компоненту моделі підготовки фахівця за професією «Живописець» в умовах

інклюзивного простору закладу П(ПТ)О, вважаємо за доцільне зупинитися на аналіз принципів, покладених в її основу.

Передусім, виконаємо аналіз загальнонаукових принципів, до яких належить принцип науковості. Відповідно до принципу науковості вважаємо, що в основу професійної (професійно-технічної) освіти покладені наукові знання про суспільне виробництво, зокрема матеріали і техніку, технології виробництва, інформаційні ресурси тощо (Кудикіна, 2007). Тобто йдеться про освоєння знань, формування умінь і навичок здобувачів освіти, їхнього готовності до професійної діяльності на основі останніх досягнень науки і техніки, а також оволодіння методами наукового пізнання реальної дійсності. Погоджуємося з дослідником В. Бурак (2021), що принцип науковості «зміщує акценти професійної підготовки майбутніх фахівців з освітнього процесу як озброєння системою знань, умінь, навичок, формування компетентностей на здійснення наукових експериментів, розвідок, проектну діяльність із застосуванням здобутків сучасної науки в різних галузях та між- і трансдисциплінарні дослідження (с. 105).

Принципи цілісності розуміємо як такий, що дає змогу розглядати підготовку фахівців за професією «Живописець» у системі професійної (професійно-технічної) освіти як цілісність, результатом якої є сформований фахівець, готовий до конкуренції на ринку праці. Принцип неперервності вбачаємо у розгляді підготовки фахівців за професією «Живописець» у системі професійної (професійно-технічної) освіти як початкового етапу у неперервному професійному розвитку фахівця, що реалізується упродовж всієї життєдіяльності. Принцип наступності доцільно розглядати як на рівні підготовки фахівців за професією «Живописець» 2-3-4-5-6-го розрядів, системи професійної (професійно-технічної) освіти, що дозволяє після завершення закладу освіти продовжувати навчання за програмами, що пропонуються закладами фахової передвищої та вищої освіти; а також на рині організації освітнього процесу, що зумовлює наступність процесу освоєння знань, формування умінь і навичок. «Рационально, якщо реалізація змісту

навчального матеріалу спиратиметься на дедуктивний шлях, згідно з якими ознайомлення з принциповими загальними положеннями передуватиме вивченню конкретних явищ» (Падалка, & Нісімчук, 1995, с. 192).

Актуальним, на наш погляд, є принцип інтегрованості теорії і практики у підготовці фахівців за професією «Живописець». Кузин зауважує, що ««під широко розповсюдженим в образотворчому мистецтві терміном «уміти» розуміється зображувальна техніка художника, його живописні, графічні навички, вміння, ступінь володіння майстерністю. Зображувальна техніка охоплює вміння художників користуватися малювальними і живописними знаряддями, навичками роботи з ними, знання технічних прийомів роботи олівцем, вугіллям, пензлем і т.п., прийомів зображення предметів у перспективі (повітряній і лінійній), відображенні світлотіні, конструктивної будови об'єктів, найбільш виразного відтворення зображуваного, а також індивідуальну зображувальну манеру художника і низку інших елементів» (Кузин, 1982, с. 58). Проте, оволодіння майстерністю передбачає оволодіння як теоретичними знаннями, так і вміннями їх застосування на практиці. Відтак видається логічним ґрунтування підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах закладу П(ПТ)О на основі принципу інтегрованості теорії і практики.

Звідси актуалізується ще один принцип – принцип усвідомленого та ґрунтовного освоєння знань, що аргументує «розуміння майбутніми фахівцями сутності, змісту та процесу здобуття знань, формування вмінь планування, організації та проведення досліджень, необхідних для перевірки достовірності здобутих знань, розуміння призначення та ситуацій їхнього використання, самостійного складання відповідних алгоритмів вирішення практичних професійних завдань, проблемних ситуацій» (Бурак, 2021, с. 105).

В основу авторської моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» у системі професійної (професійно-технічної) освіти покладено принцип інклюзивності, який відносимо до специфічних принципів. Так, у статті 20 Закону України «Про освіту» (2017) зазначається,

що «інклюзивне навчання здобувачів освіти базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників» (Закон України «Про освіту», 2017). Тут же задекларовано гарантію держави щодо організації та забезпечення «надання особам з особливими освітніми потребами психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, а також допоміжних засобів для навчання» (Закон України «Про освіту», 2017).

В основу інклюзивного навчання покладено засадничі права людини та принципи рівності. Інтеграція в освіті може вирішити основні її суперечності між світом знань і людськими можливостями та ресурсами. Інтеграція – це органічне поєднання відомостей різних навчальних предметів навколо однієї теми, яка відкриває можливості для діяльності педагогічних працівників та додаткового персоналу зі здобувачем освіти в закладі П(ПТ)О та сприйняття ним навчального матеріалу.

Проте, на сьогодні в українській освіті та суспільстві загалом залишаються актуальними принципи соціалізації та співробітництва, що передбачають усунення перешкод, забезпечення необмеженої мобільності, доступності спілкування та співпраці з однолітками. Зважаючи на вище сказане, є зрозумілим, що комплексна допомога здобувачам з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання передбачає: педагогічну допомогу, психологічну допомогу, соціальну допомогу. Організація такої допомоги можлива при наявності чіткого плану дій, відповідної підготовки педагогічного персоналу, наявності у них відповідних компетентностей та готовності налагоджувати співпрацю з відповідними фахівцями. Маємо на увазі працівників Інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), що володіють відповідними методиками соціалізації та інтеграції осіб з особливими освітніми потребами в учнівський колектив, знаннями та вміннями, що необхідні для створення умов взаємодопомоги всіх учасників освітнього процесу в закладі освіти.

Принципи інклюзивності, соціалізації та співробітництва

передбачають творчість, креативність та вміння застосовувати спеціальні знання з корекційної педагогіки в освітньому процесі педагогічних працівників. Тобто йдеться про інклюзивну компетентність педагогічного персоналу, що дозволяє йому реалізувати мету освіти в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Інклюзивна компетентність відноситься до категорій спеціальних професійних компетентностей. Завдяки інклюзивній компетентності викладач має змогу професійно та ефективно реалізувати педагогічну діяльність в особливих умовах інклюзивного навчання. Як зазначає М. Чайковський (2012), «певним рівнем інклюзивної компетентності мають володіти всі учасники інклюзії – від педагогічних працівників і адміністративного персоналу до здорових... учнів та допоміжного персоналу закладу освіти для кваліфікованої взаємодії в процесі навчально-виховної роботи» (с. 20). Дослідник розглядає інклюзивну компетентність, інклюзивну майстерність та інклюзивну «зрілість як послідовні етапи особистісного професійного зростання працівника інклюзивного закладу освіти», вираженого такими компонентами: мотиваційним, який характеризується особистісною зацікавленістю, налаштованістю та сукупністю мотивів (соціальних, пізнавальних, професійних) до здійснення певної професійної діяльності в умовах включення молоді з особливими потребами в середовище здорових однолітків; когнітивним, який визначається як здатність здійснювати професійні функції на основі системи знань про інклюзивне навчання і власну роль у його здійсненні, досвід пізнавальної діяльності та використання отриманої інформації у вирішенні завдань інклюзивного навчання; рефлексивним, що включає здатність до аналізу і свідомого контролю за результатами власної діяльності, пов'язаної з інклюзивним навчанням; операційним, який представляє засвоєні способи і досвід виконання професійних завдань в умовах інклюзивного навчання, здатність до науково-дослідної діяльності та професійного зростання (Чайковський, 2012).

З огляду на вищезазначене, вважаємо, що інклюзивна компетентність –

комплекс знань, умінь і навичок, цінностей і ставлення, інтеграція яких дозволяє обирати методи, засоби та форми подачі інформації учневі з особливими освітніми потребами, адекватно оцінювати рівень знань учнів в інклюзивному середовищі, створювати командну роботу в навчальній групі із залученням усіх учасників освітнього процесу. Інклюзивна компетентність передбачає здатність педагога виконувати роль: фахового викладача, який володіє різними методами та формами подачі інформації зі свого предмету та адаптовує їх для сприйняття учнями з особливими освітніми потребами; посередника, здатного налагоджувати взаємозв'язок між учнями з особливими освітніми потребами та нормотиповими здобувачами освіти; конфліктолога, що вміє зупинити, а в кращому випадку попередити конфлікти у навчальній групі; аніматора, який вміє спонукати учня з особливими освітніми потребами до удосконалення умінь та навичок; експерта, що володіє вміннями, необхідними для визначення рівня сприйняття учня з особливими освітніми потребами; терапевта, що забезпечує соціально-педагогічний супровід учня з особливими освітніми потребами; друга, який буде наставником, натхненником та помічником, але одночасно і вимогливим педагогом; організатора, що впроваджує різноманітні соціально-виховні форми організації навчання і дозволяє: акції, фестивалі, місячники та ініціює участь дітей і дорослих в різноманітних соціальних проектах.

Не менш важливими є принципи міждисциплінарності та професійної спрямованості, покладені в основу підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного середовища закладу П(ПТ)О. Як свідчать результати аналізу практики підготовки таких фахівців, в її основу покладено використання проектного навчання, що дозволяє реалізувати принцип міждисциплінарності. Сам процес виконання проектів реалізується відповідно до кількох етапів: підготовка, виконання проекту, аналіз результатів роботи, підготовка та презентація звіту, рефлексія. Розрізняють види проектів за терміном їх виконання, до яких відносять короткотривалі проекти, що реалізуються впродовж одного заняття; середньотривалі – від

тижня до місяця; довготривалі – декілька місяців. Щодо мети проектної діяльності, то виокремимо такі види проектів, як:

- практико-орієнтовані: передбачають практичне виконання робіт у контексті вивчення історії мистецтва. Перевагами таких проектів є застосування міждисциплінарного підходу (історія мистецтва, композиція, рисунок, живопис тощо) до виконання копій живописних полотен відомих майстрів;

- дослідницькі: такі проекти вимагають добре продуманої структури, визначеної мети, актуальності дослідження, значення, методів у тому числі експериментальної і дослідницької діяльності, а також методів опрацювання результатів. Ці проекти передбачають застосування алгоритму реалізації і структури наукових досліджень;

- експериментальні: характеризуються міждисциплінарним характером та передбачають поєднання аудиторної і позааудиторної діяльності (відвідування музеїв, театрів, виставок, експозицій тощо);

- рольові: характер і зміст проекту реалізується учасниками, які виконують певні ролі. До таких проектів належать мистецькі вікторини, брейн-ринги, творчі виступи з поданням певної інформації на обрану тему тощо.

Отже, які свідчать результати виконаного дослідження теоретико-методологічний компонент авторської моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу П(ПТ)О представлений гуманістичною та компетентнісною парадигмами освіти, теоріями творчості, концепцією мистецької освіти; системним, синергетичним, гуманістичним, особистісно орієтованим, культурологічним, аксіологічним, діяльнісним, компетентнісним підходами; загальнонауковими (науковості, цілісності, неперервності, наступності, інтегрованості теорії і практики, усвідомленого та ґрунтового освоєння знань) та специфічними (інклюзивності, соціалізації та співробітництва, міждисциплінарності та професійної спрямованості) принципами.

2.3.3. Характеристика змістово-операційного компоненту моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання

Обґрунтування змістово-операційного компоненту моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» вважаємо за доцільне здійснити крізь призму загально-професійної, професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки, що реалізується з метою освоєння знань, формування вмінь і навичок їх застосування, професійних цінностей і ставлення всебічно розвиненого фахівця за професією «Живописець», готового до професійної діяльності в умовах сучасного ринку праці та неперервного професійного розвитку. Комплексне поєднання потенціалу загально-професійної, професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки сприяє формуванню мотиваційного, когнітивного, діяльнісного компонентів готовності випускників закладів П(ПТ)О до реалізації на ринку праці, що навчалися в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Як зазначалося у попередньому підрозділі, в основу реалізації змісту підготовки фахівців за професією «Живописець» покладено гуманістичну та компетентнісну парадигми освіти, теорії творчості, концепцію мистецької освіти. Підготовка фахівців за професією «Живописець» реалізується відповідно до системного, синергетичного, гуманістичного, особистісно орієнтованого, культурологічного, аксіологічного, діяльнісного, компетентнісного підходів, а також на основі загальнонаукових принципів науковості, цілісності, неперервності, наступності, інтегрованості теорії і практики, усвідомленого та ґрунтовного освоєння знань і специфічних принципів інклюзивності, соціалізації та співробітництва, міждисциплінарності та професійної спрямованості.

Вважаємо, що змістово-операційний компонент програми підготовки фахівців за професією «Живописець» має охоплювати комплексне поєднання

традиційних та інноваційних форм (лекції, лабораторно-практичні заняття, тренінг, майстер-клас, гуртки, фестиваль творчості, конкурс творчих робіт, навчальні екскурсії, презентації, перевернутий клас), технологій (проектні, тренінгові, ігрові, інформаційно-комунікаційні), методів (пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемні, евристичні, дослідницькі) та засобів (навчальні посібники, методичні рекомендації, опорні конспекти, мультимедіа, наочні матеріали, електронні засоби навчання, освітні платформи, соціальні мережі) навчання.

Важливе значення у нашому дослідженні відводимо побудові конструктивного інклюзивного середовища у закладі П(ПТ)О, що характеризується використанням додаткових ресурсів фінансового, технічного, матеріального характеру; залученням стейкхолдерів та академічної спільноти закладу П(ПТ)О з метою забезпечення освітньо-професійного, корекційно-розвиткового, психолого-педагогічного супроводу здобувачів з особливими освітніми потребами.

З метою удосконалення змістового та операційного компонентів підготовки фахівців за професією «Живописець» нами розроблено авторський навчально-методичний комплекс, в основу якого покладено поєднання потенціалу аудиторної та позааудиторної діяльності, а також залучення до неї як учнів з вадами слуху, так і учнів без нозологій, що спільно навчаються в умовах інклюзивного простору закладу П(ПТ)О.

Авторський спецкурс «Талант і успіх» спрямований на освоєння майбутніми фахівцями за професією «Живописець» знань, формування і розвиток умінь та навичок побудови успішної кар'єри та неперервного професійного розвитку. Така побудова вимагає формування в молоді уявлень про професійний розвиток та кар'єру, вміння окреслювати конкретні цілі, розвивати творчі ідеї та реалізовувати їх на практиці. Вважаємо підготовку фахівців до успішного кар'єрного зростання однією із актуальних потреб, що зумовлена конкуренцією на ринку праці. Адже будучи талановитими, художники не завжди знайти своє місце на ринку праці і стати успішними. В

курсі окреслено три основні фактори професійної діяльності особистості: освіта, талант, успіх; виділено основні аспекти розуміння творчих потреб особистості фахівця та планування майбутнього особистісного розвитку; становлення чи виокремлення основних життєвих цілей та цінностей; професій становлення особистості та подальший кар'єрний розвиток.

До основних завдань спецкурсу «Талант і успіх» віднесено: формування у майбутніх живописців уявлення про перспективи реалізації власної творчої діяльності; освоєння основних знань, розвиток умінь та навичок для формування професійної кар'єри; виокремлення індивідуальних рис кожного учня через можливість самопізнання та самоідентифікацію; сприяння розвитку креативного мислення не лише в творчому розвитку, але і в кар'єрному зростанні.

Нами виокремлено прогнозовані результати освоєння спецкурсу, до яких належать загальні компетентності: здатність застосовувати знання про основи формування кар'єри, особливості формування кар'єри за мистецьким напрямом; здатність використовувати знання про фактори, що впливають на формування професійної мистецької кар'єри; здатність орієнтуватись в класичних та новітніх техніках та технологіях живопису, концепціях його розвитку; здатність до аналізу актуальних процесів у сфері живопису; здатність адаптуватися до вимог професії живописця (професійна самоідентифікація, успішна творча діяльність); здатність створювати брендинг та активізувати його у професійній діяльності.

До системних компетентностей, формування яких передбачене за допомогою освоєння авторського спецкурсу «Талант і успіх», віднесено здатність використовувати світоглядну та громадянську позицію під час розв'язання професійних задач; здатність застосовувати освоєні знання, вміння та навички на практиці; здатність навчатися на неперервній основі, використовуючи потенціал формального, неформального та інформального навчання; здатність до критичного, креативного та творчого мислення, генерування ідей у професійній діяльності; здатність самостійно працювати

для виконання творчих задач.

Сьогодні неабияка увага прикута до проблеми міжособистісної компетентності, що передбачає здатність дотримуватись норм етики, толерантності, взаємоповаги та професійної етики в міжособистісних стосунках під час виконання творчих завдань; усвідомлення ролі й значення традицій, звичаїв, норм та правил, притаманних різним культурам; Спецкурс «Талант та успіх» спрямований на формування здатності працювати в команді та дотримуватись толерантних міжособистісних стосунків; уникати конфліктів та залагоджувати творчі суперечки; здатність до самоаналізу та самокритики з метою вдосконалення власних здібностей та виконання завдань.

Щодо спеціальних компетентностей, то за допомогою авторського спецкурсу фахівець за професією «Живописець», що навчається у закладі П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання має можливість оволодіти управлінськими навичками в умовах командної та індивідуальної роботи, освоїти знання про передумови формування успішної кар'єри; скласти план саморозвитку та успішно його виконувати; виявляти ознаки професійного вигорання, з'ясувати його причини та виходити зі стану професійного вигорання; аналізувати власну діяльність та розробляти перспективний план кар'єрного розвитку.

Авторський спецкурс «Талант і успіх» розрахований на 90 год, з яких 32 год відведено на лекції, 30 год – на практичні заняття, 10 год – на семінарські, а також 18 год – на самостійну роботу.

Змістове наповнення авторського спецкурсу охоплює освоєння таких тем, як:

- 1) Професіограма живописця. Становлення особистості митця. Моделі професійного зростання;
- 2) Особливості професійної діяльності живописця. Поняття творчості. Аналіз особистісної взаємодії з об'єктом творення;
- 3) Розвиток творчого потенціалу художника. Професійна

самореалізація;

- 4) Поняття гармонії та сприйняття творчості у суспільстві;
- 5) Професійна кар'єра живописця. Планування своєї творчої діяльності;
- 6) Особистісна та професійна адаптація учня/студента до фахової діяльності;
- 7) Самореклама та брендинг як основний елемент успішної кар'єри митця;
- 8) Міжособистісні стосунки у команді. Конфлікти та їх результат. Процеси особистісного вигорання та творчої кризи;
- 9) Саморозвиток в процесі творчої діяльності як запорука успішної кар'єри (див. Додаток Ж).

Результати аналізу науково-педагогічної літератури свідчать про доцільність комплексного застосування та поєднання потенціалу аудиторної та позааудиторної діяльності у системі професійної (професійно-технічної) освіти. Відтак, нами запропоновано проведення майстер-класу створення декоративного живопису у вільній техніці (абстракція), який можна проводити, як у межах навчальної дисципліни «Основи композиції» (див. Додаток Д), так і за допомогою організації позааудиторного заняття (див. Додаток З).

У ході виконання дослідження, нами апробовано різні форми проведення майстер-класу, серед яких інтегрований урок, проблемна лекція, урок з елементами бесіди. Застосування таких організаційних форм навчання зумовлене, передусім, рівнем підготовленості здобувачів освіти та умовами навчання, що їх забезпечує заклад П(ПТ)О. Серед застосованих методів навчання – пояснювально-ілюстративний та навчально-дослідницький.

Традиційно, мета такого майстер-класу охоплює її навчальний (ознайомлення учнів із декоративним живописом, що виконується акриловими фарбами, а також формування вмінь створювати декоративний живопис такого типу; освоєння знань про основні принципи технології та

композиції; формування вміння компоувати, опрацьовувати головні елементи, підкреслювати деталі роботи, наносити акценти та завершувати роботу), розвиваючий (розвиток творчого потенціалу фахівців за професією «Живопис») та виховний (пробудження інтересу та зацікавлення творами декоративного мистецтва) компоненти.

Під час проведення майстер-класу створення декоративного живопису у вільній техніці (абстракція) презентовано аналоги за схожою тематикою з інтернет ресурсів, відео майстер-клас виконання декоративного полотна у вільній техніці та його опорядження, а також показ опоряджувальної роботи декоративного живопису у вільній техніці. Також у ході роботи використано такі матеріали та обладнання, як пензлі, шпателі, мастихіни, акрилові фарби, вода, клей ПВА, рукавички, підручники, таблиці, схеми, роздатковий матеріал, ілюстративний матеріал, відео майстер-клас, контрольні запитання тощо.

Рефлексія власного досвіду свідчить, що однією із важливих форм організації навчання є гурткова робота. Так, нами організовано гурток прикладного мистецтва, програма роботи якого представлена у Додатку II. Заняття у гуртку прикладної творчості формують естетичне ставлення до предметів і явищ навколишньої дійсності, розвивають художнє мислення, творчі здібності, вміння та навички. Згідно з програмою гуртківці ознайомлюються з різними видами української народної творчості, її історією і розвитком на сучасному етапі, а також ознайомлюються з основними відомостями про художні особливості інших видів сучасної творчості.

В основу роботи гуртка покладено використання можливостей сучасних інноваційних технологій навчання і виховання з метою формування всебічно розвинутої особистості, що демонструє здатність до засвоєння знань, оволодіння вміннями і навичками, необхідними для швидкої адаптації до швидкоплинного розвитку в художньо-естетичній сфері; виховання у гуртківців естетичного смаку, любові до народного мистецтва, знань про розвиток сучасного декоративного мистецтва. Програма гуртка спрямована на

розвиток творчих здібностей здобувачів освіти у сфері народної та сучасної світової творчості та сприяння її відродженню в усій мистецькій багатоманітності.

До основних завдань гурткової роботи належать такі: ознайомлення гуртківців з основними видами декоративного мистецтва; формування широкого мистецького кругозору гуртківців; виховання культури праці; набуття гуртківцями досвіду власної творчої діяльності; розвиток творчих здібностей, здатності проявляти творчу ініціативу та вміння засвоювати отримані знання на практиці; формування позитивних якостей емоційно-вольової сфери, таких як: самостійність, наполегливість, здатність доводити роботи до завершення; виховання доброзичливості, товаришкості у ставленні до інших, вміння працювати в команді; естетичне та художнє виховання гуртківців; формування стійкого інтересу до художньо-прикладної творчості; залучення гуртківців до участі в конкурсах, виставках, екскурсіях, масових заходах.

Згідно з програмою гурткової роботи передбачено освоєння теоретичного матеріалу та виконання практичної роботи. В основу теоретичних занять закладені бесіди про зміст і мету роботи гуртка, розкриття тем про історію кожного з виду декоративного мистецтва, який буде вивчатись, про кольорові співвідношення, матеріали, інструменти, екскурсії в художні музеї. На практичних заняттях гуртківці навчаються вишивати бісером, нитками, стрічками, розписувати вироби петриківським розписом, валяти з вовни, ліпити з самозастигаючої глини, створювати декупаж, малювати писанки, виконувати аплікації; освоюють основні принципи скрапбукінгу тощо.

Програма передбачає використання різноманітних форм, методів, технологій навчання. На заняттях гуртка використовуються пояснювально-ілюстративні, репродуктивні та проблемно-пошукові методи навчання; а також ігри: словесні, ігри-подорожі, ігри-змагання тощо. Застосовуються різноманітні засоби навчання: наочні посібники, роздатковий матеріал,

технічні засоби навчання. Колективні форми занять поєднуються з індивідуальною роботою гуртківців, в тому числі під час підготовки до конкурсів та виставок. Створюються умови для диференціації та індивідуалізації навчання. Перевірка та оцінювання знань, умінь і навичок гуртківців здійснюється під час виконання практичних робіт, а також у формі проведення вікторин, конкурсів, підсумкових виставок і нагородження переможців.

У програмі гурткової роботи виокремлено очікувані результати, до яких віднесено здатність послуговуватися знаннями про правила безпеки при роботі з голкою, ножицями, праскою; назви видів декоративно-прикладного мистецтва; прийоми та правила користування інструментами ручної праці; властивості матеріалів, які використовуються на заняттях гуртка (види тканин та ниток тощо); правила складання орнаментів та ескізів для виконання робіт; характерні особливості кожного з видів вивченого виду декоративного мистецтва; характерні особливості орнаментів вишивки для різних регіонів України, композиції візерунків, гармонійне поєднання кольорів; види технік виконання; види фарб, лаків та ґрунтів для декупажу; види волокон для фелтінгу та основних матеріалів й інструментів для валяння; види та призначення кераміки; мотиви Петриківського розпису; поетапність виконання декоративного панно зі стрічок; історію сувенірів та їхнє призначення; правила прання та прасування готових виробів; правила догляду за виробами; способи поєднання різних видів декоративного мистецтва у площинних композиціях – аплікації.

У результаті успішного відвідування занять та активного навчання у процесі гурткової роботи здобувачі освіти вмітимуть самостійно складати композицію для вишивки за обраною темою; самостійно підбирати матеріали для виконання виробів (тканину, нитки тощо); підбирати колорит для виробів декоративно-прикладної творчості; поєднувати різні техніки рукоділля на одязі, рушниках, серветках (гладь, хрестик, мережка тощо); виконувати різні техніки декупажу; виконувати сухий та мокрий фелтінг; виконувати роботи із

скрапбукінгу при правильному підборі стилю та матеріалів; готувати керамічну поверхню для декору; створювати композиції з квітів на площині за допомогою вишивки стрічками; готувати роботу до виставки, підібрати оформлення до готового виробу (рамка, паспарту); правильно прати, прасувати та доглядати за виробами; правильно і безпечно організовувати робоче місце.

Всього програмою гурткової роботи передбачено 150 год, з яких 45 год відведено для освоєння теоретичного матеріалу, а 105 год – для практичних робіт, які виконуються відповідно до таких тем:

- 1) Організаційне заняття. Техніка безпеки;
- 2) Інструменти і матеріали необхідні для роботи на гуртку. Організація робочого місця;
- 3) Екскурсія музеями Львова;
- 4) Історія української вишивки та бісероплетіння;
- 5) Петриківський розпис та його особливості;
- 6) Техніка фелтінг (валяння з вовни) та виконання робіт у ній;
- 7) Історія мистецтва кераміки та основні принципи її виготовлення;
- 8) Витоки мистецтва декупажу та декорування предметів у цій техніці;
- 9) Виконання альбому чи блокноту у техніці скрапбукінг;
- 10) Виконання пасхальної писанки;
- 11) Виконання декоративного панно вишивкою стрічками;
- 12) Створення декоративної тематичної композиції у техніці аплікація.

Серед сучасних освітніх технологій, ефективність яких слугувала підставою для зростання їх популярності, знаходимо тренінгові технології. Для здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у системі професійної (професійно-технічної) освіти, запропоновано тренінг «Сучасний митець: теорія успіху».

Метою тренінгу є аналіз поняття успішності та творчості митця, розвиток організаційних навичок, творчих здібностей та креативних ідей для реалізації успішної творчої діяльності. Програма тренінгу охоплює такі

завдання та ігри, як «Мое «Я» у суспільстві», «Майнд-мепінг та презентація «Поняття кар'єри, її види та етапи розвитку», «Визначення особистих цілей учасників тренінгу», «Мої пріоритети в житті» за методикою Life-work-planning», «Піраміда бажань», «Презентація «Мій творчий шлях», «Тренінг-завдання «Знаменитість», «Тренінг-завдання «Комунікація» (див. Додаток Й).

Отож, запропоноване змістове наповнення, форми, методи та технології навчання, представлені у змістово-операційному компоненті моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» спрямовані на удосконалення загально-професійної, професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу П(ПТ)О.

Висновки до другого розділу

У другому розділі «Модель підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання та умови її реалізації» представлено методику і логіку виконання дослідження; висвітлено педагогічні умови реалізації моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання; а також авторську модель підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання та охарактеризовано особливості її теоретико-методологічного компоненту і змістово-операційного компонентів.

Обґрунтовано проектування методики та логіки дослідження на основі застосування теоретико-методологічних положень та кращих зразків практики професійної педагогіки. Подано характеристику основних етапів експериментального дослідження; висвітлено структуру готовності до професійної діяльності сучасного фахівця; представлено специфіку виокремлення критеріїв та показників тощо. Висвітлено особливості реалізації практичного етапу дослідження (в тому числі на основі використання

інформаційно-комунікаційних технологій), який забезпечив можливість впровадження авторських ідей у практику професійної (професійно-технічної) освіти.

Охарактеризовано цільовий компонент моделі та визначено, що метою є підготовка фахівця, який володіє необхідним обсягом професійних знань, умінь і навичок, професійних цінностей і ставлення, готовий до особистісної та професійної реалізації на ринку праці, здорової конкуренції та професійної мобільності, професійного розвитку й кар'єрного зростання.

Охарактеризовано теоретико-методологічний компонент моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу П(ПТ)О, що охоплює гуманістичну та компетентнісну парадигму освіти, теорії творчості, концепцію мистецької освіти; системний, синергетичний, гуманістичний, особистісно орієнтований, культурологічний, аксіологічний, діяльнісний, компетентнісний підходи; загальнонаукові (науковості, цілісності, неперервності, наступності, інтегрованості теорії і практики, усвідомленого та ґрунтового освоєння знань) та специфічні (інклюзивності, соціалізації та співробітництва, міждисциплінарності та професійної спрямованості) принципи.

Виконано аналіз та обґрунтування змістово-операційного компоненту моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець», а також визначено його значення для удосконалення загально-професійної, професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладі П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання.

Матеріали розділу висвітлено у таких публікаціях автора: Денькович, 2018а, 2020б, 2020к.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗА ПРОФЕСІЄЮ «ЖИВОПИСЕЦЬ» В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ТА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

У третьому розділі «Експериментальна перевірка ефективності моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання та педагогічних умов її реалізації» представлено методику та програму реалізації експериментального дослідження; особливості організації констатувального експерименту та отримані результати дослідження; а також презентовано результати перевірки ефективності моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання та педагогічних умов її реалізації.

3.1. Експериментальне дослідження: методика та програма реалізації

Ефективність упровадження розробленої моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання ми перевіряли, скориставшись порівняльним методом наукового дослідження, тобто порівнюючи результати дослідження експериментальних і контрольних груп на початку і наприкінці експерименту.

Експериментальне дослідження складалося з таких послідовних етапів:

- опрацювання й систематизація одержаних даних, перевірка відповідності підсумкових результатів до гіпотези дослідження;
- підтвердження гіпотези дослідження завдяки кількісним та якісним показникам;

- опрацювання одержаного внаслідок експерименту матеріалу, дослідження підсумків проведеного формувального експерименту, формулювання висновків дослідження;
- узагальнення та оформлення матеріалів експериментального дослідження, формулювання висновків; підсумовування експериментально-дослідної роботи;
- визначення перспектив подальших досліджень.

У ході дослідження проаналізовано: зведені результати контрольного зрізу після завершення формувального експерименту; динаміку сформованості показників окреслених критеріїв порівняно з результатами констатувального експерименту та різницю рівнів сформованості показників як у контрольних, так і в експериментальних групах.

Експеримент проводився на базі Державного навчального закладу «Художнє професійно-технічне училище ім. Й. П. Станька Львівської обласної державної адміністрації, Державного професійно-технічного навчального закладу «Стрийське вище художнє професійне училище» Львівської обласної державної адміністрації, Державного навчального закладу «Львівське вище професійне художнє училище» Львівської обласної державної адміністрації. Результативність формування професійної готовності фахівця за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання визначали згідно з показниками критеріїв, а саме:

- *мотиваційно-аксіологічного* (ступінь вияву позитивної мотивації до формування професійної готовності в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання та сформованості мети застосування у майбутній фаховій практиці);
- *когнітивно-пізнавального* (ступінь опанування теоретичних засад фаху в умовах інклюзивного навчання);
- *операційно-діяльнісного* (ключові вміння й навички організації фаху);
- *оцінно-результативного* (спроможність фахівця за професією

«Живописець» свідомо працювати, розвиток самооцінки, самореалізації, що забезпечують цілісність процесуального та змістового аспектів освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання).

Гіпотезу про достовірність одержаних даних за критеріями професійної готовності фахівців за професією «Живописець» у закладах професійної освіти в умовах інклюзивного навчання перевіряли на основі критерію χ^2 (див. Додаток К2).

Педагогічний експеримент охоплював низку етапів:

- *констатувальний* – полягав в аналізі стану вирішення проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, застосовуючи діагностичний інструментарій (педагогічне спостереження, анкетування, інтерв'ювання, бесіди, тестування знань і спеціальних умінь);
- *аналізу й опрацювання результатів констатувального етапу* експерименту згідно з обґрунтованими критеріями та рівнями;
- *проектування формульовального етапу* експерименту, застосування методик експериментального навчання здобувачів освіти;
- *введення моделі* підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання шляхом застосування науково-методичного комплексу;
- *аналізу та опрацювання результатів формульовального етапу* із застосуванням якісних фахових характеристик згідно з обґрунтованими критеріями та рівнями.

У ході виконання дослідження створена *контрольна вибірка* – контрольна (КГ) та експериментальна (ЕГ) групи здобувачів освіти (загалом, 242 респонденти), які проходили діагностику професійної готовності майбутнього фахівця за професією «Живописець», підготовка якого реалізується у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання – зріз оцінки якості на закінчення констатувального експерименту.

Під час констатувального експерименту навчання здобувачів освіти

контрольних і експериментальних груп відбувалося за однакових умов відповідно до програм чинних навчальних планів. Аналіз професійної готовності фахівця за професією «Живописець» здійснювався у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання.

Застосовувалися, зокрема, методики виявлення сформованості компонентів за критеріями готовності, які забезпечують здійснення відповідних фахових компетенцій, проектування майбутньої продуктивної діяльності, інноваційної особистісної спроможності тощо (див. Табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Критерії професійної готовності фахівців за професією «Живописець»
у закладах професійної (професійно-технічної) освіти
в умовах інклюзивного навчання**

Критерій	Методика	Засоби діагностичного інструментарію
мотиваційно-аксіологічний	Методика М. Рокича (Rokeach, 1973) «Ціннісні орієнтації», методика К. Замфір у модифікації А. Реана (Реан, Бордовская, & Розум, 2000) «Мотивація професійної діяльності»	Анкети визначення мотивації до професійно-педагогічної діяльності в закладах професійної освіти за інклюзивного навчання
когнітивно-пізнавальний	Кваліметричний метод Застосування тестових пакетів	Кваліметричні анкети Тестові в умовах інклюзивного навчання
операційно-діяльнісний	Метод кваліметрії	Кваліметричні анкети
оцінно-результативний	Метод оцінки та самооцінки	Сценарій бесід, проблемних дискусій, анкетування

Для визначення ступеня сформованості мотиваційної складової фахової готовності наприкінці формуального експерименту ми скористалися методиками, запропонованими із початком експерименту (методики М. Рокича (Rokeach, 1973) «Ціннісні орієнтації», К. Замфір у модифікації А. Реана (Реан, Бордовская, & Розум, 2000) «Мотивація професійної діяльності»). За результатами експериментального навчання виявлено якісні зміни у сформованості професійної готовності у фахівців за професією

«Живописець».

Для опису рівнів сформованості критеріїв використано методики:

- ціннісних орієнтацій М. Рокича (Rokeach, 1973), що передбачає аналіз ціннісно-мотиваційної сфери особистості;
- К. Замфір у модифікації А. Реана та Н. Бордовской (Реан, Бордовская, & Розум, 2000), суть якої полягає у визначенні мотивації до фахової діяльності;
- діагностування особистості на мотивацію до успішності Т. Елерса (Головей, & Рибалко, 2002) що передбачає виявлення основних мотивів налаштування на перемогу;
- тести й анкетування, завдяки яким виявляють рівень готовності до професійної діяльності;
- вивчення індивідуальних типологічних характеристик особистості Б. Пашнева (2015);
- тестові визначення творчого потенціалу індивіда;
- встановлення рівня організаторського таланту; методика «Особистісний опитувальник», розроблена Г. Айзенком (1994);
- опитування щодо рівня фахової майстерності;
- встановлення ступеня розвитку фаховості за допомогою опитування щодо самооцінки фахових особливостей.

Також використано методики опису рівнів сформованості критичного мислення (за Кеттелом) (Кеттел, 2007). Щоб визначити ступінь сформованості низки складових критичного мислення, скористалися опитувальником Р. Кеттела «Шістнадцять особистісних факторів» (16 PF), з теоретичною й методологічною основою – факторним аналізом особистості (Капустина, 2007). Результати досліджень колег із європейських країн довели надійність і валідність цієї методики. Особливість діагностування за Багатофакторною особистісною методикою Р. Кеттела (2007) полягала у тому, що опрацьовуючи результати дослідження, враховували показники окремих факторів опитувальника, у контексті нашого дослідження.

Окрім окресленої методики, досліджуючи рівні сформованості складових критичного мислення, ми скористалися комплексом методів: анкетування, бесіди, аналізу продуктів діяльності, спостереження, узагальнення незалежних характеристик. Можливий аналіз здатності критично мислити, або вміння: застосовувати наукові факти як обґрунтування й аргументацію; розрізняти судження й факти; підтверджувати або спростовувати раніше сформульовані висновки; застосовувати суперечливі дані; залагоджувати суперечності.

Також ми послуговувалися діагностичним інструментарієм (кваліметрією, педагогічним спостереженням, анкетуванням, інтерв'юванням, бесідою, тестуванням знань і відповідних умінь із застосуванням моделювання професійних ситуацій, рейтинговим оцінюванням тощо).

Розроблено й застосовано *діагностичний інструментарій* для виявлення складових професійної готовності майбутніх фахівців за професією «Живописець», підготовка яких реалізується у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, а саме кваліметричні анкети, тестові пакети і кейси фахових ситуацій.

Аналізувалися й опрацьовувалися результати дослідження професійної готовності фахівця за професією «Живописець», підготовка яких здійснюється у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, застосовуючи шкалування, ранжування, методи математичної статистики. Навчання експериментальних груп реалізовувалися із застосуванням інноваційних освітніх, інформаційних технологій та мультимедійного супроводу або в он-лайн режимі.

Організація дослідження передбачала виконання таких завдань:

- розроблення процесу формування готовності фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання;
- визначення складових готовності майбутніх фахівців-живописців, підготовка яких реалізується у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання;

- виявлення й теоретичне обґрунтування педагогічних умов та складових моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання;
- обґрунтування діагностичних методик перевірки складових готовності для практичного введення моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання;
- обґрунтування потреби в застосовуванні науково-методичного комплексу, спрямованої на забезпечення готовності фахівців за професією «Живописець», підготовка яких здійснюється у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання.

Констатувальний етап експерименту передбачав визначення сформованості основних складових готовності фахівця за професією «Живописець», а також – експериментальне дослідження соціального значення професійної підготовки фахівців за професією «Живописець», підготовка яких здійснюється в умовах інклюзивного навчання (анкетування, діалоги й опитування випускників-живописців за професією «Живописець»).

В анкетах запропоновано, зокрема, питання щодо значення оптимізації професійної підготовки спеціалістів за професією «Живописець» для формування професійної готовності в умовах інклюзивного навчання та необхідності впровадження інноваційних методів і дисциплін за вибором у професійну підготовку майбутніх живописців.

Аналіз результатів дослідження кожного критерію готовності вказує на те, що загалом ступінь сформованості професійної готовності фахівця за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О з інклюзивним навчанням недостатнім.

Результати констатувального етапу експерименту вказують на те, що рівень сформованості професійної готовності як у випускників, так і у фахівців за професією «Живописець», підготовка яких здійснюється у закладах П(ПТ)О з інклюзивним навчанням, – зазвичай відповідає початковим і середнім

показникам, а отже, необхідно вдосконалювати їхню професійну підготовку.

Отож, завдяки виконанню дослідження експериментально встановлено стан професійної готовності фахівців за професією «Живописець», підготовка яких реалізується у закладах П(ПТ)О з інклюзивним навчанням; вибрано навчальні методи, форми й засоби, що представлені у моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання.

3.2. Стан практики професійної підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання та результати формувального експерименту

Щоб забезпечити ефективність введення моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, передбачено низку етапів:

- 1) розроблення методики експериментального дослідження;
- 2) визначення критеріїв сформованості професійної готовності фахівців та відповідних показників;
- 3) упровадження навчально-методичного комплексу, який побудований на основі використання авторської моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, а саме:
 - майстер-клас створення декоративного живопису у вільній техніці (абстракція) (див. Додаток З);
 - введення інтерактивних технологій: авторська програма «Талант і успіх» (див. Додаток Ж);
 - введення позаурочних форм навчання: Програма гуртка прикладної творчості (див. Додаток И);

- використання ситуативного моделювання: Програма тренінгу «Сучасний митець: теорія успіху», Матриця програми тренінг-заняття «Хто я в цьому світі» (див. Додаток Й);
 - застосування кейсів фахових завдань: Організація навчання учнів з особливими освітніми потребами (див. Розділ 2);
 - вибір платформи експериментального навчання фахівця за професією «Живописець» (див. Розділ 2);
- 4) проведення констатувального експерименту;
 - 5) проведення формувального і контрольного експерименту;
 - 6) узагальнення результатів педагогічного експерименту.

Запропоновано навчально-методичне забезпечення для формування професійної готовності фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання. Розробляючи навчально-методичне забезпечення, ми послуговувалися потребою спрямування мистецьких впливів на розвиток усіх складових професійної готовності фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання. Запропоновано також застосовувати дидактичний матеріал у вигляді електронних навчально-методичних комплексів, систем керування навчальною складовою, тестових систем, віртуальних спільнот, web-сайту закладу тощо. Реалізовано технології із застосування інтерактивних навчальних технічних засобів та пристроїв, які суттєво вдосконалили досвід та результати фахової підготовки здобувачів освіти закладів П(ПТ)О.

У контексті експериментального навчання застосовано теоретичні положення за результатами системного аналізу наукової літератури та практичного застосування методів моделювання, проєктування, статистичні методи, метод моніторингу навчальних досягнень здобувачів освіти після проходження.

Обрано й обґрунтовано віддалені форми навчання, доступу для дистанційної участі у процесі інтегрованого використання інформаційних технологій.

Охарактеризуємо виокремлені нами критерії.

1. **Мотиваційно-аксіологічний критерій.** Зміст мотиваційно-аксіологічного критерію становлять професійні установки, інтереси; позитивне ставлення до професії, інтерес до неї; стійкість поглядів і намірів стосовно майбутньої професії.

Щоб встановити рівень готовності майбутніх фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання за мотиваційно-аксіологічним критерієм, на початку формувального етапу дослідження ми скористалися методиками: М. Рокича – «Ціннісні орієнтації» (Rokeach, 1973), К. Замфір у модифікації А. Реана (Мотивація професійної діяльності» (Реан, Бордовская, & Розум, 2000).

Таблиця 3.1 містить результати визначення сформованості мотиваційно-аксіологічного критерію на початку експерименту в контрольних та експериментальних групах.

Опитувальник (див. Додаток К1) представлено комплексом питань, які дозволяють визначити розуміння категорій «готовність до професійної діяльності», їх взаємозв'язку й значення для професійного зростання (ступінь вияву позитивної мотивації до формування професійної готовності в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання та сформованості мети застосування у майбутній фаховій практиці).

Шкала оцінювання знаходилася в межах: – 40 до 40 балів (1 бал за позитивну відповідь та – 1 за негативну).

Розподіл за рівнями здійснювався відповідно до наступного правила:

40 до 0 балів – низький рівень,

1-20 балів – середній рівень,

21-40 – високий рівень.

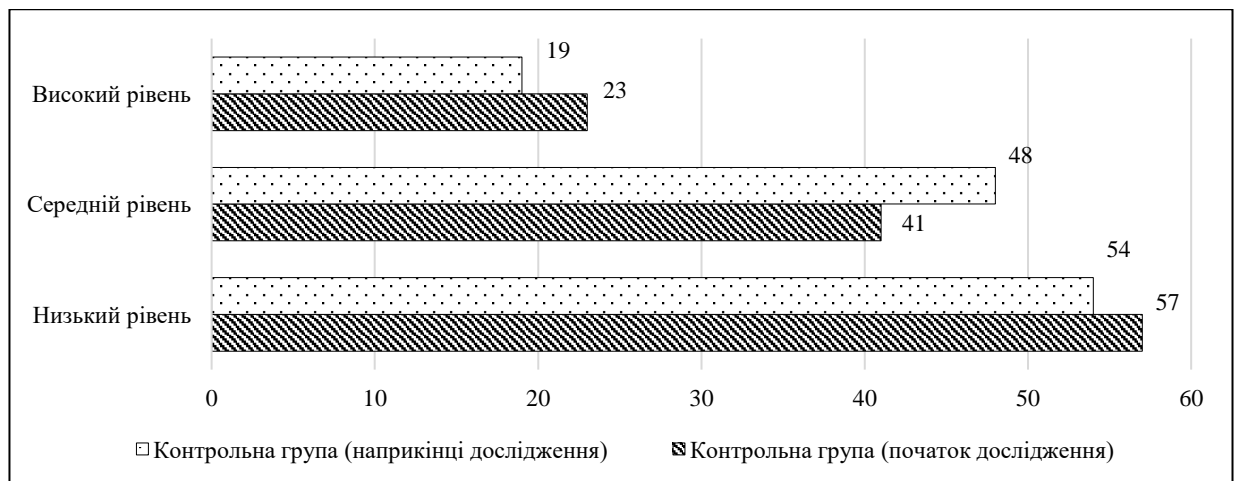
Результати експериментального дослідження рівня професійної готовності майбутніх фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання за мотиваційно-аксіологічним критерієм у контрольній групі представлено у Табл. 3.2. та на Рис. 3.1.

Загалом рівень сформованості мотиваційно-аксіологічного критерію готовності фахівців за професією «Живописець» у закладах професійної освіти в умовах інклюзивного навчання продемонстрували (бали): у контрольній групі на початку дослідження – низький рівень 57 осіб (47,1%), середній рівень 41 особа (33,9%), високий рівень – 23 особи (19,0%), а у контрольній групі наприкінці дослідження – низький рівень 54 особи (44,6%), середній рівень – 48 осіб (39,7%), високий рівень – 19 осіб (15,7%).

Таблиця 3.2

**Рівні мотивації майбутніх фахівців за професією «Живописець»
у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання
у контрольній групі**

<i>Рівні</i>	<i>КГ початок дослідження</i>		<i>КГ наприкінці дослідження</i>	
	<i>К-ть</i>	<i>%</i>	<i>К-ть</i>	<i>%</i>
Низький	57	47,1	54	44,6
Середній	41	33,9	48	39,7
Високий	23	19,0	19	15,7
Разом	121	100	121	100

**Рис. 3.1 Рівні мотивації майбутніх фахівців за професією «Живописець»
у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання
у контрольній групі**

Водночас, не виявлено суттєвих зрушень в контрольній групі на початку та в кінці дослідження.

Відповідно, рівень мотивації у експериментальній групі представлено у Табл. 3.3. та на Рис. 3.2.

Таблиця 3.3

**Рівень мотивації майбутніх фахівців за професією «Живописець»
у закладах П(ПТ)О в експериментальній групі**

<i>Рівні</i>	<i>ЕГ початок дослідження</i>		<i>ЕГ наприкінці дослідження</i>	
	К-ть	%	К-ть	%
Низький	49	40,5	26	21,5
Середній	53	43,8	61	50,4
Високий	19	15,7	34	28,1
Разом	121	100	121	100

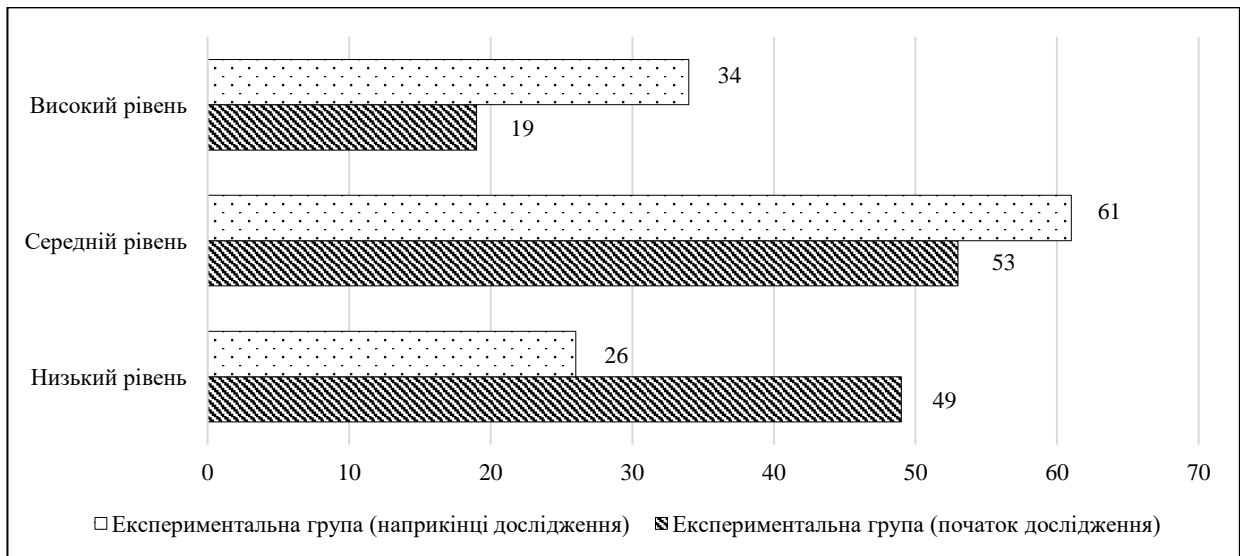

Рис. 3.2. Рівень мотивації майбутніх фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання в експериментальній групі

Результати дослідження дозволили зробити висновки про те, що початковий рівень мотивації в респондентів експериментальної групи на початку та у кінці дослідження мали суттєві відмінності.

Як видно з кількісного аналізу, рівень сформованості мотиваційно-аксіологічного критерію готовності фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання становить (бали): в експериментальній групі на початку дослідження виявлено з низьким рівнем – 49 осіб (40,5%), середнім рівнем – 53 особи (43,8%), високим рівнем – 19 осіб (15,7%), а в експериментальній групі наприкінці дослідження – низький рівень

продемонстрували – 26 осіб (21,5%), середній рівень – 61 особа (50,4%), високий рівень – 34 особи (28,1%).

Впровадження в освітній процес змін, запропонованих авторкою, показало суттєві зрушення в експериментальній групі на початку та в кінці дослідження. Зведені дані в експериментальній групі на початку та в кінці дослідження за мотиваційно-аксіологічним критерієм подано в Табл. 3.4 та на Рис. 3.3.

Таблиця 3.4

Розподіл за рівнями сформованості мотиваційно-аксіологічного критерію здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» в контрольній та експериментальній групах

№	Рівні	КГ		ЕГ	
		кількість	%	кількість	%
1	Низький	54	44,6	26	21,5
2	Середній	48	39,7	61	50,4
3	Високий	19	15,7	34	28,1

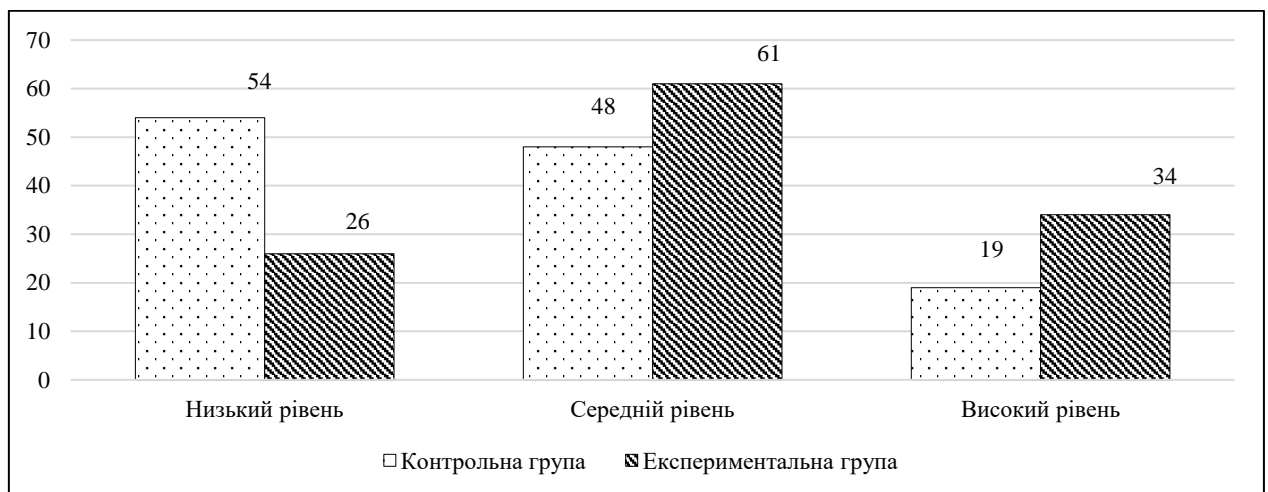

Рис. 3.3. Розподіл за рівнями сформованості мотиваційно-аксіологічного критерію у здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець», у закладі П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання в контрольній та експериментальній групах

Отже, узагальнений рівень сформованості мотиваційно-аксіологічного критерію професійної готовності фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання в контрольній групі суттєво нижчий у порівнянні з результатами, отриманими в експериментальній групі.

Загалом результати розвитку мотиваційно-аксіологічного критерію показують, що система ціннісних орієнтацій та фахово-особистісне спрямування мотивів здобувачів освіти під впливом реалізованих педагогічних умов привели до підвищення рівня сформованості професійної готовності фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, а також допомогли реалізуватися професійним мотивам частині здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. До такого висновку можна дійти, виходячи з результатів опитування здобувачів освіти до і після експерименту щодо їх ставлення до професії та планів на майбутнє.

Важливо також, що реалізація моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання дала можливість підвищити інтерес до професії в учнів з особливими освітніми потребами – якщо на початку експерименту у відповідях респондентів спостерігалися значні розбіжності, то надалі їх ставало щораз менше.

Аналіз цього критерію дозволив також виявити талановитих дітей, зокрема серед учнів з особливими освітніми потребами, що дало можливість рекомендувати використовувати у роботі з ними методики для роботи з обдарованими учнями.

Таким чином, встановлено, що найістотніші зміни, отриманні здобувачами освіти експериментальної групи у порівнянні з контрольною високого ступеня сформованості мотивації (15,7 % на початку та відповідно 28,1 % – вкінці експерименту); натомість частка здобувачів освіти з низьким ступенем мотивації зменшилася в експериментальній групі із 44,6 % на початку експерименту до 21,5 % наприкінці.

Дослідження мотиваційно-аксіологічного критерію професійної готовності фахівців за професією «Живописець» засвідчило, що, на відміну від результатів на початку експерименту, коли мотиви були однаково спрямовані в усіх досліджуваних групах, після впровадження розробленої моделі та

реалізації педагогічних умов, показники суттєво зросли на високому й достатньому рівнях в ЕГ.

2. Когнітивно-пізнавальний критерій. Для когнітивно-пізнавального критерію характерна інтегрована система особистісних знань, що формується у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання. Діагностичний зріз знань здійснювався відповідно до рівня знань майбутніх фахівців за професією «Живописець» та охоплював такий навчальний матеріал: інструменти та пристрої для виконання живописних робіт; прийоми роботи пензлями і перами; змішування фарб; види мистецтв; технологію виконання монотипії; історичні відомості про походження й еволюцію розвитку технік витинанок; види витинанок; види аплікацій; технологію виробництва і характерні властивості різних матеріалів для рисунку; види живопису; жанри живопису; технологію виконання акварельного, гуашевого, темперного живопису; основи композиції; загальні відомості про походження народного декоративного розпису; історичні відомості про виникнення графіки; види графіки; загальні відомості про види гравюри; основні види сучасних шрифтів; історичні відомості про художній розпис тканин; технологію виконання холодного, гарячого, вільного та комбінованого батику; історичні відомості про розпис скла; технологію виконання розпису на склі; технологію виконання псевдовітражів; технологію приготування основи під фреску; приготування пігментів для фрескового живопису; характерні властивості олійних фарб; класифікацію живописних лаків, олій та розчинників; види ґрунтів під олійний живопис; реставрацію олійного живопису; технологію виконання підлакового розпису; технологію приготування левкасу; матеріали та інструменти для іконопису; технологію приготування пігментів для іконопису; технологію позолоти; еволюцію розвитку українських шрифтів; перелік інструментів, матеріалів та лаків для виконання підлакової мініатюри; технологію виконання підлакової мініатюри (СП(ПТ)О 7331.С.16.29-2018, 2019).

Кожна відповідь здобувача освіти оцінювалася балами від 0 до 4, максимальна кількість балів – 136. Відповідно до результатів оцінювання

виділено три рівні фахових знань здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» в умовах інклюзивного простору закладу П(ПТ)О: низький (0-45 балів), середній (46-91 бал), високий (92-136 балів) відповідно до параметрів знань. Зведені дані стосовно рівня фахових знань майбутніх фахівців за професією «Живописець» (контрольна група) подано в у Табл. 3.5. та на Рис. 3.4.

Таблиця 3.5

Рівень фахових знань здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладі П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання (контрольна група – початок дослідження)

Рівень	Параметри знань							
	Грунтовність		Узагальненість		Систематичність		Повнота	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Низький	59	48,8	48	39,7	42	34,7	61	50,4
Середній	50	41,3	58	47,9	68	56,2	46	38,0
Високий	12	9,9	15	12,4	11	9,1	14	11,6
Разом	121	100	121	100	121	100	121	100

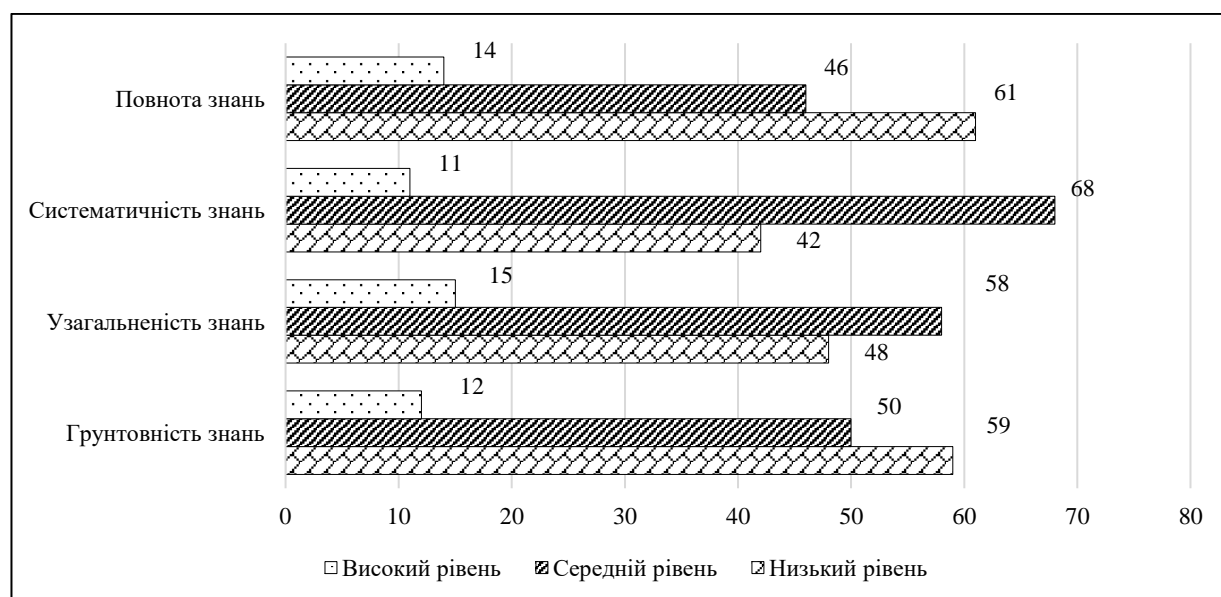

Рис. 3.4. Рівень фахових знань здобувачів освіти за професією «Живописець», що навчаються у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання (контрольна група – початок дослідження)

Отож, майбутні фахівці за професією «Живописець», що навчаються у

зкладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, за параметрами знань здебільшого мають середній та низький рівень, що вказує на необхідність удосконалення застосовуваних підходів. Зберігається приблизно однакова тенденція за усіма параметрами знань, що вказує на необхідність удосконалення загальної системи.

Можна виснувати, що рівень фахових знань здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, у контрольній групі на початковому етапі експериментального дослідження був визначений як низький відповідно до параметрів, а саме: ґрунтовність – 59 осіб (48,8%), узагальненість – 48 осіб (39,7%), систематичність – 42 особи (34,7%) та повнота – 61 особа (50,4%). Для середнього рівня отримано наступні показники: ґрунтовність – 50 осіб (41,3%), узагальненість – 58 осіб (47,9%), систематичність – 68 осіб (56,2%) та повнота – 46 осіб (38,0%). Дослідження засвідчило наступні показники високого рівня: ґрунтовність – 12 осіб (9,9%), узагальненість – 15 осіб (12,4%), систематичність – 11 осіб (9,1%) та повнота – 14 осіб (11,6%).

Наступний етап дослідження передбачав визначення рівня фахових знань здобувачів освіти за професією «Живописець», що навчаються у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання (контрольна група – кінець дослідження), результати якого подано в Табл. 3.6. та на Рис. 3.5.

Таблиця 3.6

Рівень фахових знань здобувачів освіти за професією «Живописець», що навчаються у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання (контрольна група – наприкінці дослідження)

Рівень	Параметри знань							
	Ґрунтовність		Узагальненість		Систематичність		Повнота	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Низький	51	42,2	56	46,3	49	40,5	58	48,0
Середній	54	44,6	48	39,7	60	49,6	50	41,3
Високий	16	13,2	17	14,0	12	9,9	13	10,7
Разом	121	100	121	100	121	100	121	100

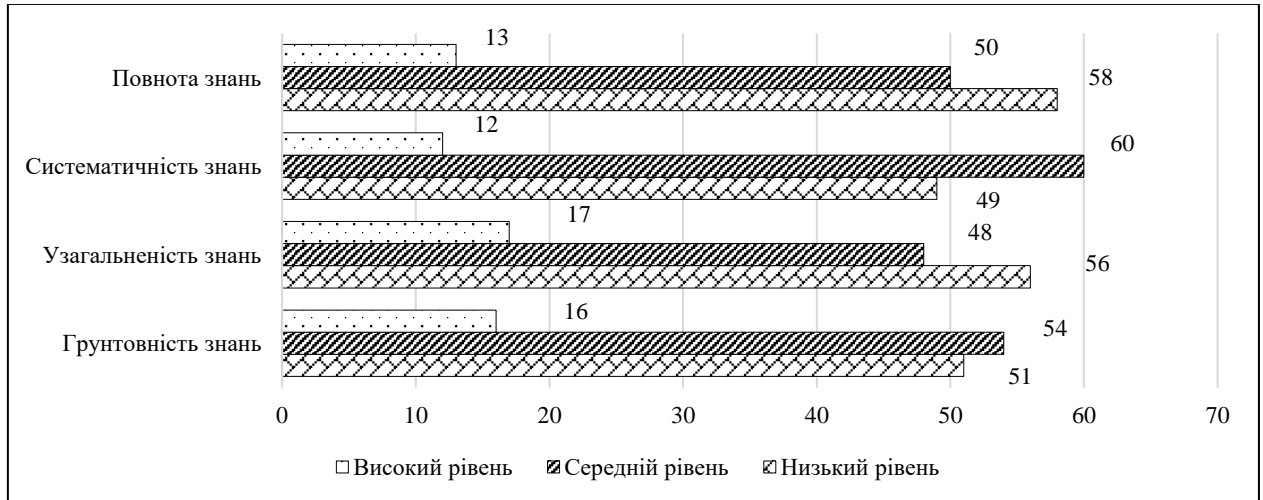

Рис. 3.5. Рівень фахових знань здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання (контрольна група – наприкінці дослідження)

Отож, за параметрами знань у контрольній групі на початку та у кінці експериментального дослідження, майбутні фахівці за професією «Живописець», що навчаються у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, мають показники більш-менш однакового порядку. Це вказує на систематичну роботу, оскільки показники не знижуються, проте існує широке поле для вдосконалення та збільшення кількості учнів, що демонструють середній і високий рівні.

У контрольній групі на кінцевому етапі експериментального дослідження рівень фахових знань здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, був визначений як низький відповідно до параметрів, а саме ґрунтовність – 51 особа (42,2%), узагальненість – 56 осіб (46,3%), систематичність – 49 осіб (40,5%) та повнота – 58 осіб (48,0%). Для середнього рівня отримано наступні показники: ґрунтовність – 54 особи (44,6%), узагальненість – 48 осіб (39,7%), систематичність – 60 осіб (49,6%) та повнота – 50 осіб (41,3%). Дослідження засвідчило наступні показники високого рівня: ґрунтовність – 16 осіб (13,2%), узагальненість – 17 осіб (14,0%), систематичність – 12 осіб (9,9%) та повнота – 13 осіб (10,7%).

Наступний етап передбачав здійснення перевірки рівня сформованості знань здобувачів освіти за параметрами в експериментальній групі на початку та наприкінці дослідження. Зведені дані стосовно рівня фахових знань здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, (експериментальна група на початку дослідження), подано в у Табл. 3.7. та на Рис. 3.6.

Таблиця 3.7

Рівень фахових знань здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання (експериментальна група – початок дослідження)

Рівень	Параметри знань							
	Грунтовність		Узагальненість		Систематичність		Повнота	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Низький	61	50,4	44	36,4	39	32,2	55	45,5
Середній	45	37,2	60	49,6	69	57,1	48	39,7
Високий	15	12,4	17	14,0	13	10,7	18	14,8
<i>Разом</i>	<i>121</i>	<i>100</i>	<i>121</i>	<i>100</i>	<i>121</i>	<i>100</i>	<i>121</i>	<i>100</i>

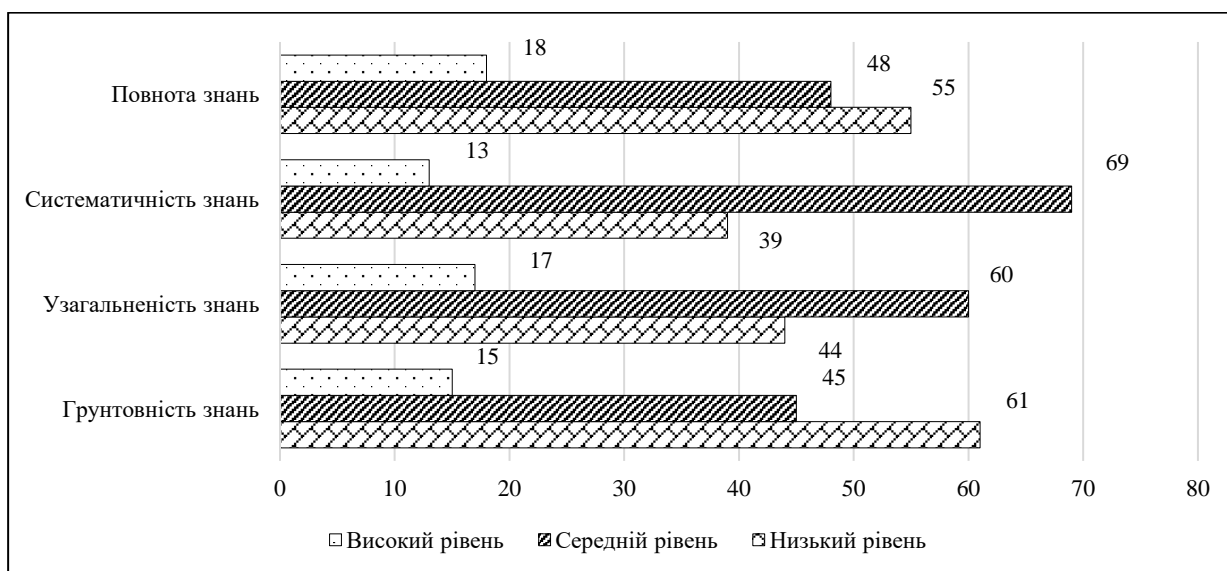

Рис. 3.6. Рівень фахових знань здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання (експериментальна група – початок дослідження)

Отже, майбутні фахівці, що навчаються за професією «Живописець» у

зкладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, за параметрами знань здебільшого мають порівняльні показники у контрольній групі на початку експериментального дослідження, а також не мають суттєвих відмінностей з показниками контрольної групи у кінці дослідження.

Низький рівень фахових знань здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, в експериментальній групі на початковому етапі експериментального дослідження був визначений відповідно до параметрів, а саме: ґрунтовність – 61 особа (50,4%), узагальненість – 44 особи (36,4%), систематичність – 39 осіб (32,2%) та повнота – 55 осіб (45,5%). Для середнього рівня отримано наступні показники: ґрунтовність – 45 осіб (37,2%), узагальненість – 60 осіб (49,6%), систематичність – 69 осіб (57,1%) та повнота – 48 осіб (39,7%). Дослідження засвідчило наступні показники високого рівня: ґрунтовність – 15 осіб (12,4%), узагальненість – 17 осіб (14,0%), систематичність – 13 осіб (10,7%) та повнота – 18 осіб (14,8%).

Подальше дослідження передбачало визначення рівня фахових знань здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання (експериментальна група – наприкінці дослідження), результати якого подано в Табл. 3.8. та на Рис. 3.7.

Таблиця 3.8

Рівень фахових знань здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання (експериментальна група – наприкінці дослідження)

Рівень	Параметри знань							
	ґрунтовність		Узагальненість		Систематичність		Повнота	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Низький	27	22,3	31	25,6	29	24,0	38	31,4
Середній	63	52,1	57	47,1	65	53,7	42	34,7
Високий	31	25,6	33	27,3	27	22,3	41	33,9
Разом	121	100	121	100	121	100	121	100

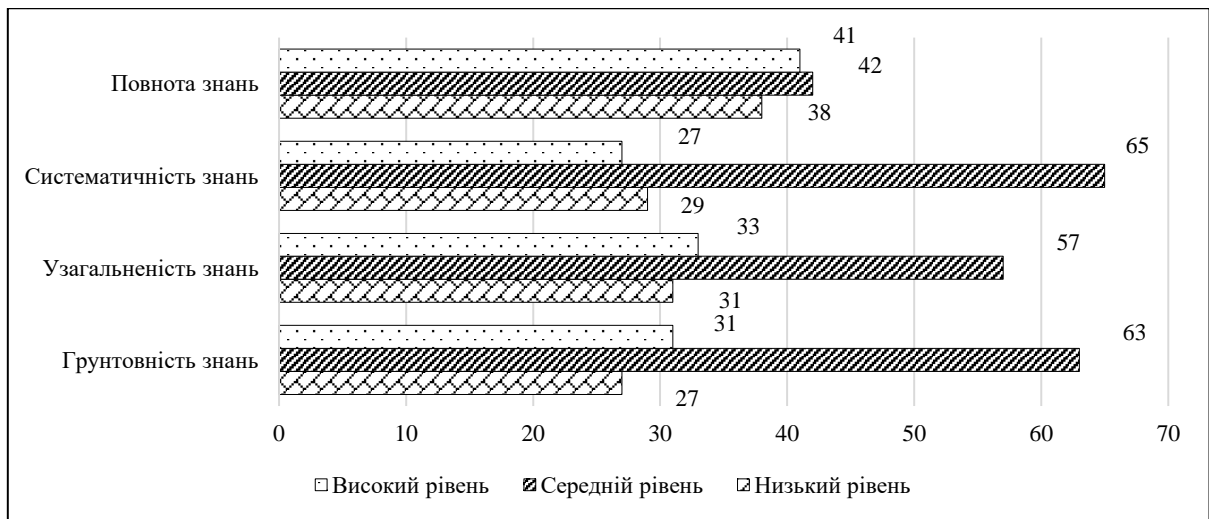

Рис. 3.7. Рівень фахових знань здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання (експериментальна група – наприкінці дослідження)

Отож, майбутні фахівці, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання за параметрами знань у контрольній та експериментальній групах наприкінці експериментального дослідження мають суттєві відмінності. Збільшення кількості здобувачів освіти, що демонструють середній та високий рівень, свідчить про підвищення сформованості рівня знань та ефективність запропонованої методики.

Таким чином, визначено рівень фахових знань здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, в експериментальній групі на кінцевому етапі експериментального дослідження: як низький рівень, відповідно до параметрів, а саме ґрунтовність – 27 осіб (22,3%), узагальненість – 31 особа (25,6%), систематичність – 29 осіб (24,0%) та повнота – 38 осіб (31,4%). Для середнього рівня отримано наступні показники: ґрунтовність – 63 особи (52,1%), узагальненість – 57 осіб (47,1%), систематичність – 65 осіб (53,7%) та повнота – 42 особи (34,7%). Дослідження засвідчило наступні показники високого рівня: ґрунтовність – 31 особа (25,6%), узагальненість – 33 особи (27,3%), систематичність – 27 осіб (22,3%) та повнота – 41 особа (33,9%).

Узагальнені результати дослідження сформованості знань представлені у Табл. 3.9. та на Рис. 3.8.

Таблиця 3.9

Рівень сформованості знань здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання за когнітивно-пізнавальним критерієм у контрольній та експериментальній групах

№	Рівні	КГ		ЕГ	
		кількість	%	кількість	%
1	Низький	54	44,6	31	25,6
2	Середній	53	43,8	57	47,1
3	Високий	14	11,6	33	27,3

3. Операційно-діяльнісний критерій. Операційно-діяльнісний критерій професійної готовності майбутніх фахівців за професією «Живописець» дозволив упродовж процесу дослідження розкрити рівень значущості та оцінити рівень сформованості системи вмінь (гностичні, прогностичні, проектувальні, конструктивні, організаторські, комунікативні, технологічні, технічні (Кузьміна, 1980).

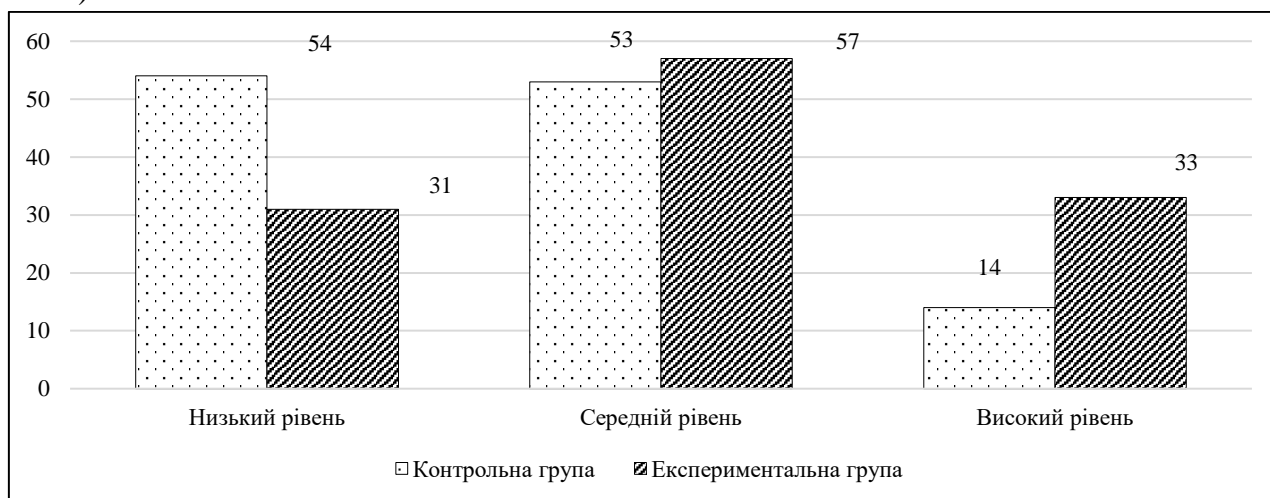

Рис. 3.8. Рівень сформованості знань здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання за когнітивно-пізнавальним критерієм у контрольній та експериментальній групах

З кожної групи вмінь нами виокремлено необхідні для формування готовності фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання. Зокрема, це вміння організувати робоче місце;

виконувати монотипії акварельними і гуашевими фарбами; різні види витинанок; аплікацію з різних матеріалів; акварельний живопис техніками «по сухому» і «по мокрому»; темперний живопис; гуашевий живопис; пастельний живопис; художній розпис тканин; приготувати резерв для холодного батику; підготувати скло під художній розпис; виконувати площинно-контурний розпис на склі, псевдовітраж, настінний живопис; підготувати полотно під олійний живопис; виготовити ґрунт під олійний живопис; виконувати олійний живопис на полотні, картоні; підготувати поверхню під підлаковий розпис; виконувати підлаковий розпис; виготовити левкасний ґрунт згідно з рецептурою; підготувати дошку під іконопис; виконувати живопис на левкасі; розробити композицію мініатюри; виконати підлакову мініатюру.

Кожне вміння здобувача освіти оцінювалася балами від 0 до 4, максимальна кількість балів – 92. Відповідно до результатів оцінювання нами виділено три рівні фахових умінь здобувачів освіти: низький (0-30 балів), середній (31-61 бал), високий (62-92 балів) відповідно до параметрів знань. Зведені дані стосовно рівня фахових умінь здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, (контрольна група) подано в у Табл. 3.10. та на Рис. 3.9.

Таблиця 3.10

Рівень фахових умінь здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання (контрольна група – початок дослідження)

Рівень	Параметри вмінь							
	Оперативність		Усвідомленість		Варіативність		Сформованість	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Низький	71	58,7,8	64	52,9	59	48,8	69	57,0
Середній	39	32,2,3	41	33,8	50	41,3	35	28,9
Високий	11	9,1	16	13,3	12	9,9	17	14,1
Разом	121	100	121	100	121	100	121	100

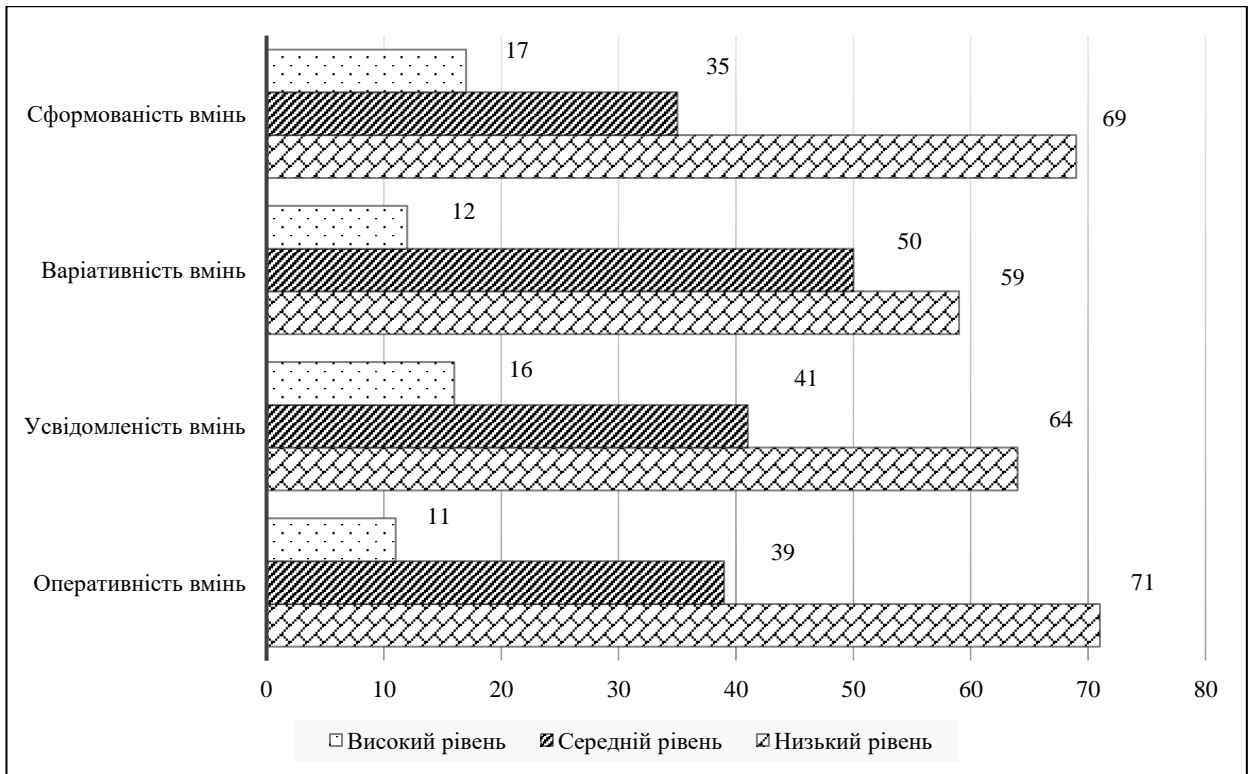

Рис. 3.9. Рівень фахових вмінь здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання (контрольна група – початок дослідження)

Отож, здобувачі освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, за параметрами вмінь здебільшого мають середній та низький рівень, що вказує на необхідність удосконалення підходів до навчання. Зберігається приблизно однакова тенденція за усіма параметрами вмінь, що вказує на необхідність удосконалення загальної системи.

Результати оцінювання фахових умінь здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, у контрольній групі на початковому етапі експериментального дослідження свідчать, що низький рівень демонструють респонденти: відповідно до параметрів, а саме: оперативність – 71 особа (58,7%), усвідомленість – 64 особи (52,9%), варіативність – 59 осіб (48,8%) та сформованість – 69 осіб (57,0%). Для середнього рівня отримано наступні показники: оперативність – 39 осіб (32,2%), усвідомленість – 41 особа (33,8%), варіативність – 50 осіб (41,3%) та сформованість – 35 осіб (28,9%).

Дослідження засвідчило наступні показники високого рівня: оперативність – 11 осіб (9,1%), усвідомленість – 16 осіб (13,3%), варіативність – 12 осіб (9,9%) та сформованість – 17 осіб (14,1%).

Наступний етап дослідження передбачав визначення рівня фахових вмінь здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання (контрольна група – кінець дослідження), результати якого подано у Табл. 3.11. та на Рис. 3.10.

Можна зробити висновок, що майбутні фахівці – здобувачі освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, і за параметрами вмінь у контрольній групі на початку та у кінці експериментального дослідження мають порівняльні показники, які незначно відрізняються між собою. Оскільки показники не знижуються, це свідчить про систематичну роботу, проте існують можливості для вдосконалення освітнього процесу та збільшення кількості здобувачів освіти, що демонструють середній та високий рівні.

Таблиця 3.11

Рівень фахових вмінь здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання (контрольна група – наприкінці дослідження)

Рівень	Параметри вмінь							
	Оперативність		Усвідомленість		Варіативність		Сформованість	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Низький	63	52,2	58	47,9	70	57,8	65	53,7
Середній	43	35,6	52	42,9	37	30,5	43	35,6
Високий	15	12,2	11	9,2	14	11,7	13	10,7
Разом	121	100	121	100	121	100	121	100

На початковому етапі експериментального дослідження визначено низький рівень фахових вмінь здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання у контрольній групі відповідно до параметрів, а саме: оперативність – 63 особи

(52,2%), усвідомленість – 58 осіб (47,9%), варіативність – 70 осіб (57,8%) та сформованість – 65 осіб (53,7%).

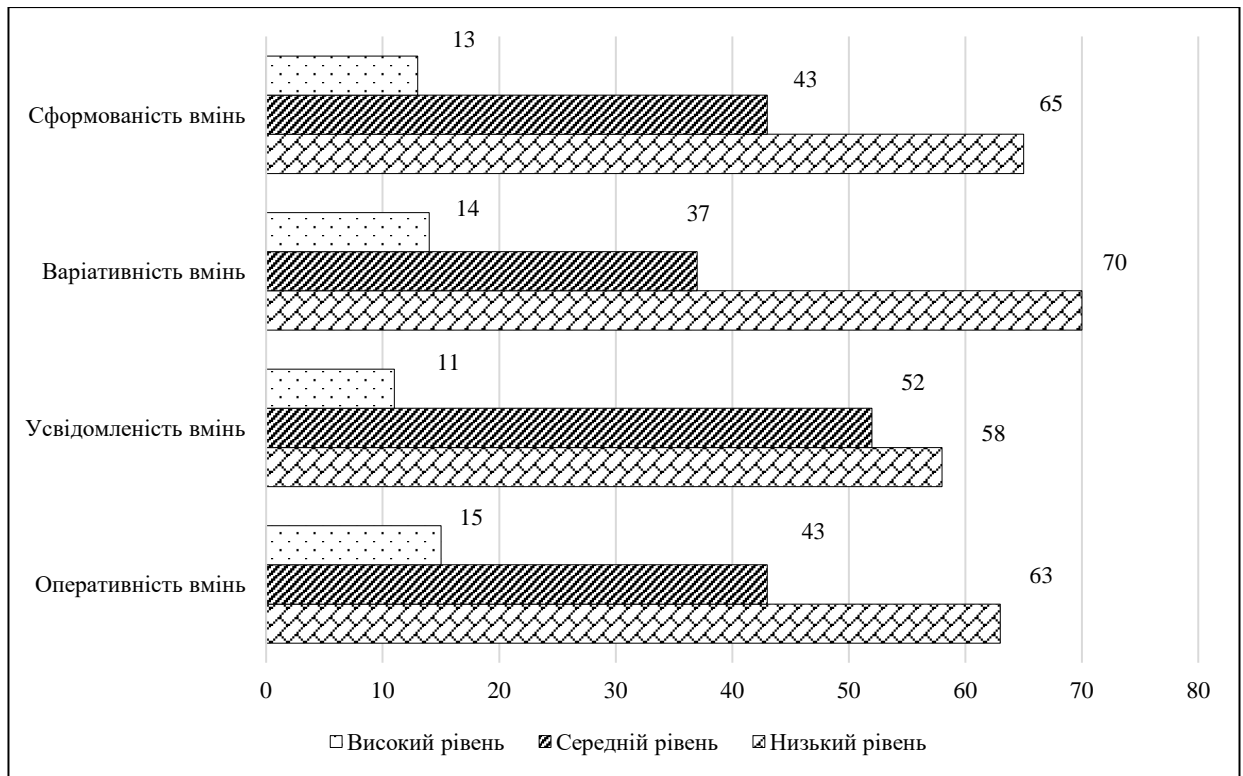

Рис. 3.10. Рівень фахових вмінь здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання (контрольна група – наприкінці дослідження)

Для середнього рівня отримано наступні показники: оперативність – 43 особи (35,6%), усвідомленість – 52 особи (42,9%), варіативність – 37 осіб (30,5%) та сформованість – 43 особи (35,6%). Дослідження засвідчило наступні показники високого рівня: оперативність – 15 осіб (12,2%), усвідомленість – 11 осіб (9,2%), варіативність – 14 осіб (11,7%) та сформованість – 13 осіб (10,7%).

Подальшим кроком дослідження передбачалося здійснення перевірки рівня сформованості умінь здобувачів освіти за параметрами в експериментальній групі на початку та наприкінці дослідження. Зведені дані стосовно рівня фахових умінь здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання (експериментальна група на початку дослідження) подано у Табл. 3.12. та на Рис. 3.11.

Таблиця 3.12

Рівень фахових вмінь здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання (експериментальна група – початок дослідження)

Рівень	Параметри вмінь							
	Оперативність		Усвідомленість		Варіативність		Сформованість	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Низький	49	40,5	51	42,1	57	47,1	62	51,2
Середній	54	44,6	56	46,3	47	38,8	49	40,5
Високий	18	14,9	14	11,6	17	14,1	10	8,3
<i>Разом</i>	<i>121</i>	<i>100</i>	<i>121</i>	<i>100</i>	<i>121</i>	<i>100</i>	<i>121</i>	<i>100</i>

Отож, майбутні фахівці за професією «Живописець», що навчаються у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, за параметрами вмінь здебільшого мають порівняльні показники у контрольній групі на початку експериментального дослідження, а також не мають суттєвих відмінностей з показниками контрольної групи у кінці дослідження.

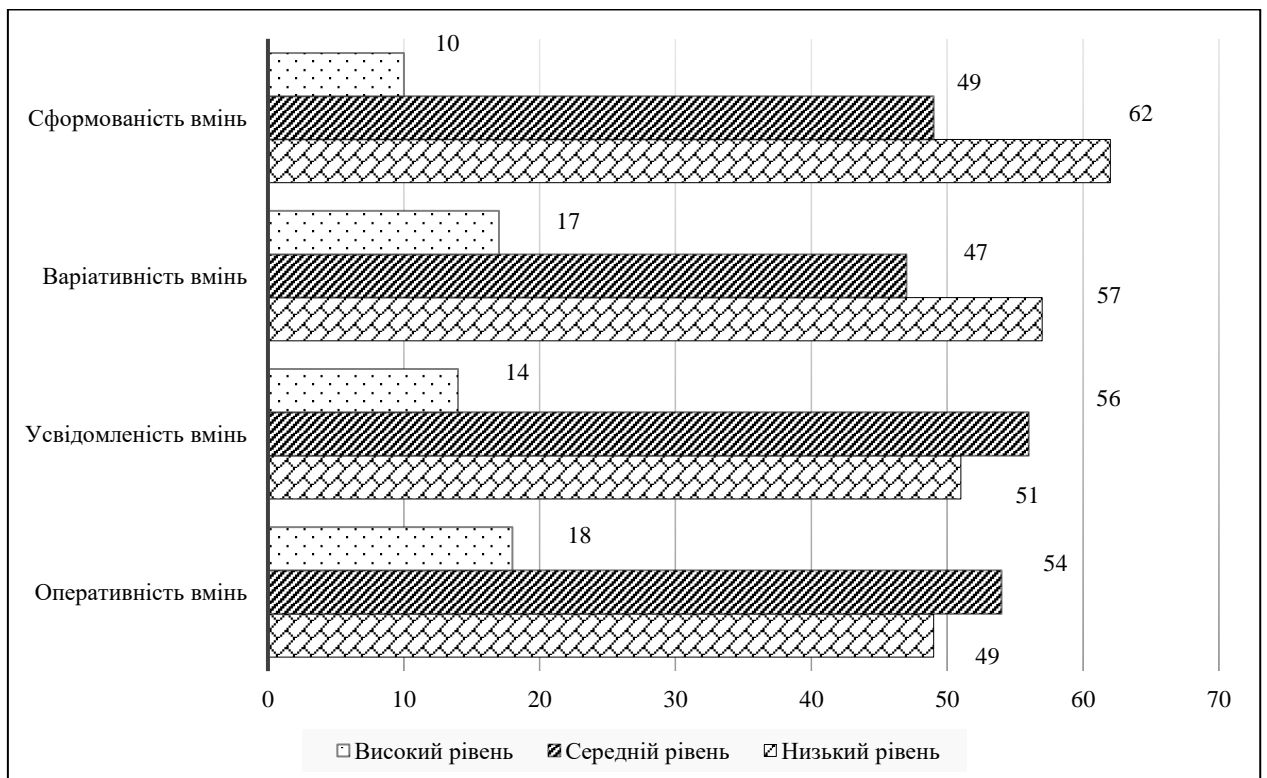

Рис. 3.11. Рівень фахових вмінь здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання (експериментальна група – початок дослідження)

У контрольній групі на початковому етапі експериментального дослідження визначено низький рівень фахових умінь здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, відповідно до параметрів, а саме: оперативність – 49 осіб (40,5%), усвідомленість – 51 особа (42,1%), варіативність – 57 осіб (47,1%) та сформованість – 62 особи (51,2%). Для середнього рівня отримано наступні показники: оперативність – 54 особи (44,6%), усвідомленість – 56 осіб (46,3%), варіативність – 47 осіб (38,8%) та сформованість – 49 осіб (40,5%). Дослідження засвідчило наступні показники високого рівня: оперативність – 18 осіб (14,9%), усвідомленість – 14 осіб (11,6%), варіативність – 17 осіб (14,1%) та сформованість – 10 осіб (8,3%).

Подальше дослідження передбачало визначення рівня фахових умінь здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання (експериментальна група – наприкінці дослідження), результати якого подано у Табл. 3.13. та на Рис. 3.12.

Таблиця 3.13

Рівень фахових вмінь здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання (експериментальна група – наприкінці дослідження)

Рівень	Параметри вмінь							
	Оперативність		Усвідомленість		Варіативність		Сформованість	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Низький	18	14,9	21	17,4	16	13,2	19	15,7
Середній	71	58,6	72	59,5	80	66,1	65	53,7
Високий	32	26,5	28	23,1	25	20,7	37	30,6
Разом	121	100	121	100	121	100	121	100

Отож, здобувачі освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, за параметрами вмінь у контрольній та експериментальній групах наприкінці експериментального дослідження мають суттєві відмінності. Збільшення кількості учнів із середнім

та високим рівнем свідчить про підвищення рівня сформованості вмінь та ефективність запропонованої методики.

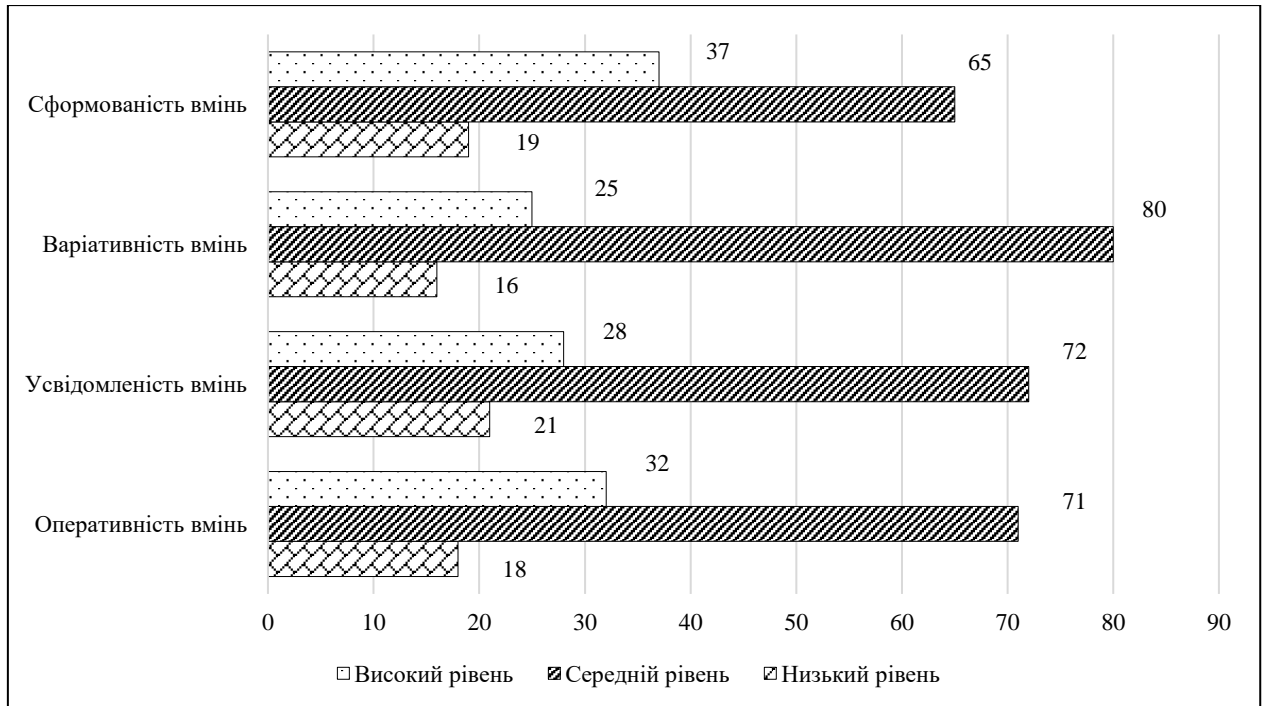

Рис. 3.12. Рівень фахових умінь здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання (експериментальна група – наприкінці дослідження)

Оцінювання фахових умінь здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, у контрольній групі на початковому етапі експериментального дослідження засвідчило низький рівень відповідно до параметрів, а саме: оперативність – 18 осіб (14,9%), усвідомленість – 21 особа (17,4%), варіативність – 16 осіб (13,2%) та сформованість – 19 осіб (15,7%). Для середнього рівня отримано наступні показники: оперативність – 71 особа (58,6%), усвідомленість – 72 особи (59,5%), варіативність – 80 осіб (66,1%) та сформованість – 65 осіб (53,7%). Дослідження засвідчило наступні показники високого рівня: оперативність – 32 особи (26,5%), усвідомленість – 28 осіб (23,1%), варіативність – 25 осіб (20,7%) та сформованість – 37 осіб (30,6%).

Узагальнені результати дослідження сформованості вмінь представлені у Табл. 3.14. та на Рис. 3.13.

Таблиця 3.14

Рівень сформованості вмінь здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання за операційно-діяльнісним критерієм в контрольній та експериментальній групах

№	Рівні	КГ		ЕГ	
		кількість	%	кількість	%
1	Низький	64	52,9	19	15,7
2	Середній	43	35,5	72	59,5
3	Високий	14	11,6	30	24,8

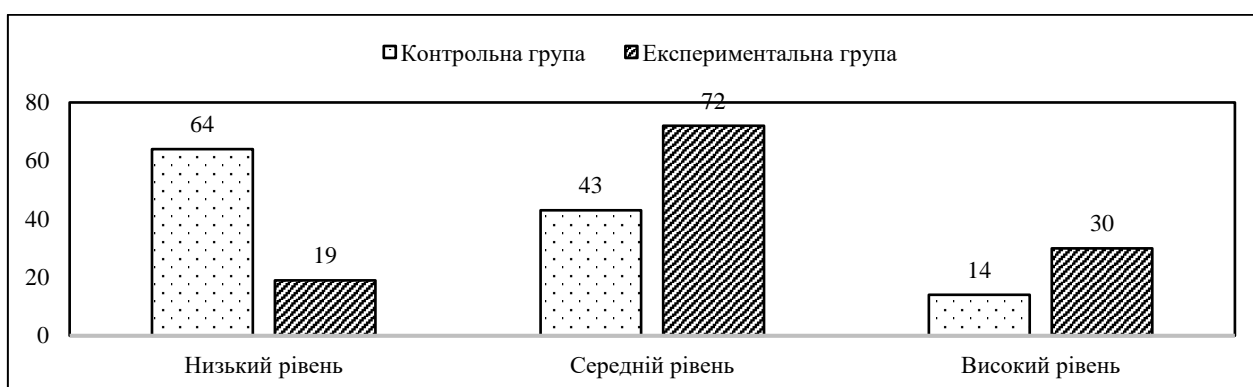

Рис. 3.13. Рівень сформованості вмінь здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, за операційно-діяльнісним критерієм в контрольній та експериментальній групах

4. Оцінно-результативний критерій. Для оцінно-результативного критерію притаманна система таких категорій, як якість виконаної роботи; ступінь задоволення діяльністю, її результатами; практична готовність здобувачів освіти до самонавчання і творчості, спроможність фахівця за професією «Живописець» свідомо працювати, що забезпечує цілісність процесуального та змістового аспектів освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання.

Оцінно-результативний критерій характеризує, передусім, професійну компетентність як результат підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання. Певним чином цей критерій інтегрує три попередні критерії, однак має свою специфіку, узагальнюючи провідні компетентності майбутніх фахівців за

професією «Живописець».

Оцінно-результативний критерій визначали завдяки тестуванню учнів обох груп та використанню кваліметричних анкет. Змістовий аспект професійної готовності фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання представлено такими компонентами:

- декоративне панно; специфіка та особливості композиції; пошук ілюстративного матеріалу відповідно до теми; робота з аналогами та прототипами; створення начерків декоративного панно згідно з темою; узгодження основних пропорцій композиційних складових панно;

- створення композиційного зображення; виділення композиційного центру зображення; графічек вирішення зображення; робота над мотивом орнаментальних складових композиції; структура орнаментальних елементів; масштабність орнаментальних мотивів; узгодження пропорцій орнаментальних елементів; вибір кольорової гами композиції;

- гармонізація кольорових поєднань; виконання ескізу твору в масштабі; підпорядкування всіх закономірностей і засобів композиції ідейного задуму; виконання декоративної композиції; опрацювання дрібних деталей в композиції; завершення декоративної композиції; образні асоціації у декоративних композиціях; оперування уявленням та вміння виражати асоціації графічно; колір в асоціативних композиціях;

- декоративна інтерпретація реалістичного зображення; графічне виконання декоративного зображення; кольорове виконання декоративного зображення; асоціативна композиція на основі реалістичного зображення; відповідність засобів зображення асоціативній композиції; абстрактна композиція на основі силуету кисті руки; графічне виконання завдання; образно-асоціативна композиція на основі силуету кисті руки; кольорове виконання завдання; завершення та опорядження робіт;

- тематична творча композиція на основі літературного сюжету; вибір літературного сюжету; збір ілюстративного матеріалу за темою композиції;

робота з аналогами та прототипами; зарисовки композиційних рішень; композиційне переосмислення графічних матеріалів;

- виконання ескізів згідно з темою; пошук композиційного рішення; створення композиційного рисунку відповідно до теми; масштабність та пропорції зображення; графічне опрацювання композиції;

- створення композиційного центру зображення; окремі елементи композиції; узгодження пропорцій елементів композиції; вибір кольорової гами згідно з сюжетом композиції; підпорядкування дрібних деталей цілісності зображення; підпорядкування всіх засобів композиції ідейному задуму; проект тематичної творчої композиції.

За оцінно-результативним критерієм у контрольній групі результати рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання представлено у Табл. 3.15. та на Рис. 3.14.

Кількісний аналіз рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців за професією «Живописець», що навчаються у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, становить (бали): у контрольній групі на початку дослідження – низький рівень – 49 осіб (40,5%), середній рівень – 54 особи (44,6%), високий рівень – 18 осіб (14,9%), а у контрольній групі наприкінці дослідження – низький рівень – 51 особа (42,1%), середній рівень – 49 осіб (40,5%), високий рівень – 21 особа (17,4%).

Таблиця 3.15.

Рівень сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання у контрольній групі

Рівень	КГ початок дослідження		КГ наприкінці дослідження	
	К-ть	%	К-ть	%
Низький	49	40,5	51	42,1
Середній	54	44,6	49	40,5
Високий	18	14,9	21	17,4
Разом	121	100	121	100

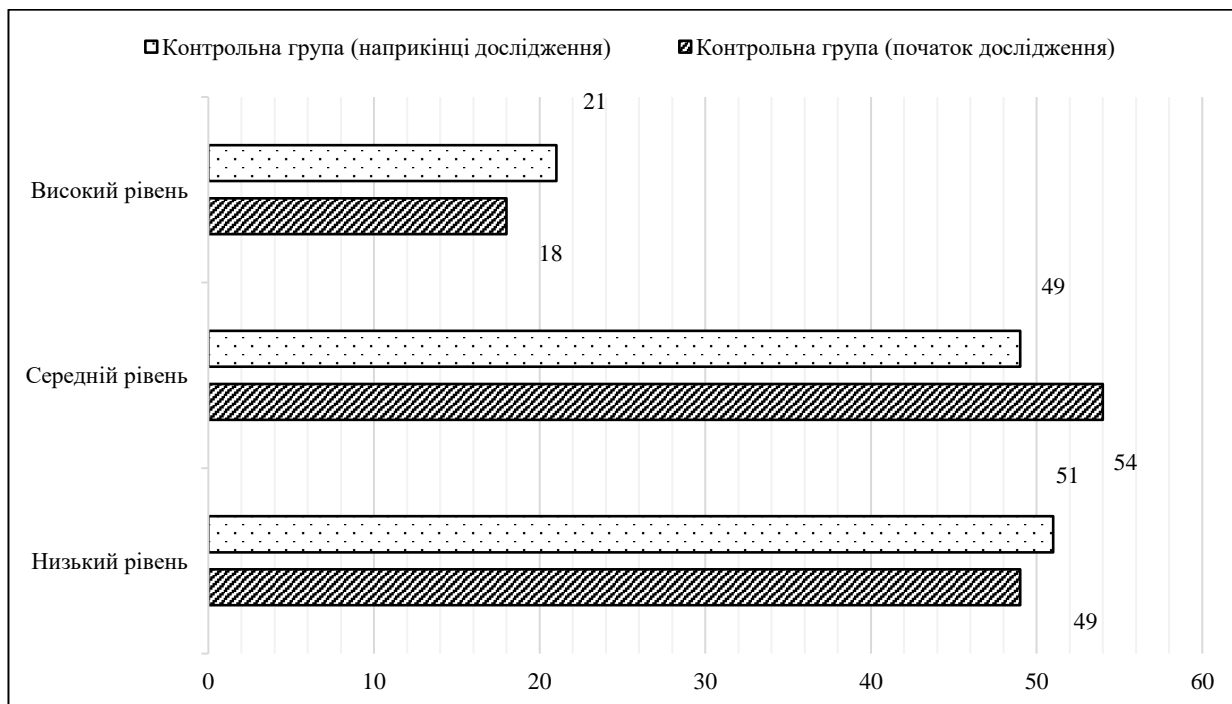

Рис. 3.14 Рівень сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання у контрольній групі

Відповідно, рівень сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців за професією «Живописець», підготовка яких здійснюється у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, в експериментальній групі представлено у Табл. 3.16. та на Рис. 3.15.

Таблиця 3.16.

Рівень сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання у експериментальній групі

Рівень	ЕГ початок дослідження		ЕГ наприкінці дослідження	
	К-ть	%	К-ть	%
Низький	55	45,4	24	19,8
Середній	49	40,5	68	56,2
Високий	17	14,1	29	24,0
Разом	121	100	121	100

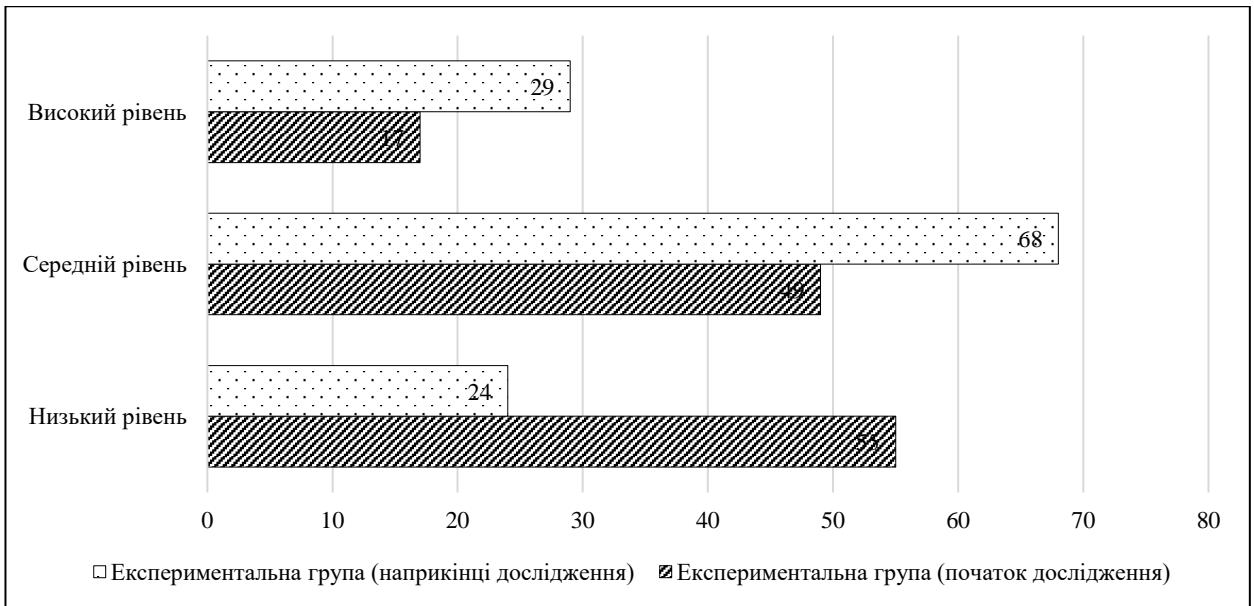

Рис. 3.15. Рівень сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання в експериментальній групі

Отже, рівень сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців за професією «Живописець» становить (бали): в експериментальній групі на початку дослідження – низький рівень – 55 осіб (45,4%), середній рівень – 49 осіб (40,5%), високий рівень – 17 осіб (14,1%), а в експериментальній групі наприкінці дослідження – низький рівень – 24 особи (19,8%), середній рівень – 68 осіб (56,2%), високий рівень – 29 осіб (24,0%).

Таким чином, реалізація моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання показала суттєві зрушення в експериментальній та контрольній групах наприкінці дослідження.

Зведені дані в експериментальній та контрольній групах наприкінці дослідження за оцінно-результативним критерієм подано у Табл. 3.17 та на Рис. 3.16.

Отож, узагальнений рівень сформованості оцінно-результативного критерію професійної готовності фахівців за професією «Живописець» у контрольній групі суттєво нижчий у порівнянні з результатами, отриманими в експериментальній групі.

Таблиця 3.17

Розподіл здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, за рівнями сформованості оцінно-результативного критерію в контрольній та експериментальній групах

№	Рівні	КГ		ЕГ	
		кількість	%	кількість	%
1	Низький	51	42,1	24	19,8
2	Середній	49	40,5	68	56,2
3	Високий	21	17,4	29	24,0

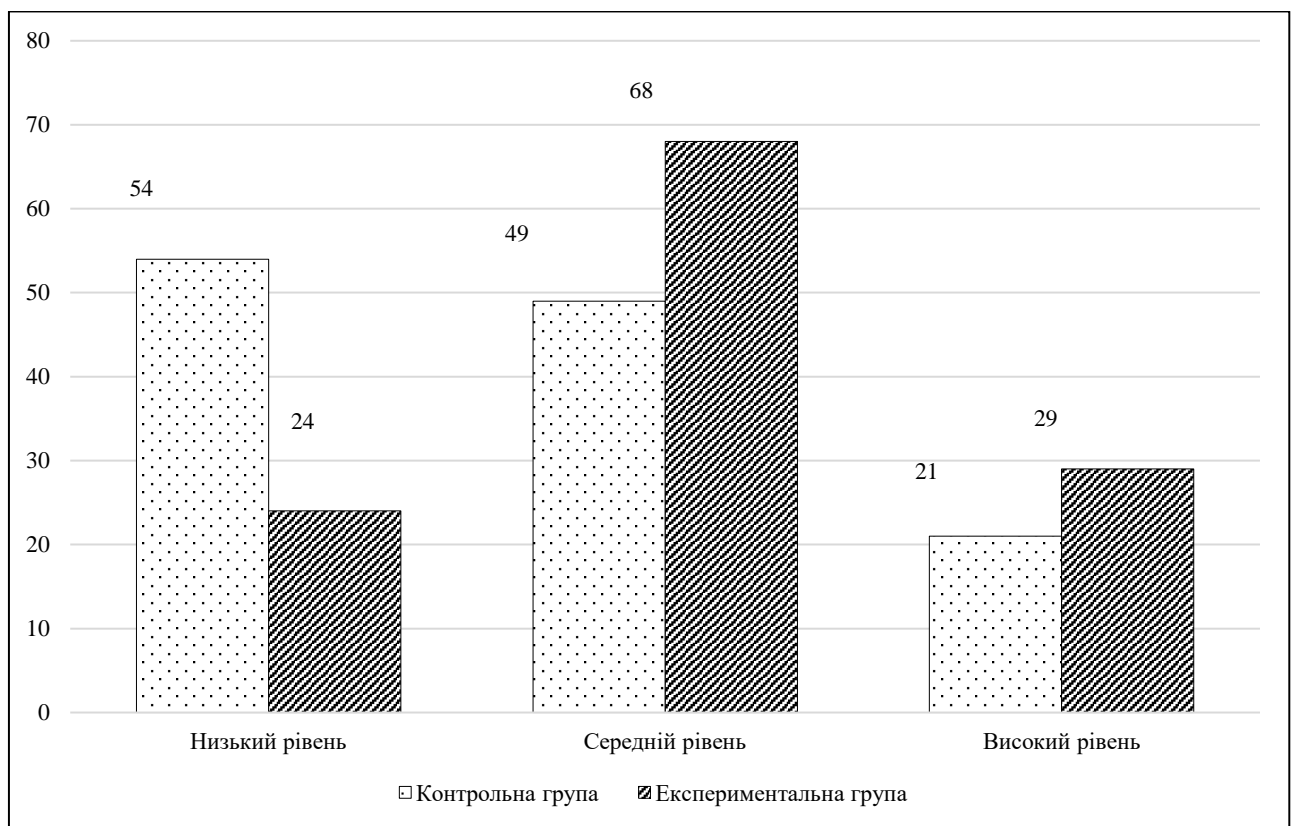

Рис. 3.16. Розподіл здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, за рівнями сформованості оцінно-результативного критерію в контрольній та експериментальній групах

За результатами експериментального навчання виявлено також якісні зміни у сформованості професійної готовності у фахівців за професією «Живописець». До таких змін відносимо, передусім, зростання інтересу до професії. Другим важливим результатом є посилення позитивного ставлення до професії «Живописець». В експериментальних групах зростає кількість

здобувачів освіти, у яких плани і наміри стосовно майбутньої професії стали більш конкретними, зростає впевненість у своїх силах та можливостях учнів з особливими освітніми потребами.

Загалом, результати розвитку мотиваційно-аксіологічного критерію показують, що система ціннісних орієнтацій та фахово-особистісне спрямування мотивів здобувачів освіти під впливом реалізованих педагогічних умов привели до підвищення рівня сформованості професійної готовності фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, а також допомогли реалізуватися професійним мотивам частині учнів з особливими освітніми потребами. До такого висновку можна дійти, виходячи з результатів опитування здобувачів освіти до і після експерименту щодо їхнього ставлення до професії та планів на майбутнє.

Важливо також, що реалізація запропонованої моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання дала можливість підвищити інтерес до професії в учнів з особливими освітніми потребами – якщо на початку експерименту у відповідях респондентів спостерігалися значні розбіжності, то надалі їх ставало щораз менше.

Аналіз цього критерію дозволив також виявити талановитих дітей, зокрема серед учнів з особливими освітніми потребами, що дало можливість рекомендувати використовувати у роботі з ними методики для роботи з обдарованими учнями.

Дослідження мотиваційно-аксіологічного критерію професійної готовності фахівців за професією «Живописець» засвідчило, що, на відміну від результатів на початку експерименту, коли мотиви були однаково спрямовані в усіх досліджуваних групах, після впровадження розробленої моделі та реалізації педагогічних умов показники суттєво зросли на середньому й високому рівнях в експериментальній групі.

3.3. Узагальнені результати підготовки до професійної діяльності майбутніх фахівців за професією «Живописець» у закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання

Завершальний етап дослідження передбачав дослідження динаміки сформованості рівнів готовності здобувачів освіти відповідно до обраних критеріїв. Динаміка сформованості рівнів мотиваційно-аксіологічного критерію здобувачів освіти, що навчаються у закладах П(ПТ)О за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання в контрольній та експериментальній групах представлена у Табл. 3.18 та на Рис. 3.17.

Таблиця 3.18

Динаміка сформованості рівнів готовності здобувачів освіти, що навчаються у закладах П(ПТ)О за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання експериментальної та контрольної груп за мотиваційно-аксіологічним критерієм

№	Рівень	До експерименту				Після експерименту			
		Контрольна група		Експеримент. група		Контрольна група		Експеримент. група	
		К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
1	Початковий	57	47,1	49	40,5	54	44,6	26	21,5
2	Середній	41	33,9	53	43,8	48	39,7	61	50,4
3	Достатній	23	19,0	19	15,7	19	15,7	34	28,1
	Разом	121	100	121	100	121	100	121	100

Результати отримані у контрольній та експериментальній групах засвідчили ефективність реалізації моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання.

Для перевірки вірогідності отриманих результатів обчислювався комплексний показник χ^2 для такої нуль-гіпотези: дані вибірок одержані зі

статистично ідентичних сукупностей, а отже, будь-яка відмінність у знаннях здобувачів освіти, що навчаються у закладах П(ПТ)О за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання, між експериментальною та контрольною групами є випадковою варіацією. За формулою 3.3 (див. Додаток К2) $\chi^2 = 15,59$. За таблицею значень при рівні значущості 0,01 і $\nu = (2-1)(3-1) = 2$: $\chi_0^2 = 9,21$. Таким чином $\chi^2 > \chi_0^2$ і ми можемо стверджувати про заперечення нуль-гіпотези, що свідчить про ефективність запропонованої методики.

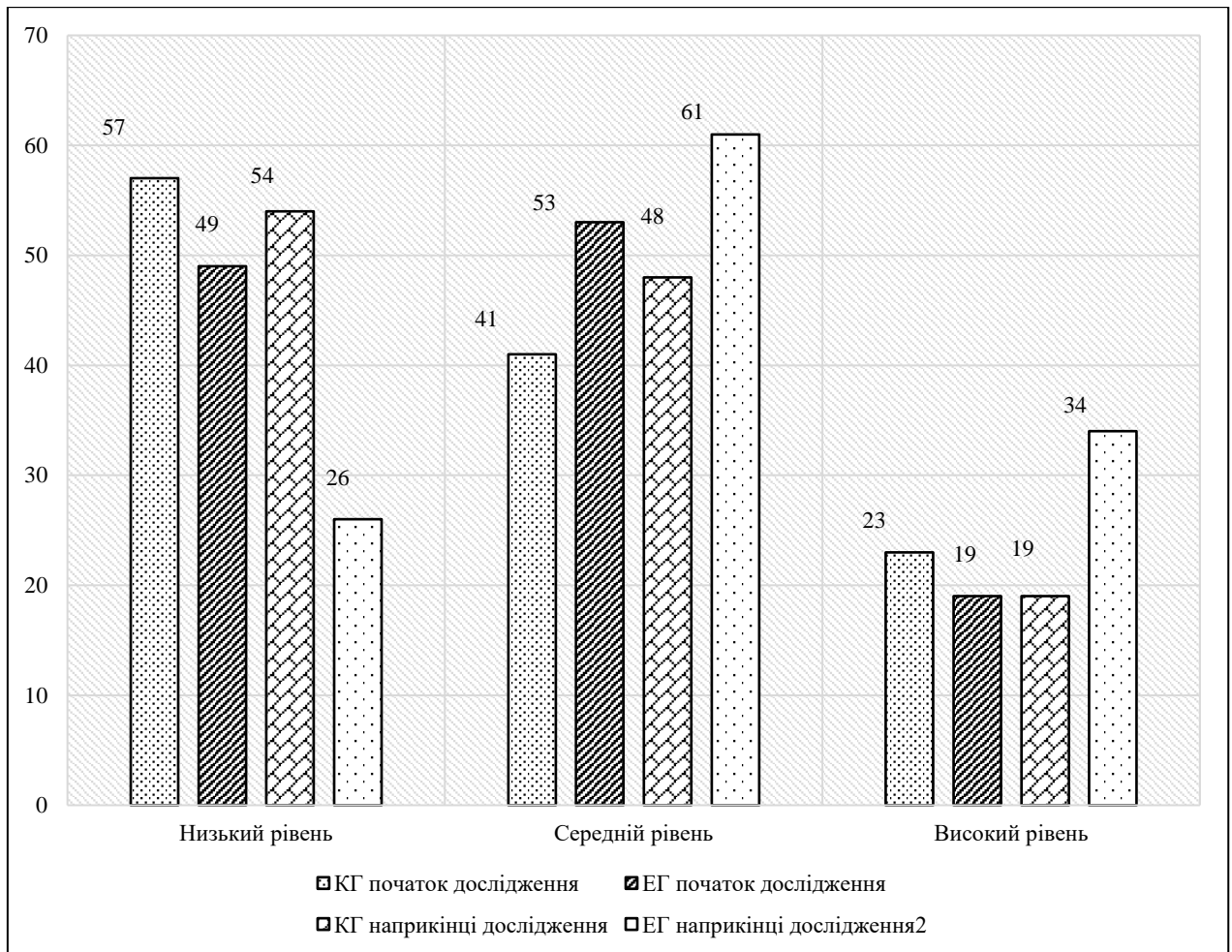

Рис. 3.17. Динаміка сформованості рівнів готовності здобувачів освіти, що навчаються у закладах П(ПТ)О за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання експериментальної та контрольної груп за мотиваційно-аксіологічним критерієм

Динаміка сформованості рівнів готовності здобувачів освіти, що навчаються у закладах П(ПТ)О за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання, за когнітивно-пізнавальним критерієм у контрольній та експериментальній групах представлена у Табл. 3.19 та на Рис. 3.18.

Таблиця 3.19

Динаміка сформованості рівнів готовності здобувачів освіти, що навчаються у закладах П(ПТ)О за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання, експериментальної та контрольної груп за когнітивно-пізнавальним критерієм

№	Рівень	До експерименту				Після експерименту			
		Контрольна група		Експеримент. група		Контрольна група		Експеримент. група	
		К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
1	Початковий	52	43,9	50	41,3	54	44,6	31	25,6
2	Середній	56	46,3	55	45,5	53	43,8	57	47,1
3	Достатній	13	10,7	16	13,2	14	11,6	33	27,3
	Разом	121	100	121	100	121	100	121	100

Результати отримані у контрольній та експериментальній групах засвідчили ефективність реалізації моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання.

Для перевірки вірогідності отриманих результатів обчислювався комплексний показник χ^2 для такої нуль-гіпотези: дані вибірок одержані зі статистично ідентичних сукупностей, а отже, будь-яка відмінність у вміннях здобувачів освіти, що навчаються у закладах П(ПТ)О за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання, за когнітивно-пізнавальним критерієм між експериментальною та контрольною групами є випадковою варіацією. За формулою 3.3 (див. Додаток К2) $\chi^2 = 37,53$. За таблицею значень при рівні значущості 0,01 і $\nu = (2-1)(3-1) = 2$: $\chi_0^2 = 9,21$. Таким чином $\chi^2 > \chi_0^2$ і ми можемо стверджувати про заперечення нуль-гіпотези, що свідчить про ефективність запропонованої методики.

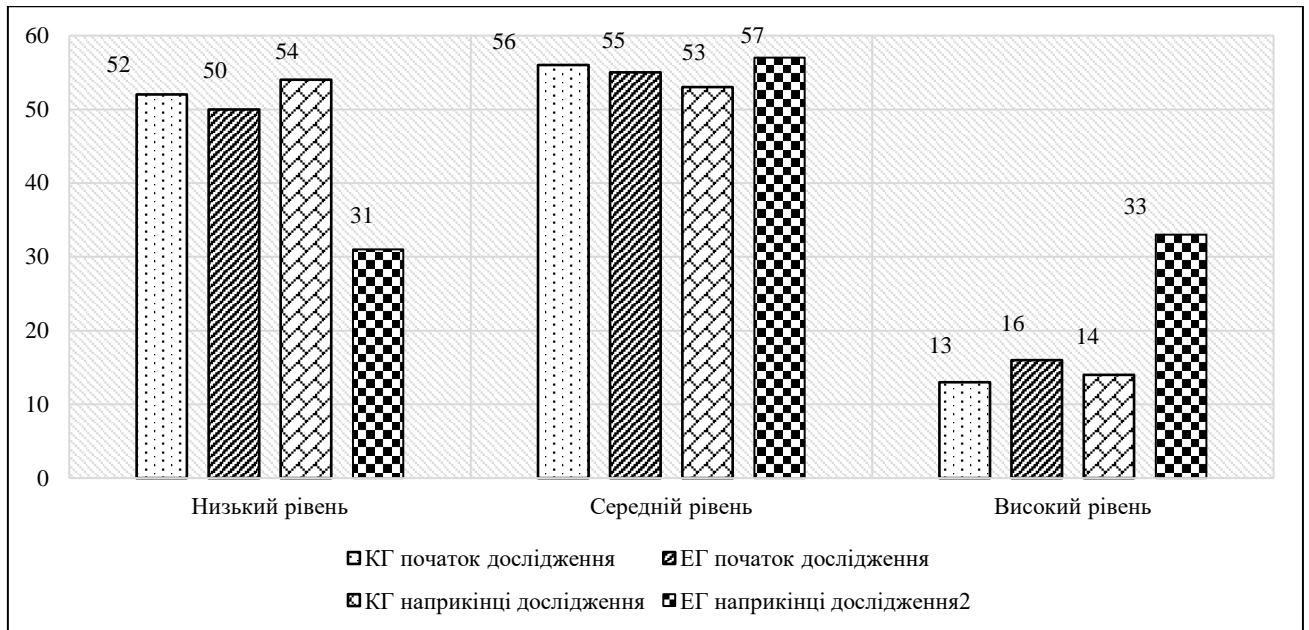

Рис. 3.18. Динаміка сформованості рівнів готовності здобувачів освіти, що навчаються у закладах П(ПТ)О за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання, експериментальної та контрольної груп за когнітивно-пізнавальним критерієм

Динаміка сформованості рівнів готовності здобувачів освіти, що навчаються у закладах П(ПТ)О за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання, за операційно-діяльнісним критерієм у контрольній та експериментальній групах представлена у Табл. 3.20 та на Рис. 3.19.

Таблиця 3.20

Динаміка сформованості рівнів готовності здобувачів освіти, що навчаються у закладах П(ПТ)О за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання, в контрольній та експериментальній групах за операційно-діяльнісним критерієм

№	Рівень	До експерименту				Після експерименту			
		Контрольна група		Експеримент. група		Контрольна група		Експеримент. група	
		К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
1	Початковий	66	54,5	55	45,5	64	52,9	19	15,7
2	Середній	41	33,9	51	42,1	43	35,5	72	59,5
3	Достатній	14	11,6	15	12,4	14	11,6	30	24,8
	Разом	121	100	121	100	121	100	121	100

Результати отримані у контрольній та експериментальній групах засвідчили ефективність реалізації моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання.

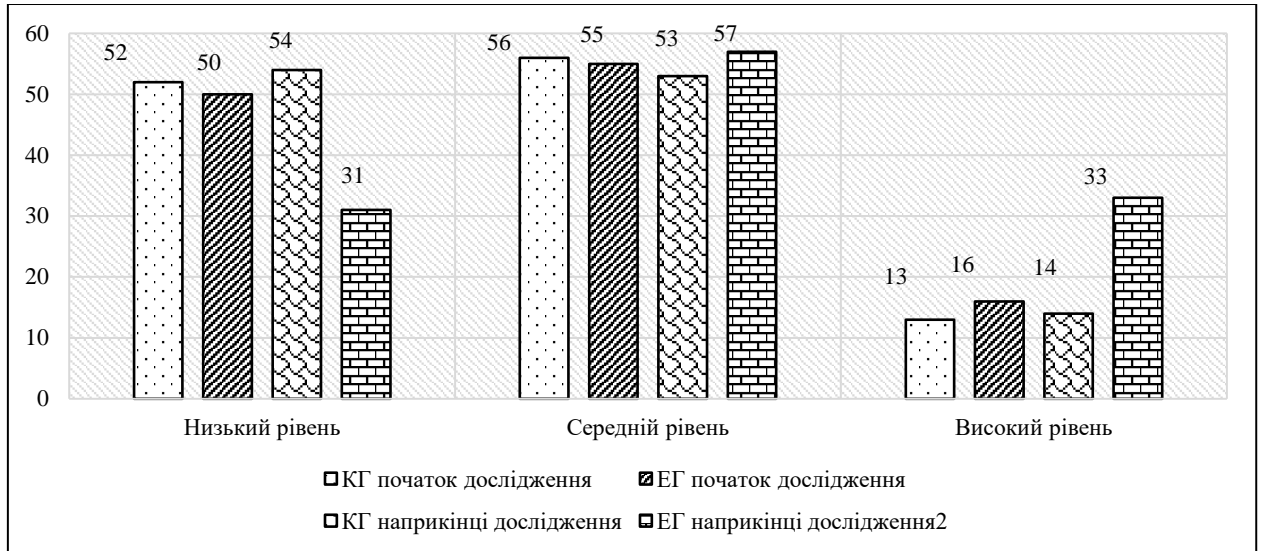

Рис. 3.19. Динаміка сформованості рівнів готовності здобувачів освіти, що навчаються у закладах П(ПТ)О за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання, в контрольній та експериментальній групах за операційно-діяльним критерієм

Для перевірки вірогідності отриманих результатів обчислювався комплексний показник χ^2 для такої нуль-гіпотези: дані вибірок одержані із статистично ідентичних сукупностей, а отже, будь-яка відмінність у сформованості рівнів готовності здобувачів освіти, що навчаються у закладах П(ПТ)О за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання, між експериментальною та контрольною групами є випадковою варіацією. За формулою 3.3 (див. Додаток К2) $\chi^2 = 14,05$. За таблицею значень при рівні значущості 0,01 і $\nu = (2-1)(3-1) = 2$: $\chi_0^2 = 9,21$. Таким чином $\chi^2 > \chi_0^2$ і ми можемо стверджувати про заперечення нуль-гіпотези, що свідчить про ефективність запропонованої методики.

Динаміка сформованості рівнів готовності здобувачів освіти, що навчаються у закладах П(ПТ)О за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання, за оцінно-результативним критерієм в контрольній та

експериментальній групі представлена у табл. 3.21 та рис. 3.20.

Таблиця 3.21

Динаміка сформованості рівнів готовності здобувачів освіти, що навчаються у закладах П(ПТ)О за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання, експериментальної та контрольної груп за оцінно-результативним критерієм

№	Рівень	До експерименту				Після експерименту			
		Контрольна група		Експеримент. група		Контрольна група		Експеримент. група	
		К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
1	Початковий	49	40,5	55	45,4	51	42,1	24	19,8
2	Середній	54	44,6	49	40,5	49	40,5	68	56,2
3	Достатній	18	14,9	17	14,1	21	17,4	29	24,0
	Разом	121	100	121	100	121	100	121	100

Результати отримані у контрольній та експериментальній групах засвідчили ефективність реалізації моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання.

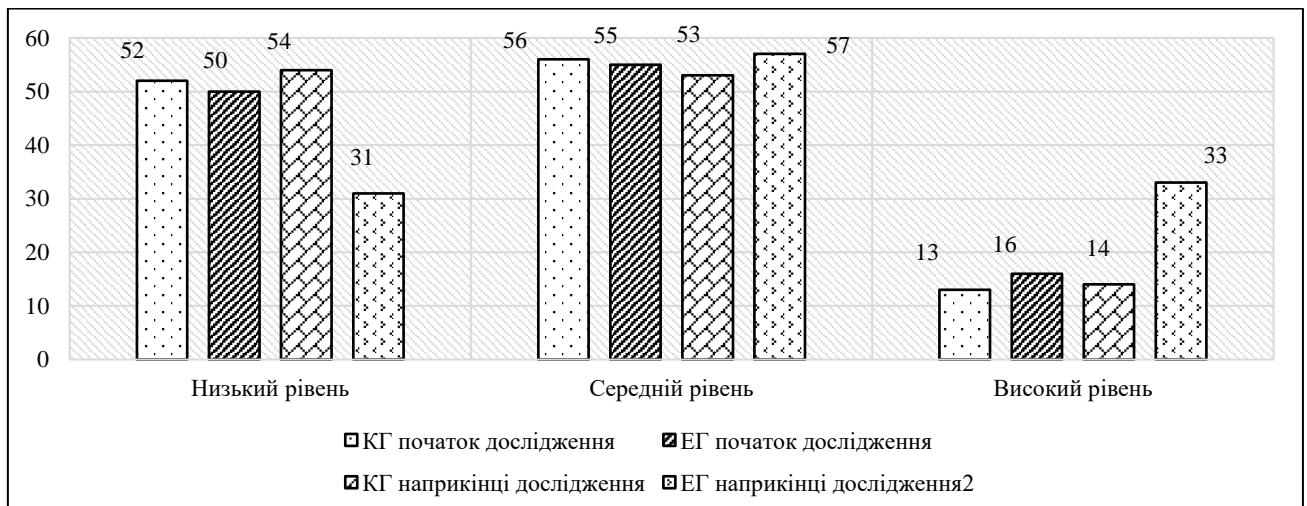

Рис. 3.20. Динаміка сформованості рівнів готовності здобувачів освіти, що навчаються у закладах П(ПТ)О за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання, за оцінно-результативним критерієм в контрольній та експериментальній групі

Для перевірки вірогідності отриманих результатів обчислювався комплексний показник χ^2 для такої нуль-гіпотези: дані вибірок одержані зі статистично ідентичних сукупностей, а отже, будь-яка відмінність у рівні сформованості готовності здобувачів освіти, що навчаються у закладах П(ПТ)О за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання, між експериментальною та контрольною групами є випадковою варіацією. За формулою 3.3 (Додаток 2Е) $\chi^2=14,086$. За таблицею значень при рівні значущості 0,01 і $\nu=(2-1)(3-1)=2$: $\chi_0^2=9,21$. Таким чином $\chi^2 > \chi_0^2$ і ми можемо стверджувати про заперечення нуль-гіпотези, що свідчить про ефективність запропонованої методики.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі «Експериментальна перевірка ефективності моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання та педагогічних умов її реалізації» представлено методику та програму реалізації експериментального дослідження; особливості організації констатувального експерименту та отримані результати дослідження; а також презентовано результати перевірки ефективності моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання та педагогічних умов її реалізації.

Програма експериментального дослідження передбачала впровадження констатувального, формувального та аналітико-узагальнювального етапів і обрання методик визначення сформованості всіх складових досліджуваної готовності (методики М. Рокича «Ціннісні орієнтації», К. Замфір у модифікації А. Реана «Мотивація професійної діяльності», кваліметрія, анкетування, тестування, самооцінка) (Реан, Бордовская, & Розум, 2000).

Із результатів дослідження всіх критеріїв готовності висновуємо, що

рівень сформованості готовності здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання недостатній, огляду на низьку теоретичну й практичну підготовку фахівців у таких закладах із таким навчанням (дослідна перевірка педагогічних умов підготовки фахівця за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання; вивчення формування професійної готовності спеціалістів за фахом «Живописець» у закладах П(ПТ)О з інклюзивним навчанням; уведення науково-методичного забезпечення в закладах П(ПТ)О для підготовки фахівців за професією «Живописець»; аналіз та статистична обробка результатів педагогічного експерименту).

Авторська модель підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання налічувала декілька етапів. Перший, підготовчий етап, полягав у впровадженні курсу за вибором студентів («Формування професійної готовності фахівців за професією «Живописець») у закладах професійної освіти в умовах інклюзивного навчання», а також відповідних дидактичних матеріалів (електронні навчально-методичні комплекси, системи керування навчальним вмістом, комп'ютерні навчальні системи і тренажери, електронні бібліотеки, педагогічні програмні засоби, тестові системи, віртуальні спільноти, web-сайт закладу). Другий етап передбачав проведення Майстер-класу та освоєння структурованих тематичних розділів. Третій етап – це реалізація інтерактивних технологій завдяки технічним засобам та пристроям, які поліпшили досвід і результати професійної підготовки здобувачів освіти. Четвертому етапу передували: розроблення і проведення майстер-класу для здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання. П'ятий етап передбачав оцінювання ефективності моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання та педагогічних умов її реалізації. На завершальному узагальнювальному етапі систематизовано результати, констатовано збагачення суб'єктного досвіду

майбутніх фахівців за професією «Живописець» в окресленому напрямі, змодельовано ситуацію успіху.

Результати експериментального дослідження з формування професійної готовності здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання, вказує на доцільність та раціональність уведення в освітній процес пропонованої авторської моделі. Результати навчання показують позитивну динаміку формування професійної готовності майбутніх фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання в дослідній групі.

Матеріали розділу висвітлені у таких публікаціях автора: Денькович, Н. (2021а), Денькович, Н. (2021b).

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні розв'язано наукове завдання щодо теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки ефективності моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання та обґрунтуванні педагогічних умов її реалізації. Виконане дослідження дало змогу сформулювати такі висновки.

1. Висвітлено проблему підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладі професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання як науково-педагогічну проблему. Виявлено, що проблеми організації навчання учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного академічного середовища знайшли своє відображення у нормативно-правових документах, державних програмах та стандартах, що покладені в основу функціонування системи професійної (професійно-технічної) освіти. Забезпечення інклюзивності навчання передбачає використання додаткових ресурсів фінансового, технічного, матеріального характеру; готовність педагогів та допоміжного персоналу до роботи з учнями, що мають особливі освітні потреби, основне завдання яких полягає у наданні можливості для реалізації талантів та задоволення потреб учнів з особливими освітніми потребами, всебічного розвитку особистості.

Висвітлено освітньо-професійні програми підготовки фахівців з образотворчого та декоративного мистецтва, які спрямовані не тільки на освоєння спеціальності / кваліфікації, але й на формування всебічно розвинутої особистості майбутнього фахівця робітничої професії. Відтак, важливе значення відводиться ознайомленню з різними видами мистецтва, із широкою палітрою художніх образів, формування естетичного смаку, почуття прекрасного.

Підсумовано результати аналізу поняттєво-категорійного апарату, зокрема таких його понять, категорій, термінів, як «професійно-технічна

освіта», «професійна підготовка», «мистецька освіта», «фахівець образотворчого мистецтва», «фахівець декоративного мистецтва», «професія «Живописець», «інклюзивне навчання», «учень з особливими освітніми потребами». Підготовку майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання слід розуміти як систему взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих компонентів, якій характерна наявність функціональних зв'язків між ними.

Представлено результати виконаного аналізу специфіки професійної підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладах професійно-технічної освіти в умовах інклюзивного навчання. Відображено особливості реалізації реформи професійної (професійно-технічної) освіти, спрямованої на її удосконалення, що реалізується за допомогою використання таких механізмів, як розробка нормативно-правової документації, підвищення рівня фінансування, розробка теоретико-методологічних підходів до підготовки фахівців, готових до викликів швидкозмінного професійного середовища та високої конкуренції на ринку праці.

2. Спроектовано модель підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання. Встановлено, що сутністю готовності до фахової діяльності слугують інтегральні характеристики індивіда з інтелектуальними, емоційними, вольовими ознаками, професійно-моральними переконаннями, потребами, звичками, знаннями, навичками, вміннями. Формування готовності відбувається через навчання прийомам аналізу. Розглядаючи готовність особистості до професійної діяльності як регулятор та передумову ефективної і творчої діяльності, найбільш важливими її факторами слід вважати мотивацію, підготовку, самообілізацію знань, установку на діяльність, властивості особистості, задоволеність працею. Оцінка сформованості готовності майбутнього фахівців за професією «Живописець» у закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання – процедура, яка за допомогою системи методик виявляє стан

суб'єкта (фахівця), дозволяє визначити параметри та критерії особистісно-професійних якостей, характеристик, які відповідають потребам суспільства, різних соціальних груп, ринку праці.

Охарактеризовано цільовий компонент моделі, метою якої є підготовка фахівця, що володіє необхідним обсягом професійних знань, умінь і навичок, професійних цінностей і ставлення, готовий до особистісної та професійної реалізації на ринку праці, здорової конкуренції та професійної мобільності, професійного розвитку й кар'єрного зростання. Охарактеризовано теоретико-методологічний компонент моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти, що охоплює гуманістичну та компетентнісну парадигму освіти, теорії творчості, концепцію мистецької освіти; системний, синергетичний, гуманістичний, особистісно орієнтований, культурологічний, аксіологічний, діяльнісний, компетентнісний підходи; загальнонаукові (науковості, цілісності, неперервності, наступності, інтегрованості теорії і практики, усвідомленого та ґрунтового освоєння знань) та специфічні (інклюзивності, соціалізації та співробітництва, міждисциплінарності та професійної спрямованості) принципи. Виконано аналіз та обґрунтування змістово-операційного компоненту моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець», а також визначено його значення для удосконалення загально-професійної, професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладі професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання.

3. Теоретично обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують ефективність моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти. Реалізація виокремлених педагогічних умов сприяє забезпеченню позитивної динаміки формування професійної готовності фахівців за професією «Живописець» в умовах

інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти. Перша педагогічна умова – формування мотивації здобувачів освіти до освоєння професії «Живописець» в умовах інклюзивного освітнього середовища. З метою формування мотивації до продуктивного освоєння професії «Живописець» вважаємо за доцільне конструювати освітній процес, в основу якого покладено особистісно орієнтований підхід та диференційоване навчання, що дозволяють максимально врахувати індивідуальні особливості, здібності та хист майбутнього живописця. Друга педагогічна умова – оновлення змістового наповнення підготовки фахівців за професією «Живописець» з урахуванням специфіки інклюзивного академічного середовища. Третя педагогічна умова – використання інноваційних організаційних форм, методів і технологій навчання у процесі підготовки фахівців за професією «Живописець» в інклюзивному академічному середовищі. Доведено, що для досягнення визначеної мети доцільною є організація функціонування академічного середовища, в якому реалізуються виокремлені педагогічні умови, що сприяють забезпеченню позитивної динаміки формування професійної готовності фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання у закладі професійної (професійно-технічної) освіти.

4. Розроблено навчально-методичний комплекс, спрямований на поєднання потенціалу аудиторної та позааудиторної діяльності в інклюзивному середовищі закладу професійної (професійно-технічної) освіти та поетапне формування професійної готовності фахівців за професією «Живописець». Основною метою навчально-методичного комплексу, який охоплює авторський спецкурс «Талант і успіх», майстер-клас створення декоративного живопису у вільній техніці, гурток прикладного мистецтва, є узагальнення теоретичної та практичної підготовки, їх інтеграція задля підготовки конкурентоспроможного фахівця, готового до викликів сучасного ринку праці, а також забезпечення особистісного компоненту змісту професійної підготовки, що спонукає здобувачів освіти до використання

потенціалу суб'єктивного особистісного досвіду, рефлексії, усвідомлення ролі і значення освоєних знань, сформованих і розвинутих умінь та навичок.

Запропоновано тренінг «Сучасний митець: теорія успіху», спрямований на формування соціокультурної компетентності здобувачів освіти, зокрема на формування бажання реалізувати себе як живописця, розвиток здібностей до художньої творчості, любові до мистецтва, формування бажання оволодіти майстерністю та професією, реалізацію власного потенціалу та його презентацію в академічному середовищі. Він охоплює кілька етапів, серед яких організаційний (створення конструктивного середовища для спілкування і співпраці); презентація нового матеріалу (усвідомлення власної унікальності, творчих бажань та уявлень); практична діяльність (аналіз власних бажань, цілей та можливостей для їхньої реалізації).

5. Експериментально перевірено ефективність авторської моделі підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти й педагогічних умов її реалізації.

Результативність професійної готовності фахівця за професією «Живописець» у закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання визначали згідно з показниками критеріїв, а саме: мотиваційно-аксіологічного (ступінь вияву позитивної мотивації до формування професійної готовності в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання та сформованості мети застосування у майбутній фаховій практиці), когнітивно-пізнавального (ступінь опанування теоретичних засад фаху в умовах інклюзивного навчання), операційно-діяльнісного (ключові вміння й навички організації фаху), оцінно-результативного (спроможність фахівця за професією «Живописець» свідомо працювати, розвиток самооцінки, самореалізації, що забезпечують цілісність процесуального та змістового аспектів освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання).

Результати експериментального дослідження з формування професійної

готовності здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання, вказують на доцільність та раціональність уведення в освітній процес пропонованої авторської моделі. Результати навчання показують позитивну динаміку формування професійної готовності майбутніх фахівців за професією «Живописець» у закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання в дослідній групі.

За результатами експериментального навчання виявлено також якісні зміни у сформованості професійної готовності у фахівців за професією «Живописець». До таких змін відносимо, передусім, зростання інтересу до професії. Другим важливим результатом є посилення позитивного ставлення до професії «Живописець». В експериментальних групах зросла кількість здобувачів освіти, у яких плани і наміри стосовно майбутньої професії стали більш конкретними, зросла впевненість у своїх силах та можливостях учнів з особливими освітніми потребами.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 100 видатних імен України. (2007). *Кричевський Федір Григорович*. Взято з: <http://slovopedia.org.ua/95/53402/1027798.html>
- Азимов, Э., & Щукин, А. (2009). *Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам)*. Москва, Россия: Издательство Икар.
- Айзенк, Г. Дж. (1994). *Коэффициент интеллекта*. Киев, Украина: Гранд.
- Айстраханов, Д. Д. (2015). Стан досліджень змісту професійної підготовки майбутніх фахівців. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 3(81), 29–34.
- Алексєєва, С. В. (2020). *Теоретичні і методичні основи підготовки майбутніх дизайнерів у коледжах художнього профілю до розвитку професійної кар'єри*. (Дисертація д-ра пед. наук: спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти). Київ, Україна: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.
- Ананьев, Б. Г. (1971). *Экспериментальная и прикладная психология*. Ленинград, СССР: Издательство Ленинградского государственного университета.
- Андреев, В. И. (1998). *Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности*. Москва, Россия: Московский государственный университет.
- Андреев, В. И. (2006). *Педагогика высшей школы. Инновационно-прогностический курс: учебное пособие*. Казань, Россия: Центр инновационных технологий.
- Андрощук, І. В. (2018). *Теоретичні і методичні основи підготовки учителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії у професійній діяльності*. (Дисертація д-ра пед. наук: спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Хмельницький – Київ, Україна: Хмельницький національний університет; Інститут

професійно-технічної освіти НАПН України.

Аніщенко, А. П. (2010). *Педагогічні умови соціалізації старшокласників у територіальній громаді*. (Дисертація канд. пед. наук: спеціальність 13.00.05 – соціальна педагогіка. Луганськ, Україна: Державний заклад «Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка»).

Астраханов, Д. (2016). Основні результати моделювання змісту професійної підготовки кваліфікованих робітників машинобудівного профілю. *Вісник Черкаського університету, Серія «Педагогічні науки», 12, 7–17.*

Бабанский, Ю. К. (1984). *Педагогика*; Г. Нойнер, Ю. Бабанский (ред). Москва, СССР: Педагогика.

Базилевська, О. О. (2015). Корекційне спрямування занять гурткової роботи з декоративно-прикладного мистецтва. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, 9, 14–19.*

Базиль, Л. (2020). Методичні аспекти підготовки здобувачів професійної освіти до підприємницької діяльності. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: збірник матеріалів XIV звітної Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Київ, 7 травня 2020 р.). В. О. Радкевич (ред.); (с. 44–50). Київ, Україна: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.

Беляева, А. П. (1994). *Социокультурные основания педагогической деятельности*. Екатеринбург, Россия: Издательство Екатеринбургского государственного университета.

Беспалько, В. П. (1977). *Основы теории педагогических систем: проблемы и методы психолого-педагогического обеспечения технических обучающих систем*. Воронеж, СССР: Издательство Воронежского университета.

Беспалько, В. П., & Татур, Ю. Г. (1989). *Системно-методологическое обеспечение учебно-воспитательный процесс подготовки*

специалиста. Москва, СССР: Высшая школа.

- Беляк, О. М. (2011). Діяльнісний підхід до розвитку комунікативних якостей мовлення. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, 11–12, 76–80.
- Біницька, К. М. (2015). Використання активних методів навчання у процесі вивчення курсу «Порівняльна педагогіка». *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, 4(45), 74–78.
- Богдадюк, М. (2017). Професійна підготовка фахівців художнього профілю у ПТНЗ Західної України другої половини ХХ – початку ХХІ ст. у сучасній професійно-технічній освіті. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 49, 55–57.
- Бородієнко, О., Пуховська, Л., Радкевич, О., & Леу, С. (2017). Дорожня карта професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Серія: Професійна педагогіка*, 13, 130–138.
- Братанич, О. Г. (2001). *Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи*. (Дисертація канд. пед. наук: спеціальність 13.00.09 – теорія навчання). Кривий ріг, Україна: Криворізький державний педагогічний університет.
- Брижата, І. (2017). Професійні уміння в структурі готовності вчителя образотворчого мистецтва. *Педагогіка вищої та середньої школи*, 1(50), 22–30.
- Будяк, Л. В. (2011). Інклюзивна освіта як соціально-педагогічна проблема. *Вісник Черкаського університету*, 196, 139–145.
- Бурак, В. Г. (2021). Принципи професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи в закладах вищої освіти. *Педагогічний альманах*, 47, 102–110.
- Бусел, В. Т. (ред.). (2005). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ, Україна: Ірпінь, ВТФ «Перун».

- Бучківська, Г. В. (2019). *Система професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах народного декоративно-ужиткового мистецтва*. (Дисертація д-ра пед. наук: спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти). Тернопіль, Україна: Тернопільський національний університет імені Володимира Гнатюка.
- Вайнола, Р. Х. (2009). Педагогічні засади особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». К., 548.
- Вем'ян, В. Г. (2018). Концепція розвитку професійної освіти в Україні. *VIRTUS*, 27, 64–66.
- Вітвицька, С. С. (2006). *Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури*. Київ, Україна: Центр навчальної літератури.
- Власюк, О. (2017). Навчально-виховний процес підготовки фахівців декоративно-прикладного мистецтва: теоретичний аналіз. *Педагогічний процес: теорія і практика*, 3, 78–83.
- Волинська, О. (2002). Мистецька освіта Галичини: відродження визначних шкіл народного мистецтва. *Українська керамологія: Національний науковий щорічник*, 2. (с. 55–65). Опішне, Україна: Українське народознавство.
- Волкова, Т. В. (2009). Розробка і реалізація моделі підготовки інженера-педагога спеціальності «Професійне навчання. Обробка і захист інформації в комп'ютерних системах і мережах». *Проблеми інженерно-педагогічної освіти: збірник наукових праць*. Харків, Україна: Українська інженерно-педагогічна академія, 24–25.
- Ворон, М. В., & Найда, Ю. М. (2006). *Інклюзивна освіта: українські реалії. Підручник для директора*. Взято з: <http://www.ussf.kiev.ua/iearticles/74/>

- Выготский, Л. С. (1983). История развития высших психических функций. Собрание сочинений в 6 т., Т. 3: Проблемы развития психики. (с. 5–328). Москва, СССР: Педагогика.
- Галюк, Н. М. (2015). Майстер-клас як нова форма організації навчального процесу. *Буковинський медичний вісник*, 19(1), 247–249.
- Гарбузенко, Л. В. (2010). Діяльнісний підхід у становленні майбутніх учителів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*, 6(193), ч. II, 23–33.
- Гельфанова, Д. Д. (2014). Моделювання процесу формування професійно-математичної компетентності майбутніх інженерів-педагогів. *Проблеми сучасного педагогічного образования*, 46(4), 61–69.
- Герлянд, Т. М. (2021). *Теоретичні і методичні основи загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю*. (Дисертація д-ра пед. наук: спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти). Київ, Україна: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.
- Герчанівська, П. Е. (2015). *Культурологія: термінологічний словник*. Київ, Україна: Національна Академія керівних кадрів культури і мистецтв.
- Гириловська, І. В. (2016). Сучасний погляд на складові професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*, 69(2), 32–35.
- Гириловська, І. В. (2017). Наукові підходи до вивчення моніторингу якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*, 13, 16–19.
- Головей, Л. А., & Рыбалко, Е. Ф. (2002). *Практикум по возрастной психологии*. Санкт-Петербург, Россия: Речь.
- Гончаренко, С. У. (1997). *Український педагогічний словник*. Київ, Україна:

Либідь.

- Гончаренко, С. У. (2008). *Педагогічні дослідження. Методологічні поради*. Київ, Вінниця, Україна: ДОВ «Вінниця».
- Гончаренко, С. У. (2012). *Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення*. Рівне, Україна: Волинські береги.
- Горбань, С. І. (2016). Інноваційні підходи до підготовки студентів художніх спеціальностей. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, Педагогічні науки*, 2(97), Ч. 2, 52–57.
- Грень, Л. Н. (2019). Комплексне застосування державного управління професійно-технічною освітою. *Функціонування і розвиток механізмів державного управління*, 3(5), 36–45.
- Григоренко, Т. В. (2021). *Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів-філологів в умовах освітньо-комунікативного середовища закладів вищої освіти*. (Дисертація д-ра пед. наук: спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти). Хмельницький, Україна: Хмельницький національний університет.
- Гуревич, Р. С. (2015). Інформаційне суспільство як важливий чинник розвитку освітнього середовища у ВНЗ. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 43, 3–9.
- Данілавичюте, Е. А., & Литовченко, С. В. (2012). *Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник*. (Серія «Інклюзивна освіта»). А. А. Колупаєва (ред.); Київ, Україна: Видавнича група «А.С.К.».
- Дегтяренко, Т. М. (2014). *Корекційно-реабілітаційна діяльність: стратегія управління: монографія*. Суми, Україна: Університетська книга.
- Дереновська, О. В. (2019). Розвиток графічних умінь майбутніх фахівців образотворчого мистецтва на заняттях з курсу «Перспектива». *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 180, 163–

168.

- Держаний стандарт професійної (професійно-технічної) освіти. Вітразник. ДСПТО 7135.DI.26.10-2014. (2014). Взято з: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/derzhavni-standarti-navchalni-plani-ta-programi>*
- Держаний стандарт професійної (професійно-технічної) освіти. Живописець. ДСПТО 7324.R.90.03-2015. (2015). Взято з: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/derzhavni-standarti-navchalni-plani-ta-programi>*
- Джеджула, О. (2014). Сучасні підходи до проектування змісту технічної освіти у ВНЗ. *Нова педагогічна думка*, 2, 73–77.
- Дольнікова, Л. В., & Козловська, І. М. (2019). Система міжпредметних зв'язків знань учнів закладів професійно-технічної освіти: історія, теорія, практика. *Нова педагогічна думка*, № 2 (98), 16–21.
- Дубасенюк, О. А. (2018). *Актуальні проблеми професійної освіти: навчально-методичний посібник*. Житомир, Україна: Видавництво Житомирського державного університету ім. І. Франка.
- Дупак, Н.В. (2015). Особливості реалізації системного підходу до стандартизації професійної освіти. *Професійна педагогічна освіта: системні дослідження: монографія*. О. А. Дубасенюк (ред.); (с. 109–124). Житомир, Україна: Видавництво Житомирського державного університету ім. І. Франка.
- Дюженко, Ю. (1967). *Микола Бурачек*. Київ, Україна: Мистецтво.
- Дяченко-Богун, М. (2014). Активні методи навчання у вищому навчальному закладі. *Витоки педагогічної майстерності*, 14, 74–79.
- Ейвас, Л. Ф. (2016). *З досвіду підготовки вчителя декоративно-прикладного мистецтва в Україні: монографія*. Кривий Ріг, Україна: Видавець ФОП Чернявський Д. О.
- Єжова, О. В., Муқан, Н. В., Біда, О. А., & Білик, О. С. (2022). Прогностична модель підготовки фахівців в закладах професійної (професійно-

технічної) освіти. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки», 19(48), 28–43.*

- Жигірь, В. І. (2016). Методологічні підходи як основа науково-педагогічних досліджень у професійній освіті. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 48, 107–115.*
- Загвязинский, В. І. (2006). Деякі нетрадиційні погляди на творчість. *Обдарована дитина, 5, 40–43.*
- Загвязинский, В., & Атаханов, Р. (2005). *Методология и методы психолого-педагогического исследования.* Москва, Россия: Академия.
- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України». (2018). Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2249-19>
- Закон України «Про освіту». (2017). Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Закон України «Про охорону дитинства». (2001). Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
- Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту». (1998). Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>
- Закон України «Про фахову передвищу освіту». (2019). Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>
- Запаско, Я. П. (2000). *Декоративно-ужиткове мистецтво: словник в 2 т. Т. 1: А–К.* Львів, Україна: Афіша.
- Заредінова, Е. (2017). Парадигмальні засади формування соціокультурних цінностей особистості у ВНЗ. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки, 1(56), 66–70.*
- Засенко, В., & Колупаєва, А. (2014). Діти з особливими потребами: пріоритетні напрями державної політики України в галузі освіти, соціального захисту й охорони здоров'я. *Особлива дитина: навчання і виховання, 3, 20–29.*
- Зборовська, Н. (2011). Білінгвальний підхід у навчанні як один із сучасних

- напрямів мовної освіти нечуючих. *Дефектологія*, 4, 41–45.
- Звіринський, К. (2017). *Все моє малярство – то молитва*. Львів, Україна: Манускрипт-Львів.
- Зузяк, Т. П., Лудан, Д. В., Пінаєва, В. В., & Пінаєва, В. В. (2018). Роль гуртка декоративно-ужиткового мистецтва у формуванні естетичного смаку учнів. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи: теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*, 1, 31–34.
- Зузяк, Т. П., Савчук, І. В., Бербега, І. М., & Дурба, Т. Л. (2019). Методика організації занять гуртків з образотворчого, декоративного мистецтва та дизайну в позашкільному навчальному закладі. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій: теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*, 3, 104–108.
- Зязюн, І. А. (2008). *Філософія педагогічної дії: монографія*. Черкаси, Україна: Видавництво Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.
- Ильин, Е. П. (2002). *Мотивация и мотивы*. Санкт-Петербург, Россия: Питер.
- Інститут мовознавства АН УРСР. (1970-1980). *Словник української мови: в 11 тт.* Т. 2. І. К. Білодід (ред.). Київ, Україна: Наукова думка.
- Каленський, А. А. (2016). *Система розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін вищих навчальних закладів аграрної та природоохоронної галузей*. (Дисертація д-ра пед. наук: спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти). Київ, Україна: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.
- Каменецкий, С. Е., Пурышева, Н. С., Вадеевская, Н. Е., & et al. (2000). *Теория и методика обучения физике в школе: общие вопросы*; С. Е. Каменецкий, Н. С. Пурышева (ред.). Москва, Россия: Академия.
- Кан-Калик, В. А., & Никандров, Н. Д. (1990). *Педагогическое творчество*.

Москва, СССР: Педагогика.

- Каньковський, І. Є. (2013). Майстер-клас як сучасна форма самостійної роботи майбутніх інженерів-педагогів. *Педагогічний дискурс*, 14, 211–216.
- Капустина, А. Н. (2007). Многофакторная личностная методика Р. Кеттелла: учебно-методическое пособие. Санкт-Петербург, Россия: Речь.
- Кардашов, В. М. (2007). *Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва*. Київ, Україна: Видавничий Дім «Слово».
- Квас, В. М. (2010). Синергетичний підхід до організації навчально-виховного процесу. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 14(1), 125–133.
- Козіброда, Л. В. (2021). *Теоретико-методологічні основи соціалізації учнів з особливими освітніми потребами в умовах шкільного середовища (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)*. (Дисертація д-ра пед. наук: спеціальність 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки). Львів – Дрогобич, Україна: Національний університет «Львівська політехніка», Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка.
- Козіброда, Л. В., & Муқан, Н. В. (2020). Міжнародні тенденції соціалізації осіб з особливими освітніми потребами в загальноосвітній школі. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 33(2), 211–218.
- Козловська, І. М., Собко, Я. М., Стечкевич, О. О., Дубницька, О. М., & Якимович, Т. Д. (2012). *Формування професійної компетентності майбутніх фахівців на основі інтегративного підходу: методичні рекомендації*. Львів, Україна: Сполом.
- Козловський, Ю. М., Козловська, І. М., & Білик, О. С. (2021a). Регіональні аспекти використання інтегративного підходу до професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 42(1), 301–305.
- Козловський, Ю. М., Козловська, І. М., & Білик, О. С. (2021b). Дослідження інтегративних процесів у професійній освіті методом педагогічних

підчинників. *Нові технології навчання*, 95, 112–119.

- Козловський, Ю. М., Козловська, І. М., & Дольнікова, Л. В. (2020). Експериментальний аналіз практики інтеграційних процесів у професійній освіті. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*, 67, 137–147.
- Коломієць, О. (2013). Гуманітарні основи сучасної системи освітньо-професійної підготовки майбутнього фахівця. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, 1, 108–116.
- Колот, А. М., & Цимбалюк, С. О. (2011). *Мотивація персоналу*. Київ, Україна: Київський національний економічний університет.
- Колупаєва, А. А. (2008). *Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія*. Київ, Україна: САММІТ-книга.
- Колупаєва, А. А. (2017). Сучасна інклюзивна парадигма в освіті дітей з особливими потребами. *Педагогіка і психологія*, 1, 57–63.
- Колупаєва, А. А., & Таранченко, О. М. (2016). *Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія*. Київ, Україна: ТОВ «АТОПОЛ».
- Комашко, Н. В. (2009). Використання комп'ютерної графіки у підготовці майбутніх фахівців образотворчого мистецтва. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*, 142, 58–60.
- Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні. (2004). *Професійно-технічна освіта*, 3, 2–5.
- Короткова, Л. І. (2021). *Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх фахівців сфери послуг в умовах освітньо-виробничого кластера регіону*. (Дисертація д-ра пед. наук: спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти). Київ, Україна: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.
- Кошук, О. (2020). Структурування змісту розвитку професійної компетентності майстрів виробничого навчання закладаів П(ПТ)О. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання:*

- збірник матеріалів XIV звітної Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Київ, 7 травня 2020 р.). В. О. Радкевич (ред.); (с. 78–81). Київ, Україна: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.
- Кравець, С. (2017). Компетентнісний підхід до стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів у коледжах і технікумах. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Педагогіка*, 2, 129–137.
- Кремень, В. Г. (2009). *Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору*. Київ, Україна: Товариство «Знання» України.
- Крижко, В. В., & Мамаєва, І. О. (2005). *Аксіологічний потенціал державного управління освітою: навчальний посібник*. Київ, Україна: Освіта України.
- Кручек, В. (2020). Аналіз результатів самооцінювання розвитку професійної компетентності майстрів виробничого навчання закладаів П(ПТ)О. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: збірник матеріалів XIV звітної Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Київ, 7 травня 2020 р.). В. О. Радкевич (ред.); (с. 71–75). Київ, Україна: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.
- Кудикіна, Н. (2007). Методологічні аспекти формування змісту професійно-технічної освіти. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: педагогіка*, 2, 161–165.
- Кузин, В. С. (1982). *Психологія: учебник*. Б. Ф. Ломов (ред.); Москва, СРСР: Высшая школа.
- Кузьміна, Н. В. (1980). Понятие «педагогическая система» и критерии ее оценки. В *Методы системного педагогического исследования*. (с. 29). Ленинград, СРСР: ЛГУ.
- Кузьмінський, А. І. (2005). *Педагогіка вищої школи*. Київ, Україна: Знання.
- Кулалаєва, Н. В. (2020). *Теоретичні і методичні основи формування культури*

безпеки професійної діяльності у майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю. (Дисертація д-ра пед. наук: спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти). Київ, Україна: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.

Кульчицька, О. (1993). Витримки із записника. *Просвіта*, 27(121), 5.

Куписевич, Ч. (2205). *Некоторые проблемы педагогической теории и практики на пороге XXI века.* Н. Голка (пер.); Вінниця, Україна: ПЦ «Энозис».

Курлянд З. Н. (2002). Формування творчої особистості вчителя у процесі його професійної підготовки. *Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*, 7, 105–110.

Кучай, О. В., Шинкарук, В. Д., & Біда, О. А. (2019). Теоретичні засади інклюзивного навчання в Україні. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки [Кропивницького державного педагогічного університету ім. В. Винниченка]*, 182, 32–34.

Кучай, О. В., Шинкарук, В. Д., Біда, О. А., & Кучай, Т. П. (2019). Сучасний стан інклюзивної освіти в країнах Європейського Союзу. *Освітній простір України*, 17(1), 19–23.

Лавриненко, Л. (2019). Світовий досвід професійного навчання та розвитку персоналу. *Управління соціально-економічними трансформаціями господарських процесів: реалії і виклики: матеріали конференції.* (с. 326–329). Мукачєво, Україна: Мукачівський державний університет.

Ламберг, Н. В. (2015). Підготовка майстер-класу з дисципліни «Комп'ютерна графіка». *Научные труды SWorld*, 5(4), 27–32.

Ленів, З. П. (2018). Формування професійної готовності фахівців до роботи в інклюзивному освітньому просторі початкової школи, *Обрії*, 2(47), 57–61.

Леонтьев, А. Н. (1975). *Деятельность. Сознание. Личность.* Москва, СССР: Политиздат.

- Линовицька, А. О. (2017). Рушійні сили розвитку художньо-естетичного смаку майбутніх фахівців образотворчого мистецтва. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки», 15, 58–63.*
- Литвин, А., & Мацейко, О. (2013). Методологічні засади поняття «педагогічні умови». *Педагогіка і психологія професійної освіти, 4, 43–63.*
- Лісова, С. В. (2015). Проблема забезпечення якості вищої освіти з позицій системного підходу. *Професійна педагогічна освіта: системні дослідження: монографія*. О. А. Дубасенюк (ред.); (с. 160–172). Житомир, Україна: Видавництво Житомирського державного університету ім. І. Франка.
- Максимова, А. Б. (2019). *Розвиток проектної культури майбутніх дизайнерів-графіків у професійній підготовці*. (Дисертація канд. пед. наук: спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти). Київ, Україна: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.
- Малихін, О. (2010). Педагогічне моделювання системи організації самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів, *Молодь і ринок, 11, 21–27.*
- Малишевська, І. А. (2016). Гуманістична парадигма інклюзивної освіти. *Вісник Черкаського університету, Серія Педагогічні науки, 3, 118–123.*
- Мар'яненко, Л. В. (2019). Значення міжособистісної взаємодії у педагогічній діяльності вчителя з позиції гуманістичної парадигми школи. *Київський науково-педагогічний вісник, 16(16), 47–56.*
- Мар'яненко, Л. В., & Поклад, І. М. (2019). Особистісний фактор в умовах співпраці між вчителем та учнями в контексті гуманістичної парадигми. *Психологічний часопис, 3, 74-91.*
- Масліч, С. (2020). Підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладаів П(ПТ)О: стан і перспективи вдосконалення. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: збірник матеріалів XIV звітної Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Київ, 7 травня 2020 р.). В. О. Радкевич (ред.); (с. 303–

- 306). Київ, Україна: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.
- Масол, Л. (2006). Діагностика і оцінювання художньо-освітніх результатів учнів старшої школи. *Мистецтво та освіта*, 3, 8–10.
- Мацейко, О. В. (2014). Модель використання електронних навчально-методичних комплексів у підготовці кваліфікованих робітників автотранспортної галузі. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*, 6, 110–114.
- Михнюк, М. І. (2016). *Теоретичні і методичні основи розвитку професійної культури викладачів спеціальних дисциплін будівельного профілю*. (дисертація д-ра пед. наук: спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ, Україна: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.
- Міністерство культури України. (2015). Система культурно-мистецької освіти. Взято з: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244933672&cat_id=244931901
- Моляко, В. А. (2005). Творчий потенціал людини як психологічна проблема. *Обдарована дитина*, 6, 2–9.
- Моляко, В. О. (2004). Психологія творчості – нова парадигма дослідження конструктивної діяльності людини. *Практична психологія та соціальна робота*, 8, 1-4.
- МОН України. (2021). Взято з: <https://mon.gov.ua/ua/tag/profesiyno-tekhnichna-osvita>
- МОН України. Інститут освітньої аналітики. (2020). *Освіта в Україні: виклики та перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник*. Взято з: <https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/08/Informatsijno-analitichnij-zbirnik-Osvita-v-Ukrayini-vikliki-ta-perspektivi.pdf>
- Морева, Н. А. (2006). *Основы педагогического мастерства: учебное пособие для вузов*. Москва, Россия: Просвещение.

- Мукан, Н., & Козіброда, Л. (2020). Інтеграція учнів з особливими освітніми потребами в середовище загальноосвітньої школи у контексті міжнародної освітньої політики. *Молодь і ринок*, 3–4(182–183), 40–46.
- Набока, О., & Давискиба, В. (2019). Проблеми і перспективи застосування компетентнісного підходу у професійній освіті. *Гуманізація навчально-виховного процесу*, 5(97), 20–32.
- Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України №259 від 15.02.2019 р. «Про затвердження Зміни №8 до національного класифікатора ДК 003:2010»* (2019). Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0259731-19#Text>
- Наказ Міністерства соціальної політики України № 74 від 22.01.2018 р. «Про затвердження Методики розроблення професійних стандартів»*. (2018). Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0165-18/ed20180122/sp:max15#n23>
- Наказ МОНМС України від 26.04.2012 р. № 522 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення Державних стандартів професійно-технічної освіти з конкретних професій на основі компетентнісного підходу»*. (2012). Взято з: <http://consultant.parus.ua/?doc=080UZCE1C5>
- Ничкало, Н. Г. (2000). *Професійна освіта: словник*. Київ, Україна: Вища школа.
- Ничкало, Н. Г. (2007). Професійна педагогіка в інформаційно-технологічному суспільстві. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи: Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції*. (с. 88–94). Хмельницький, Україна.
- Новиков, А. М., & Новиков, Д. А. (2010). *Методология научного исследования*. Москва, Россия: Либроком.
- Новіков, В. М. (2019). Практико-орієнтована модель професійної освіти. *Демографія та соціальна економіка*, 2, 152-164.

- Олійник, О. В. (2006). Культурологічний підхід як наукова основа розвитку теорії та практики педагогічної освіти. *Педагогічні науки: наукові праці*, 50(3), 39–43.
- Орлов, В. Ф. (2003). *Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін: монографія*. І. А. Зязюн (ред.); Київ, Україна: Наукова думка.
- Оршанський, Л. В. (2008). *Традиційний український орнамент. Методика навчання: навчально-методичний посібник*. Дрогобич, Україна: РВВ ДДГУ.
- Оршанський, Л. В. (2008). *Художньо-трудова підготовка вчителів трудового навчання: монографія*. Дрогобич, Україна: Коло.
- МОН України. (2021). *Освітні стандарти, навчальні плани та програми*.
Взято з: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/derzhavni-standarti-navchalni-plani-ta-programi>
- Остапчук, О. Л. (2011). Педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до гендерного виховання учнів підліткового віку. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*, 1, 21–25.
- Отич, О. М. (2010). Педагогіка мистецтва у системі мистецьких субдисциплін педагогіки (порівняльний аналіз концептуальних засад). *Мистецька освіта в Україні: теорія і практика*. (с. 65–68). Суми: Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка.
- Павленко, В. В. (2017). *Основні підходи до розвитку креативності особистості*. *Українська полоністика*, 14, 116–124.
- Падалка, Г. М. (2009). Мистецька освіта: сучасні проблеми розвитку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*, 7(12): *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти»*. (22–24 квітня 2009 р.: до 175-річчя Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова). (с. 3–9). Київ Україна: Видавництво Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

- Падалка, Г. С., & Нісімчук, А. М. (1995). *Педагогічні технології: навчальний посібник посібник*. Київ, Україна: Укренциклопедія.
- Панфілов, О. Ю., & Романова, І. В. (2019). Синергетичний підхід в осмисленні освіти. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*, 3(42), 71–80.
- Пашнев, Б. К. (2015). Современные представления о природе темперамента, его структуре и свойствах. *Психиатрія, неврологія та медична психологія*, Т.2(1), 91–102.
- Пащенко, О. В. (2018). Особливості адаптації навчально-методичного забезпечення освітнього процесу для учнів з вадами слуху в закладах професійної освіти. *Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації А43 в умовах кризового суспільства: матеріали III Всеукраїнського науково-практичного круглого столу (6 березня 2018 року)*; О. Г. Льовкіна, & Р. А. Калениченко (ред.); Ірпінь, Україна: Університет державної фіскальної служби України.
- Повідайчик, О. С. (2019). *Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до науково-дослідницької діяльності*. (Дисертація д-ра пед. наук: спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти). Ужгород – Тернопіль, Україна: ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Тернопільський національний університет імені Володимира Гнатюка.
- Подымова, Л. С. (1997). *Педагогика: Инновационная деятельность*. Москва, Россия: ИЧП «Издательство Магистр».
- Полудень, Л. І., Афонін, В. А., & Костогриз, О. П. (2020). Педагогічні умови оптимізації процесу підготовки майбутніх фахівців образотворчого мистецтва під час вивчення дисципліни «Живопис». *Вісник Черкаського національного ніверситету імені Богдана хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*, 1, 176–180.
- Симонова, М. С. (2017). Система навчальних занять з декоративного живопису у художньо-творчій підготовці студентів-образотворців. *Проблеми*

реформування педагогічної науки та освіти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 1-2 грудня 2017 року). (с. 129–132). Херсон, Україна: Видавничий дім «Гельветика».

Попова, Г. (2021). Компетентнісний підхід у професійному розвитку студентів закладів вищої освіти. *Освіта і наука*, 1, 1. Взято з: <https://e-journals.npu.edu.ua/index.php/on/article/view/1157/1164>

Попович, В. (2017). *Спогади про Олену Кульчицьку*. Взято з: <http://uartlib.org/spogady-pro-olenu-kulchytsku/>

Порошенко, М. А. (2019). *Інклюзивна освіта: навчальний посібник*. Київ, Україна: ТОВ «Агенство «Україна».

Постанова Кабінету міністрів України №519 від 25.06.2020 р. «Про внесення змін у додаток до постанови Кабінету міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341». (2020). Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/519-2020-%D0%BF#Text>

Постанова Кабінету міністрів України №896 від 3 листопада 1993 р. «Про державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»). (1993). Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text>

Постанова Кабінету Міністрів України №95 від 21.02.2018 р. «Про внесення змін до переліку професій державного значення, підготовка за якими здійснюється за кошти державного бюджету». (2018). Взято з: [Про внесення змін до переліку про... | від 21.02.2018 № 95 \(rada.gov.ua\)](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/95-2018-%D0%BF#Text)

Поташник, М. М. (1987). *Как развивать педагогическое творчество*. Москва, СССР: Знание.

Прилипко, С. М. (2008). *Трудове право України: підручник*. Харків, Україна: Видавець ФОП Вапнярчук Н.М.

Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: постанова Кабінету Міністрів України № 1341 від 23 листопада. 2011 р. (2011). Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#n12>

Проект Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту. (2020). Взято з:

http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ЛІ03403А.html

- Прядко, Л. О. (2014). Формування інклюзивного простору як засобу готовності педагога загальноосвітнього навчального закладу до роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 4(38), 444–450.
- Радкевич, В. (2006). Дослідницькі засади діяльності педагога професійної школи. *Професійно-технічна освіта*, 4, 5–7.
- Радкевич, В. (2016). Теоретичні та методичні засади розвитку професійної освіти і навчання: результати, проблеми, перспективи. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Серія: Професійна педагогіка*, 11, 5-22.
- Радкевич, В. (2020). Розвиток професійної та фахової передвищої освіти в умовах трансформаційних процесів. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: збірник матеріалів XIV звітної Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Київ, 7 травня 2020 р.). В. О. Радкевич (ред.); (с. 16–30). Київ, Україна: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.
- Радкевич, В. О. (2012). Компетентнісний підхід до забезпечення якості професійної освіти і навчання. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали Звітної науково-практичної конференції* (м. Київ, 29 березня 2012 р.). Т. 1. Київ, Україна: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. Взято з: <https://core.ac.uk/download/pdf/32305058.pdf>
- Радкевич, В. О. (2010). *Теоретичні і методичні засади професійного навчання у закладах профтехосвіти художнього профілю. (Дисертація д-ра пед. наук: спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти)*. Київ, Україна: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.

- Радкевич, В. О. (2010а). *Теоретичні і методичні засади професійного навчання у закладах профтехосвіти художнього профілю*. Київ, Україна: УкрІНТЕІ.
- Реан, А. А., Бордовская, Н. В., & Розум, С. И. (2000). *Психология и педагогика*. Санкт-Петербург, Россия: Издательство Санкт-Петербургского университета.
- Розин, В. (2006). *Мышление и творчество*. Москва, Россия: ПЕР СЭ.
- Розіна, Н. В. (2013). *Майстер-клас як форма діяльності віртуальної школи професійного становлення молодого педагога: методичні рекомендації*. Черкаси, Україна: ЧОПОПП.
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06. 2019 р. № 419-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіти на період до 2027 р.»*. (2019). Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80#Text>
- Рудницька, О. П. (2000). Педагогіка мистецтва: пошуки і перспективи. *Професійна освіта: педагогіка і психологія: українсько-польський щорічник, II*, 233–234.
- Рудницька, О. П., Кондрацька, Л. А., Смікал, В. О., Смирнова, Т. А., & Грищенко, Ю. В. (2000). *Українське мистецтво у полікультурному просторі: навчальний посібник*. Київ, Україна: ЕксОб.
- Сельський, Р. (1965). Про необхідність викладання спецживопису в інститутах прикладного та декоративного мистецтва. *VI наукова конференція... кафедр інституту за 1964 р.* Львів, УРСР.
- Сисоєва, С. О. (2006). *Основи педагогічної творчості: підручник*. Київ, Україна: Міленіум.
- Сікорський, П. І. (2001). *Теорія і методика диференційованого навчання в середніх загальноосвітніх і професійних навчальних закладах*. (Автореферат дис. д-ра пед. наук: спеціальність 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти). Київ, Україна: Інститут педагогіки і

психології професійної освіти АПН України.

- Сікорський, П. (2000). *Теорія і методика диференційованого навчання*. Львів, Україна: Сполом.
- Сластенин, В. А., Исаев, И. Ф., Мищенко, А. И., & Шиянов, Е. Н. (2002). *Педагогика: учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений*. Москва, Россия: Школьна пресса.
- Сліпчишин, Л. В. (2012). Моделювання організації творчої діяльності учнів у рамках комплексу ПТНЗ – будинок техніки – мала робітничка академія. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, 32, 193–198.
- Смірнова, О. (2015). Зміст та сутність медіапрезентацій у підготовці сучасного фахівця образотворчого мистецтва. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 12, 111–118.
- Сова, О. (2019). Майстер-клас як ефективна форма навчання майбутніх учителів образотворчого мистецтва на пленері. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, Т. 1*. (с. 186–189). Суми, Україна: сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка.
- Соколова, А. (2011). Навчальний майстер-клас як метод стимуляції самостійної роботи студентів. *Проблемы и перспективы развития образования: Материалы международной заочной научной конференции, Т. II*. (с. 139–142). Пермь, Россия: Меркурий.
- Соколюк, Л. (1993). *Бойчукізм і проблема стилю в українському мистецтві першої третини ХХ століття: Препринт*. Київ, Україна: НМК ВО.
- Стечкевич, О. О. (2017). Організаційно-педагогічні умови використання ІКТ та СППЗ у підготовці фахівців художнього профілю. *Вікова спадщина українського народу: регіональний аспект*. Л. В. Сліпчишин (упоряд.); (с. 124–136). Львів, Україна: СПОЛОМ.

- Стойчик, Т. І. (2018). Національна рамка кваліфікацій як інструмент забезпечення якості професійної освіти. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*, 14, 44–48.
- Сурмін, Ю. П. (2006). *Майстерня вченого. Підручник для науковця*. Київ, Україна: Навчально-методичний центр «Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні».
- Сухомлинський, В. О. (1977). *Вибрані твори: В 5-ти т. Т. 3 Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина*. (с. 283–582). Київ, УРСР: Радянська школа.
- Тарасенко, Г. С., & Нестерович, Б. І. (2005). Аксіологічний підхід до інтеграції мистецьких дисциплін у контексті гуманітаризації вищої освіти. *Вісник Житомирського державного університету*, 21, 12–15.
- Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти*. (2014). Є. Р. Чернишова (ред.); Київ, Україна: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти».
- Титова, Н. М. (2018). *Теоретико-методичні основи психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання: монографія*. М. С. Корець (ред.); Київ, Україна: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова.
- Ткаченко, М. В. (2018). *Формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців ресторанного господарства у професійно-технічних навчальних закладах*. (Автореферат дис. канд. пед. наук: спеціальність 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти). Київ, Україна: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.
- Удич, З. І. (2015). *Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник*. Тернопіль, Україна: КІЦ «ПРІНТ-ОФІС».
- Указ Президента України від 30.03.2021 р. № 130/2021 «Про пріоритетні заходи щодо розвитку професійної (професійно-технічної) освіти», підписаний. (2021). Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/130/2021#Text>

- Федоренко, О. Ф. (2013). До питання про впровадження інклюзивного навчання учнів з особливостями психофізичного розвитку: теоретико-методологічні засади. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Серія соціально-педагогічна*, 23(2), 108–115.
- Федорова, О. Ф. (1970). *Некоторые вопросы активизации учащихся в процессе теоретического и производственного обучения*. Москва, СССР: Высшая школа.
- Фрицюк, В. А. (2017). Методологічні підходи до вивчення проблеми професійного саморозвитку майбутнього фахівця. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*, 6, 160–167.
- Фролова, И. Т. (1987). *Философский словарь*. Москва, СССР: Политиздат.
- Хоменко, А. В. (2017). Людиноцентричний підхід як засіб реалізації сучасної парадигми вищої освіти. *Дидаскал*, 17, 29–34.
- Хуторской, А. В. (2003). Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования. *Народное образование*, 2, 58–64.
- Цуканова, Г. (2014). Практика впровадження навчального методу «Майстер-клас» (на прикладі дисципліни «Майстер-клас із медіа-PR»). *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*, 39, 156–161.
- Чайковський, М. Є. (2012). Інклюзивна компетентність як складова професійної компетентності суб'єктів навчально-виховного процесу. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, 2, 15–21.
- Челышева, Т. В. (2001). *Непрерывное художественное образования как целостная образовательная система: теоретические аспекты*. Москва, Россия: АПК и ПХО.
- Шамралуk, О. Л. (2016). Технологічна культура майстра виробничого навчання: сутність і стан дослідження. *Теорія і методика професійної освіти. Електронне наукове фахове видання*, 9(1). Взято з: https://lib.iitta.gov.ua/705766/1/25_16_tmpo_9_shamraluk_25.pdf

- Шамралюк, О. Л. (2021). *Розвиток технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю в навчально (науково)-методичних центрах професійно-технічної освіти*. (Дисертація канд. пед. наук: спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти). Київ, Україна: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.
- Шаров, С. В. (2019). Компетентнісний підхід: переваги, структура та особливості. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, Серія: Педагогічні науки*, 4, 194–199.
- Швай, Р. І. (2008). Гуманістичні теорії творчості. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*, 4, 47-50.
- Шевелєва, М. (2020). Олександр Мурашко: Будьте в мистецтві дітьми – щирими і безпосередніми. Взято з: <https://uain.press/blogs/oleksandr-murashko-budte-v-mystetstvi-ditmy-shhyrymy-i-bezposerednimy-1332532>
- Шевнюк, О. Л. (2017). *Методика навчання образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах: навчальний посібник*. Київ, Україна: Освіта України.
- Шевців З. М. (2019). *Основи інклюзивної педагогіки: підручник*. Львів, Україна: «Новий світ – 2000».
- Штефан, Л. В. (2014). Концепція латерального мислення Е. Боно як основа активізації творчої діяльності майбутніх інженерів-педагогів. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*, 2, 27–33.
- Шукалюк, Г. (2018). Розвиток здоров'язберезувальної компетентності здобувачів професійної освіти на уроках охорони праці. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, 2, 272–281.
- Щолокова, О. (2007). Мистецька освіта у контексті сучасних наукових

досліджень. *Професійно-художня освіта України, IV*, 12–16.

- Щолокова, О. П. (2007). Модернізація фахової мистецької освіти у контексті сучасних гуманістичних ідей. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14, Теорія і методика мистецької освіти: наукове видання, 4(9): Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти».* (26–27 квітня 2007 р.). (с. 11–14). Київ Україна: Видавництво Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.
- Юртаєва, О. (2010). Моделювання розвитку професійно-педагогічної компетентності майстра виробничого навчання будівельного профілю. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи, 2*, 276–284.
- Ягупов, В. В. (2012). Ключові компетентності: поняття, сутність, зміст, кваліфікація та вимоги до випускників професійно-технічної освіти. *Науковий вісник Інституту ПТО НАПН України, 4*, 12–19.
- Яланська, С. П. (2018). *Психологія творчості: навчальний посібник*. Полтава, Україна: Видавництво «Сімон».
- Ярославцева, М. (2010). Майстер-клас: особливості використання в системі професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Вища школа. Гуманізація навчально-виховного процесу, LIII(II)*, 88–93.
- Alos Melchor, E. (2014). *20 key factors for successful vocational education and training*. European Agency for Special Needs and Inclusive Education. Retrieved from: <https://www.european-agency.org/sites/default/files/20KeyFactors14-EN.pdf>
- Baartman, L. K. J., & De Bruijn, E. (2011). Integrating knowledge, skills and attitudes: Conceptualizing learning processes towards vocational competence. *Educational Research Review, 6*, 125–134.
- Begeny, J. C., & Martens, B. K. (2007). Inclusionary Education in Italy: A Literature Review and Call for More Empirical Research. *Remedial and special*

education, 28(2), 80–94.

- Breakwell, G. M., Wright, D. B., & Barnett, J. (2020). *Research Methods in Psychology*. London, UK: Sage Publications.
- Camerer, C. F., Dreber, A., Holzmeister, F., Ho, T-H., Huber, J., Johannesson M., (2018). Evaluating the replicability of social science experiments in Nature and Science between 2010 and 2015. *Nature Human Behaviour*, 2, 637–644.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research methods in education*. New York, USA: Routledge, Taylor & Francis Group.
- De Bruijn, E., & Leeman, Y. (2011). Authentic and self-directed learning in vocational education: Challenges to vocational educators. *Teaching and Teacher Education*, 27, 694–702.
- Dolnikova, L., & Kravets, S. (2022). Methods of art pedagogy in the process of educating students with special needs in vocational education and training (VET) institutions. *Молодь і ринок*, 1(199), 107–112.
- Edwards, F. (1989). *What is humanism?* Amherst, NY: American Humanist Association. Retrieved from: <http://www.jcn.com/humanism.html>
- EENET. (1998). *Lessons from the South: Making a difference. Report of an International Disability and Development Consortium (IDDC) Seminar on Inclusive education*. Agra. India. (1-7 March, 1998). Retrieved from: www.eenet.org.uk/reports/agra/agra.htm
- European Agency for Special Needs and Inclusive Education. (2020). Participation of Learners with Special Educational Needs and/or Disabilities in Vocational Education and Training – Policy brief. Retrieved from: https://www.european-agency.org/sites/default/files/VET%20Policy%20Brief_EN.pdf
- European Commission. (2020). European policy cooperation (ET 2020 framework). Retrieved from: https://ec.europa.eu/education/policies/european-policy-cooperation/et2020-framework_en
- Farrell, M. (2000). Educational inclusion and raising standards. *British journal of*

Special education, 27(1), 35–38.

- Goldstein, H. (2011). *Multilevel Statistical Models*. Chichester, UK: Wiley.
- Granados, A. C. (2012). *Vocational education and training. Policy and Practice in the field of Special Needs Education*. Odense, Denmark: European Agency for Development in Special Needs Education.
- Griffiths, T., & Guile, D. (2003). A connective model of learning: The implications for work process knowledge. *European Educational Research Journal*, 2, 56–74.
- Guilfoed, J. P. (1959). *Three faces of intellect*. *The American Psychologist*, 8, 14.
- Gulikers, J. T. M., Bastiaens, T. J., Kirschner, P. A., & Kester, L. (2008). Authenticity is in the eye of the beholder: Student and teacher perceptions of assessment. *Journal of Vocational Education and Training*, 60, 401–412.
- Gyamfi, N., Mprah, W. K., Edusei, A. K., Dogbe, J. A., & Owusu, I. (2015). Relevance of vocational training programme for persons with disabilities in the Ashanti Region of Ghana. *Journal of Disability Studies*, 1(2), 69–76.
- Hox, J. J. (2010). *Multilevel Analysis. Techniques and Applications*. New York, NY, USA: Routledge.
- Huitt, W. (2009). *Humanism and open education*. *Educational Psychology Interactive*. Valdosta, GA: Valdosta State University. Retrieved from: <http://www.edpsycinteractive.org/topics/affect/humed.html>
- ILO, & WTO. (2017). *Investing in skills for inclusive trade*. Geneva, Switzerland: World Trade Organisation.
- ILO. (2014). *World social protection report 2014/15. Building economic recovery, inclusive development and social justice*. Geneva, Switzerland: International Labour Office.
- ILO. (2015). *ILO Implementation Plan 2030 Agenda for Sustainable Development*. Retrieved from: <https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/--->

[webdev/documents/publication/wcms_510122.pdf](#)

- ILO. (2021). *World employment and social outlook. Trends 2021*. Geneva, Switzerland: International Labour Office.
- Isahi-Paloshi, A., Vasileska, L., Trpceska, L., Spasovski, G., & Stojkovsa Aleksova, R. (2014). *Inclusion in secondary vocational education: handbook on working with special educational needs students*. Skopje, Macedonia: British council Macedonia.
- Kolosnichenko, M., Yezhova, O., Pashkevich, K., Kolosnichenko, O., & Ostapenko, N. (2021). The use of modern digital technologies in the design and technology VET in Ukraine. *Journal of Technical Education and Training*, 13(4), 56–64.
- Kurtz, P. (2000). *Humanist manifesto 2000: A call for a new planetary humanism*. Amherst, New York: Prometheus Books.
- Miles, S. (2000). Enabling Inclusive Education: Challenges and Dilemmas. Enabling Education Network. *A Symposium on Development Policy entitled "Children with Disabilities and the Convention on the Rights of the Child"*. (October 27–29, 2000). Bonn, Germany: Gustav Stresemann Institute. Retrieved from: **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**
- OECD. (2021). *Teaching and learning in VET: Providing effective practical training in school-based settings*. Retrieved from: https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=1060_1060333-w2tp9xc54b&title=Teaching-and-learning-in-VET-Providing-effective-practical-training-in-school-based-settings&_ga=2.61545125.883983006.1626937923-1011021569.1554613616
- Pašalić-Kreso, A. (2003). Geneza sazrijevanja ideje inkluzije ili inkluzija u funkciji smanjivanja neravnopravnosti u obrazovanju. *Inkluzija u školstvu Bosne i Hercegovine* (s. 2–24). Sarajevo: Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York, USA: The Free Press,

A Division of Macmillan Publishing Co., Inc.

- The Council of the European Union. (2018). Council recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning. *Official Journal of the European Union*, 4(6). Retrieved from: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN)
- UNESCO. (2016). *Education 2030. Incheon Declaration. Framework for Action for the implementation of sustainable development. Goal 4. Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all.* Retrieved from: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245656>
- Wright, D. B. (2017). Some limits using random slope models to measure student and school growth. *Frontiers in Education*, 2, 58. Retrieved from: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/feduc.2017.00058/full>
- Wright, D. B. (2019). Research Methods for Education With Technology: Four Concerns, Examples, and Recommendations. *Frontiers in Education*, 4, 147. Retrieved from; <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/feduc.2019.00147/full>
- Yezhova, O. V., Pashkevich, K. L., & Gryn, D. V. (2019). Development of technology education students' ICT competence while teaching computer-aided fashion design. *Information Technologies and Learning Tools*, 73(5), 15–27.

ДОДАТКИ

Додаток А

Інтерв'ю з викладачем художніх спецдисциплін ДНЗ «Львівське вище професійне художнє училище» Дуфанець Оксаною Олексіївною, що працює в інклюзивному класі художнього спрямування

22 червня 2020 року, Львів

Інтерв'юер: Доброго дня. Будь ласка, представтесь.

Респондент: Я викладач спецдисциплін художнього профілю. Працюю в ДНЗ «Львівське вище професійне художнє училище» з 1990 р. Спочатку мене прийняли на посаду майстра виробничого навчання для проведення занять з учнями, що навчаються за професією «Вітражник», згодом я перейшла на викладацьку роботу. З 2007 року працюю зі спеціальними групами, де навчаються нечуючі, та з інклюзивними групами. Серед дисциплін, які викладаю, є основи композиції, історія мистецтв, історія флористики.

Інтерв'юер: Які передумови є необхідними для вступу до ДНЗ «Львівське вище професійне художнє училище» з метою навчання професії «Живописець»?

Респондент: Звичайно, це вступні іспити та конкурсний набір за результатами їхнього складання. Головну увагу, при вступі до нашого закладу освіти, ми приділяємо творчим здібностям абітурієнта. Для вступу абітурієнти здають такі іспити як рисунок та композиція. Для складання іспиту з рисунку абітурієнт повинен зобразити на форматі А3 натюрморт з двох геометричних предметів: один предмет з гострими кутами (куб, паралелограм тощо) інший ж предмет є об'ємної форми (конус, циліндр). Основними вимогами до абітурієнтів є передача лінійної перспективи, об'єму за допомогою штриха. Охайність та правильне композиційне розташування, передача пропорцій. Іспит з композиції вимагає від абітурієнта зобразити два стрічкові орнаменти: один – геометричний, інший – рослинний. Тут важливими є цікава подача та спроба першої стилізації, кольорове співвідношення, акуратність.

Інтерв'юер: Як часто до Вашого закладу освіти вступають учні, що мають особливі освітні потреби?

Респондент: Із 1999 року Львівське вище професійне художнє училище приймає на навчання учнів з особливими освітніми потребами. І це не лише майбутні фахівці художніх професій, але й будівельних. Учні навчаються за такими професіями як «Вітражник», «Живописець», «Флорист», «Реставратор декоративно-художніх фарбувань, маляр», «Реставратор декоративно-художніх фарбувань, маляр». Наш заклад освіти налагодив тісну співпрацю із Українським товариством глухих та Львівським обласним відділенням фонду соціального захисту інвалідів. Упродовж цього періоду училище закінчили 464 учні, що мають проблеми зі слухом, та отримали відповідну кваліфікацію. Усі вони мають змогу продовжити навчання та отримати диплом молодшого спеціаліста (відповідно до змін у законодавстві – молодшого бакалавра).

Інтерв'юер: Шановна Оксано Олексіївно, а за яким принципом формуються інклюзивні групи у Вашому закладі освіти. Чи можливо, що у групі, яка формується, навчатимуться учні з різними нозологіями?

Респондент: Так, можливо. Буває що в інклюзивній групі навчаються нормо типові учні, учні з вадами слуху, учні з ДЦП та аутизмом, але це рідкісні випадки. І таке навчання відбувається лише після заключення спеціаліста ІРЦ та медичних рекомендацій.

Інтерв'юер: Чи має заклад освіти можливості для забезпечення додаткового супроводу таких учнів?

Респондент: Для організації освітнього процесу учнів із вадами слуху маємо можливість залучити до роботи сурдолога. А от учні з ДЦП та аутизмом навчання відвідують самостійно. Допомога їм не потрібна, оскільки це учні з легкими формами вищезгаданих хворіб і, крім того, що вони самостійні, вони чудово адаптовані у суспільство.

Інтерв'юер: Наскільки тісно ви співпрацюєте з сурдологом? Чи узгоджуєте з ним програму? Чи працюєте спільно над розробкою навчально-методичного забезпечення?

Респондент: Співпраця повинна бути завжди, адже без злагодженої роботи викладача з сурдологом не буде успішного навчання групи. Хочу зауважити, що художні дисципліни досить складні у викладанні жестовою мовою, тому ми попередньо завжди узгоджуємо план дій, матеріали, які використовуватимемо на занятті тощо. Проте, окрім співпраці й професійно-педагогічному плані, важливе значення має психологічна співпраця. Викладач повинен відчувати групу, настрій та налаштованість кожного учня. Допомагає в цьому теж сурдолог.

Інтерв'юер: А які інноваційні методи Ви використовуєте під час викладання спецдисципліни «Основи композиції»?

Респондент: Зазвичай, це відеоматеріал, презентації з текстовим наповненням. Перевагою інклюзивних груп та груп де навчаються учні з проблемами слуху, є те, що вони вміють читати. Обов'язково об'єдную учнів з особливими освітніми потребами і учнів нормотипом під час роботи над творчими завданнями.

Інтерв'юер: Чи вважаєте за доцільне виділяти учнів з особливими освітніми потребами в спецгрупи? Чи надаєте перевагу інклюзивним?

Респондент: Особисто для мене, інклюзивна група це можливість підлітка адаптуватись в суспільстві і мова не лише про учнів з особливими освітніми потребами, але й учнів з нормотипом теж. Ця адаптація згодом допомагає випускникові при працевлаштуванні та роботі в команді.

Інтерв'юер: Чи достатньо Вам Ваших педагогічних та фахових навичок для викладання в інклюзивних групах? Якщо ні, то які б курси Ви відвідали, щоб удосконалити ту чи іншу компетентність?

Респондент: Звичайно, я б хотіла володіти мовою жестів на достатньому рівні. Але, як я вже вище зазначала, потрібен багаторічний практичний досвід використання жестової мови, щоб можна було викладати нею художні дисципліни, а основи композиції тим більше. Добре було б запровадити базовий курс для опанування жестової мови, тренінги та курси зі спеціальної педагогіки. Мені відомо, що зараз різноманітні інституції пропонують курси з інклюзивної освіти для працівників загальноосвітніх шкіл, але для працівників закладів системи професійної (професійно-технічної) освіти їх обмаль. Переконана, що так можна б було уникнути певних непорозумінь з учнями.

Інтерв'юер: Як часто співпрацюєте Ви, як викладач, з психологом та соціальною службою?

Респондент: Часто, але вони не можуть самостійно впроваджувати такі курси. Звичайно, коли виникають якісь конфлікти, непорозуміння чи я вагаюсь у правильності своїх дій, то обов'язково звертаюсь до них за консультацією.

Інтерв'юер: Наскільки мені відомо, Ви є куратором групи, де навчаються учні з проблемами слуху. Чи залучаєте Ви до освітнього процесу батьків, можливо в якийсь інший спосіб співпрацюєте з ними?

Респондент: Так, у моїй групі 8 учнів з проблемами слуху і одна учениця з ДЦП. Співпраця з батьками, починаючи з моменту вступу учнів на навчання є тісною. Важливо розуміти, що часто учні з проблемами слуху є з інших міст та областей і вони живуть у гуртожитку. Отже, не є під наглядом батьків. Тому батьки готові контактувати як з куратором групи, так і з майстрами виробничого навчання. До речі, щоб уникнути різних маніпуляцій та хитростей з боку учнів, ми співпрацюємо і з майстрами виробничого навчання. У нас чітко поділені обов'язки. А батьки, спостерігаючи за такою співпрацею в колективі закладу професійної освіти, теж долучаються і допомагають проконтролювати процес навчання своїх дітей. Ціль у нас одна – успішне оволодіння професією. Адже ми розуміємо, що це можливість для активної життєдіяльності у суспільстві і забезпечення родини.

Інтерв'юер: Якщо ми вже згадали процес навчання учнів, то його успішність сьогодні вимірюється зокрема й тим, наскільки успішним є працевлаштування випускників. Чи могли

б Ви розповісти наскільки працевлаштування випускників Львівського вищого професійного художнього училища є успішним?

Респондент: Випускники будівельних спеціальностей мають можливість працевлаштуватись на фірмах «Галбуд», «Карпатбуд», «Силует». Учні ж художніх спеціальностей працевлаштовуються в приватні вітражні та живописні майстерні, такі як «Спільник» та ін...

Інтерв'юер: Оксано Олексіївно, традиційно, освітній процес охоплює як аудиторну, так і позааудиторну роботу. Чи організовуєте Ви позаурочні заходи? Якщо так, то як долучаєте до них учнів з особливими освітніми потребами? Якщо ні, то чому? Як можливо подолати цю проблему?

Респондент: Так. У нас є конкурс талантів і завдяки нашому сурдологу Синеоку Олегу Кімовичу, який є керівником танцювального гуртка, учні навчаються танцювати. А ще «співають» мовою жестів. Також наші учні щорічно беруть участь у різноманітних конкурсах творчих робіт, які організовує Управління освіти, Львівська міська рада, різноманітні громадські організації. Влітку вони є учасниками мистецьких пленерів. Під час проведення таких заходів часто є Дипломантами та переможцями. Щорічно організовуємо виставки творчих робіт і учні з проблемами слуху теж беруть активну участь у них.

Інтерв'юер: Які особливі виклики стоять перед викладачами в інклюзивних групах?

Респондент: Психологічна підтримка та потреба адаптації й організації навчання в інклюзивній групі. Важливим аспектом є педагогічна освітня підтримка самого викладача: курси, тренінги тощо. Ну і, звичайно, базове знання жестової мови. Є потреба в сучасних технічних засобах і можливості адаптації навчального матеріалу одразу жестовою мовою.

Інтерв'юер: Особисто для Вас, які емоції, відчуття є в процесі викладання в інклюзивній групі? Чи є більша завантаженість викладача?

Респондент: При правильній організації роботи – ні. Я навіть скажу, що учні з проблемами слуху вміють більше сконцентруватись на навчанні ніж нормотипові. Їх не відволікають зовнішні звуки. Учні більш посидючі. І часто чують більше ніж ті, що не мають особливих освітніх потреб.

Інтерв'юер: Дякую Вам за інтерв'ю. Бажаю успіхів.

Респондент: Дякую. Навзаєм.

Додаток підготовлений автором.

Додаток Б
Перелік закладаів П(ПТ)О України,
що пропонують програми підготовки фахівців
за професією «Живописець»

№ п/п	Заклад професійної (професійно-технічної освіти)	Офіційний сайт	Професія, за якою готують фахівців
	Вище професійне училище № 25 м. Хмельницького	http://vpu25.km.ua/	7324 Живописець 5312 Оформлювач вітрин, приміщень та будівель (інтегрована професія)
	Вище професійне художнє училище №5 м. Чернівці	http://vpnu5.com/	7324 Живописець
	Державний навчальний заклад «Запорізьке вище професійне училище»	http://zvpu.zp.ua/	7324 Живописець 7331 Флорист (інтегрована професія)
	Державний навчальний заклад «Львівське вище професійне художнє училище»	https://www.lvphu.org.ua/	7324 Живописець 7135 Вітражник (інтегрована професія) 7324 Живописець 7331 Флорист (інтегрована професія) 7135 Вітражник 7324 Живописець
	Державний навчальний заклад «Подільський центр професійно-технічної освіти»	http://profbud.at.ua	7324 Живописець 5312 Оформлювач вітрин, приміщень та будівель (інтегрована професія)
	Державний навчальний заклад «Севродонецький професійний ліцей»	http://spl-dnz.at.ua	7324 Живописець
	Державний навчальний заклад «Художнє професійно-технічне училище ім. Й.П. Станька»	http://www.hptu14.com.ua	7324 Живописець 7324 Художник розмалювання по дереву (інтегрована професія) 7324 Живописець 7324 Художник розмалювання по емалі (інтегрована професія) 7331 Різьбяр по дереву та бересту 7331 Виробник художніх виробів з дерева (інтегрована професія) 7422 Столяр 7331 Виробник художніх виробів з дерева (інтегрована професія)

Державний навчальний заклад «Центр професійно-технічної освіти №1 м. Вінниці»	http://dnzcpto1.vn.ua/	7313 Ювелір-монтажник 7313 Ювелір-закріпник (інтегрована професія)
Державний професійно-технічний навчальний заклад «Луцьке вище професійне училище будівництва та архітектури»	http://www.vpubud.lutsk.ua	7321 Виробник художніх виробів з кераміки 7324 Живописець 7331 Виробник художніх виробів з дерева
Державний професійно-технічний навчальний заклад «Стрийське вище художнє професійне училище»	http://svhpu.com.ua/index.php/en/	7423 Верстатник деревообробних верстатів 7331 Виробник художніх виробів з дерева (інтегрована професія) 7324 Живописець
Комунальний заклад «Чернігівське вище професійне училище» Чернігівської обласної ради	http://vpu.at.ua/	7324 Живописець
Навчально-професійний центр «Академія мистецтва краси»	http://www.amk.net.ua	7324 Живописець
Решетилівський художній професійний ліцей	http://resh-hud-lic.ucoz.net/	7324 Живописець 7433 Кравець 8263 Вишивальник (інтегрована професія) 8263 Вишивальник 7432 Килимар (інтегрована професія) 8263 Вишивальник 7435 Закрійник (інтегрована професія)
Слов'янський багатопрофільний регіональний центр професійної освіти імені П.Ф. Кривоноса	http://sbrcpo.at.ua	7324 Живописець
Хмельницький професійний ліцей	http://www.proflicey008.km.ua/	7324 Живописець 5312 Оформлювач вітрин, приміщень та будівель (інтегрована професія)

Додаток підготовлений автором на основі обробки інформації з ЄДЕБО.

Додаток В
Витяг з Національної рамки кваліфікацій

Рівень	Знання	Уміння/навички	Комунікація	Відповідальність і автономія
2	Базові емпіричні знання та розуміння основних (загальних) процесів у сфері навчання та/або трудової діяльності	використання відповідної інформації для виконання нескладних завдань та розв'язання повсякденних проблем у типових ситуаціях із застосуванням простих правил, інструкцій та знарядь	засмодія в колективі з метою виконання завдань продукування деталізованих усних і письмових повідомлень	робота та/або навчання під керівництвом або наглядом з певною самостійністю індивідуальна відповідальність за результати виконання завдань під час навчання та/або трудової діяльності
3	Знання фактів, принципів, процесів та загальних понять у сфері навчання та/або професійної діяльності	виконання типових завдань та розв'язання проблем шляхом вибору і застосування базових методів, інструментів, матеріалів та інформації оцінювання результатів виконання завдань відповідно до задалегідь відомих критеріїв	здатність до ефективної роботи в команді сприйняття критики, порад і вказівок продукування деталізованих усних і письмових повідомлень, зокрема у професійній діяльності	відповідальність за виконання завдань під час роботи або навчання адаптація своєї поведінки до зовнішніх обставин під час виконання завдань або розв'язання проблем
4	Емпіричні та теоретичні знання в широких контекстах та розуміння принципів, методів, процесів у сфері навчання та/або професійної діяльності	виконання складних спеціалізованих завдань, знаходження або прийняття рішень щодо специфічних проблем у сфері професійної діяльності або навчання планування власної роботи та в обмеженому контексті	здійснення наставництва, передавання досвіду продукування складних деталізованих усних і письмових повідомлень, зокрема у професійній діяльності або навчанні	самоорганізація відповідно до правил, що існують у робочому або навчальному контекстах і зазвичай є передбачуваними, але можуть зазнавати змін здійснення нагляду за повсякденною роботою інших,

		організація, контроль, оцінювання та коригування роботи інших		обмежена відповідальність за оцінювання та покращення результатів їх трудової або навчальної діяльності
5	Всебічні спеціалізовані емпіричні та теоретичні знання у сфері навчання та/або професійної діяльності, усвідомлення меж цих знань	широкий спектр когнітивних та практичних умінь/навичок, необхідних для розв'язання складних задач у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання знаходження творчих рішень або відповідей на чітко визначені конкретні та абстрактні проблеми на основі ідентифікації та застосування даних планування, аналіз, контроль та оцінювання власної роботи та роботи інших осіб у спеціалізованому контексті	взаємодія з колегами, керівниками та клієнтами у питаннях, що стосуються розуміння, навичок та діяльності у професійній сфері та/або у сфері навчання донесення до широкого кола осіб (колеги, керівники, клієнти) власного розуміння, знань, суджень, досвіду, зокрема у сфері професійної діяльності	організація та нагляд (управління) в контекстах професійної діяльності або навчання в умовах непередбачуваних змін покращення результатів власної діяльності і роботи інших здатність продовжувати навчання з деяким ступенем автономії

Додаток підготовлений автором на основі опрацювання джерела: Постанова Кабінету міністрів України №519 від 25.06.2020 р. «Про внесення змін у додаток до постанови Кабінету міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341». (2020). Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/519-2020-%D0%BF#Text>

Додаток Г
Типова навчальна програма з навчальної дисципліни
«Основи композиції»

Професія: 7324 Живописець
Кваліфікація: Живописець 2-го розряду
Всього за курс: 74 години

№ з/п	Тема	Кількість годин	
		Всього	з них на лабораторно-практичні роботи
1.	Основи кольорознавства	8	6
2.	Закони творення композиції	2	-
3.	Правила, прийоми та засоби композиції	2	-
4.	Рівновага	4	3
5.	Статика. Динаміка	8	6
6.	Симетрія. Асиметрія	8	6
7.	Ритм	8	6
8.	Контраст. Нюанс	8	6
9.	Акцент	6	5
10.	Стилізація в композиції	10	8
11.	Орнамент. Творення орнаменту за мотивами	10	8
Всього годин:		74	54

Робоча програма з навчальної дисципліни
«Основи композиції»

Професія: 7324 Живописець
Кваліфікація: Живописець 2-го розряду
Всього за курс: 74 години

№ з/п	Тема	Кількість годин	
		Всього	з них на лабораторно-практичні роботи
I	Вступ	1	-
II	Закони творення композиції	4	-
III	Рівновага	4	3
IV	Статика та динаміка в композиції	8	6
V	Симетрія та асиметрія в композиції	8	6
VI	Ритм	7	5
VII	Контраст. Нюанс в композиції	8	6
VIII	Акцент в композиції	3	2
IX	Основи кольорознавства	9	6
X	Стилізація форм природи	8	7
XI	Орнаментика	14	8
Всього годин:		74	49

Тема I Вступ. Роль композиції в образотворчому мистецтві. Зміст предмету «Основи композиції». Форми його вивчення

Тема II Закони творення композиції. Поняття про складові частини композиції. Гармонійність та спів розмірність елементів, цілісність. Структура в композиції. Види композиції: фронтальна, об'ємна, глибинно-просторова. Зображальні засоби композиції. Психофізична дія ліній, форм, кольору. Основні категорії та закономірності композиції. Поняття про композиційний центр.

Тема III Рівновага. Рівновага в композиції. Види рівноваги. Баланс елементів форми. Співвідношення кольору і маси.

Лабораторно – практичні роботи: 1. Передача візуальної рівноваги в композиції з геометричних елементів. 2. Передача візуальної рівноваги кольору і маси в композиції з образних форм.

Тема IV. Статика та динаміка в композиції. Поняття статичної та динамічної композиції. Способи передачі спокою в композиції. Статична рівновага форми елементів композиції. Стійкість композиції. Динаміка як візуальна передача руху. Прийоми передачі руху в композиції. Рух по центру.

Лабораторно-практичні роботи: 1. Візуальна передача стану спокою в композиції з геометричних елементів. 2. Візуальна передача стану руху в композиції з геометричних елементів.

Тема V. Симетрія та асиметрія в композиції. Види симетрії: дзеркальна, осьова, центрова (гвинтова). Принципи організації композиції відносно площини, осі або центру. Основні властивості симетричних, асиметричних композицій, область їх застосування.

Лабораторно-практичні роботи: 1. Виконання дзеркальної симетричної композиції. 2. Виконання осьової симетричної композиції. 3. Виконання асиметричної композиції

Тема VI Ритм. Ритм як засіб композиції. Метричний та ритмічний повтор елементів композиції. Ритмічне чергування елементів композиції. Прості та складні ритми. Ритмічне повторення елементів з різними інтервалами. Ритмічне повторення елементів зі зміщенням по осях. Ритмічне повторення елементів з накладанням форм.

Лабораторно-практичні роботи: 1. Створення композиції з простим ритмічним чергуванням елементів (Ритми ліній). 2. Створення композиції зі складним ритмічним чергуванням елементів композицій (Ритми плям; ліній та плям).

Тема VII Контраст. Нюанс в композиції. Контраст та нюанс як засоби досягнення художньої виразності. Види контрастів та нюансів, їх роль у композиції. Контрасти за формою, розміром, напрямом руху. Контраст та нюанс за кольором, фактурою. Здатність контрасту та нюансу створювати різноманітні настрої.

Лабораторно-практичні роботи: 1. Вправи на співставлення контрастних форм, розмірів, напрямків руху. 2. Вправа на співставлення контрастних фактур, кольорів. 3. Організація площини за допомогою кольорових контрастних та нюансних елементів.

Тема VIII Акцент в композиції. Акцент як засіб зосередження уваги до головного в композиції. Способи творення акценту.

Лабораторно-практична робота: 1. Побудова композиції з вираженим акцентом

Тема IX Основи кольорознавства. Поняття про колір. Фізичні основи світла і кольору. Основні групи кольорів: хроматичні, ахроматичні. Спектральне коло. Основна і допоміжна тріада кольорів. Теплі і холодні кольори сонячного спектру. Кольоровий контраст (протилежні кольори). Основні характеристики кольору (кольоровий відтінок, насиченість, світлота). Гармонія кольорів. Фактори, які впливають на гармонізацію кольорів. Фізіологічна та психофізична дія кольору на людину. Кольорові асоціації (техніка монотипії).

Лабораторно-практичні роботи: 1. Виконання спектрального кола (основної та допоміжної тріади кольорів). 2. Виконання різних типів змішування кольорів (механічне, оптичне, почергове накладання кольору). 3. Створення різних типів поєднання кольорів в композиції.

Тема X Стилізація форм природи. Поняття «стилізація». Способи та етапи стилізації форм природи. Пластичне перетворення мотивів рослинного та тваринного світу в декоративний образ. Спрощення зображення з виділенням найхарактерніших ознак (форми

декоративно-фактурного оздоблення). Декоративне кольорове вирішення.

Лабораторно-практичні роботи: 1. Виконання стилізації рослинних елементів. 2. Виконання стилізації тваринного світу. 3. Виконання тематичної композиції з використанням стилізованого рослинного і тваринного світу.

Тема XI Орнаментика. Основні види і типи орнаментів. Основні джерела орнаментальних мотивів: стилізовані форми живої природи, предмети довкілля. Структура побудови рапортного стрічкового, рапортного площинного та замкнутого орнаменту (в колі, в квадраті, в трикутнику). Творення орнаменту за мотивами: геометричний, рослинний, анімалістичний, комбінований.

Лабораторно-практичні роботи: 1. Практичне виконання стрічкового орнаменту за геометричними та природними мотивами. 2. Практичне виконання рапортного площинного орнаменту за геометричними та природними мотивами. 3. Практичне виконання комбінованого орнаменту в замкнутій формі.

**Типова навчальна програма з навчальної дисципліни
«Основи композиції»**

Професія: 7324 Живописець

Кваліфікація: живописець 3-го розряду

Всього за курс: 52 години

№ з/п	Тема	Кількість годин	
		Всього	з них на лабораторно-практичні роботи
1.	Композиція декоративного панно (живопис на тканині)	20	18
2.	Декоративна композиція (живопис на склі, вітраж)	32	30
	Всього годин:	52	48

**Робоча програма з навчальної дисципліни
«Основи композиції»**

Професія: 7324 Живописець

Кваліфікація: живописець 3-го розряду

Всього за курс годин : 52 години

№ з/п	Тема	Кількість годин	
		Всього	з них на лабораторно-практичні роботи
I.	Композиція декоративного панно (живопис на тканині)	19	18
II.	Декоративна композиція на основі асоціацій	14	12
III.	Проект тематичної творчої композиції живопис на склі (на основі літературного сюжету)	19	17
	Всього годин:	52	47

Тема I. Композиція декоративного панно (живопис на тканині). Декоративне панно, як елемент композиційного вирішення. Специфіка та особливості композиції живопису на тканині. Різновиди. Пошук та аналіз ілюстративного матеріалу. Робота з аналогами та

прототипами. Узгодження пропорцій та масштабу.

Лабораторно-практичні роботи: 1. Створення композиції декоративного панно (живопис на тканині)

Тема II. Декоративна композиція на основі асоціацій. Асоціація як метод вираження в композиції. Образні асоціації у декоративних композиціях та подача їх графічно. Значення кольору в асоціативних композиціях. Вправи на асоціативну уяву по парах та в групі. Абстракція як новий прояв творчості. Форми та засоби подачі абстрактних зображень. Образно-асоціативна мислення та вираження його в композиції на основі силуету кисті руки.

Лабораторно-практичні роботи: 1. Асоціативна композиція на основі реалістичного зображення. 2. Абстрактна композиція на основі силуету кисті руки

Тема III. Проект тематичної творчої композиції живопис на склі (на основі літературного сюжету). Специфіка створення творчої композиції для виконання живопису на склі. Особливості вибору літературного сюжету та адаптація його до творчої композиції. Поняття масштабу, пропорцій, центру зображення. Кольорова гармонія як успішне виконання творчої композиції. Визначення акценту в композиції. Важливість деталей як елементів довершення композиції. Шрифт як стилістичне поєднання з тематичною композицією.

Лабораторно-практичні роботи: 1. Тематична творча композиція на основі літературного сюжету.

Додаток підготовлений автором.

Додаток Д
Освітній компонент «Основи композиції» у контексті підготовки фахівця
за професією «Живописець» відповідно до Державного стандарту
професійної (професійно-технічної) освіти

Освітньо-кваліфікаційна характеристика випускника
закладу професійної (професійно-технічної) освіти
 (підприємства, установи та організації, що здійснюють (або забезпечують) підготовку
 (підвищення кваліфікації) кваліфікованих робітників)

Професія: 7324 Живописець

Кваліфікація: живописець 2-го розряду

Кваліфікаційні вимоги

Повинен знати¹: *матеріали та інструменти, необхідні для виконання робіт;* прийоми розведення фарб та послідовність виконання живопису; *види пензлів, пер, паперу, олівців;* прийоми роботи аерографом; техніки виконання імітації дерева, тканини, пластмаси, шкіри і каменю; правила роботи мастихіном, пензлями та з палітрою; методи виконання монотипій; *основні правила стилізації рослин та тварин;* техніку виконання акварельного, темперного, пастельного живопису; основні види та прийоми виконання витинанок та аплікацій; основи перспективи; основи рисунку та живопису; поняття про пристрої перетворення інформації; правила дорожнього руху; правила і норми охорони праці, протипожежного захисту, виробничої санітарії та особистої гігієни.

Повинен уміти: *наносити фарби різними інструментами; виконувати кольоровий спектр, розтяжки хроматичними та ахроматичними тонами, утворювати нові кольори методом накладання;* виконувати імітації дерева, тканини, пластмаси, каменю, шкіри; виконувати монотипії різними техніками; *виконувати стилізацію рослин та тварин різними техніками, укладати стилізовані рослини та тварини в орнамент (стрічковий, в колі, в квадраті);* виконувати побудову натюрморту олівцем; намалювати натюрморт фарбами технікою акварельний живопис (гризайль); виконувати побудову натюрморту з 2-3-х предметів з кольоровою драперією олівцем та фарбами (темперою); побудувати та виконати пастеллю натюрморт з кількох предметів з квітами, закріпити пастель на основі; дотримуватись правил та норм охорони праці, протипожежного захисту, виробничої санітарії та особистої гігієни.

Загальнопрофесійні вимоги. Повинен: раціонально організовувати та ефективно використовувати робоче місце; дотримуватись норм технологічного процесу; не допускати браку в роботі; знати і виконувати вимоги нормативних актів про охорону праці й навколишнього середовища, додержуватись норм, методів і прийомів безпечного ведення робіт; використовувати в разі необхідності засоби попередження й усунення природних і непередбачених негативних явищ (пожежі, аварії, повені тощо); знати інформаційні технології в обсязі, що є необхідним для виконання професійних обов'язків; володіти обсягом знань з правових питань галузі, основ ведення підприємницької діяльності, державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності та трудового законодавства в межах професійної діяльності.

Вимоги до освітнього, освітньо-кваліфікаційного рівнів, кваліфікації осіб. При вступі на навчання: Повна або базова загальна середня освіта. **Після закінчення навчання:** Повна або базова загальна середня освіта, професійно-технічна освіта, освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» за професією Живописець 2-го розряду; без вимог до стажу роботи.

Сфера професійного використання випускника. Індивідуальна мистецька

¹ Тут і до кінця додатку курсивом виокремлено результати навчання, досягнення яких забезпечується успішним освоєнням освітнього компоненту «Основи композиції».

діяльність. Виготовлення виробів народного художнього промислу, які мають художнє, історичне, етнографічне значення; створення копій з полотен професійними художниками, реставрація творів мистецтва, таких як картини тощо.(КВЕД-2010, секція-R, клас-90.03).

Специфічні вимоги. Вік: прийняття на роботу здійснюється після закінчення строку навчання відповідно до законодавства. **Стать:** чоловіча, жіноча (обмеження отримання професії по статевій приналежності визначається переліком важких робіт і робіт із шкідливими та небезпечними умовами праці, на яких забороняється використання праці жінок, затвердженого наказом МОЗ України № 256 від 29.12.1993). **Медичні обмеження.**

Типовий навчальний план

Професія: 7324 Живописець. Кваліфікація: живописець 2-го розряду.

Загальний фонд навчального часу: 1370 годин

№ з/п	Навчальні предмети	Кількість годин	
		Всього	З них на лабораторно - практичні роботи
1.	Загальнопрофесійна підготовка	108	14
1.1	Інформаційні технології	34	14
1.2	Правила дорожнього руху	8	-
1.3	Основи правових знань	17	-
1.4	Основи галузевої економіки і підприємництва	27	-
1.5	Резерв часу	22	-
2.	Професійно-теоретична підготовка	593	439
2.1	Охорона праці	30	-
2.2	Матеріалознавство	55	7
2.3	Перспектива	80	56
2.4	Технологія виконання художніх робіт	62	42
2.5	Основи композиції	74	54
2.6	Рисунок	146	137
2.7	Живопис	146	143
3.	Професійно-практична підготовка	632	-
3.1	Виробниче навчання	282	-
3.2	Виробнича практика	350	-
4.	Консультації	30	-
5.	Державна кваліфікаційна атестація (або проміжна (поетапна) кваліфікаційна атестація при продовженні навчання)	7	-
6.	Загальний обсяг навчального часу(без п.4)	1310	453

Типова навчальна програма з предмета «Основи композиції»
 Професія: 7324 Живописець. Кваліфікація: живописець 2-го розряду.
 Всього за курс: 74 години

№ з/п	Тема	Кількість годин	
		Всього	з них на лабораторно-практичні роботи
1.	Основи кольорознавства	8	6
2.	Закони творення композиції	2	-
3.	Правила, прийоми та засоби композиції	2	-
4.	Рівновага	4	3
5.	Статика. Динаміка	8	6
6.	Симетрія. Асиметрія	8	6
7.	Ритм	8	6
8.	Контраст. Ньюанс	8	6
9.	Акцент	6	5
10.	Стилізація в композиції	10	8
11.	Орнамент. Творення орнаменту за мотивами	10	8
	Всього годин:	74	54

Тема 1. Основи кольорознавства. Поняття про колір. Спектральне коло. Основні групи кольорів: хроматичні і ахроматичні. Теплі і холодні кольори сонячного спектру. Кольоровий контраст (протилежні кольори). Основні і додаткові (похідні) кольори. Основні характеристики кольору (кольоровий відтінок, насиченість, світло). Кольорова гама. Колорит. Техніка монотипії (кольорові асоціації).

Практична робота. Виконання спектрального кола.

Тема 2. Закони творення композиції. Поняття про композицію та її складові частини: гармонійність, співрозмірність, цілісність форми. Структура, тектоніка в композиції. Психофізична дія форм, ліній, кольору. Види композиції: замкнута, відкрита, стрічкова, фризова, рапортна. Типи композицій: площинна, об'ємноплощинна, просторова, комбінована.

Тема 3. Правила, прийоми та засоби композиції. Основні прийоми та засоби творення фронтальної композиції. Поняття про композиційний центр.

Тема 4. Рівновага. Рівновага в композиції. Баланс елементів форми. Співвідношення кольору і маси.

Практична робота. Виконання практичної роботи в «рівновага» в ахроматичних тонах.

Тема 5. Статика. Динаміка. Стан спокою, рівновага форми, стійкість в композиції. Зорове сприйняття руху. Прийоми передачі руху в композиції. Рух до центру.

Практичні роботи. 1. Виконання практичної роботи «статика» в чорно-білій гамі. 2. Виконання практичної роботи «динаміка» в чорно-білій гамі.

Тема 6. Симетрія. Асиметрія. Принципи організації композиції, відносно площини, осі або центру. Основні властивості симетричних і асиметричних композицій, область їх застосування. Види симетрії: дзеркальна, осьова, центрова (гвинтова).

Практична робота. Виконання практичних робіт симетричних і асиметричних композицій.

Тема 7. Ритм. Ритмічне чергування елементів композиції. Прийоми побудови рапортної композиції (площинної): просте повторення, дзеркальне з поворотом на 180°.

дзеркальне зі зміщенням по осях, ритмічне повторення з різними інтервалами 1/2, 1/3, накладання форм, прозоре і не прозоре. Стрічковий та площинний рапорт.

Практичні роботи. 1. Побудова рапортної композиції в стрічці. 2. Побудова рапортної композиції на площині.

Тема 8. Контраст. Нюанс. Закон контрасту. Контраст та нюанс як засоби досягнення художньої виразності. Види контрасту та нюансу, яку роль вони відіграють у композиції. Властивості контрасту: збільшувати, зменшувати, привертати, скеровувати, створювати різноманітні настрої. Контраст та нюанс у кольорі.

Практичні роботи. 1. Вправа на співставлення контрастних форм, розмірів, фактур. 2. Вправа на застосування нюансних та контрастних кольорів. 3. Організація площини за допомогою кольорових контрастних та нюансних елементів. Виконати композицію в колі.

Тема 9. Акцент. Акцент, як засіб привернення уваги до головного в композиції. Прийоми виявлення акценту.

Практична робота. Побудова композиції з вираженим акцентом.

Тема 10. Стилізація в композиції. Пластичне перетворення мотивів рослинного і тваринного світу в декоративний образ. Спрощення зображення з урахуванням раціонального використання технологічних властивостей матеріалу. Тематична композиція.

Практичні роботи. 1. Виконання стилізації рослинних елементів. 2. Виконання стилізації тваринного світу. 3. Виконання тематичної композиції із використанням стилізованого рослинного і тваринного світу.

Тема 11. Орнамент. Творення орнаменту за мотивами. Основні види орнаменту. Структура побудови стрічкового і замкнутого орнаменту. Творення орнаменту за мотивами: геометричний, рослинний, анімалістичний, комбінований.

Практичні роботи. 1. Практичне виконання орнаменту за геометричними мотивами. 2. Практичне виконання орнаменту за рослинними мотивами. 3. Практичне виконання комбінованого орнаменту

Критерії кваліфікаційної атестації випускників

Професія: 7324 Живописець. Кваліфікація: живописець 2-го розряду

Знає, розуміє: *інструменти та пристрої для виконання живописних робіт; прийоми роботи пензлями і перами; змішування фарб;* види мистецтв; технологію виконання монотипії; історичні відомості про походження і еволюцію розвитку технік витинанок; види витинанок; види аплікацій; технологію виробництва і характерні властивості різних матеріалів для рисунка; види живопису; жанри живопису; технологію виконання акварельного, гуашевого, темперного живопису; основи композиції; загальні відомості про походження народного декоративного розпису;

Вміє: організовувати робоче місце; виконувати монотипії акварельними і гуашевими фарбами; виконувати різні види витинанок; виконувати аплікацію з різних матеріалів; виконувати акварельний живопис техніками «по сухому» і «по мокрому»; виконувати темперний живопис; виконувати гуашевий живопис; виконувати пастельний живопис.

Освітньо-кваліфікаційна характеристика випускника закладу професійної (професійно-технічної) освіти

(підприємства, установи та організації, що здійснюють (або забезпечують) підготовку (підвищення кваліфікації) кваліфікованих робітників)

Професія: 7324 Живописець

Кваліфікація: живописець 3-го розряду

Кваліфікаційні вимоги

Повинен знати: *види та технологію виконання художнього живопису на тканині;* матеріали та інструменти для виконання живопису; *технології виконання холодного і гарячого батику; прийоми закріплення й опорядження виконаних робіт; різні техніки живопису на склі, інструменти та матеріали, які використовуються для живопису,*

етапи підготовки скла до роботи; технології живопису на склі та імітації вітражу; технологію, матеріали та інструменти, необхідні для виконання настінного живопису; загальні відомості про історію шрифтів, основні правила написання історичних шрифтів; базові знання роботи з глиною; загальні відомості про будову скелета людини, його функції; нормативні документи та вимоги охорони праці, протипожежного захисту, виробничої санітарії та особистої гігієни.

Повинен уміти: виконувати роботи техніками холодного і гарячого батіку, художній розпис тканини; проводити опоряджувальні роботи виробів; виконувати живопис на склі та імітацію вітражу з дотриманням усіх норм та вимог; підготувати поверхню для виконання настінного живопису; розробити та перенести ескізи на робочу поверхню; виконати настінний розпис згідно технології; виконувати написання історичних шрифтів різними інструментами (перо, пензель); дотримуватись послідовності виконання фрагментів орнаменту, натюрморту; виконувати рисунок з'єднання кісток скелета людини; дотримуватись правил та норм охорони праці, протипожежного захисту, виробничої санітарії та особистої гігієни.

Загальнопрофесійні вимоги. Повинен: раціонально організовувати та ефективно використовувати робоче місце; дотримуватись норм технологічного процесу; не допускати браку в роботі; знати і виконувати вимоги нормативних актів про охорону праці й навколишнього середовища, додержуватись норм, методів і прийомів безпечного ведення робіт; використовувати в разі необхідності засоби попередження й усунення природних і непередбачених негативних явищ (пожежі, аварії, повені тощо); знати інформаційні технології в обсязі, що є необхідним для виконання професійних обов'язків; володіти обсягом знань з правових питань галузі, основ ведення підприємницької діяльності, державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності та трудового законодавства в межах професійної діяльності.

Вимоги до освітнього, освітньо-кваліфікаційного рівнів, кваліфікації осіб. При продовженні професійно-технічної освіти: Повна або базова загальна середня освіта, професійно-технічна освіта, освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» за професією Живописець 2-го розряду. Без вимог до стажу роботи. **При підвищенні кваліфікації:** Повна або базова загальна середня освіта, професійно-технічна освіта, освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» за професією Живописець 2-го розряду; без вимог до стажу роботи. **Після закінчення навчання:** Повна або базова загальна середня освіта, професійно-технічна освіта, освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» за професією Живописець 3-го розряду. Без вимог до стажу роботи.

Сфера професійного використання випускника. Індивідуальна мистецька діяльність. Виготовлення виробів народного художнього промислу, які мають художнє, історичне, етнографічне значення; створення копій з полотен професійними художниками, реставрація творів мистецтва, таких як картини тощо. (КВЕД-2010, секція - R, клас - 90.03).

Специфічні вимоги. Вік: прийняття на роботу здійснюється після закінчення строку навчання відповідно до законодавства. **Стать:** чоловіча, жіноча (обмеження отримання професії по статевій приналежності визначається переліком важких робіт і робіт із шкідливими та небезпечними умовами праці, на яких забороняється використання праці жінок, затвердженого наказом МОЗ України № 256 від 29.12.1993). **Медичні обмеження.**

Типовий навчальний план

Професія: 7324 Живописець. Кваліфікація: живописець 3-го розряду.

Загальний фонд навчального часу: 621 година

№ з/п	Навчальні предмети	Кількість годин	
		Всього	з них на лабораторно -

			практичні роботи
1.	Загальнопрофесійна підготовка	50	4
1.1	Інформаційні технології	8	4
1.2	Основи правових знань	17	-
1.3	Основи галузевої економіки і підприємництва	10	-
1.4	Резерв часу	15	
2.	Професійно-теоретична підготовка	345	250
2.1.	Охорона праці	15	-
2.2.	Матеріалознавство	22	-
2.3	Шрифти	22	8
2.3.	Технологія виконання художніх робіт	48	32
2.4	Основи композиції	52	48
2.5.	Ліпка	50	41
2.6.	Рисунок	50	50
2.7.	Живопис	50	50
2.8	Пластична анатомія	36	21
3.	Професійно-практична підготовка	189	-
3.1.	Виробниче навчання	84	-
3.2.	Виробнича практика	105	-
4.	Консультації	30	-
5.	Державна кваліфікаційна атестація (або проміжна (поетапна) кваліфікаційна атестація при продовженні навчання)	7	-
6.	Загальний обсяг навчального часу(без п.4)	561	254

Типова навчальна програма з предмета «Основи композиції»
 Професія: 7324 Живописець. Кваліфікація: живописець 3-го розряду.
 Всього за курс: 52 години

№ з/п	Тема	Кількість годин	
		Всього	з них на лабораторно-практичні роботи
1.	Композиція декоративного панно (живопис на тканині)	20	18
2.	Декоративна композиція (живопис на склі, вітраж)	32	30
	Всього годин:	52	48

Тема 1. Композиція декоративного панно (живопис на тканині). Специфіка та особливості декоративних композицій. Робота з аналогами та прототипами. Створення декоративного панно, застосовуючи основні закони цілності і гармонійності, підпорядкування всіх закономірностей і засобів композиції ідейному задуму. Виконання ескізу твору в масштабі. Основні етапи виконання художнього твору.

Практична робота. Розробка композиції декоративного панно.

Тема 2. Декоративна композиція (живопис на склі, вітраж). Створення декоративної композиції, застосовуючи основні закони цілності і гармонійності, підпорядкування всіх закономірностей і засобів композиції ідейному задуму. Виконання ескізу твору в масштабі.

Основні етапи виконання художнього твору. Специфіка та особливості віражних композицій. Робота з аналогами та прототипами. Вирішення форми та розміру вітражу, тематики зображення. Виконання ескізу композиції в натуральну величину чи у масштабі. Застосування законів, правил, прийомів та засобів композиції при виконанні ескізу віражної композиції.

Практична робота. Розробка декоративної композиції.

Критерії кваліфікаційної атестації випускників

Професія: 7324 Живописець. Кваліфікація: живописець 3-го розряду

Знає, розуміє: *інструменти та пристрої для виконання живописних робіт; прийоми роботи пензлями і перами; змішування фарб;* види мистецтв; технологію виконання монотипії; історичні відомості про походження і еволюцію розвитку технік витинанок; види витинанок; види аплікацій; технологію виробництва і характерні властивості різних матеріалів для рисунка; види живопису; жанри живопису; технологію виконання акварельного, гуашевого, темперного живопису; основи композиції; загальні відомості про походження народного декоративного розпису; історичні відомості про виникнення графіки; види графіки; загальні відомості про види гравюри; основні види сучасних шрифтів; *історичні відомості про художній розпис тканин; технологію виконання холодного, гарячого, вільного та комбінованого батіку; історичні відомості про розпис скла; технологію виконання розпису на склі; технологію виконання псевдовітражів;* технологію приготування основи під фреску; приготування пігментів для фрескового живопису.

Вміє: *організувати робоче місце;* виконувати монотипії акварельними і гуашевими фарбами; виконувати різні види витинанок; виконувати аплікацію з різних матеріалів; виконувати акварельний живопис техніками «по сухому» і «по мокрому»; виконувати темперний живопис; виконувати гуашевий живопис; виконувати пастельний живопис; *виконувати художній розпис тканин; приготувати резерв для холодного батіку; підготувати скло під художній розпис; виконувати площинно-контурний розпис на склі; виконувати псевдовітраж;* виконувати настінний живопис.

Освітньо-кваліфікаційна характеристика випускника закладу професійної (професійно-технічної) освіти

(підприємства, установи та організації, що здійснюють (або забезпечують) підготовку (підвищення кваліфікації) кваліфікованих робітників)

Професія: 7324 Живописець

Кваліфікація: живописець 4-го розряду

Кваліфікаційні вимоги

Повинен знати: методику аналізу художніх творів; принципи побудови натюрморту; технологію підготовки фарби та основи під олійний живопис, іконопис; техніки виконання рисунку; технологію виконання олійного та підлакового живопису, іконопису; загальні відомості побудови та написання сучасних шрифтів; основи об'ємно-просторової композиції, інтерпретація в композиції; анатомічну будову черепа та обличчя людини, опрацювання форми та пластики з ліплення; аналіз та побудову зображення людини на основі скелета та м'язів, пропорції людини; нормативні документи та вимоги охорони праці, протипожежного захисту, виробничої санітарії та особистої гігієни для працівників даної професії.

Повинен уміти: аналізувати художні твори за жанрами; розробляти композиції на основі творів образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва; виконувати лінійний малюнок складного натюрморту; виконувати натюрморт і пейзаж на полотні різної складності технікою олійний живопис; усувати дефекти під час виконання; виконувати роботи технікою іконопис та підлаковий живопис дотримуючись технології; виконувати вправи з написання сучасних шрифтів різними інструментами; виконувати об'ємно-просторову композицію, інтерпретацію в композиції; набирати основну глиняну масу із послідовним нанесенням рисунку, ліплення плінта; практично виконувати рисунки м'язів та торсу людини з гіпсових моделей; дотримуватись правил та норм охорони праці, протипожежного захисту, виробничої

санітарії та особистої гігієни.

Загальнопрофесійні вимоги. Повинен: раціонально організовувати та ефективно використовувати робоче місце; дотримуватися норм технологічного процесу; не допускати браку в роботі; знати і виконувати вимоги нормативних актів про охорону праці й навколишнього середовища, додержуватись норм, методів і прийомів безпечного ведення робіт; використовувати в разі необхідності засоби попередження й усунення природних і непередбачених негативних явищ (пожежі, аварії, повені тощо); знати інформаційні технології в обсязі, що є необхідним для виконання професійних обов'язків; володіти обсягом знань з правових питань галузі, основ ведення підприємницької діяльності, державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності та трудового законодавства в межах професійної діяльності.

Вимоги до освітнього, освітньо-кваліфікаційного рівнів, кваліфікації осіб. **При продовженні професійно-технічної освіти:** Повна або базова загальна середня освіта, професійно-технічна освіта, освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» за професією Живописець 3-го розряду. Без вимог до стажу роботи. **При підвищенні кваліфікації:** Повна або базова загальна середня освіта, професійно-технічна освіта, освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» за професією Живописець 3-го розряду; без вимог до стажу роботи. **Після закінчення навчання:** Професійно-технічна освіта, освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» за професією Живописець 4-го розряду. Без вимог до стажу роботи.

Сфера професійного використання випускника. Індивідуальна мистецька діяльність. Виготовлення виробів народного художнього промислу, які мають художнє, історичне, етнографічне значення; створення копій з полотен професійними художниками, реставрація творів мистецтва, таких як картини тощо. (КВЕД-2010, секція - R, клас - 90.03).

Специфічні вимоги. **Вік:** прийняття на роботу здійснюється після закінчення строку навчання відповідно до законодавства. **Стать:** чоловіча, жіноча (обмеження отримання професії по статевій приналежності визначається переліком важких робіт і робіт із шкідливими та небезпечними умовами праці, на яких забороняється використання праці жінок, затвердженого наказом МОЗ України № 256 від 29.12.1993). **Медичні обмеження.**

Типовий навчальний план

Професія: 7324 Живописець. Кваліфікація: живописець 4-го розряду

Загальний фонд навчального часу: 844 години

№ з/п	Навчальні предмети	Кількість годин	
		Всього	З них на лабораторно - практичні роботи
1.	Загальнопрофесійна підготовка	46	5
1.1	Інформаційні технології	7	5
1.2	Основи правових знань	17	-
1.3	Основи галузевої економіки і підприємництва	7	-
1.4	Резерв часу	15	-
2.	Професійно-теоретична підготовка	285	190
2.1.	Охорона праці	15	-
2.2.	Матеріалознавство	12	-
2.3.	Технологія виконання художніх робіт	55	24
2.4	Шрифти	21	8
2.5	Основи композиції	32	30
2.6	Ліпка	30	25

2.7	Рисунок	52	48
2.8	Живопис	52	46
2.9	Пластична анатомія	16	9
3.	Професійно-практична підготовка	476	-
3.1.	Виробниче навчання	168	-
3.2.	Виробнича практика	308	-
4.	Консультації	30	-
5.	Державна кваліфікаційна атестація (або проміжна (поетапна) кваліфікаційна атестація при продовженні навчання)	7	
6.	Загальний обсяг навчального часу(без п.4)	814	195

Типова навчальна програма з предмета «Основи композиції»
Професія: 7324 Живописець. Кваліфікація: живописець 4-го розряду
Всього за курс: 32 години

№ з/п	Тема	Кількість годин	
		Всього	з них на лабораторно-практичні роботи
1	Проект тематичної творчої роботи	32	30
	Всього годин:	32	30

Тема 1. Проект тематичної творчої роботи. Робота з аналогами та прототипами. Застосування композиційних прийомів для створення творчої роботи. Виконання художнього твору в авторському тлумаченні.

Практична робота. Виконання проекту тематичної творчої роботи (за вибором учня).

Критерії кваліфікаційної атестації випускників

Професія: 7324 Живописець. Кваліфікація: живописець 4-го розряду

Знає, розуміє: інструменти та пристрої для виконання живописних робіт; прийоми роботи пензлями і перами; змішування фарб; види мистецтв; технологію виконання монотипії; історичні відомості про походження і еволюцію розвитку технік витинанок; види витинанок; види аплікацій; технологію виробництва і характерні властивості різних матеріалів для рисунка; види живопису; жанри живопису; технологію виконання акварельного, гуашевого, темперного живопису; *основи композиції*; загальні відомості про походження народного декоративного розпису; історичні відомості про виникнення графіки; види графіки; загальні відомості про види гравюри; основні види сучасних шрифтів; *історичні відомості про художній розпис тканин; технологію виконання холодного, гарячого, вільного та комбінованого батіку; історичні відомості про розпис скла; технологію виконання розпису на склі; технологію виконання псевдовітражів*; технологію приготування основи під фреску; приготування пігментів для фрескового живопису; характерні властивості олійних фарб; класифікацію живописних лаків, олій та розчинників; види ґрунтів під олійний живопис; реставрацію олійного живопису; технологію виконання підлакового розпису; технологію приготування левкасу; матеріали та інструменти для іконопису; технологію приготування пігментів для іконопису; технологію позолоти.

Вміє: *організувати робоче місце*; виконувати монотипії акварельними і гуашевими

фарбами; виконувати різні види витинанок; виконувати аплікацію з різних матеріалів; виконувати акварельний живопис техніками «по сухому» і «по мокрому»; виконувати темперний живопис; виконувати гуашевий живопис; виконувати пастельний живопис; *виконувати художній розпис тканин; приготувати резерв для холодного батіку; підготувати скло під художній розпис; виконувати площинно-контурний розпис на склі; виконувати псевдовітраж*; виконувати настінний живопис; підготувати полотно під олійний живопис; виготовити ґрунт під олійний живопис; виконувати олійний живопис на полотні, картоні; підготувати поверхню під підлаковий розпис; виконувати підлаковий розпис; виготовити левкасний ґрунт згідно рецептури; підготувати дошку під іконопис; виконувати живопис на левкасі.

Освітньо-кваліфікаційна характеристика випускника закладу професійної (професійно-технічної) освіти

(підприємства, установи та організації, що здійснюють (або забезпечують) підготовку
(підвищення кваліфікації) кваліфікованих робітників)

Професія: 7324 Живописець

Кваліфікація: живописець 5-го розряду

Кваліфікаційні вимоги

Повинен знати: образотворчу грамоту малюнка, живопису; основні засоби та закономірності композиції, стильові особливості орнаменту; технологію виконання підлакової мініатюри; інструменти та матеріали для виконання підлакової мініатюри; досвід роботи художників України; знати еволюцію розвитку українського шрифту, його види та появу нових шрифтів на основі українського декоративного шрифту; роботу над пластикою, характером та барельєфом; нормативні документи та вимоги охорони праці, протипожежного захисту, виробничої санітарії та особистої гігієни для працівників даної професії.

Повинен уміти: володіти видами живопису; самостійно виконувати композиції середньої складності; виконувати підлакову мініатюру; самостійно підготувати та нанести ґрунт на основу; виконати ескіз в натуральну величину та перенести на поверхню; виконати роботу дотримуючись технології; розробляти сучасні шрифти на основі українського декоративного шрифту; виконувати барельєф за допомогою стеків; дотримуватись правил та норм охорони праці, протипожежного захисту, виробничої санітарії та особистої гігієни.

Загальнопрофесійні вимоги. Повинен: раціонально організовувати та ефективно використовувати робоче місце; дотримуватись норм технологічного процесу; не допускати браку в роботі; знати і виконувати вимоги нормативних актів про охорону праці й навколишнього середовища, додержуватись норм, методів і прийомів безпечного ведення робіт; використовувати в разі необхідності засоби попередження й усунення природних і непередбачених негативних явищ (пожежі, аварії, повені тощо); знати інформаційні технології в обсязі, що є необхідним для виконання професійних обов'язків; володіти обсягом знань з правових питань галузі, основ ведення підприємницької діяльності, державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності та трудового законодавства в межах професійної діяльності.

Вимоги до освітнього, освітньо-кваліфікаційного рівнів, кваліфікації осіб. При продовженні професійно-технічної освіти: Повна загальна середня освіта, професійно-технічна освіта, освітньокваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» за професією Живописець 4-го розряду. Без вимог до стажу роботи. **При підвищенні кваліфікації:** Повна загальна середня освіта, професійно-технічна освіта, освітньокваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» за професією Живописець 4-го розряду. Стаж роботи за професією не менше 1 року. **Після закінчення навчання:** Професійно-технічна освіта, освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» за професією Живописець 5-го розряду. Без вимог до стажу роботи.

Сфера професійного використання випускника. Індивідуальна мистецька

діяльність. виготовлення виробів народного художнього промислу, які мають художнє, історичнє, етнографічне значення; створення копій з полотн професійними художниками, реставрація творів мистецтва, таких як картини тощо. (КВЕД-2010, секція - R, клас - 90.03).

Специфічні вимоги. Вік: прийняття на роботу здійснюється після закінчення строку навчання відповідно до законодавства. **Стать:** чоловіча, жіноча (обмеження отримання професії по статевій приналежності визначається переліком важких робіт і робіт із шкідливими та небезпечними умовами праці, на яких забороняється використання праці жінок, затвердженого наказом МОЗ України № 256 від 29.12.1993). **Медичні обмеження.**

Типовий навчальний план

Професія: 7324 Живописець. Кваліфікація: живописець 5-го розряду

Загальний фонд навчального часу: 480 годин

№ з/п	Навчальні предмети	Кількість годин	
		Всього	з них на лабораторно практичні роботи
1.	Загальнопрофесійна підготовка	37	6
1.1	Інформаційні технології	10	6
1.2	Основи правових знань	6	-
1.3	Основи галузевої економіки і підприємництва	6	
1.4	Резерв часу	15	-
2.	Професійно-теоретична підготовка	155	121
2.1.	Охорона праці	15	-
2.2	Матеріалознавство	6	-
2.3	Технологія виконання художніх робіт	22	20
2.4	Шрифти	6	4
2.5	Основи композиції	10	9
2.6	Ліпка	6	5
2.7	Рисунок	44	40
2.8	Живопис	46	43
3.	Професійно-практична підготовка	251	-
3.1.	Виробничє навчання	90	-
3.2.	Виробнича практика	161	-
4.	Консультації	30	-
5.	Державна кваліфікаційна атестація	7	-
6.	Загальний обсяг навчального часу (без п.4)	450	127

Типова навчальна програма з предмета «Основи композиції»

Професія: 7324 Живописець. Кваліфікація: живописець 5-го розряду.

Всього за курс: 10 годин

№ з/п	Тема	Кількість годин	
		Всього	з них на лабораторно - практичні роботи
1.	Композиція мініатюри	10	9

	Всього годин:	10	9
--	----------------------	-----------	----------

Тема 1. Композиція мініатюри. Специфіка та особливості композиції мініатюри. Вимоги до процесу ескізування. Робота з аналогами та прототипами. Вирішення тематики композиції мініатюри. Виконання ескізу в натуральну величину. Застосування законів, правил, прийомів та засобів композиції при виконанні ескізу мініатюри.

Практична робота. Розробка композиції мініатюри.

Критерії кваліфікаційної атестації випускників

Професія: 7324 Живописець. Кваліфікація: живописець 5-го розряду

Знає, розуміє: *інструменти та пристрої для виконання живописних робіт; прийоми роботи пензлями і перами; змішування фарб;* види мистецтв; технологію виконання монотипії; історичні відомості про походження і еволюцію розвитку технік витинанок; види витинанок; види аплікацій; технологію виробництва і характерні властивості різних матеріалів для рисунка; види живопису; жанри живопису; технологію виконання акварельного, гуашевого, темперного живопису; *основи композиції;* загальні відомості про походження народного декоративного розпису; історичні відомості про виникнення графіки; види графіки; загальні відомості про види гравюри; основні види сучасних шрифтів; *історичні відомості про художній розпис тканин; технологію виконання холодного, гарячого, вільного та комбінованого батіку; історичні відомості про розпис скла; технологію виконання розпису на склі; технологію виконання псевдовітражів;* технологію приготування основи під фреску; приготування пігментів для фрескового живопису. характерні властивості олійних фарб; класифікацію живописних лаків, олій та розчинників; види ґрунтів під олійний живопис; реставрацію олійного живопису; технологію виконання підлакового розпису; технологію приготування левкасу; матеріали та інструменти для іконопису; технологію приготування пігментів для іконопису; технологію позолоти; еволюцію розвитку українських шрифтів; перелік інструментів, матеріалів та лаків для виконання підлакової мініатюри; технологію виконання підлакової мініатюри.

Вміє: *організовувати робоче місце;* виконувати монотипії акварельними і гуашевими фарбами; виконувати різні види витинанок; виконувати аплікацію з різних матеріалів; виконувати акварельний живопис техніками «по сухому» і «по мокрому»; виконувати темперний живопис; виконувати гуашевий живопис; виконувати пастельний живопис; *виконувати художній розпис тканин; приготувати резерв для холодного батіку; підготувати скло під художній розпис; виконувати площинно-контурний розпис на склі; виконувати псевдовітраж;* виконувати настінний живопис; підготувати полотно під олійний живопис; виготовити ґрунт під олійний живопис; виконувати олійний живопис на полотні, картоні; підготувати поверхню під підлаковий розпис; виконувати підлаковий розпис; виготовити левкасний ґрунт згідно рецептури; підготувати дошку під іконопис; виконувати живопис на левкасі; *розробити композицію мініатюри;* виконати підлакову мініатюру.

Освітньо-кваліфікаційна характеристика випускника закладу професійної (професійно-технічної) освіти

(підприємства, установи та організації, що здійснюють (або забезпечують) підготовку (підвищення кваліфікації) кваліфікованих робітників)

Професія: 7324 Живописець

Кваліфікація: живописець 6-го розряду

Кваліфікаційні вимоги

Повинен знати: новітні матеріали та технології виконання живописних робіт; образотворчу грамоту малюнка, живопису; основні засоби та закономірності композиції, стильові особливості орнаменту; вивчення природи і технічних прийомів її зображення; особливості композиції робіт різних жанрів; досвід роботи художників України; трудові спори і порядок їх вирішення; нормативні документи та вимоги охорони праці, протипожежного

захисту, виробничої санітарії та особистої гігієни для працівників даної професії.

Повинен уміти: досконало володіти всіма видами живопису; самостійно виконувати композиції середньої складності; володіти навиками станкового та монументального живопису; виявляти пластичну анатомію, перспективу руху, індивідуальні особливості людини при виконанні натури; дотримуватись правил та норм охорони праці, протипожежного захисту, виробничої санітарії та особистої гігієни.

Загальнопрофесійні вимоги. Повинен: раціонально організовувати та ефективно використовувати робоче місце; дотримуватися норм технологічного процесу; не допускати браку в роботі; знати і виконувати вимоги нормативних актів про охорону праці й навколишнього середовища, дотримуватись норм, методів і прийомів безпечного ведення робіт; використовувати в разі необхідності засоби попередження й усунення природних і непередбачених негативних явищ (пожежі, аварії, повені тощо); знати інформаційні технології в обсязі, що є необхідним для виконання професійних обов'язків; володіти обсягом знань з правових питань галузі, основ ведення підприємницької діяльності, державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності та трудового законодавства в межах професійної діяльності.

Вимоги до освітнього, освітньо-кваліфікаційного рівнів, кваліфікації осіб. **При підвищенні кваліфікації:** Професійно-технічна освіта, освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» за професією Живописець 5-го розряду. Стаж роботи за професією не менше 1 року. **Після закінчення навчання:** Професійно-технічна освіта, освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» за професією Живописець 6-го розряду. Без вимог до стажу роботи.

Сфера професійного використання випускника. Індивідуальна мистецька діяльність. Виготовлення виробів народного художнього промислу, які мають художнє, історичне, етнографічне значення; створення копій з полотен професійними художниками, реставрація творів мистецтва, таких як картини тощо. (КВЕД-2010, секція - R, клас - 90.03).

Специфічні вимоги. **Вік:** прийняття на роботу здійснюється після закінчення строку навчання відповідно до законодавства. **Стать:** чоловіча, жіноча (обмеження отримання професії по статевій приналежності визначається переліком важких робіт і робіт із шкідливими та небезпечними умовами праці, на яких забороняється використання праці жінок, затвердженого наказом МОЗ України №.256 від 29.12.1993). **Медичні обмеження.**

Типовий навчальний план

Професія: 7324 Живописець. Кваліфікація: живописець 6-го розряду.
Загальний фонд навчального часу: 481 година

№ з/п	Навчальні предмети	Кількість годин	
		Всього	З них на лабораторно-практичні роботи
1.	Загальнопрофесійна підготовка	36	8
1.1	Інформаційні технології	10	8
1.2	Основи правових знань	6	-
1.3	Основи галузевої економіки і підприємництва	6	-

1.4	Резерв часу	14	-
2.	Професійно-теоретична підготовка	157	121
2.1.	Охорона праці	15	-
2.2	Матеріалознавство	6	-
2.3	Технологія виконання художніх робіт	22	18
2.4	Шрифти	-	-
2.5	Основи композиції	18	16
2.6	Ліпка	6	5
2.7	Рисунок	44	40
2.8	Живопис	46	42
3.	Професійно-практична підготовка	251	-
3.1	Виробниче навчання	90	-
3.2	Виробнича практика	161	-
4.	Консультації	30	-
5.	Державна кваліфікаційна атестація	7	
6.	Загальний обсяг навчального часу(без п.4)	451	129

Типова навчальна програма з предмета «Основи композиції»
 Професія: 7324 Живописець. Кваліфікація: живописець 6-го розряду
 Всього за курс: 18 годин

№ з/п	Тема	Кількість годин	
		Всього	з них на лабораторно-практичні роботи
1.	Тематична композиція з введенням людської постаті	18	16
	Всього годин:	18	16

Тема 1. Тематична композиція з введенням людської постаті. Вирішення тематики композиції. Робота з аналогами та прототипами. Робота над ескізами. Застосування теоретичних знань, практичних навичок, творчого мислення при виконанні композиції.

Практична робота. Проект тематичної композиції з введенням людської постаті.

Критерії кваліфікаційної атестації випускників

Професія: 7324 Живописець. Кваліфікація: живописець 6-го розряду

Знає, розуміє: *інструменти та пристрої для виконання живописних робіт; прийоми роботи пензлями і перами; змішування фарб;* види мистецтв; технологію виконання монотипії; історичні відомості про походження і еволюцію розвитку технік витинанок; види витинанок; види аплікацій; технологію виробництва і характерні властивості різних матеріалів для рисунка; види живопису; жанри живопису; технологію виконання акварельного, гуашевого, темперного живопису; *основи композиції;* загальні відомості про

походження народного декоративного розпису; історичні відомості про виникнення графіки; види графіки; загальні відомості про види гравюри; основні види сучасних шрифтів; історичні відомості про художній розпис тканин; **технологію виконання холодного, гарячого, вільного та комбінованого батику; історичні відомості про розпис скла; технологію виконання розпису на склі; технологію виконання псевдовітражів;** технологію приготування основи під фреску; приготування пігментів для фрескового живопису; характерні властивості олійних фарб; класифікацію живописних лаків, олій та розчинників; види ґрунтів під олійний живопис; реставрацію олійного живопису; технологію виконання підлакового розпису; технологію приготування левкасу; матеріали та інструменти для іконопису; технологію приготування пігментів для іконопису; технологію позолоти; еволюцію розвитку українських шрифтів.

Додаток підготовлений автором на основі нормативно-правової бази професійної (професійно-технічної) освіти, навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців за професією «Живописець».

Додаток Е
ПОУРОЧНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
«Основи композиції»

Професія: «Живописець»

Кількість годин: **74**

II та III розряд

№ теми	№ уроку	Назва теми	Кількість годин	З них ЛПР
II розряд			74	49
I	Вступ		1	
	1	Роль композиції в образотворчому мистецтві.	1	-
II	Закони творення композиції		4	
	2	Види композицій: фронтальна, об'ємна, глибинно-просторова	1	-
	3	Зображальні засоби композиції	1	-
	4	Основні категорії та закономірності композиції	1	-
	5	Поняття про композиційний центр	1	-
III	Рівновага		4	3
	6	Рівновага. Види рівноваги	1	-
	7	ЛПР: Візуальна рівновага композиції з геометричних елементів	1	1
	8	Баланс геометричних елементів композиції	1	1
	9	ЛПР: Візуальна рівновага кольору і маси образних форм	1	1
IV	Статика та динаміка в композиції		8	6
	10	Поняття статичності в композиції	1	-
	11	ЛПР: Візуальна передача стану спокою в композиції з геометричних елементів	1	1
	12	Способи передачі стану спокою в композиції	1	1
	13	Статична рівновага елементів композиції	1	1
	14	Динаміка як візуальна передача руху	1	-
	15	ЛПР: Рух в композиції з геометричних елементів	1	1
	16	Зародження руху в композиції з геометричних елементів	1	1
	17	Способи передачі руху в композиції	1	1
V	Симетрія та асиметрія в композиції		8	6
	18	Види симетрії: дзеркальна, осьова (центральна), гвинтова	1	-
	19	ЛПР: дзеркальна симетрія в композиції	1	1
	20	Принципи організації композиції відносно площини.	1	1
	21	ЛПР: Осева симетрія в композиції	1	1
	22	Принципи організації композиції відносно осі або центру	1	1
	23	Асиметрія в композиції	1	-
	24	ЛПР: Асиметрична композиція	1	1
	25	Принципи організації асиметричної композиції	1	1

VI	Ритм		7	5
	26	Ритм як засіб композиції	1	-
	27	Метричний та ритмічний повтор елементів в композиції	1	-
	28	ЛПР: Просте ритмічне чергування елементів композиції (Ритми ліній)	1	1
	29	Ритмічне повторення елементів з різними інтервалами	1	1
	30	ЛПР: Складне ритмічне чергування елементів композиції (Ритми плям; Ритми ліній і плям)	1	1
	31	Ритмічне повторення елементів зі зміщенням по осях	1	1
	32	Ритмічне повторення елементів з накладанням форм	1	1
VII	Контраст. Нюанс в композиції		8	6
	33	Роль контрастів в композиції	1	-
	34-35	ЛПР: Контрасти за розміром, формою, напрямом руху	2	2
	36-37	ЛПР: Контрасти за фактурою, кольором	2	2
	38	Роль нюансів в композиції	1	-
	39-40	ЛПР: Організація площини за допомогою кольорових контрастних та нюанс них елементів	2	2
VIII	Акцент в композиції		3	2
	41	Акцент в композиції. Способи творення	1	-
	42-43	ЛПР: Побудова композиції з вираженим акцентом	2	2
IX	Основи кольорознавства		9	6
	44	Фізичні основи світла і кольору	1	-
	45-46	ЛПР: Спектральне коло. Основна і допоміжна тріада кольорів	2	2
	47	Основні характеристики кольору	1	-
	48-49	ЛПР: Типи змішування кольорів	2	2
	50-51	ЛПР: Гармонійні поєднання кольорів	2	2
	52	Фізіологічна та психофізична дія кольору на людину	1	-
X	Стилізація форм природи		8	7
	53	Поняття «стилізація». Способи та етапи	1	-
	54	ЛПР: Виконання стилізації рослинних елементів	1	1
	55	Узагальнення за формою	1	1
	56	ЛПР: Виконання стилізації тваринного світу	1	1
	57	Стилізація за декоративним оздобленням, фактурою	1	1
	58	ЛПР: Тематична композиція із використанням стилізованих елементів	1	1
	59	Пластичне перетворення мотивів в декоративний образ	1	1
	60	Декоративне кольорове вирішення	1	1
XI	Орнаментика		14	8
	61	Основні види та типи орнаментів	1	-

	62	Основні джерела орнаментальних мотивів: стилізовані форми живої природи, предмети довкілля	1	-
	63	Стрічковий орнамент та його структура	1	-
	64	ЛПР: Стрічковий орнамент на основі геометричних елементів	1	1
	65	ЛПР: Стрічковий орнамент за природними мотивами	1	1
	66	Рапортні площинні композиції та їх структура	1	-
	67-68	ЛПР: Геометричні мотиви в рапортних площинних композиціях	2	2
	69-70	Природні мотиви в рапортних площинних композиціях	2	2
	71	Орнамент в замкнутій формі (колі, квадраті, трикутнику)	1	-
	72-73	ЛПР: Практичне виконання комбінованого орнаменту в замкнутій формі	2	2
	74	Підсумковий урок	1	-
		Всього годин:	74	49
		III розряд	53	47
I		Композиція декоративного панно (живопис на тканині)	19	18
	1	Декоративне панно. Специфіка та особливості композиції	1	-
	2	Пошук ілюстративного матеріалу згідно теми	1	1
	3	Робота з аналогами та прототипами.	1	1
	4	Створення начерків декоративного панно згідно теми	1	1
	5	Узгодження основних пропорцій композиційних складових панно	1	1
	6	Створення композиційного зображення	1	1
	7	Виділення композиційного центру зображення	1	1
	8	Графічне вирішення зображення	1	1
	9	Робота над мотивом орнаментальних складових композиції	1	1
	10	Робота над структурою орнаментальних елементів	1	1
	11	Масштабність орнаментальних мотивів	1	1
	12	Узгодження пропорцій орнаментальних елементів	1	1
	13	Вибір кольорової гами композиції	1	1
	14	Гармонізація кольорових поєднань	1	1
	15	Виконання ескізу твору в масштабі	1	1
	16	Підпорядкування всіх закономірностей і засобів композиції ідейному задуму	1	1
	17	Виконання декоративної композиції	1	1
	18	Опрацювання дрібних деталей в композиції.	1	1
	19	Завершення декоративної композиції	1	1
II		Декоративна композиція на основі асоціацій	14	12

	20	ЛПР: Образні асоціації у декоративних композиціях	1	-
	21	Оперування уявленням та вміння виражати асоціації графічно	1	1
	22	Колір в асоціативних композиціях	1	-
	23	Вправи на асоціативну уяву	1	1
	24	Декоративна інтерпретація реалістичного зображення	1	1
	25	Графічне виконання декоративного зображення	1	1
	26	Кольорове виконання декоративного зображення	1	1
	27	Асоціативна композиція на основі реалістичного зображення	1	1
	28	Відповідність засобів зображення асоціативній композиції	1	1
	29	Абстрактна композиція на основі силуету кисті руки	1	1
	30	Графічне виконання завдання	1	1
	31	Образно-асоціативна композиція на основі силуету кисті руки	1	1
	32	Кольорове виконання завдання	1	1
	33	Завершення та опорядження робіт	1	1
III		Проект тематичної творчої композиції живопис на склі (на основі літературного сюжету)	19	17
	34	ЛПР: Тематична творча композиція на основі літературного сюжету	1	-
	35	Робота над вибором літературного сюжету. Збір ілюстративного матеріалу за темою композиції	1	1
	36	Робота з аналогами та прототипами	1	1
	37	Зарисовки композиційних рішень	1	1
	38	Композиційне переосмислення графічних матеріалів	1	-
	39	Виконання ескізів згідно теми	1	1
	40	Робота над пошуком композиційного рішення	1	1
	41	Створення композиційного рисунку згідно теми	1	1
	42	Робота над масштабністю та пропорціями зображення	1	1
	43	Графічне опрацювання композиції	1	1
	44	Створення композиційного центру зображення	1	1
	45	Робота над окремими елементами композиції	1	1
	46	Узгодження пропорцій елементів композиції	1	1
	47	Вибір кольорової гами згідно сюжету композиції. Робота в кольорі	1	1
	48	Підпорядкування дрібних деталей цілості зображення	1	1
	49	Підпорядкування всіх засобів композиції ідейному задуму	1	1
	50	Виконання проекту тематичної творчої композиції	1	1

	51	Завершення проекту. Виконання шрифтових надписів	1	1
	52	Підсумковий урок. Аналіз робіт	1	1
		Всього годин:	52	47
		Всього годин за курс «Основи композиції»	126	96

Викладач: Денькович Н.А.

_____ (підпис)

Додаток підготовлений автором.

Додаток Ж **Талант і успіх**

Тип програми: авторська програма

Пояснювальна записка

Вимоги сучасності в освітній сфері професійно-технічної освіти щодня змінюються. Сучасний випускник закладу ПТО повинен мати не лише професійну кваліфікацію, але й уміти професійно та достойно представити результат своєї праці на ринку. Тому актуальним на сьогодні є розвиток у майбутніх фахівців знань кар'єрного зросту, менеджменту, креативності, творчості та успішності в суспільстві.

Програма «Талант і успіх» спрямована на формування в майбутніх фахівців навиків для формування майбутньої кар'єри.

Мета та завдання програми

Мета курсу спрямована на формування у майбутніх фахівців знань, умінь та навичок для формування успішного бренду та успіху у кар'єрному зростанні.

Зміст сучасної професійної підготовки має бути спрямований на формування в молоді уявлень, конкретне окреслення цілей та формування творчих ідей з подальшою їх успішною реалізацією.

Підготовка майбутніх фахівців до успішного кар'єрного зростання це незамінна та актуальна потреба кожного митця. Адже будучи талановитими, художники не завжди можуть себе віднайти у світі і бути успішними. В курсі окреслено три основні фактори професійної діяльності особистості: освіта, талант, успіх; виділено основні аспекти розуміння своїх творчих потреб та планування майбутнього особистісного розвитку; становлення чи виокремлення основних життєвих цілей та цінностей; професійне становлення особистості та подальший кар'єрний зріст.

Завдання:

- Сформувати у майбутніх живописців уявлення про перспективи реалізації своєї творчої діяльності;
- Сформувати у майбутніх живописців основні знання та вміння під час формування професійної кар'єри;
- Виділити індивідуальні риси кожного з учасників через можливість самопізнання та само ідентифікацію;
- Сприяти розвитку креативного мислення не лише в творчому розвитку, але і в кар'єрному зростанні.

Прогнозований результат реалізації програми:

Під час опанування програми набуваються такі компетентності:

Загальні компетентності

- Знання про основи формування кар'єри, особливості формування кар'єри в мистецькому напрямку;
- Знання впливу факторів різних впливів на формування професійної мистецької кар'єри;
- Здатність орієнтуватись в класичних та новітніх техніках та технологіях живопису та концепціях його розвитку;
- Здатність до аналізу актуальних процесів у сфері живопису;
- Знання та уміння адаптації до вимог професії живописця (професійна самоідентифікація, успішна творча діяльність);
- Знання та вміння у створенні брендингу та його активізація у професійній діяльності.

Системні компетентності

- Здатність використовувати свою світоглядну та громадські позицію при вирішенні професійних задач;
- Здатність застосовувати знання, вміння та навички на практиці;

- Здатність до навчання, самонавчання та саморозвитку;
- Критично, креативно та творчо мислити та генерувати свої ідеї в професійній діяльності;
- Здатність працювати самостійно для виконання творчих задач.

Міжособистісні компетентності

- Знати і дотримуватись норм етики, толерантності, взаємоповаги та професійної етики в міжособистісних стосунках під час виконання творчих завдань;
- Знати і поважати традиції, звичаї, норми та правила інших культур;
- Вміти працювати в команді та дотримуватись толерантних міжособистісних стосунків;
- Уникати конфліктів та залагоджувати творчі суперечки;
- Здатність до самоаналізу та самокритики з метою вдосконалення своїх здібностей та виконання завдань.

Спеціальні компетентності

- Знання основних передумов для формування успішної кар'єри;
- Володіння управлінськими навичками у роботі як в колективі, так і самостійно;
- Вміння складати план саморозвитку та успішно його виконувати;
- Виявлення появи професійного вигорання та його причин;
- Вміння вийти зі стану професійного вигорання;
- Здійснювати аналіз і робити перспективний план кар'єрного розвитку.

Програмні результати навчання

1. Усвідомлювати важливість професійної кар'єри в процесі становлення себе як фахового живописця;
2. Вміння володіти фаховою термінологією, теорією та методикою спеціальності живописець;
3. Здатність володіти образним мисленням;
4. Здатність володіти методами зображення об'єктів навколишнього середовища, людини засобами рисунку, живопису та графіки;
5. Здатність використовувати знання з основ композиції при створенні того чи іншого мистецького твору;
6. Формувати свої кар'єрні плани, враховуючи всі ризики;
7. Опанувати новітні методики роботи в професійній сфері;
8. Професійно зростати завдяки можливостям самопрезентування та презентування своєї творчої діяльності;
9. Вивчати економічні можливості та ринок, а також якість виконаних робіт
10. Вивчати попит на живописні твори;
11. Вміння розрахувати свою роботу, враховуючи затрачений час, матеріали та унікальність твору;
12. Вміння створювати порт фоліо та власний бренд і підтримувати його;
13. Успішна діяльність в саморекламі
14. Створювати позитивні комунікаційні стосунки в робочому колективі;
15. Уникати конфліктів та їх попереджати;
16. Уникати постійних виснажень та особистісного вигорання;
17. Володіти таймменеджером і спланувати свій час

№ п/п	Зміст (назва тем)	Кількість годин				
		Всього (год)	Лекції (год)	Практичн і заняття (год)	Семінарськ і заняття (год)	Самостійна робота (год)
1	Професіограма живописця. Становлення особистості митця. Моделі професійного зростання.	8	4	2	2	-
2.	Особливості професійної діяльності живописця. Поняття творчості. Аналіз особистісної взаємодії з об'єктом творення.	10	4	4	-	2
3.	Розвиток творчого потенціалу художника. Професійна самореалізація.	10	4	4	-	2
4.	Поняття гармонії та сприйняття творчості у суспільстві	8	2	-	4	2
5.	Професійна кар'єра живописця. Планування своєї творчої діяльності	12	2	4	2	4
6.	Особистісна та професійна адаптація учня/студента до фахової діяльності	10	4	4	-	2
7.	Самореклама та брендинг як основний елемент успішної кар'єри митця.	10	4	4	-	2
8.	Міжособистісні стосунки у команді. Конфлікти та їх результат. Процеси особистісного вигорання та творчої кризи	10	4	4	-	2
9.	Саморозвиток в процесі творчої діяльності як запорука успішної кар'єри	10	2	4	2	2
10.	Підсумкове заняття	2	2			
Всього годин		90	32	30	10	18

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Тема 1. Професіограма живописця. Становлення особистості митця. Моделі професійного зростання.

Лекція №1. Поняття професіограми. Основні вимоги та типи.

Лекція №2. Становлення особистості митця та основні моделі його професійного зростання.

Рекомендована література: [4, 8, 19, 20, 22, 24, 25, 31, 35, 37, 38, 41]

Практична робота: Створення професіограми живописця

Рекомендована література: [4, 8, 19, 20, 22, 24, 25, 31, 35, 37, 38, 41]

Семінарське заняття: Моделі професійного зростання

Рекомендована література: [4, 8, 19, 20, 22, 24, 25, 31, 35, 37, 38, 41]

Контрольні питання:

1. Поняття «професіограма»
2. Де прописано основні типи професіограм та їхні вимоги
3. Основні передумови становлення особистості як митця
4. Професійне зростання митця
5. Моделі професійного зростання. Охарактеризуйте одну з них

Тема 2. Особливості професійної діяльності живописця. Поняття творчості. Аналіз особистісної взаємодії з об'єктом творення.

Лекція №3. Професія живописця та його діяльність. Основні компетентності та фаховість. Передумови успішної діяльності: освіта, виставкова діяльність.

Лекція №4. Творчість та взаємодія з об'єктом творення як запорука успішної діяльності митця. Якості творчої діяльності. Опанування технік та їх вдосконалення. Постійний взаємозв'язок з об'єктом творення. Концепція взаємодії.

Рекомендована література: [4, 6, 13, 15, 19, 22, 27, 28, 40, 42, 43, 47]

Практична робота: Рекомендується виїзне заняття в «Музей модернізму»

Рекомендована література: [4, 6, 13, 15, 19, 22, 27, 28, 40, 42, 43, 47]

Самостійна робота: Особистісні показники творчості: особливості світогляду митця, труднощі та перепони у сприйнятті суспільством.

Рекомендована література: [4, 6, 13, 15, 19, 22, 27, 28, 40, 42, 43, 47]

Контрольні питання:

1. Основні показники успішності живописця.
2. Які є фахові характеристики живописця та його компетентності
3. Творчість як найголовніший елемент у житті живописця
4. Які труднощі у творчій діяльності митця
5. У чому важливість та актуальність взаємодії митця з об'єктом творення?
6. Які є можливі форми взаємодії?
7. Чому так важлива виставкова діяльність митця-живописця?

Тема 3: Розвиток творчого потенціалу художника. Професійна самореалізація.

Лекція №5 Поняття творчого потенціалу: його виявлення та особливості. Становлення передумов творчого потенціалу у майбутнього фахівця-живописця. Вплив духовних, етичних та естетичних форм на становлення особистісних характеристик живописця.

Лекція №6 Професійна самореалізація живописця через активну участь у виставках, пленерах, конкурсах та фестивалях. Професійність митця, як живописця, менеджера, активного діяча та філософа.

Рекомендована література: [8, 19, 22, 27, 39, 44]

Практична робота: Професійна самореалізація живописця ХХІ ст..(за вибором)

Рекомендована література: [8, 19, 22, 27, 39, 44]

Самостійна робота: Внутрішні чинники людини при встановленні успішної професійної самореалізації.

Рекомендована література: [8, 19, 22, 27, 39, 44]

Контрольні питання:

1. Що таке творчий потенціал митця? Які передумови його становлення?
2. Який вплив має духовний, естетичний та етичний компоненти на становлення творчості живописця?
3. Як відбувається становлення професійної самореалізації митця-живописця?

Тема 4: Поняття гармонії та сприйняття творчості у суспільстві

Лекція №7. Поняття гармонії з собою, зі світом та у своїй творчій діяльності. Співпраця

з самим собою. Критерії сприйняття творчості живописця в суспільстві. Виклики творчості та їх сприйняття. Психологічне сприйняття критики та обернення її на свою користь. Енергія творчості як важливий елемент у діяльності живописця. Натхнення та його прояви.

Рекомендована література: [2, 4, 6, 7, 2, 24, 25,27, 28,31, 34, 35, 40]

Семінарське заняття: Психологія критики. Її особливості

Рекомендована література: [2, 4, 6, 7, 2, 24, 25,27, 28,31, 34, 35, 40]

Самостійна робота: Причини вигорання. Симптоми та профілактика професійного вигорання.

Рекомендована література: [2, 4, 6, 7, 2, 24, 25,27, 28,31, 34, 35, 40]

Тема 5. Професійна кар'єра живописця. Планування своєї творчої діяльності

Лекція №8. Місце та значення професійної кар'єри в діяльності людини. Мета, цілі та завдання успішної кар'єри в життєдіяльності. Передумови та етапи професійної кар'єри.

Лекція №9. Планування творчої кар'єри. Засоби та методи реалізації плану кар'єри. Організація управління процесами успішного здобуття кар'єрного успіху. Вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на розвиток кар'єри.

Рекомендована література: [1, 3, 12, 14, 15, 33, 36, 37]

Практична робота: Виявлення методом професійних проб фахової кар'єрної орієнтації.

Рекомендована література: [1, 3, 12, 14, 15, 33, 36, 37]

Семінарське заняття: Кар'єрні плани як запорука успішної діяльності живописця в професійній діяльності.

Рекомендована література: [1, 3, 12, 14, 15, 33, 36, 37]

Самостійна робота: Професійна кар'єра митця. План особистої творчої кар'єри

Рекомендована література: [1, 3, 12, 14, 15, 33, 36, 37]

Тема 6. Особистісна та професійна адаптація учня/студента до фахової діяльності

Лекція №10. Особистісна та професійна адаптація учня/студента до фахової діяльності. Рівні адаптації: біологічний, психологічний та соціальний. Вплив індивідуальних рис на трудову діяльність живописця. Методи оцінювання творчої адаптації.

Рекомендована література: [7, 10, 13, 14, 25, 27, 32]

Практичне заняття: Описати особистий найскладніший рівень адаптації

Рекомендована література: [7, 10, 13, 14, 25, 27, 32]

Самостійна робота: Адаптація живописця в процесі трудової діяльності

Рекомендована література: [7, 10, 13, 14, 25, 27, 32]

Тема 7. Самореклама та брендинг як основний елемент успішної кар'єри митця.

Лекція №11. Поняття самореклами та брендингу та їх основні етапи. Самореклама та брендинг як напрямок творчої самореалізації живописця. Процес брендингу. Постановка цілей в само маркетингу.

Лекція №12. Головні бізнес стратегії успішного живописця на прикладі живописців сучасності. Створення порт фоліо та особистого сайту та блогу для збільшення аудиторії поціновувачів творчої діяльності. Співпраця з організаціями та мистецькими угрупованнями.

Рекомендована література: [5, 11, 17, 30]

Практична робота: Створення власного порт фоліо.

Рекомендована література: [5, 11, 17, 30]

Самостійна робота: Розробка власного бренду-логотипу

Рекомендована література: [5, 11, 17, 30]

Контрольні питання:

1. Що таке самореклама?
2. Що таке брендинг?
3. Які основні процеси брендингу?
4. Які є бізнес стратегії успішних живописців сучасності?
5. Для чого живописцю порт фоліо та блог?
6. Основні вимоги їх створення.

7. Що таке професійний імідж і завдяки яким процесам він створюється?
8. Практичне здійснення брендингу як елементу успішного кар'єрного зросту

Тема 8: Міжособистісні стосунки у команді. Конфлікти та їх результат. Процеси особистісного вигорання та творчої кризи

Лекція №13 Проблема міжособистісних стосунків у команді. Конфлікт як поняття. Типологія конфліктів. Причини виникнення конфліктів. Стадії конфліктів. Вирішення конфліктів.

Лекція №14 Особисте та професійне вигорання. Поняття творчої кризи та його передумови. Подолання творчої кризи. Симптоми професійного вигорання. Уникнення професійного вигорання. Перші симптоми професійного вигорання.

Рекомендована література: [9, 13, 16, 18, 21, 23, 25, 27, 28, 33, 45, 46, 47]

Практична робота: Уникнення професійного вигорання.

Рекомендована література: [9, 13, 16, 18, 21, 23, 25, 27, 28, 33, 45, 46, 47]

Самостійна робота: Конфлікти та їх причини.

Рекомендована література: [9, 13, 16, 18, 21, 23, 25, 27, 28, 33, 45, 46, 47]

Контрольні питання:

1. Які є види конфліктів?
2. Які основні типи конфліктів під час робочого процесу?
3. Які дії потрібно робити, щоб уникнути конфлікту?
4. Як вийти з конфлікту?
5. Хто з науковців описував конфлікт як сутність?
6. Чому відбувається особистісне та професійне вигорання?
7. Які основні його етапи?
8. Які потрібно вносити зміни в особистий графік, щоб не відбувалось професійного вигорання?

Тема 9. Саморозвиток в процесі творчої діяльності як запорука успішної кар'єри

Лекція №15 Поняття саморозвитку. Процес формування саморозвитку. Мета та завдання саморозвитку. Етапи та методи саморозвитку в творчій діяльності. Результати саморозвитку. Передумови для успішного саморозвитку

Рекомендована література: [8, 15, 22, 24, 29, 35]

Семінарське заняття: Саморозвиток як основний з етапів професійного зростання

Рекомендована література: [8, 15, 22, 24, 29, 35]

Практична робота: Методика саморозвитку

Рекомендована література:

Контрольні питання:

1. Поняття саморозвитку, як постійного вдосконалення живописця в процесі його творчої діяльності.
2. Аспекти вибору методики саморозвитку живописця
3. План організації саморозвитку живописця
4. Успішне виконання плану саморозвитку
5. Етапи формування успішного саморозвитку
6. Поетапність керування особистісним розвитком під час саморозвитку
7. Моніторинг саморозвитку живописця

Тема 10. Підсумкове заняття

Рекомендована література:

1. Абетка планування кар'єри / Н.М. Грінчук, І.В. Попик, Л.Р. Пухер ; упор. Н.М. Грінчук. — Луцьк : Волинський національний ун-т ім. Л. Українки, 2010. — 36 с.

2. Адорно Т. Теорія естетики / Пер. з нім. П. Тарашука. Київ : Основи, 2002. 518 с.
3. Акмеологія з основами психології кар'єри: Навч.-метод. посібн. / О.М. Гавалешко (уклад.). – Чернівці: Рута, 2004. – 84 с.
4. Ареф'єва А.А. Мистецтво навколо нас. Світ самодіяльної творчості / Від ремесла до творчості / Упор. Ю. Г. Легенький. – К. : Час, 1990.
5. Амосов О. Ю. Брендинг як основний інструмент маркетингу в Україні / О. Ю. Амосов, Н. В. Діденко, К. Ю. Лебедєва // Інвестиції: практика та досвід. - 2015. - № 12. - С. 10-12.
6. Болтівець С.І. Педагогічна психогігієна: теорія та методика. – К.: Редакція "Бюлетеня ВАК України", 2000. – 303 с.
7. Васянович Г. П. Методологічні аспекти професійної адаптації учнівської молоді у ПТНЗ // Теоретичні основи професійної адаптації: Зб. наук. пр. / За ред. Г. П. Васяновича. Львів, 2007. С. 11–29.
8. Волощук І. С. Структура і зміст творчого потенціалу особистості / І. С. Волощук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?
9. Галецька І.І., Мельник М.М. Особливості емоційного вигорання менеджерів з різним рівнем самоактуалізації // Актуальні проблеми психології. – Т. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. / За ред. С.Д. Максименка. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2007. – Вип. 6. – С. 89 – 95.
10. Галус О. М. Професійна адаптація особистості: концептуальні підходи, структура й основні характеристики // Теоретичні основи професійної адаптації: Зб. наук. пр. / За ред. Г. П. Васяновича. Львів, 2007. С. 30–51.
11. Гевко О. Етапи розроблення стратегії брендингу / О. Гевко // Галицький економічний вісник. — 2011. — № 1 (30). — С. 185—197.
12. Гірняк О.М., Лазановський П.П. Менеджмент: теоретичні основи і практикум. – К.: Магнолія плюс, 2003. – 335 с.
13. Горянніна В.А. Психологія спілкування : навчальний посібник для студентів вузів / В.А. Горянніна. — М. : Академія, 2004.
14. Долгих Л. Кар'єрні домагання як суб'єктивний механізм професійної самореалізації // Соціальна психологія. – 2005. – № 2. – С. 67 – 71.
15. Єгорова Є. Психологічні проблеми розвитку особистості у процесі набуття професії // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2007. № 3. С. 99– 105.
16. Ємельянюк Л.М. Конфліктологія : навч. посіб. / за заг. ред. В.М. Петлюха, Л.В.Торгової. – К. : КНЕУ, 2003. – 315 с.
17. Забарна Е.М. Позиціонування бренду як чинника інновативності торгівельної марки / Е.М. Забарна [Елек# тронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.con# fcontact.com/2007nov /zabarna.htm>
18. Зайчикова Т.В. Соціально–психологічні детермінанти синдрому "професійного вигорання" у вчителів: Автореф. дис... канд. психол. КОКУН О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця 181 наук: 19.00.05 / Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України. – К., 2005. – 20 с.
19. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с
20. Калінкіна І.В. Творчість як варіант сублимації конфлікту / І.В. Калінкіна // Збірник статей «Психосемантика». – 2009. – № 50. – С. 14-19
21. Карамушка Л.М., Дзюба Т.М. Психологія управління конфліктами в організації (на матеріалі діяльності освітніх організацій). – К. : Науковий світ, 2009. – 268 с.
22. Карпенко Н. А. Зміст та структура творчого потенціалу особистості / Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна: зб. наук. праць / гол. ред. В. Серєда. – Львів: ЛьвДУВС, 2014. – Вип. 1. – С. 52–65.
23. Кириленко О.А. Психологічні детермінанти професійного стресу у представників

професії типу "людина–людина": Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.03 / Київський Національний університет імені Т.Шевченка. – К., 2007. – 20 с.

24. Козленко В. Формування творчої особистості учня / Козленко В. – Рідна школа, – 1999. - №5

25. Кокун О.М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності: Монографія. – К.: Міленіум, 2004. – 265 с.

26. Кудикіна Н.В. Конкурентоспроможність як фактор переваги майбутніх кваліфікованих робітників у працевлаштуванні / Н.В. Кудикіна // Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання : зб. наук. праць III Всеукраїнської науково-практичної конференції / упор. Мропольська М.А. та ін. — К. : ППК ДСЗУ, 2008. — С. 27-35.

27. Ломов Б.Ф. Спілкування і соціальна регуляція поведінки індивіда // Психологічні проблеми соціальної регуляції поведінки / Б.Ф. Ломов. — М., 1976. — 234 с.

28. Майерс Д. Соціальна психологія / Д. Майерс. — СПб. : Питер, 2000. — 688 с.

29. Малхазов О.Р. Психологія праці: Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2010. – 208 с.

30. Мельник І.В. Бренд, брендинг, торгова марка як ключові терміни реклами / І.В. Мельник // Наукові записки Інституту журналістики. — Том 39. — 2012. — С. 175—179.

31. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості / В. О. Моляко // Обдарована дитина. – 2004. – № 6. – С. 2–9.

32. Ничкало Н. Г. Професійна адаптація // Енциклопедія Сучасної України. К., 2001. Т. 1. С. 179–180

33. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія управління : посібник / Л.Е. Орбан-Лембрик. – К. : Академвидав, 2003. – 255 с.

34. Отич О.М. Мистецтво у змісті професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання : навч.-метод. посіб. / О.М. Отич. — Полтава : ІнтерГрафіка, 2005. — 200 с

35. Охріменко З.В. Особливості професійного самовизначення та працевлаштування сучасної молоді / З.В. Охріменко // Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання : зб. наук. праць III Всеукраїнської науково-практичної конференції / упор. Мропольська М.А. та ін. — К. : ППК ДСЗУ, 2008. — С. 215-221.

36. Побудова кар'єри : навч.-метод. посіб. / [О. В. Мельник, О. Л. Морін, Л. А. Гуцан, І. І. Ткачук, О. М. Пархоменко, З. В. Охріменко, Т. С. Попова, М. В. Лузан; за ред. О. В. Мельника]. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. — 172 с.

37. Професія. Кар'єра. Успіх : метод. посіб. / Автори-упоряд.: Т.Л. Лях, Ю.М. Малієнко, Н.Є. Троценко, Т. П. Цюман, А.М. Шеламкова ; За заг. ред. Т. П. Цюман. — К. : Основа-Принт, — 132 с.

38. Психологія праці та професійної підготовки особистості : навч. посіб. / [За ред. П.С. Перепелиці, В.В. Рибалки]. — Хмельницький : ТУП, 2001. — С. 87-90.

39. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб. / О. Рудницька. — К., 2002. — 270 с.

40. Сидоренко В.К. Проблема здібностей у психології та педагогіці / В.К. Сидоренко // Таврійський вісник. — 2004. — № 4. — С. 60-73.

41. Стратегії творчої діяльності: школа В. О. Моляко / за заг. ред. В. О. Моляко. – К.: «Освіта України», 2008. – 702 с.

42. Сушенцева Л.Л. Психологічні аспекти формування професійної мобільності як умови гуманізації сучасної освіти [Електронний ресурс] / Л.Л. Сушенцева. — Режим доступу : <http://conf.vntu.edu.ua/humed/>.

43. Сушенцева Л.Л. Основи професійної мобільності : навчально-методичний посібник / Л.Л. Сушенцева. — Кривий Ріг : Видавничий дім, 2011. — 162 с.

44. Траверсе Т.М. Психологія праці : навчально-методичний посібник / Т.М. Траверсе. — К. : ПЮ КНУ ім. Т. Шевченка, 2004. — 116 с.

45. Тополов Є.В. Загальні особливості та чинники агресивної поведінки менеджерів

комерційних закладів // Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. – К.: ГНОЗІС, 2005. – Т. VII. – Випуск 3. – С. 323 – 338. 118.

46. Тополов Є.В. Професійна агресивність особистості: Монографія. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. – 400 с.

47. Черевко В.П. Формування комунікативної компетентності майбутнього менеджера у процесі професійної підготовки: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2001. – 20 с.

Додаток розроблений автором.

Додаток 3

Майстер-клас створення декоративного живопису у вільній техніці (абстракція)

Навчальна мета: Ознайомити учнів і навчити їх створювати декоративний живопис акриловими фарбами.

Розвиваюча мета: Розвинути в учнів вміння вдало створювати та завершувати роботу, притримуючись основних принципів технології та композиції.

Виховна мета: виховати в учнів вміння вдало komponувати, опрацьовувати головні елементи, підкреслювати деталі роботи, наносити акценти та завершувати роботу.

Наочність: презентація аналогів за схожою тематикою з інтернет ресурсів, відео майстер-клас виконання декоративного полотна у вільній техніці та його опорядження. Показ опоряджувальної роботи декоративного живопису у вільній техніці.

Обладнання та матеріали: пензлі, шпателі, мастихіни, акрилові фарби, вода, клей ПВА, рукавички.

Форма проведення майстер-класу: інтегрований урок, проблемна лекція, урок з елементами бесіди.

Обладнання: підручники, таблиці, схеми, роздатковий матеріал, ілюстративний матеріал, відео майстер-клас, контрольні запитання.

Методи навчання : пояснювально-ілюстративний, навчально-дослідницький.

Використана література:

1. Бердяев Н. «Криза мистецтва» Репринт відтворення. вид. 1918р. М., 1990.
2. Івашнев В.І. «Юний художник» № 2, 2000
3. Ісмаїлова Н. «Мистецтво» № 17, 2001
4. Ісмаїлова Н. «Мистецтво» № 2, 2002
5. Сидоренко В. Венеціанське Бієнале і проблеми сучасного мистецтва в Україні / Сидоренко В. // Сучасне мистецтво. – К. – 2004. – Вип. 1.
6. Alan Bowness. Modern European Art. Thames and Hudson. London. 1986

Хід майстер-класу

I. Організаційний момент

- перевірка наявності учнів
- перевірка готовності до майстер-класу

II. Актуалізація опорних знань і вмінь учнів

Почнемо наш майстер-клас з показу аналогів декоративного живопису з інтернет ресурсів. Та відповідей на такі запитання:

- Які матеріали можна використовувати для створення декоративного живопису?
- Яка поетапність виконання полотна на дану тему?
- Чим відрізняється декоративний живопис від живопису в класичній темі?
- Які варіанти кольорових співвідношень при виконанні декоративного живопису?
- Які мотиви можна використовувати для живопису на задану тему?
- Які основні вимоги при створенні ескізу для декоративного живопису?

III. Мотивація навчальної діяльності

Тема уроку:

Мета сьогоднішнього майстер-класу це набуття навичок при створенні декоративного живопису акриловими фарбами.

В результаті проведення майстер-класу ви будете мати створену роботу.

IV. Вивчення нового матеріалу

Давайте розглянемо детальніше живопис як вид мистецтва, адже є багато видів і жанрів живопису. Види живопису: монументальний; станковий; декоративний; декораційний; мініатюра.

Серед жанрів є: парадний портрет, побутовий жанр, натюрморт, пейзаж, історичний жанр

Серед стилів є: академізм, імпресіонізм, експресіонізм, реалізм, абстракція.

Ми з вами сьогодні зупинимось на такому стилі мистецтва як абстракція. «Abstraccio» означає «відволікання». У застосуванні до живопису цей термін дозволяє передати особливості художньої свідомості, спрямованого в пошуках гармонії від приватного до загального. Не випадково в перші десятиліття абстрактне мистецтво потребувало теорії символізму, у зверненні до містичних ідей, проте пізніше художників все сильніше захоплювали проблеми, пов'язані з біофізичними відкриттями, зі спробами втілити поняття часу і простору, нескінченності природних форм, прихованих за зовнішніми покривами. Один з перших абстракціоністів, творець «лучизм» Михайло Ларіонов зображував «випромінювання відбитого світла (колірну пил)».

Також ми розглянемо упорядження робіт у стилі декоративний живопис. Для упорядження такого живопису нам потрібні акрилові фарби, контури, шпатель, пензлі, губка-шпонжик та ін. матеріали на ваш вибір. Спочатку ми з вами вже маємо нанесли головні форми і промалювали деталі.

Практичний показ. Прийоми, навички та професійні знахідки, які необхідні художнику, виробляються у процесі набуття практичних навиків, тому приступимо до роботи та ознайомимось з виконанням, завершенням та упорядженням робіт декоративного живопису.

Матеріали та інструменти: полотно, на якому будемо виконувати декоративний живопис, набір акрилових фарб, палітра, ємкість для води, вода, пензлі різної товщини, мастихіни, шпатель, ганчірка, шпонжик, розчинник (при потребі), лак.

Поетапність виконання:

Готуємося виконувати декоративний живопис. Для початку наносимо олівцем головні елементи. Згодом прокладаємо їх матеріалами, які ви, дорогі учні, обрали: папір, об'ємна паста, клей ПВА, тканина, та ін.. Після цього наносимо фарбу. Потім приступаємо до створення декоративних елементів, сушимо та наносимо закріплюючий лак. Розкладаємо фарби, кладемо поряд палітру, пензлі різної товщини, мастихіни, шпатель, ганчірка, шпонжик, розчинник (при потребі), лак.

З одного-двох кольорів добиваємося потрібного відтінку в палітрі. Набираємо фарбу на шпатель, шпонжик, пензель і наносимо акценти та ефекти.

Потім, якщо є така задумка, ми виділяємо елементи полотна контуром. Підсушуємо роботу і наносимо на неї широким пензлем акриловий лак для закріплення фарби.

V. Аналіз можливих помилок і шляхи їх попередження

При виконання декоративного живопису

- Робота має стояти вертикально з опорою на мольберт;
- Нанесення фарб та ефектів має наноситись на відстані витягнутої руки;
- Потрібно пам'ятати, що при виконанні живопису треба відходити від роботи, щоб бачити результат;

VI. Правила безпеки:

1. На столі повинні бути лише інструменти та матеріали, з якими ми працюємо на даний момент
2. Своєчасно викидати виробничі відходи, папір.
3. Провітрювати приміщення.
4. Ножиці, ніж передавати гострим кінцем до себе.

5. Волосся має бути заплетеним.
6. Розчинник, лак і фарби не тримайте постійно відкритими.
7. Працювати потрібно в рукавичках і в спеціальному одязі, щоб не забруднитись.
8. Техніка безпеки з електроприладом (феном)

VII. Підведення підсумків

Додаток підготовлений автором.

Додаток И

Програма гуртка прикладної творчості

Керівник гуртка _____ викладач Денькович
Н.А.

Зміст

1. Пояснювальна записка
2. Тематичний план 1 рік
3. Тематично-поурочний план 1 рік
4. Прогнозований результат
5. Використана література

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Прикладне мистецтво – один із видів художньої діяльності, твори якого поєднують естетичні та практичні якості. Декоративне означає «прикрашувати».

Головне завдання декоративно-прикладного мистецтва – зробити гарним речове середовище людини, її побут.

Краса творів такого мистецтва досягається завдяки декоративності. Декоративність є єдиною можливим засобом вираження змісту та художньої образності. Поділ декоративно-прикладного мистецтва на жанри здійснюється за призначенням предмета — <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%B1%D0%BB%D1%96> меблі, одяг, посуд тощо, за технікою виконання — різьблення, ткацтво, розпис за матеріалом — **дерево, кераміка, текстиль, камінь, лоза**, тобто використання природних матеріалів; метали та їх **сплави, пластмаси, скло, порцеляна, папір** та ін., тобто використання штучних, винайдених людиною матеріалів.

Вивчення предмету „Прикладне мистецтво” базується на ознайомленні гуртківців із загальною теорією народної художньої творчості, художніми промислами України, народним мистецтвом та його історією, вихованні почуття відповідальності за здобутки творців прекрасного і внутрішній потребі зберігати та примножувати їх. Крім того учні вивчають нові техніки виконання – це і валяння вовни, і деку паж, скрапбукінг, які стали дуже популярними у сучасному суспільстві.

Заняття у гуртку прикладної творчості формують естетичне ставлення до предметів і явищ навколишньої дійсності, розвивають художнє мислення, творчі здібності та навички. Згідно програми гуртківці ознайомлюються з різними видами української народної творчості, її історією і розвитком на сучасному етапі, а також оволодівають основними відомостями про художні особливості інших видів творчості, які є сучасні .

Навчально–виховний процес у гуртку здійснюється з урахуванням можливостей сучасних інноваційних технологій навчання і виховання та передбачає формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного засвоювання наукових знань, професійної мобільності та швидкої адаптації до змін і розвитку в художньо-естетичній сфері.

Програма гуртка спрямована на творчий розвиток здібностей підростаючого покоління у сфері народної та сучасної світової творчості та сприяння її відродженню в усій мистецькій багатоманітності.

Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 27. 10. 2006 р. за № 731 “Типові навчальні плани позашкільних навчальних закладів, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України”, програма опрацьована для основного рівня навчання в терміні на 1 рік. Кількісний склад навчальної групи складає 25 гуртківців.

Мета програми гуртка прикладної творчості – виховання в гуртківців естетичного смаку, любові до народного мистецтва, знань у розвитку сучасного декоративного мистецтва

та адаптації талановитої молоді у течії сучасного творчого суспільства.

Програма передбачає вирішення таких головних завдань:

- ознайомлення гуртківців з основами видами декоративного мистецтва;
- формування широкого мистецького кругозору гуртківців;
- виховання культури праці;
- набуття гуртківцями досвіду власної творчої діяльності;
- розвиток творчих здібностей, здатності проявляти творчу ініціативу та вміння засвоювати отримані знання на практиці;
- формування позитивних якостей емоційно-вольової сфери, таких як: самостійність, наполегливість, здатність доводити роботи до завершення;
- виховання доброзичливості, товарищескості у ставленні до інших, вміння працювати в колективі;
- естетичне та художнє виховання гуртківців;
- формування стійкого інтересу до художньо-прикладної творчості;
- залучення гуртківців до участі в конкурсах, виставках, екскурсіях, масових заходах.

Курс програми включає теоретичний матеріал та виконання практичної роботи.

В основу теоретичних занять закладені бесіди про зміст і мету роботи гуртка, розкриття тем про історію кожного з виду декоративного мистецтва, який буде вивчатись, про кольорові співвідношення, матеріали, інструменти, екскурсії в художні музеї.

На практичних заняттях гуртківці вчаться вишивати бісером, нитками, стічками, розписувати вироби петриківським розписом, валяти з вовни, ліпити з самозастигаючої глини, створювати декупаж, малювати писанки, виконувати аплікації. Крім того їм будуть надані основні принципи скрапбукінгу, а саме спроба зробити блокнот чи альбом своїми руками.

Програма передбачає варіантність форм, методів, технологій навчання. На заняттях гуртка використовуються пояснювально-ілюстративні, репродуктивні та проблемно-пошукові методи навчання. Під час заняття використовуються різноманітні ігри: словесні, ігри – подорожі, ігри – змагання та інші. Застосовуються різноманітні засоби навчання: наочні посібники, роздатковий матеріал, технічні засоби навчання.

Колективні форми занять поєднуються з індивідуальною роботою з гуртківцями, в тому числі при підготовці до конкурсів та виставок. Створюються умови для диференціації та індивідуалізації навчання.

Перевірка та оцінювання знань, умінь гуртківців здійснюється під час виконання практичних робіт, а також у формі проведення вікторин, конкурсів, підсумкових виставок і нагородження переможців.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

1 РІК

№ п/п	Тема занять	Кількість годин			Контроль
		Всього	Теорія	Практика	
1.	Організаційне заняття. Техніка безпеки.	3	3	-	Опитування
2.	Інструменти і матеріали необхідні для роботи на гуртку. Організація робочого місця	3	1	2	Опитування
3.	Екскурсія музеями Львова	12	12	-	Опитування
4.	Історія української вишивки та бісероплетіння	21	3	18	Опитування, оцінювання практ. Робіт
5.	Петриківський розпис та його особливості	12	3	9	Опитування, оцінювання практ.робіт

6.	Техніка фелтінг (валяння з вовни) та виконання робіт у ній	12	3	9	Опитування, оцінювання практ.робіт
7.	Історія мистецтва кераміки та основні принципи її виготовлення	12	3	9	Опитування, оцінювання практ. Робіт
8.	Витоки мистецтва декупажу та декорування предметів у цій техніці	15	3	12	Опитування, оцінювання практ. Робіт
9.	Виконання альбому чи блокноту у техніці скрапбукінг	21	3	18	Опитування, оцінювання практ. Робіт
10.	Виконання пасхальної писанки	6	3	3	Опитування, оцінювання практ.робіт
11.	Виконання декоративного панно вишивкою стрічками	9	3	6	Опитування, оцінювання практ. Робіт
12.	Створення декоративної тематичної композиції у техніці аплікація	21	3	18	Тестування опитування, оцінювання практ. Робіт
13.	Заклучні заняття	3	2	1	Оцінювання робіт
	ВСЬОГО:	150	45	105	

ТЕМАТИЧНО-ПОУРОЧНИЙ ПЛАН 1 РІК

№ теми	№ уроку	Назва теми (уроку)	Кількість годин
1		Організаційне заняття. Техніка безпеки.	3
2		Інструменти і матеріали необхідні для роботи на гуртку. Організація робочого місця.	3
3		Екскурсія музеями Львова	12
	1.	Екскурсія в етнографічний музей	3
	2.	Екскурсія в музей народної архітектури та побуту	3
	3.	Екскурсія в Національний музей ім.. А.Шептицького	3
	4.	Екскурсія в історичний музей м. Львова	3
4		Історія української вишивки та бісероплетіння	12
	1.	Особливості та передумови виникнення автентичної української вишивки та техніки бісероплетіння	3
	2.	Практична робота по виконанню закладки з мотивами вишивки і бісеру	3
	3.	Розробка ескізів для виконання сумочки чи косметички з мотивами вишивки і бісеру. Початок практичної роботи над виробом.	3
	4.	Практична робота по виконанню виробу. Опоряджувальні роботи	3
5		Петриківський розпис та його особливості	12

	1.	Історія виникнення Петриківського розпису та його особливості.	3
	2.	Розробка ескізів. Практична робота по виконанню розпису предмету побуту – полички чи дощечки	3
	3.	Дозавершення розпису. Опоряджувальні роботи.	3
	4.	Практична робота виконання розпису футляру для телефону.	3
6		Техніка фелтінг (валяння з вовни) та виконання робіт у ній	12
	1.	Ознайомлення з технікою фелтінг. Основні прийоми.	3
	2.	Практична робота по сухому валянню намиста у техніці фелтінг	3
	3.	Практична робота по мокрому валянню квітки	3
	4.	Окомплектація і опорядження робіт над аксесуарами	3
7		Історія мистецтва кераміки та основні принципи її виготовлення	12
	1.	Виникнення кераміки та принципи її виготовлення	3
	2.	Розробка ескізів для виготовлення виробу	3
	3.	Ліплення об'ємної форми з самозастигаючої глини	3
	4.	Оздоблення виробу фарбами	3
8		Витоки мистецтва декупажу та декорування предметів у цій техніці	15
	1.	Декупаж та його основні стилі та техніки	3
	2.	Вибір матеріалу та тематики для декорування виробу	3
	3.	Декупаж декоративної поверхні з ефектом кракле	3
	4.	Декупаж на об'ємі з елементами пейп-арту	3
	5.	Декупаж на тканині чи шкірі	3
9		Виконання альбому чи блокноту у техніці скрапбукінг	21
	1.	Історія скрапбукінгу як виду мистецтва	3
	2.	Розробка ескізів титульного листка та розворотів	3
	3.	Підбір основних матеріалів, стилю, кольорової гами	3
	4.	Створення фону сторінок для альбому чи блокноту	3
	5.	Створення елементів композиції для розворотів та титульного листа	3
	6.	Компонування їх на листі та дозавершення розворотів та титульного листа	3
	7.	Прошив блокноту чи альбому. Опоряджувальні роботи	3
10		Виконання пасхальної писанки	6
	1.	Характерні особливості та символіка української писанки	3
	2.	Виконання розпису на яйці – створення писанки.	3
11		Виконання декоративного панно вишивкою стрічками	9
	1.	Основні прийоми вишивки стрічками	3
	2.	Розробка ескізу для виконання панно, підбір матеріалів	3
	3.	Виконання декоративного панно	3
12		Створення декоративної тематичної композиції у техніці аплікація	21

	1.	Технологія та поетапність виконання аплікації. Основні матеріали та інструменти	3
	2.	Підбір теми, розробка ескізів та підбір кольорової гами. Вибір матеріалів та принципу виконання композиції.	3
	3.	Перенесення малюнка на полотно – тло для виконання аплікації.	3
	4.	Виконання головних елементів композиції	3
	5.	Виконання тла	3
	6.	Робота над деталями композиції	3
	7.	Опоряджувальні роботи	3
13		Заключні заняття	3
	1.	Проведення тематичного вечора на тему: „Вишивка – оберіг родинного вогнища”	2
	2.	Оформлення виставки	1
ВСЬОГО:			150

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Гуртківці повинні знати:

- правила безпеки при роботі з голкою, ножицями, праскою;
- назви видів декоративно-прикладного мистецтва;
- прийоми та правила користування інструментами ручної праці;
- властивості матеріалів, які використовуються на заняттях гуртка (види тканин та ниток тощо);
- правила складання орнаментів та ескізів для виконання робіт;
- характерні особливості кожного з видів вивченого виду декоративного мистецтва;
- характерні особливості орнаментів вишивки для різних регіонів України, композиції візерунків, гармонійне поєднання кольорів;
- види технік виконання;
- види фарб, лаків та ґрунтів для декупажу;
- види волокон для фелтінгу та основних матеріалів та інструментів для валяння
- види таа призначення.кераміки;
- мотиви Петриківського розпису;
- поетапність виконання декоративного панно зі стрічок;
- історію сувенірів та їх призначення;
- правила прання та прасування готових виробів;
- правила догляду за виробами;
- способи поєднання різних видів декоративного мистецтва у площинних композиціях - аплікації.

Гуртківці повинні вміти:

- самостійно складати композицію для вишивки за обраною темою;
- самостійно підбирати матеріали для виконання виробів (тканину, нитки, тощо) ;
- підбирати колорит для виробів декативно-прикладної творчості;
- поєднувати різні техніки рукоділля на одязі, рушниках, серветках (гладь, хрестик, мережка та ін.);
- виконувати різні техніки декупажу;
- виконувати сухий та мокрий фелтінг
- виконувати роботи із скрапбукінгу при правильному підборі стилю та матеріалів;
- підготувати керамічну поверхню для декору;
- правильно створювати композиції з квітів на площині за допомогою вишивки стрічками;

- підготувати роботу до виставки, підібрати оформлення до готового виробу (рамка, паспарту);
- правильно прати, прасувати та доглядати за виробами;
- правильно і безпечно організувати робоче місце.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович Є. А, Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є.. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів, «Світ».
Винокуров Л. Е., Васильчик М. В., Гаман М. В. Основи охорони праці. Київ, 2001 р.
 2. Воропай О. Звичаї нашого народу. Київ, 1993 р.
 3. Збірник нормативних документів з безпеки життєдіяльності. Київ. Основа, 2004 р.
 4. Кокс Е. Вишивка стрічками. Харків, 2010 р.
 5. Народні художні промисли УРСР. Довідник. Київ. «Наукова думка», 1986 р.
 7. Ніколаєва Т. Історія українського костюма. Київ, «Либідь», 1996
 8. Ничкало Н. Г. Педагогічна книга майстра виробничого навчання. Київ. «Вища школа», 1994 р.
 9. Павлюк С. П., Горинь Г. Й., Кирчіва Р. Ф.. „Українське народознавство”. Львів, Видавничий центр «Фенікс», 1994 р.
- Додаток підготовлений автором.*

Додаток Й
Програма тренінгу «Сучасний митець: теорія успіху»
Матриця програми тренінг заняття «Хто я в цьому світі»

Поетап-ність	Характеристика	Методи/ засоби	Трива-лість	Результат
Організа-ційний	<p>Привітання. Мотивація. 1. Привітання через потискання рук. При потисканні рук кожен з учасників своєму партнеру має сказати якусь приємну фразу (комплімент, враження про нього, побажання та ін.)</p> <p>2. Група розсідається по колу. Один з учасників представляється іншим і підбирає по відношенню до себе який-небудь епітет. Це прикметник має починатися з тієї ж букви, що і ім'я, позитивним чином характеризувати людини і по можливості утримувати перебільшення, наприклад: «Геніальна Анна, незалежна Наталія, творчий Тарас, мистецький Микола і т.д. Другий виступає спочатку повторює ім'я і епітет попереднього учасника, потім додає власну комбінацію. Третій повторює обидва варіанти і потім представляється сам. Так відбувається і далі по колу. Останньому учаснику найбільш важко, проте він має більше шансів запам'ятати імена всіх учасників</p>	Розповідь (інструкція) тренера	7-10 хв	Мотивація. Дружня атмосфера. Зацікавлення
	<p>Формулювання та обговорення правил роботи групи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Я завжди говорю від свого імені, тобто я, а не «ми», «всі» 2. Я чітко окреслюю, що мені не подобається. 3. Я завжди можу відмовитись і сказати «ні» 4. Група закрита, а отже і інформація з групи не виноситься 	Обговорення	5 хв	Правила роботи в групі

<p>Подання нового матеріалу</p>	<p>Пізнання себе. Етап 1. Інструкція: «Візьміть листок паперу і напишіть вгорі 2 питання: "Хто я? Який Я?». Відповіді запишіть у стовпчик. Це можуть бути слова, фрази, пропозиції. Чи не оцінюйте їх. Пишіть те, що приходить в голову. Таких характеристик-відповідей повинно бути не менше 15 ». Етап 2. Інструкція: «Прочитайте ще раз те, що ви написали про себе, тепер з 15 визначень виберіть 5-6 найбільш важливих, тих, які найбільш характерні для вас. Подумайте, може бути, деякі ваші характеристики ви зможете об'єднати в одну загальну. Запишіть їх ». Етап 3. Інструкція: «А тепер сядьте зручніше, розслабтеся, закрийте очі і уявіть, що настала чарівна ніч. За цю ніч зникли всі перешкоди на вашому шляху. Все стало можливим. Якими ви бачите себе? Відкрийте очі і запишіть 5-6 своїх характеристик з уявного майбутнього. Отже, якими б ви стали, якби все було можливо? » Після виконання всіх кроків завдання пропонується розповісти, як виконувалися всі 3 етапи вправи, які виникли почуття, думки. слід звернути увагу учасників на кількість позитивних і негативних характеристик в першому списку рис як на показник прийняття себе, відзначити, які зміни намічені від Я-реального до Я-бажаного, обговорити реальність, оптимістичність бажаного образу «Я».</p>	<p>Мозковий штурм, обговорення</p>	<p>30 хв</p>	<p>Розуміння себе як особистості, своїх особистих та творчих бажань, уявлень</p>
<p>Практичний блок</p>	<p>Окреслення своїх цілей. Етап 1. Інструкція: «Поговоримо про ваших життєвих цілях. Візьміть</p>	<p>Індивідуальна робота. Розповідь тренера</p>	<p>30 хвилин</p>	<p>Аналіз цілей</p>

	<p>ручку, папір. Протягом 15 хвилин подумайте над питанням «Що я дійсно хочу отримати від свого життя?» Довго не думайте, записуйте все, що приходить вам в голову. Приділіть увагу всім сферам вашому житті. Фантазуйте. Чим більше тим краще. Відповідайте на питання так, немов ви володієте необмеженим ресурсом часу. Це допоможе згадати все, до чого прагнете ».</p> <p>Етап 2. Інструкція: «Тепер, за дві хвилини вам потрібно вибрати те, чого б ви хотіли присвятити найближчі три роки. А після цього ще дві хвилини - щоб доповнити або змінити список. Цілі мають бути реалістичними.</p> <p>Працюючи на цьому і на наступних кроках, на відміну від першого, пишіть так, як якщо б це були ваші останні роки і місяці. Це дозволить сконцентруватися на дійсно важливих для вас речі ».</p>			
Підсумок	«Що я дізнався про себе нового?»	Мозковий штурм	20 хв.	Закріплення нових знань. Вміння творчо та креативно мислити

ПРОГРАМА ТРЕНІНГУ «СУЧАСНИЙ МИТЕЦЬ-ТЕОРІЯ УСПІХУ»

(додаток розроблено за матеріалами: 1. Вчимося самостійності: навч.-метод. посіб. / За загал. ред.: Т. П. Спіріної; автор. кол.: Ю. М. Галустьян, А. В. Каравай, А. Б. Кочарян, Т. Д. Мельник. – К.: Видавництво ФОП Москаленко О. М., 2011. – 212 с

2. Федорчук В. М. Тренінг особистісного зростання: навч. посіб. / В. М. Федорчук – К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 250 с.)

Мета тренінгу: аналіз поняття успішності та творчості митця, розвиток організаційних навиків, задатків та креативних ідей для реалізації успішної творчої діяльності.

У програмі тренінгу:

1. Моє «Я» у суспільстві
2. Майнд-мепінг та презентація «Поняття кар'єри, її види та етапи розвитку»
3. Визначення особистих цілей учасників тренінгу
4. «Мої пріоритети в житті» методикою Life-work-planning
5. Піраміда бажань
6. Презентація «Мій творчий шлях»

Для кожної людини, а особливо митця, важливо пізнати своє особисте «Я», свій творчий потенціал, можливості, індивідуальність.

1. Проведемо таку екскурсію у глибину власного «Я». Це «Я» можна зобразити як дерево з різними гілками і глибоким корінням.

Одна з верхівок гілок-зовнішне «Я». Намалюйте її і придумайте символ для цього «Я». Це може бути і графічний символ, а може бути і якесь слово.

2. Друга гілка – «Я» в творчості. Зобразіть словом чи символом це «Я». Третя гілка «Я» в сім'ї. Зобразіть і цей символ. Четверта гілка - «Я» у колі друзів і знайомих. Зобразіть її. Також можна зобразити гілки «Я» в навчання, «Я» в хобі та ін..

3. Утворилась чудернацька крона. Кожен листочок зображає у ній вашу багатолікість. Тепер можна зобразити коріння. Це ваші самобутні риси: наполегливість, доброта, романтизм, фантазія, інтереси, слабкість, недосконалість, схильність, уподобання, почуття гумору – весь набір ваших фундаментальних рис. Будь ласка, намалюйте це дерево вашого «Я». Обговоріть малюнки зі всіма.

Майнд-меппінг та презентація «Поняття кар'єри, її види та етапи розвитку»

1. Тренер роздає учасникам по 3 невеличкі аркуші паперу та просить написати на них перші 3 асоціації до слова «кар'єра» (по слову або словосполученню на аркуш). Потім учасники підходять до фліпчарта, презентують та коментують свої слова, а тренер намагається паралельно розміщувати їх на фліпчарті за темами (робити «кластери»). Коли всі учасники презентують свої слова, тренер підсумовує, обмальовує окремі кластери маркером та дає їм назви. Можливими кластерами в такій вправі можуть бути: «матеріальне забезпечення», «самореалізація», «стрес», «положення в суспільстві, повага», «кар'єризм», «професіоналізм та компетентність». В залежності від групи, окремі кластери можуть мати лише декілька або дуже багато аркушів учасників; наш досвід показує, що «найпопулярнішими» є теми матеріального забезпечення, іміджу в суспільстві та самореалізації.

Майнд-меппінг (або асоціативна карта, карта розуму чи інтелекткарта) – це метод, близький до мозкового штурму, або його різновид; використовується для генерування, відображення, структурування та класифікації ідей, а також в якості допоміжного засобу під час навчання, розв'язання проблем, прийняття рішень тощо.

Карти розуму подібні до семантичних мереж або когнітивних карт, але без формальних обмежень на типи можливих зв'язків. У рамках майнд-меппінгу елементи розташовуються відповідно до їхньої важливості в інтуїтивному порядку і організуються в групи, гілки, або окремі площини.

Кластер – розміщення записів за розділами.

У цьому випадку майнд-меппінг має за ціль актуалізувати фонові знання та уявлення учасників про тему, а також активізувати та зацікавити їх для подальшої роботи.

Потім тренер робить презентацію на тему «Поняття кар'єри, її види та етапи» (на фліпчарті або на ноутбуці). При цьому тренер намагається якомога частіше прив'язуватися до того, що було сказано учасниками протягом майнд-меппінгу, та, таким чином, коментувати теорію через фонові знання учасників.

«Мої цілі»

1. Учасникам пропонується протягом 5-10 хвилин самостійно заповнити таблицю «Мої цілі»

Я хочу отримати для себе...				
сьогодні	Через 1 рік	Через три роки	Через п'ять років	Через 10 років

2. Після заповнення таблиці учасники за бажанням презентують свої поставлені цілі – те, що вони хочуть отримати протягом певного проміжку часу. Тренер активно підтримує та заохочує учасників до вільного висловлювання власних думок.

«Мої пріоритети в житті» (life-work-planning)

Матеріал: фотографії учасників (мають принести з собою чорно-білі копії або намалювати), папір А3, олівці і маркери. В ідеальному випадку – можливість поставити на ноутбуди спокійну музику.

1. Учасники беруть своє фото (чорно-білу копію на ксероксі) та наклеюють його всередині аркушу паперу А3. Фото обмальовується 4 колами (так, щоб було 3 місця, де писати).

2. Що Ви вмієте? (5-10 хвилин). В першому колі учасники мають написати свої особливості та вміння (персональні, професійні, соціальні і т. д.), які для них важливі (дивись теоретичний матеріал до цієї теми). В кімнаті має бути тиша, і учасники мають сидіти там, де їм зручно, і де ніхто не зазиратиме в їх аркуш.

Тренер попереджає учасників, що вони не мають здавати або презентувати аркуші (зміст буде за бажанням обговорюватися в групі, але учасники роблять ці аркуші тільки для себе).

3. Де Ви це вже використовуєте? Де Ви хочете це використовувати? (5-10 хвилин). В другому колі учасники пишуть, яким чином вони вже використовували ці вміння, чого досягли (можна маркувати стрілочками з першого кола). Це можуть бути досягнення в навчанні, роботі або спілкуванні з оточуючими; навіть на перший погляд, незначні досягнення є дуже важливими. Учасники також відповідають на питання, де вони б хотіли використовувати свої вміння – що це має бути за організація, якого розміру, з якими колегами, в якому місті тощо.

4. Як цього досягти? (5-10 хвилин) В третьому колі учасники пишуть, яким чином можна досягти того, щоб використовувати свої вміння з першого кола в місцях або організаціях з другого кола. Що (конкретно) для цього необхідно? Коли і як можу це зробити або почати над цим працювати? На останньому етапі учасники підкреслюють те з написаного, що можна реалізувати у найближчий час.

5. На зворотному боці аркуша учасники мають виписати найважливіші моменти з того, що вони зрозуміли, свої плани на майбутнє.

6. Рефлексія та вільний обмін у пленумі.

«Знаю. Можу. Хочу»

Матеріал: роздрукований матеріал для учасників.

1. Учасники протягом 10-15 хвилин заповнюють таблицю «Знаю. Можу. Хочу»

Обов'язковим є послідовність заповнення граф: знаю, можу, а потім Хочу.

2. Тренер пропонує учасникам протягом 5-10 хвилин самостійно провести аналіз між тим, що вони знають (якими знаннями і в якій галузі вони краще всього володіють), що вони можуть (якими практичними навичками вони володіють) і що вони дійсно бажають отримати в житті.

3. Вільний обмін результатами власного самоаналізу в пленумі (приблизно 10 хвилин).

«Мій творчий шлях»

1. Кожен учасник отримує ватман А1. Учасникам пропонується протягом 15 хвилин підготувати презентацію на тему «Мій життєвий шлях». Обов'язкові елементи: «знаю»,

«можу», «хочу», «мені потрібно», «я зроблю сьогодні», «я зроблю протягом 1 року». Необхідно зробити наголос на мінімальному використанні слів та максимальному використанні малюнків.

2. Після виконання роботи учасники презентують роботи й пояснюють зміст. Кожному учаснику надається 1 хвилина на презентацію.

3. Заключна коротка рефлексія та обмін враженнями у пленумі.

Тренінг «Знаменитість»

ВСТУП

Мета: сприяти усвідомленню учасниками тренінгу потреби в самоосвіті, самовдосконаленню, постійній роботі над собою та своїми творчими та особистісними успіхами, для того, щоб здобути успіх та зможти самореалізуватись.

Завдання:

- Розкрити поняття «знаменитість»
- Активізувати розвиток потенціалу в учасників
- Сформувати розуміння кожного учасника своїх можливостей та унікальності
- Удосконалити взаємодію між учасниками

Вступне слово.

Багато людей, а особливо творчих людей, хочуть стати відомими, знаменитими. Але що ж це за поняття таке «знаменитість»? За якими критеріями можна її визначити? А як можна її досягнути? Його рівня знаменитості Ви хочете досягнути? Бути знаменитим в навчальному закладі, чи місті/селі, де народились, країні чи у світі? І чи можливо бути знаменитістю для усіх? Які категорії людей Ви хочете вразити своєю діяльністю? Як, завдяки власному ресурсу, можливостям та творчості можна здобути знаменитість?

Правила роботи в групі:

- Бути щирим та відкритим
- Уважно слухати інших
- Не критикувати тих, хто виступає
- Бути активним та ініціативним

Вправа «Мій зірковий час»

У вас на столі лежать зірочки. Напишіть, будь ласка, на них, як би ви хотіли, щоб вас сьогодні на тренінгу називали та коротко опишіть себе.

Вправа «Чарівна скринька»

Пропонується кожному учаснику дістати зі скриньки папірець на якому написана мотивуюча чи підбадьорлива фраза. Завдяки цій вправі настрої в групі піднімуться, активність учасників збільшиться, краще пройде комунікація.

Очікуй сьогодні на незабутню зустріч!

Ти зустрінеш своє щастя!

З тобою станеться диво!

Не відмовляйся від нових можливостей!

Скоро тебе приємно здивують!

Бережи себе!

Ти є особливий/особлива!

Ти є талановитий/талановита!

Сьогодні тобі посміхнеться Удача!

Твоє щастя поруч!

Ти унікальна особистість!

Не бійся вчитись нового!

На тебе чекає зірковий час!

У тебе все вийде!

Найцікавіше – попереду!

Вправа «Мій тотем»

В давніх племенах, які заселяли територію сучасної Північної Америки, було прийнято ототожнювати себе з якоюсь твариною. Таким чином ця тварина ставала вашим тотемом і оберігала вас.

Пропонуємо, завдяки особистим зовнішнім і внутрішнім рисам, описати себе і створити асоціацію своєї характеристики з твариною, якій притаманні ці риси.

Вправа «Образ»

Група поділяється на дві команди. Кожному учаснику на спину прикріплюється листок зі словом.

- Креативність
- Творчість
- Знаменитість
- Впевненість
- Освіченість
- Професіоналізм

Завдання командам: учасникам команди за допомогою слів синонімів, міміки та жестів потрібно показати цьому учаснику це слово-образ.

Вправа «А це Я»

Візьміть аркуш паперу. Підпишіть його зверху назвою вправи «А це Я» і за допомогою 10-20 речень спробуйте описати себе. Пам'ятайте, що правильних чи неправильних відповідей не існує.

Самопрезентація

Проаналізуйте себе самостійно і дізнайтесь наскільки добре Ви себе знаєте.

- Якщо ви опили себе менше, ніж 8 характеристиками, то це може означати, що ви боїтесь про себе розповісти самому собі або, що ви погано себе знаєте;
- Якщо 9-10 то ваші знання про себе на середньому рівні
- Якщо 10 характеристик, то ви добре себе знаєте в можете відкрито про себе говорити
- Якщо ж ви знайшли 20 характеристик, щоб презентувати себе, то ви перехитрили самі себе.

Вправа «Щастя в твоїх долонях»

На аркуші паперу кожен обводить свою руку. Кожен палець – це певна позиція, з приводу якої потрібно висловити свою думку.

Великим-для мене було цікавим...

Вказівний – я хотів би покращити в собі...

Середній – мені не сподобалось...

Безіменний – моя оцінка психологічної атмосфери...

Мизинець – для мене було недостатньо...

Вправа «Без гриму»

Пропоную кожному учаснику зняти свій «акторський грим» і щиро та відверто завершити фрази:

- Я хочу навчитися...
- Найбільше я люблю...
- Найкраще я вмію...
- Я ніколи не забуду день, коли...
- Мені буває соромно, коли...

- Мені найбільше подобається в собі...
- Особливо мене дратує, коли я...
- У незнайомому товаристві я почуваюсь...
- Я мрію про...
- Мені подобається, коли оточуючі...

Вправа виконується по колу і кожен учасник щиро ділиться емоціями після виконання вправи. Відвертість така важлива риса в суспільстві.

Тренінг «Комунікація»

Завдання:

- вдосконалення можливості успішного комунікування в колективі та суспільстві;
- активізація самопізнання та самовдосконалення;
- розширення творчого та креативного мислення;
- вдосконалення навичок ефективного слухання;
- розвиток можливості розуміння людей навколо, себе та взаємин між людьми;

Мистецтво спілкування цінується дуже високо. Комунікабельні люди домагаються тих цілей, які вони ставлять перед собою, і паралельно з цим отримують різні бонуси у вигляді нових знайомств, корисних зв'язків, більш вигідних умов угоди та ін. Секрет їх успішності криється в умінні зацікавити співрозмовника і підтримувати розмову. Однак самої лише посмішки та кивання головою недостатньо: культура спілкування вимагає від учасників діалогу наявності певних знань і умінь.

Кожна людина може розвинути в собі навички успішного спілкування, варто тільки цього захотіти. Цей тренінг допоможе Вам в успішній комунікації і навчить вас спілкуватися з людьми так, щоб ефективно впливати на них і на своє майбутнє.

Комунікабельна людина отримує задоволення від процесу спілкування. Вона здатна перебудовуватися під зміни в темі розмови, не втрачає самоконтролю навіть у найскладніших переговорах, а в більшості випадків непомітно керує ініціативою в бесіді. Завдяки цій здатності в такої людини є успіх в кар'єрі, особистій справі та реалізації мрій, вона привертає до себе увагу і стає душею компанії з перших же хвилин спілкування. І секрет цієї людини - впевненість в собі і правильне спілкування.

Вправа «Візуалізація»

Мета: удосконалення вміння візуального сприйняття один одного.

Учасники сідають в коло. Ведучий просить кожного – з учасників подивитись на інших учасників впродовж 2-3 хвилин. А потім, з заплющеними очима, уявити обличчя учасників групи. Завдання: кожен з учасників має уявити якомога більшу кількість облич.

Вправа «Через шибку»

Мета: формування порозуміння партнерів на невербальному рівні.

Один з учасників передає певний текст, який попередньо записаний на аркуші, за допомогою міміки та жестів. Інші учасники групи пробують розповідають те, що вони зрозуміли.

Чи більше тексту написаного на аркуші, та описаного гравцями, співпало, тим більша комунікація в групі.

«Рух в колі»

Мета: удосконалення навичок координації та взаємодії; розвиток уяви та емпатії.

Усі учасники сидять в колі. Один з учасників починає передавати уявний предмет за допомогою рухів іншому і так продовжується поки предмет не перейде по колу до першого учасника. Потім цей учасник називає уявний предмет, який він передавав. Інші учасники називають уявні предмети, які передавали вони. Потім вправу повторюють знову.

Техніка активного слухання

Ймовірно, у кожного в житті траплялися ситуації, коли ви повідомляли людині про щось важливе, значне для вас, і розуміли, що вас не чують, не слухають. Чому? Людина сидить навпроти, дивиться на вас, а у вас складається враження, що він ніби «чи не тут». Згадайте ваш стан, ваші почуття при цьому. Швидше за все, у вас пропадало всяке бажання не тільки чимось з ним ділитися, а й говорити взагалі. А на душі виникало стан пригніченості і дискомфорту. Це відбувається тому, що ми не завжди вміємо слухати. А що ж тоді насправді слухання і для чого взагалі воно необхідне?

Слухання - це процес, в ході якого встановлюються невидимі зв'язки між людьми, виникає відчуття взаєморозуміння, що робить процес спілкування більш ефективним.

Слухання буває пасивним і активним.

При пасивному слуханні нам складно зрозуміти, чи сприймає співрозмовник нашу мову. При цьому немає ні мімічних, ні фізичних реакцій на отримувану інформацію. Створюється враження, що співрозмовник лише дивиться на нас, але думає про своє. Відчуття відсутності перебування в процес.

Всі розуміють, що активне слухання означає вміння слухати і чути співрозмовника. Але чи всі вміють ним віртуозно користуватися? Давайте перевіримо.

Вправа «Нудна розповідь»

Учасники розподіляються по парах. Один розповідає історію протягом 2-3 хвилин. Інший її слухає.

Згодом учасники, які розповідали, відкликаються в сторону і ведучий описує їм типи активного слухання.

1. Відкриті питання

Ставлячи відкриті питання, ви можете отримати від співрозмовника максимально детальну інформацію та прояснити його потреби. Відкриті питання починаються зі слів «що», «як», «чому», «який» і т.п. Це спонукає клієнта давати розгорнуті відповіді (на відміну від закритих питань, на які можна отримати лише однозначну відповідь: «так», «ні»).

Приклади

Що ви маєте на увазі, коли говорите про ..?

Чому для вас це важливо?

2. Уточнення

Назва говорить сама за себе - цей прийом допомагає уточнити, чи правильно ви зрозуміли інформацію, прояснити деталі питання. Ви просто просите співрозмовника прояснити моменти, які для вас важливі.

Приклади

Розкажіть, будь ласка, детальніше про ...

Ви могли б уточнити, що означає для вас ...

Я правильно вас розумію, ви говорите про ...

терміни

3. Емпатія

Емпатія, або відображення емоцій - це встановлення контакту зі співрозмовником на емоційному рівні. Прийом дозволяє створити атмосферу довірливого спілкування і показати повагу до почуттів співрозмовника.

Якщо під час бесіди ви вловили його емоції, ви підстроюєтеся до його емоційному стану і або підсилюєте його почуття, або скрашує їх, спрямовуючи протягом бесіди.

Приклади

Я розумію ваші почуття і можу допомогти вам вирішити цю задачу.

Я бачу, що ви сумніваєтеся.

Схоже, для вас це важлива подія.

4. Перефразовування

Перефразовування дозволяє краще зрозуміти думку співрозмовника, прояснити

інформацію з окремих питань, перевести розмову в потрібне русло. Прийом полягає в короткій передачі тієї інформації, яку ви почули від клієнта.

Приклади

Іншими словами, ви вважаєте, що ...

Ви маєте на увазі...

Тобто, ви говорите про ...

5. Відлуння

Цей прийом полягає в дослівному повторенні фраз, які вимовив співрозмовник. Він допомагає прояснити інформацію від співрозмовника і акцентувати увагу на окремих деталях розмови. Таким чином, клієнт починає ясніше формулювати свої думки, полегшуючи завдання прояснення потреб.

Приклади

- Я подорожував 5 місяців.

5 місяців? А де саме?

6. Логічний наслідок

Суть прийому в виведенні логічних висновків з висловлювань співрозмовника. Буде краще, якщо при побудові фрази ви будете користуватися його формулюваннями. Призначення його таке ж, як і у попереднього - прояснити інформацію і виділити деталі. Також прийом можна використовувати як в'язку перед переходом до презентації.

Приклади

Якщо виходити з ваших слів, то ...

Я правильно вас розумію, ви бачили ...

7. Резюме

На завершення бесіди, ви підводите підсумки і резюмуєте сказане. Прийом дозволяє узагальнити і прояснити важливі питання, порушені в бесіді.

Після ознайомлення з видами активного слухання, ведучий пропонує «оповідачам» розповісти про реакцію «слухачів» за вище розглянутими прикладами.

Підбиття підсумків роботи групи

Ведучий є лише спостерігачем. Кожен з учасників має сам окреслити, хоча б одним реченням, свої власні враження та висновки після тренінгу.

Додаток підготовлений автором.

Додаток К

Додаток К1

Тест на визначення рівня сформованості мотиваційно-ціннісного компонента професійної компетентності учнів (За К. Польгун)

Прочитайте висловлення та продемонструйте власне ставлення до фахових дисциплін, оцінивши кожне із запропонованих тверджень. Для цього використовуйте такі позначення:

правильно (+ +);

мабуть, правильно (+);

мабуть, неправильно (-);

неправильно (- -).

Сподіваємося на Вашу щирість та відвертість.

Заздалегідь вдячні за співпрацю!

	Висловлення	Оцінка
1	Вивчення фахових дисциплін допоможе мені дізнатися багато важливого для себе, виявити свої здібності.	
2	Фахові дисципліни мене цікавлять, я хочу опанувати їх якнайкраще.	
3	У вивченні фахових дисциплін мені вистачає тих знань, які я здобуваю на заняттях.	
4	Навчальні завдання з фахових дисциплін мені нецікаві, я їх виконую тому, що цього вимагає викладач.	
5	Труднощі, що виникають під час вивчення фахових дисциплін, роблять їх для мене ще більш захопливими та цікавими.	
6	Під час вивчення фахових дисциплін, крім підручників і рекомендованої літератури, самостійно опрацьовую додаткову літературу.	
7	Уважаю, що складні теоретичні питання з фахових дисциплін можна було б не вивчати.	
8	Коли щось із фахових дисциплін незрозуміло, намагаюся з'ясувати.	
9	На заняттях із фахових дисциплін часто відчуваю, що зовсім не хочеться вчитися.	
10	Активно працюю й виконую завдання тільки під контролем викладача.	
11	Матеріал, з яким ознайомлююся під час вивчення фахових дисциплін, із захопленням обговорюю у вільний час (на перерві, вдома) зі своїми одногрупниками (друзями).	
12	Намагаюся самостійно виконувати завдання з фахових дисциплін, уникаючи підказок і допомоги.	
13	За можливості намагаюся списати в товаришів або прошу когось виконати завдання замість мене.	
14	Уважаю, що всі знання з фахових дисциплін є цінними, тому за можливості їх потрібно вивчати глибоко та ґрунтовно.	

15	Оцінка з фахових дисциплін для мене є важливішою, аніж знання.	
16	Якщо я погано підготовлений до заняття, то не засмучуюся й не переймаюся.	
17	Мої інтереси та захоплення у вільний час пов'язані з фаховими дисциплінами.	
18	Фахові дисципліни мені складно зрозуміти, тому доводиться примушувати себе виконувати навчальні завдання.	
19	Якщо через хворобу або з інших причин я пропускаю заняття з фахових дисциплін, то засмучуюся.	
20	За можливості я вилучив би усі нефахові дисципліни з навчального плану.	

Додаток підготовлений автором на основі опрацювання джерела:

Додаток К2

Методика перевірки достовірності одержаних результатів за критеріями професійної готовності майбутніх фахівців – здобувачів освіти, що навчаються за професією «Живописець» у закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання

Перевірка розпочиналася з формулювання нуль гіпотези, яка стверджувала, що дані вибірок одержані зі статистично ідентичних сукупностей, а отже, будь-яка відмінність між експериментальною та контрольною групами є випадковою варіацією. На другому кроці обчислювалися теоретичні частоти (оскільки лише так можна зважити розмір вибірки) на основі даних спостережень (див. Табл. 1).

Таблиця 1

Визначення теоретичних частот

Група	Вибірка			
	Об'єм	Ознаки		
		Ознака 1	Ознака 2	Ознака 3
Вибірка 1	V_1	n_{11}	n_{12}	n_{13}
Вибірка 2	V_2	n_{21}	n_{22}	n_{23}
Всього:	$V = V_1 + V_2 = S$	S_1	S_2	S_3

Для їх обчислення використано такі формули:

$$\omega_i = S/S_i, \quad n_{i1} = \omega_i \cdot V_i. \quad (3.1)$$

(ними враховано, що відношення теоретичної частоти до об'єму відповідної вибірки дорівнює відношенню суми всіх частот стосовно певної ознаки до суми всіх об'ємів). При цьому сума всіх частот у колонці (рядку) повинна дорівнювати сумі частот спостереження у колонці (рядку):

$$\sum n_{i1} = S_i, \quad \sum n_{i1} = V_i. \quad (3.2)$$

Третій крок обчислення полягав у визначенні різниць між відповідними спостережуваними і теоретичними частотами. При цьому будь-яка колонка (або рядок) цих різниць (відхилень) повинна давати в сумі нуль внаслідок рівності сум спостережуваних і теоретичних частот.

На четвертому кроці обчислювався комплексний показник χ^2 :

$$\chi^2 = \sum_{i,j} \frac{(n_{ij}^* - n_{ij})^2}{n_{ij}}, \quad (3.3)$$

де n_{ij}^* – спостережувана частота (експериментальна), n_{ij} – теоретична частота (обчислена). Потім визначалася імовірність, що відповідає цьому значенню. Для цього при рівні

значущості $\alpha=0,05$ (за надійну ймовірність вибрано показник 0,95) обчислювалося число ступенів вільності ν , яке дорівнює різниці між числом пар емпіричних і теоретичних частот і числом лінійних співвідношень між значеннями емпіричних частот:

$$\nu = (r - 1) \cdot (s - 1), \quad (3.4)$$

де r – число вибірок, s – число характеристик, якими різняться вибірки.

П'ятий – останній крок – зводився до пошуку за таблицею верхньої границі χ_0^2 для χ^2 і їх порівняння. При $\chi^2 > \chi_0^2$ заперечувалася нуль-гіпотеза, а отже доводилося, що відмінність між експериментальною та контрольною групами є систематичною, тобто викликана впровадженням запропонованої методики.

Додаток підготовлений автором на основі опрацювання джерела:

Додаток Л

Організація навчання учнів з особливими освітніми потребами

Примітка: учень Рубель Михайло, 3 група, Спеціальність «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, предмет», ОКР Молодший спеціаліст проводить заняття в групі 103, спеціальність «Живописець-флорист» з предмету «Основи композиції». Тема уроку: «Узагальнення за формою» в рамках проходження педагогічної практики (2018-2019 н.р.).

Примітка: учениця Уланович Владлена (слабочуюча), 3 група – спеціальність «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, предмет», ОКР Молодший спеціаліст проводить заняття в групі 135 (інклюзивна група, є нечуючі та слабочуючі), Спеціальність «Живописець», предмет «Основи композиції». Тема уроку: «Основні характеристики кольору» в рамках проходження педагогічної практики (2018-2019 н.р.), сурдолог Синьок Олег Кімович.

Примітка: учениця Уланович Владлена (слабочуюча), 3 група, – спеціальність «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, предмет», ОКР Молодший спеціаліст проводить заняття в групі 135 (інклюзивна група, є нечуючі та слабочуючі), спеціальність «Живописець» з предмету «Основи композиції». Тема уроку: «Основні характеристики кольору» в рамках проходження педагогічної практики (2018-2019 н.р.), сурдолог Синеок Олег Кімович.

Примітка: учениця Уланович Владлена (слабочуюча), 3 група – спеціальність «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, предмет», ОКР Молодший спеціаліст проводить заняття в групі 135 (інклюзивна група, є нечуючі та слабочуючі), спеціальність «Живописець» з предмету «Основи композиції». Тема уроку: «Основні характеристики кольору» в рамках проходження педагогічної практики (2018-2019 н.р.), сурдолог Синєок Олег Кімович.

Примітка: учениця Уланович Владлена (слабчучоюча), 3 група – спеціальність «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, предмет», ОКР Молодший спеціаліст проводить заняття в групі 135 (інклюзивна група, є нечуючі та слабчучоючі), спеціальність «Живописець» з предмету «Основи композиції». Тема уроку: «Основні характеристики кольору» в рамках проходження педагогічної практики (2018-2019 н.р.), сурдолог Синьок Олег Кімович.

Додаток підготовлений автором.

Додаток М

Додаток М-1

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
 ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
 ДЕРЖАВНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
 «ХУДОЖНЄ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНЕ УЧИЛИЩЕ ім. Й.П.СТАНЬКА»

81070, пл. Ринок, 13, смт Івано-Франкове, Львівська обл., Яворівський р-н.,
 тел. (03259) 33373, факс (03259) 33343, E-mail: hptu14@i.ua, код ЄДРПОУ 02545790

Від 25.11.2021р. № 134а

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Денькович Наталії Андріївни
 на тему: «Підготовка майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах
 професійної (професійно-технічної) освіти
 в умовах інклюзивного навчання»
 на здобуття наукового ступеня доктора філософії
 за спеціальністю 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Результати дисертаційного дослідження Н.А. Денькович на тему: «Підготовка майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання» впродовж 2020-2021 н.р. впроваджувались у ДНЗ «Художнє професійно-технічне училище імені Й.П.Станька» (смт Івано-Франкове, Львівська обл.).

Проаналізовані автором основні тенденції успішної підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання змушують замислитись про впровадження інноваційних спецкурсів та програм з дисципліни «Основи композиції» та інших фахових художніх спеціальних дисциплін.

Проведене дисертанткою експериментальне дослідження засвідчило, що при використанні спецкурсів, тренінгів, практичного поєднання урочних та позаурочних занять, проведення гурткової роботи та майстер-класів є дієвим засобом підвищення фахової підготовки майбутніх фахівців.

Дисертантка виступала з доповіддю: «Співпраця викладача та учня закладу професійної (професійно-технічної) освіти в умовах дистанційного навчання в середовищі інклюзивного навчання», яка доводить актуальність теми дисертації в умовах пандемії. Денькович Наталія Андріївна надавала консультації викладачам училища.

Напрацювання дисертантки охарактеризовано як інноваційні, актуальні, практико-орієнтовані, дієві.

Досвід впровадження результатів дисертаційного дослідження Денькович Наталії Андріївни був розглянутий та схвалений на засіданні методичної комісії № 4 від 25.11.2021р.

Василь Гевало

Додаток М-2

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ДЕРЖАВНИЙ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«СТРИЙСЬКЕ ВИЩЕ ХУДОЖНЄ ПРОФЕСІЙНЕ УЧИЛИЩЕ»
82400, м. Стрий, вул. Болехівська, 29, тел. 0324552462, код ЄДРПО 02545809

Виг 17.11.2021 n 124

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Денькович Наталії Андріївни
на тему: «Підготовка майбутніх фахівців за професією «Живописець» в
закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного
навчання»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Результати дисертаційного дослідження Н.А. Денькович на тему: «Підготовка майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання» впроваджувались впродовж 2020-2021р.р. у Державному професійно-технічному навчальному закладі «Стрийське вище художнє професійне училище».

В апробованих матеріалах обґрунтовано теоретичні основи та експериментальну перевірку моделі підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання, а також педагогічні умови її реалізації; висвітлено проблему підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладі професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання як науково-педагогічну проблему; спроектовано модель підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання.

Дисертанткою удосконалено діагностичний інструментарій наукового дослідження підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до розроблених критеріїв: мотиваційно-аксіологічного, когнітивно-пізнавального, операційно-діяльнісного, оцінно-результативного.

Денькович Наталія Андріївна надавала консультації викладачам і здобувачам вищої освіти, сфера наукових інтересів яких є дотичною до теми дисертаційного дослідження.

Результати дисертаційного дослідження Н.А. Денькович отримали позитивну оцінку, мають теоретичну та практичну цінність і можуть успішно впроваджуватись в освітній процес закладів професійно-технічної освіти.

Директор СВХІПУ

Роман Берездецький

Додаток М-3

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ДЕРЖАВНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЛЬВІВСЬКЕ ВИЩЕ ПРОФЕСІЙНЕ ХУДОЖНЄ УЧИЛИЩЕ»

79052, м. Львів, вул. Широка, 79, тел. 267-56-11, 267-268-16, тел./факс 2675631

E-mail: lphl@ukr.net

сайт: <http://lvphu.com.ua>

01.12.2021р. №144

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Денькович Наталії Андріївни
на тему: **«Підготовка майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання»**
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями)

ДНЗ «Львівське вище професійне художнє училище» впродовж 2020-2021 н.р. здійснювала апробацію і впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня доктора філософії Денькович Н.А. на тему: «Підготовка майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання».

Дисертанткою досліджено спроектовано й теоретично обґрунтовано модель підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти, що охоплює цільовий теоретико-методологічний, змістово-операційний та результативний компоненти, а також педагогічні умови її реалізації у процесі підготовки фахівців за професією «Живописець» в інклюзивному академічному середовищі.

Результати дисертаційного дослідження засвідчили необхідність розроблення педагогічних умов реалізації моделі підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного навчання.

В апробованих матеріалах дослідження розглянуто авторський спецкурс «Талант і успіх», програму гуртка прикладного мистецтва, тренінг «Сучасний митець: теорія успіху».

Основні матеріали та положення дисертаційного дослідження були спрямовані на підготовка майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання.

Дисертантка виступала з доповіддю: «Гуманна педагогіка в системі інклюзивного простору підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах П (ПТ) О», надавала консультації викладачам і здобувачам освіти з теми дисертації.

Зважаючи на наукову якість дисертаційного дослідження Денькович Наталії Андріївни, важливість й актуальність теми, зроблено висновки про доцільність впровадження його результатів у практику закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Довідку про апробацію та впровадження дослідження Денькович Наталії Андріївни затверджено на засіданні предметно-циклової методичної комісії художніх дисциплін № 3 від 30.11.2021р. .

Директор училища

Надія ОБНЯВКА

Додаток М-4

0001719

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛТЕХНІКА»

вул. С. Бандери, 12, Львів, 79013, тел. (380-32) 237-49-93, 258-27-58, факс: (380-32) 258-26-80
 ел. пошта: coffice@lpnu.ua, інтернет: www.lp.edu.ua

23.12.2021 № 67-01-2274

на № _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження **Денькович Наталії Андріївни** на тему: **«Підготовка майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання»** на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Кафедра педагогіки та інноваційної освіти впродовж 2020-2021 н.р. здійснювала апробацію і впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня доктора філософії **Денькович Н. А.** на тему: «Підготовка майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання».

Апробовані матеріали презентують обґрунтування теоретичних основ, а також особливості експериментальної перевірки моделі підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання, що використані під час викладання обов'язкового компоненту «Професійна педагогіка» освітньо-наукових програм підготовки докторів філософії усіх спеціальностей.

Матеріали дисертації апробовані під час проведення лекційних і практичних занять на тему 3 «Теоретико-методологічні основи функціонування професійної освіти в Україні». Здобувачі освіти третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти використовували матеріали та основні положення дисертаційного дослідження під час виконання індивідуального творчого завдання, що передбачено робочою програмою навчальної дисципліни «Професійна педагогіка».

Дисертантка виступала на наукових семінарах кафедри педагогіки та інноваційної освіти та з доповідями: «Модель підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання», «Специфіка професійної підготовки фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання»; надавала консультації викладачам і здобувачам вищої освіти, коло наукових інтересів яких співпадають з темою дисертації.

Вважаємо, що результати дисертаційного дослідження **Денькович Наталії Андріївни** мають наукове та практичне значення для організації професійної підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» у закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання, що визначає доцільність впровадження його результатів у практику закладів системи професійної освіти України.

Довідку про апробацію та впровадження результатів дослідження **Денькович Наталії Андріївни** затверджено на засіданні кафедри педагогіки та інноваційної освіти (протокол № 4 від 16 листопада 2021 р.)

Проректор
з науково-педагогічної роботи

О. Р. Давидчак

Додаток М-5

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ

вул. Просвіти, 4а, м. Львів, 79008, тел./факс (032)261-63-54,
e-mail: donloda@ukr.net, вебсторінка: <https://osvita.loda.gov.ua>. Код ЄДРПОУ: 38557639

31. 12. 2021 р. № 03-05/10/1216

на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
«Підготовка майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах
професійної (професійно-технічної) освіти в умовах
інклюзивного навчання»

на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями)

ДЕНЬКОВИЧ НАТАЛІЇ АНДРІЙВНИ

Матеріали та висновки дисертаційного дослідження Наталії Денькович «Підготовка майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно -технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання» проходили апробацію в Департаменті освіти і науки облдержадміністрації та впроваджувалися в освітній процес закладів професійної (професійно-технічної) освіти Львівщини, впродовж 2020 -2021 н.р.

Дисертанткою досліджено та теоретично обґрунтовано модель підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти, що охоплює цільовий теоретико-методологічний, змістовно-операційний та практичний компоненти, а також педагогічні умови її реалізації у процесі підготовки фахівців за професією «Живописець» в інклюзивному академічному середовищі закладу освіти.

Дисертаційне дослідження засвідчило необхідність створення і реалізацію моделі підготовки фахівців в умовах інклюзивного навчання, яка спрямована на тісну співпрацю дітей з особливими освітніми потребами, батьків.

(Handwritten signature)

педагогічного колективу закладу освіти та спеціалістів інклюзивно-ресурсного центру.

Фахівцями Департаменту освіти і науки та Навчально-методичного центру розглянуто авторський спецкурс «Талант і успіх», програму гуртка прикладного мистецтва, тренінг «Сучасний митець: теорія успіху».

Дисертантка виступала на навчально-практичних семінарах та вебінарах, для директорів та заступників директорів професійної (професійно-технічної освіти) Львівщини з доповіддю: «Формування процесів аудиторної та позааудиторної роботи в закладах П(ПТ) освіти за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища», надавала консультації викладачам і здобувачам професійно-технічної освіти з теми дисертації.

Зважаючи на наукову якість дисертаційного дослідження Денькович Наталії Андріївни, важливість та актуальність теми, зроблено висновки про доцільність впровадження його результатів у практику закладів професійної (професійно-технічної) освіти Львівщини.

Директор

Олег ПАСКА

Додаток М-6

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
 вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300; тел.: (03849) 3-05-13, факс: (03849) 3-07-83, E-mail: post@kpn.edu.ua
 Web: http://www.kpn.edu.ua код ЄДРПОУ 02125616

Від 16.12.2021 № 50/21

На № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 «Підготовка майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах
 професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання»
 на здобуття ступеня доктора філософії
 за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)
 ДЕНЬКОВИЧ НАТАЛІЇ АНДРІЇВНИ**

Матеріали та висновки дисертаційної роботи Н.А. Денькович «Підготовка майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання» впроваджувалися в освітній процес Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка впродовж 2020-2021 н.р.

Наталією Андріївною спроектовано та теоретично обґрунтовано модель підготовки фахівців за професією «Живописець» в умовах інклюзивного академічного середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти, що охоплює цільовий теоретико-методологічний, змістово-операційний та результативний компоненти, а також педагогічні умови її реалізації у процесі підготовки фахівців за професією «Живописець» в інклюзивному академічному середовищі, поєднання аудиторної та позааудиторної роботи, співпраці педагогічного колективу з батьками та спеціалістами інклюзивно-ресурсного центру. Н.А. Денькович розроблено авторський спецкурс «Талант і успіх», програму гуртка прикладного мистецтва та тренінг «Сучасний митець: теорія успіху», що є ефективними засобом розвитку професійних компетентностей здобувачів освіти.

Ураховуючи наукову якість навчально-методичних матеріалів, розроблених Наталією Андріївною, та ефективність і практичну значущість науково-методичного супроводу професійної підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання, зроблено висновок про доцільність їх використання у практиці закладів передвищої та вищої освіти.

Результати дослідження обговорено та схвалено на засіданні кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації творів мистецтва Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 13 від 10 листопада 2021 року).

Проректор з наукової роботи
 доктор педагогічних наук, професор

Світлана МИРОНОВА

Додаток М-7

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
**ДЕРЖАВНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ДУБЕНСЬКЕ ВИЩЕ
 ХУДОЖНЄ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНЕ УЧИЛИЩЕ»**
 вул. Шашкевича, 3, м. Дубно, Рівненська обл., 35600 тел/факс. (03656) 2-18-69,
 E-mail: timalex77@ukr.net Код ЄДРПОУ 05537517

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Денькович Наталії Андріївни
 на тему: «Підготовка майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах
 професійної (професійно-технічної) освіти
 в умовах інклюзивного навчання»
 на здобуття наукового ступеня доктора філософії
 за спеціальністю 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Впродовж 2020-2021 н.р. державний навчальний заклад «Дубенське вище професійно-технічне училище» здійснював впровадження результатів наукової діяльності Н.А. Денькович під час семінарів та тренінгів для викладачів закладу. Результати дисертаційного дослідження Денькович Н.А. на тему: «Підготовка майбутніх фахівців за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання» свідчать про те, що в сучасних умовах значну увагу потрібно приділяти формуванню інклюзивного середовища в навчальних закладах та підготовці педагогічних кадрів, які б володіли професійними та інклюзивними компетентностями.

Тренінги та семінари педагогічних знань, а також курси підвищення кваліфікації є ефективними засобом розвитку професійних компетентностей. Також вони дають змогу для професійного зросту викладача, в результаті чого майбутні фахівці за професією «Живописець» в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання отримують професійну підготовку з мистецьких спеціальностей, серед яких дисертанткою виокремлено навчальну дисципліну «Основи композиції» та розроблено авторський навчально-методичний комплекс, в основу якого покладено дослідження потенціалу аудиторної та позааудиторної діяльності, а також залучення до неї як учнів з вадами слуху, так і учнів без нозологій, що спільно навчаються в умовах інклюзивного простору закладу П(П)О.

Дисертантка виступала на навчально-практичному семінарі закладу з доповіддю: «Формування професійної компетентності фахівців художнього профілю в умовах інклюзивного навчання», надавала консультації викладачам і здобувачам професійної (професійно-технічної) освіти у ДНЗ «Дубенське вище професійно-технічне училище» теми дисертації.

Досвід впровадження результатів дисертаційного дослідження Денькович Наталії Андріївни був розглянутий та схвалений на засіданні педради (протокол № 6 від 26.12.2021р.), що дає підстави для висновку про ефективність його застосування у процесі підготовки майбутніх фахівців.

Сергій ПІДКИДАЧ

Додаток Н

Список публікацій здобувача

Публікації, що відображають основні наукові результати дисертації

Статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України

1. Денькович, Н. А. (2019а). Організація навчального процесу підготовки фахівців образотворчого та декоративного мистецтва в межах інклюзивного простору. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 67, 92–95.
2. Денькович, Н. А. (2019б). Професійні проби як педагогічна модель активізації майбутніх фахівців художнього профілю в інклюзивному середовищі. *Інноваційна педагогіка*, 18(1), 137–140.
3. Денькович, Н. А. (2019с). Формування професійної компетентності фахівців художнього профілю в умовах інклюзивного навчання. *Інноваційна педагогіка*, 17(1), 48–51.
4. Денькович, Н. А. (2021а). Методика та програма дослідження підготовки майбутніх фахівців за професією «Живописець» у закладах П(ПТ)О в умовах інклюзивного навчання. *Молодь і ринок*, 10(196), 167–172.
5. Денькович, Н. А. (2021б). Дослідження професійної підготовки фахівців за професією «Живописець» у закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах інклюзивного навчання: результати формувального експерименту. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 44(1), 261–271.

Статті у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних

Web of Science Core Collection та Scopus

6. Gontar, Z., Marchuk, V., Durman, O., Denkovych, N., & Dudkevych, V. (2020). Exploring the experience of the world's leading countries in inclusive growth as part of the postindustrial economy: challenges and perspectives. *Postmodern Openings*, 11(2), suppl. 1, 222–237.

Розділи у колективних монографіях

7. Denkovych, N. (2021). Psychological and pedagogical conditions of formation of future specialists training in conditions of Inclusive Education in Institutions of Professional (Professional and Technical) Education. *New impetus for the advancement of pedagogical and psychological sciences in Ukraine and EU countries: research matters: Collective monograph. Vol. 1.* (с. 234–250). Riga, Latvia: “Baltija Publishing”.

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Денькович, Н. (2018а). Формування національної свідомості учня ПТНЗ під час вивчення художніх спецдисциплін у контексті сучасного цивілізаційного розвитку. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи: збірник наукових праць науково-практичної інтернет конференції ЛННЦ ПО НПУ ім. М.П. Драгоманова та Гомельського державного університету ім. Франциска Скарини, Вип. 2.* (15 березня 2018 р.). (с. 58–64). Львів, Україна: СПОЛОМ.
9. Денькович, Н. А. (2019d). Використання мистецьких спецдисциплін під час підготовки фахівців в закладах професійно-технічної освіти в умовах інклюзивного навчання. *Сучасна мистецька освіта: актуальні підходи та перспективи розвитку: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції.* (Львів, 7–8 червня 2019 р.). (с. 37–39). Львів, Україна: інтернет видання.
10. Денькович, Н. А. (2019е). Гуманна педагогіка в системі інклюзивного простору

підготовки майбутніх фахівців образотворчого та декоративного мистецтва в закладах професійно-технічної освіти. *Роль і місце психології і педагогіки у формуванні сучасної особистості: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції*. (Харків, 11–12 січня 2019 р.). (с. 72–75). Львів, Україна: Видавництво Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень».

11. Денькович, Н. А. (2019f). Інклюзивна підготовка фахівців вітражного мистецтва. *Культурна спадщина вітражного мистецтва Західної України: збірник матеріалів теоретично-практичної конференції*. (Львів, 26–27 вересня 2019 р.). (с. 94–97). Львів, Україна: Видавництво Центр віражного мистецтва.

12. Денькович, Н. А. (2019g). Інноваційні методи навчання майбутніх фахівців художнього профілю з вадами слуху. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави: збірник тез VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. (Львів, 30 травня 2019 р.). (с. 200–202). Львів, Україна: Видавництво Львівської політехніки.

13. Денькович, Н. А. (2019h). Особливості навчання майбутніх фахівців образотворчого і декоративного мистецтва в умовах інклюзивного навчання. *Управління в освіті: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції*. (Львів, 4–5 квітня 2019 р.). (с. 81–83). Львів, Україна: Видавництво «Левада».

14. Денькович, Н. А. (2019i). Педагогічні умови ефективної взаємодії викладача художніх спеціальностей і учнів закладів ПТО в умовах інклюзивного навчання. *Модернізація та наукові дослідження: парадигма інноваційного розвитку суспільства і технологій: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*. (Київ, 25–26 січня 2019р.). (с. 21–25). Львів, Україна: Видавництво ФОП Москвін А.А. Поліграфічний центр «Сору Art».

15. Денькович, Н. А. (2019j). Творчість учня закладу професійно-технічної освіти в межах інклюзивного простору як запорука успіху в професійній діяльності. *Актуальні питання педагогіки та психології: наукові дискусії: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції*. (Харків, 11–12 жовтня 2019 р.). (с. 76–78). Львів, Україна: Видавництво Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень».

16. Денькович, Н. А. (2020a). Інклюзивна компетентність викладача закладу професійної (професійно-технічної) освіти. *Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет конференції*. (Київ, 28–29 травня 2020 р.). (с. 156–157). Львів, Україна: Видавництво Луцьк: СНУ ім. Лесі Українки.

17. Денькович, Н. А. (2020b). Інклюзивна компетентність як запорука успішного психолого-педагогічного супроводу учнів в закладах ПТО. *Інклюзивний освітній простір: виклики сьогодення: матеріали Регіональної науково-практичної інтернет-конференції* (м. Житомир, 25 червня 2020 р.). (с. 92–95). Львів, Україна: Видавництво Житомир: КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР.

18. Денькович, Н. А. (2020c). Професійна діяльність педагога закладу Професійно-технічної освіти під час підготовки майбутніх фахівців художнього профілю в інклюзивному просторі. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави: збірник тез IX Всеукраїнської науково-практичної конференції*. (Львів, 30 травня 2020 р.). (с. 285–286). Львів, Україна: Видавництво Львівської політехніки.

19. Денькович, Н. А. (2020d). Співпраця викладача та учня закладу професійної (професійно-технічної) освіти в умовах дистанційного навчання в середовищі інклюзивного навчання. *Шляхи розвитку науки в сучасних кризових умовах: тези доповідей I міжнародної*

науково-практичної інтернет-конференції. (Дніпро, 28–29 травня 2020 р.). (с. 338–340). Львів, Україна: Видавництво Міжнародного електронного науково-практичного журналу «WayScience».

20. Денькович, Н. А. (2020k). Якість мистецької освіти в Україні: історичні передумови та стратегічні цілі її розвитку. V Всеукраїнський педагогічний конгрес: збірник наукових праць. (Львів, 1-2 жовтня 2019 р.). (с. 164–182). Львів, Україна: Видавництво «СПОЛОМ».

Публікації, що додатково висвітлюють результати дослідження

21. Денькович, Н. А. (2018). Емоційно-естетичне виховання учнів в системі інклюзивного простору через ідеї В.О. Сухомлинського. У *Василь Сухомлинський: наукові праці. (Серія «Видатні українські педагоги», Вип. 10)*. П. Сікорський, Д. Герцюк (ред.); (с. 156–165). Львів: Бадікова Н.О.

22. Денькович, Н. А. (2019l). Педагогічні передумови реалізації новітніх педагогічних технологій під час навчання художніх дисциплін в умовах інклюзивного навчання. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи*, 5, 133–138.

23. Денькович, Н. А. (2019m). Проходження практики майбутніми фахівцями художнього профілю в умовах інклюзивного простору. *Вікова спадщина українського народу: регіональний аспект*, 18–26.

Відомості про апробацію результатів дисертації

1. Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасна мистецька освіта: актуальні підходи та перспективи розвитку», 7-8 червня 2019 р., м. Львів. Доповідь: Використання мистецьких спецдисциплін під час підготовки фахівців в закладах професійно-технічної освіти в умовах інклюзивного навчання.
2. Міжнародна науково-практична конференція «Роль і місце психології і педагогіки у формуванні сучасної особистості», 11–12 січня 2019 р., м. Харків. Доповідь: Гуманна педагогіка в системі інклюзивного простору підготовки майбутніх фахівців образотворчого та декоративного мистецтва в закладах професійно-технічної освіти.
3. Теоретично-практична конференція «Культурна спадщина вітражного мистецтва Західної України», 26–27 вересня 2019 р., м. Львів. Доповідь: Інклюзивна підготовка фахівців вітражного мистецтва.
4. VIII всеукраїнська науково-практична конференція «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави», 30 травня 2019 р., м. Львів. Доповідь: Інноваційні методи навчання майбутніх фахівців художнього профілю з вадами слуху.
5. IX Міжнародна науково-практична конференція «Управління в освіті», 4–5 квітня 2019 р., м. Львів. Доповідь: Особливості навчання майбутніх фахівців образотворчого і декоративного мистецтва в умовах інклюзивного навчання.
6. II Міжнародна науково-практична конференція «Модернізація та наукові дослідження: парадигма інноваційного розвитку суспільства і технологій», 25–26 січня 2019 р., м. Київ. Доповідь: Педагогічні умови ефективної взаємодії викладача художніх спецдисциплін і учнів закладів ПТО в умовах інклюзивного навчання.
7. Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання педагогіки та психології: наукові дискусії», 11–12 жовтня 2019 р., м. Харків. Доповідь: Творчість учня закладу професійно-технічної освіти в межах інклюзивного простору як запорука успіху в професійній діяльності.
8. Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення», 28–29 травня 2020 р., м. Київ. Доповідь:

Інклюзивна компетентність викладача закладу професійної (професійно-технічної) освіти.

9. Регіональна науково-практична інтернет-конференція «Інклюзивний освітній простір: виклики сьогодення», 25 червня 2020 р., м. Житомир. Доповідь: Інклюзивна компетентність як запорука успішного психолого-педагогічного супроводу учнів в закладах ПТО.

10. ІХ Всеукраїнська науково-практична конференція «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держав», 30 травня 2020 р., м. Львів. Доповідь: Професійна діяльність педагога закладу професійно-технічної освіти під час підготовки майбутніх фахівців художнього профілю в інклюзивному просторі.

11. І міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Шляхи розвитку науки в сучасних кризових умовах», 28–29 травня 2020 р., м. Дніпро. Доповідь: Співпраця викладача та учня закладу професійної (професійно-технічної) освіти в умовах дистанційного навчання в середовищі інклюзивного навчання.

12. V Всеукраїнський педагогічний конгрес, 1-2 жовтня 2019 р., м. Львів. Доповідь: Якість мистецької освіти в Україні: історичні передумови та стратегічні цілі її розвитку.

13. Теоретично-практична конференція «Культурна спадщина вітражного мистецтва Західної України», 26–27 вересня 2019 р., м. Львів. Доповідь: Історичне та педагогічне підґрунтя центру вітражного мистецтва.